AL. JIRÁSEK

BRATRSTVO

I.

AL. JIRÁSKA

SEBRANÉ SPISY.

DÍL XXVIII.

BRATRSTVO.

ČÁST I.

PÁTÉ VYDÁNÍ.

NAKLADATELSTVÍ J. OTTY V PRAZE.

1918.

BRATRSTVO.

TŘI RHAPSODIE.

I.

BITVA U LUČENCE.

PÁTÉ VYDÁNÍ.

NAKLADATELSTVÍ J. OTTY V PRAZE.
1918.

TISKEM „UNIE“ V PRAZE.

PŘÍTELI

ADOLFU HEYDUKOVI.

I.

BITVA U LUČENCE.

PSÁNO ROKU 1898—1899.
(ZLATÁ PRAHA.)

— — »quin et suburbana Pesthi quotidie incursabant diripiebantque: fumum Boëmicaque praesidia a Nova Buda prospectare licebat.«
Bonfinii Rerum Hung. decadis III. lib. X

Až na podměstí pešťanská nabíhali Čechové a plenili; od Nového Budína bylo vídati dým jejich ohňů, jež za nocí děsivě zářily do temna zamlklé roviny jako horoucí, krvavé mezníky, kam až se odvážila smělost válečného Bratrstva, kam až vládl pan Jiskra z „horní země“ slovenské.

Už jedenáctý rok byla jeho, všecka jeho, od líbezné doliny Váhu až po tatranské štíty a za ten val podoblačný, za jeho chmurně tmavá jezera až po hranice Polska, a k východu až tam, kde Hernad z hlubokých hvozdů mezi horami ke Košicům se vytočil a dál až k Bodrogu řece, k jejím zasmušilým rovinám, nad něž v obzoru se usmívá libé modravo tokajských vrchů.

Tu všude mělo Jiskrovo slovo těžkou moc, tu všude, kde slovenská řeč, kde dnes slyšeti násilím dušený stesk a němou žalobu bratří. Tenkráte plně a směle zněl jejich válečný křik, když lid i zemané stáli po boku českých rot a bojovali pod jejich prapory jako nejeden Polák i Malorus.

A kalich, jenž se zardíval nad lesem sudlic a mečů, zasvítil také po slovenských městech i vesnicích v tichých dolinách, jak na dřevěných svatyňkách pod ševelným baldachynem staletých lip, tak i na zděných chrámech, jež česká ruka na tvrze zpevnila hradbou i střílnami.

Z hluku bitevního však rozcházel se Slovenskem i hlas české bible, jenž na kolik věků zase spojil ty dva bratry, rozloučené mečem maďarským.

Stáli zase při sobě v bouřích, jež se hnaly z „dolní země", když na ně dorážel a těžko s nimi zápasil Huňady Jánuš, gubernator uherský, ten postrach Turkův, i slavný jeho syn, Matěj král.

Byl čas kypící síly, jež plýtvala krví, ale zsílila slovenský kořen.

— — »A Jiskra bude zde skoro; et ille est praecursor, qui praeparare debet vias domini —«

Z listu p. Kašpara Šlika z Holiče p. Oldřichovi z Rosenberka r. 1446.

I.

Mikuláš Frnčala z familie*) Koziců, starý, bílých knírů i vlasů, vítal hosti už třetí den. Vítal i hostil. Jeho roubená kurie pod doškovou střechou byla jich plna, zvláště třetího dne, a stáj nestačila jejich koňům, ač všichni hosté koňmo nepřijeli.

Zemané z domácích familií Maloveckých a Kuděrašů přišli ovšem pěšky. Jen hlava třetí familie, Matuka Juro, ohromný, velký, ducatých tváří, černých knírů a černých očí pod hustým obočím, dal si osedlat a přijel na své těžké brůně dlouhého ohonu, ač měl do Kozicovy kurie skoro co by kamenem dohodil, kousek za potok pod starými stromy.

Za to ze sousední dědiny Haluzic pěšky přijechal urozený Ondris Chujava, alias Slimáček, chudý, ale statečný zeman, který si nejvíce na tom zakládal, že v rodině stál s velkomožnými pány Ostroluckými. Přijechal ke Kozicům do zemanské dědiny Podhradí v Bošácké dolině pěšky, poněvadž neměl koně; také

---

*) Familie = zemanská rodina. Kurie, zemanský příbytek.

jeho bílý, zemanský plášť byl dost otřelý, pás však, staré dědictví, leskl se stříbrnými kroužky vybíjenými, jakož i rukojeť šavle, kterou již jeho děd nosíval.

Ostatní ze sousedství blízkého i dalšího přijeli na koních: Pavel Rakolubský z Rakolub, mladý, veselý, v bílé, nové širici a v rudých, přiléhavých nohavicích, Blažej Sebeslavský z Haluzic, starší už armalista,*) vrásčitý, rudého hrdla a sivých knírů, a Jiři Slamka z Ivanovců, čtyřicetiletý, malý, ale sporý, jako suk, a ramenatý.

Do vrat přišel jim naproti nejmladší Frnčalův syn, Ondrejko, jako v lese urostlý, v bílých nohavicích přiléhavých, v modré košili přes ně, přepásané lesklým pasem, pětadvacítiletý, tmavých vlasů za uši sčesaných, jarý v každém pohybu, svěží, s úsměvem v očích i na rtech.

U prahu pak je vítal starý Frnčala Kozic, vrásčitý, zdravě však zardělý. Vítal je vážně, ne tak vesele jako syn Ondrejko, ač měl míti radost, že se mu předevčírem ze světa vrátil nejstarší, Janko, jemuž říkali Vlk.

Ze světa z vojny přijel, slavně se navrátil, s kolika koňmi pěkně sedlanými i vzatky a kořistí obtíženými. Ale nepřivezl s sebou bratra Štefana, Frnčalova druhorozeného, jejž před čtyřmi lety vylákal na vojnu, do Jiskrových služeb. Ani pravé zprávy o něm nepřinesl. Nic nemohl otci povědět, kde nyní Štefan je, kam se poděl; proto koně, dary, jež přivezl, starého hrubě netěšily. A to jej hnětlo, že Janko

---

*) Armalisté, drobná šlechta bez pozemků, hlavně z časů Sigmunda krále, kteří při svém povýšení na šlechtictví dostávali tak zvané litterae armales, sloužili vojensky nebo při dvořích mocných magnatů.

o Štefanovi nerad mluvil, že řeči o něm, jak mohl, se uhnul, a když uhnouti nemohl, všelijak slova točil. Z toho zlé tušení zasmušovalo starce a nad to jej tajný strach obcházel, že na Štefanovi ještě není dost, že Janko bude chtít ještě nejmladšího, že si přijel pro Ondrejka, toho že bude lákat, až ho vytáhne a odvede. Sic o tom ještě ten Vlk hromovitý ani nehlesl, ale blýská pořád tou kořistí před oči, Jiskru chválí a službu v jeho rotách.

Ale starý Frnčala si už napřed tvrdě umiňoval, že ne, ne, Ondrejko že nepůjde, nesmí, toho že nepustí a třeba i Janko zmodral. No a, v duchu se utěšoval, vždyť Ondrejko sám nebude pospíchat, už k vůli panně Zuzce, k vůli té snad že se zdrží, ač je také dost divoký. A když taky on na něj uhodí, co by on, otecko starý, dobře sedmdesáti let, ať pováží, co by si tu počal sám, jako lípa v poli — No, Ondrejko dobrý chlapec, byl vždycky na něj nejhodnější, a když mu připomene Štefana, ten že nebožák beztoho někde dorubaný —

Proto ne vesele vítal hosti, kteří všichni přicházeli k vůli nejstaršímu, nýbrž vážně, ač jinak ochotně, a uváděl je s pravou hostinností, sám, byl už léta vdovcem, Rakolubského, Chujavu a všechny, do jizby, odkud už šum hlučného besedování vyrážel nevelkými okny, bez blan, bez okenic. Byly zcela otevřeny, ještě haluzemi ozdobené, lipovými i z javorů, památkou z turic,*) zvadlou již a schnoucí. Byloť týden po letnicích (r. 1451), v neděli, v horké, červnové odpoledne.

Nebe vysoké, tmavomodré, všude, po všem proud zářivého světla. I tmavé trámy zemanské kurie prohlédly, a kouř, jenž pronikaje skulinami lomenice a

*) Svatodušní svátky.

vikýřem střechy bez komínu, povíval lehce a měkce jako modravé roušky pod korunou starého javoru, byl projasněn a v krajích vyzlacen.

U nádvoří, u plotu z lískoví pleteného, svítila běl obleků těch, kteří se sběhli ze selských příbytků kolem i dál ze vsi. Přišli se podívat na pány zemany a prohlížet si jejich osedlané koně, tři hnědáky a bílého, kteří stáli v nádvoří pod javorem, v stínu i v zlatých, míhavých prokmitech haluzemi a pošvihovali ohony.

Ve shluku chlapců, děvuch, starých chlapů, ženiček a dětí selských samá čistá bělost konopného plátna: bílý ženský rubáš, bílé oplecko ňadra kryjící, bílé úzké šatky do čela kolem hlavy do týla zavinuté, pestrým vyšíváním prokvetlé, bílé i soukenné haleny i nohavice osmahlých mužů s tmavými, širokými opasky.

Stáli, vyhlíželi, po okénkách pásli, jak se tam která hlava zemanská mihla, a nejvíc po Frnčalově nejstarším, Jankovi, Vlkovi. Toho chtěl každý zahlédnout, o tom si povídali, co krásných koní si přivedl, co přinesl peněz, zlatých kremnických že plný hrnec, ba ještě více. Starý Černok, nejstarší ze stránky sedlácké tu v Podhradí, také vykládal, že je Janko ještě rudější nežli býval, že ještě více modrá, když se rozzlobí, že ho včera sám viděl, jak se na pacholka rozkatil a při tom zmodral, do černa zmodral, na moutě duchu. Ale hrnec zlatých, pravých kremnických! To že může zemany uctívat, opakovali si, a sukna, koně, to že budou mít páni laskominy.

Přes cestu, v sousedství na zahrádce při kurii Maloveckých mihla se kolem záhonků levandule, šalvěje i tmavého božího dřevce, mezi nímž na plném slunci krvavě hořely rozkvetlé pivoňky, panna Zuzka,

jediná dcera Maloveckých, štíhlá a vláčná jako prut, v bělostném rubáši vrapovaném. Kvapila, až za ní povívaly stuhy party nad čelem, bohatě vyšívané, až oplecko na mladých ňadrech, ne konopné, ale z tenkého plátna, k pasu nepřiléhavé, volně odletovalo a se nadouvalo.

Jako pták se bíle kmitla z plné záře na zahrádce do chladivého stínu košatého jasanu u plotu z habří spleteného. Za ten mocný kmen s žlutavým lišejníkem se přitiskla a dívala se přes cestu pod zahrádkou, přes bílý houfec sedlácký na druhou stranu do nádvoří Kozicovy kurie. Slyšela odtud temný hluk, krátké výkřiky, to jak se zemané vítali, také smích a zase hlučnou směs mužských hovorů. Ale tmavé její oči dlouhých, černých řas jen Ondrejka hledaly, po oknech těkaly, na dvéře se upínaly, vyhlížely, nevyjde-li.

Z lehka pravou rukou o jasan opřená se povychýlila. Čekala v neklidu, v nejistotě.

Ti tam tak veselí, taková radost mezi nimi; ale starý Frnčala — — Vzpomněla na ráno, jak stál naproti u plotu, jakoby čekal, až přijde ona zalévat; a jak ji shlédl, zavolal na ni, do řeči se dal (nikdy tak nečinil), a pak se jí z čista jasna zeptal, co Ondrejko, mluvila-li s ním včera a co říkal. Nevěděla, co říci, než že o Jankovi mluvil, co zbraně přivezl a jaké koně. Starý Kozic vážně hlavou pokyvoval a jen pak řekl: „Tak, Zuzka moje, tak — Pán Bůh s námi.“ A dost. Otočil se a odešel.

Starost měl, to viděla, a k vůli Ondrejkovi. To jí v hlavě zůstalo po celý den. „Pán Bůh s námi!“ řekl starý; tajná bázeň ji ovanula z těch slov. Připadlo jí také, co otec včera večer řekl, když se vrátil od Koziců, pitím veselý, rozjařený, že by hned také s Jankem jel. A když sám otec, tož Ondrejko teprve.

Strach na ni padl, že by se jí vydal na vojnu, jak už to jistě starý Kozic tuší. Celý den s Ondrejkem nemluvila, skoro ho ani neviděla, pořád byl jen s Jankem a se zemany. Stála, v neklidu čekala, dychtivě vyhlížela.

Muž cizího kroje, v červené sukni řemenem opásaný, přešel naproti u Koziců od stáje nádvořím do kurie. Dva selští synkové přinesli vody zemanským koním pod javorem. Za chvilku se ten v červené sukni vrátil z kurie, s ním vyšel jiný cizinec v modré sukni; oba zanikli v stínu, do rohu, ke stáji, kam neviděla. Poznala je, že jsou to ti Jankovi pacholci, které již včera zahlédla. Jen zašli, zabouřil pitvorem*) u Koziců hluk mužských hlasů.

Zuzka se dychtivěji, dál pochýlila, hrdlo natáhla. Čekala, že teď Ondrejko, teď snad — Ale Janko, Vlk, vykročil z pitvoru, ramenatý, nad prostřední velikost, v tmavozelené sukni, jejíž pás se svítil jako zlatý. Měl hlavu do zadu otočenu (černala se dlouhými vlasy) a volal na někoho. Hlas zněl dutě z hluboka a přichraptěle.

Jak přes vysoký práh vykročil a rychle hlavu zase do předu otočil, švihly mu k uším dva lesklé copánky a spadly hned zase po rudých spáncích rudé tváře, nápadně do hněda rudé. Byla hladce oholena, jen pod ostrým, velkým nosem se černaly husté kníry. Po selském houfci u plotu šlehl zachmuřeným, černým svým pohledem; ale víc už si jich nevšiml. Jakoby ani neviděl, jak všichni na kvap, v bázlivé úctě, pozdravují a jak nejedna ženička maně do zadu couvla nebo děcko vedle blíž k sobě přitáhla.

Za Frnčalovým nejstarším, jemuž bylo dobře kolik přes třicet, vyhrnuli se ti, jež volal, Matuka Juro

*) Síň.

jako hrom, vedle něho Chujava Ondris, Slimáček, za ním malý, ramenatý Slamka z Ivanovců, veselý Rakolubský, bez pláště, v rudých nohavicích, soused Malovecký, Zuzčin otec, a poslední Frnčalův nejmladší, Ondrejko jako panna mezi nimi, prostovlasý jako všichni. Stanuli u samých dveří; jen Janko, Vlk, vykročil dva, tři kroky dál a rozkročen (měl škorně s ostruhami na přiléhavých jízdeckých nohavicích, kožených) zvolal, mávnuv pravicí: „Michal!“

„Slyším, velkomožný,“ ozvalo se ze stáje. Za chvilku přiváděl odtud Michal, ten v červené sukni, dva koně, hnědého a vraného, oba klusáky pěkné hlavy, oba bez sedla, jen v ohlávce. Vedl je kolem pána, kolem zemanů, kteří se přišli na ně podívat a kteří stíhali zrakem každé jejich hnutí. Chujavovy oči zrovna zahořely. Neměl koně, toužil po něm, a tu ten vraný —

Janko sám stál nehnutě, mlčky; jen černé kníry si pohlazoval a usmál se pohrdlivě, když páni bratří za ním tak koně vychvalovali, zvláště Chujava toho vraného, jaká má kopyta, na zad vyšší, takoví že bývají náchylní ke skoku, dobrého ducha a že má špičaté uši, ten že bude klusák z míry dobrý.

Michal provedl koně celým dvorečkem a zůstal s nimi pak na konci ve stínu. Zemané se začali příti, který z koní je hezčí, který lepší. Matuka Juro tvrdil, že jednobarevní koně se hodí více k dílu, a Rakolubský to zas o bělostrakatých jistil, ti že nejsou do vojny, že jsou netrpěliví na stádání.

Janko Vlk pořád mlčel, chvilku všech nechal, hleděl k stáji, až pojednou vykřikl chraplavě po maďarsku: „Dereš!“

A v tom hned vyletěl z otevřené konírny ten druhý pacholek v modré sukni. Jakoby byl vyhozen, jak kůň, bílý, grošovatý hřebec, jejž držel

u huby, ze stáje s ním vyrazil. Bělouš s rytířským sedlem rudým, plným blýsknavých hřebů po hranách na lenůšku hned se vzepjal a zařičel, až se nádvořím a kolem rozléhalo. Pacholek jej strhl a hřebec potom jen tancoval nádvořím, až zelený dek se mu v bocích vzdouval a rudé, velké střapce na prsosinách, lesklých kovovými puklami, se potřásaly. Slamko, Rakolubský rychle vykročili do předu a vykřikovali překvapením nad krásným koněm i jeho sedláním. Chujava Slimáček rozhazoval rukama, do stehen se plácal a hned zas ukazoval na běloušovu dlouhou hřívu, na jeho dlouhý, krásný ohon, jenž povíval, aby se jen podívali, aby se podívali, a kantár,*) ten kantár, to že je, oh, věc nevídaná.

Sebeslavský, prokvetlý armalista, hladě kníry přistoupil k Jankovi Kozicovi a volal:

„To je krása! To je krása!“ Oči mu svítily. „A kde žes je koupil, pane brat?“

Janko se ušklíbl.

„Koupil? Já? Ani penízku jsem za ně nedal, za žádného, ani za tu toho, ani za ty tři v stáji, které jste neviděli. Vzal jsem je, ve válce, všechny.“

„Huňadovcům?“

„Huňadovcům. Nevěříš-li, mám na to list; však počkej.“

Sebeslavský nečekal a již také neposlouchal. Nechav Janka spěchal rovnou ke grošovatému hřebci, s nímž se pacholek zastavil konec dvora ve stínu, vedle koní, jež Michal držel. Zemané se shrnuli kolem nich jako mouchy na med.

Zuzka naproti u jasanu se také dívala na vystrojeného koně, ne však dlouho. Hned zas Ondrejka hledala. V tu chvíli zahlédla, jak se tlačil mezi ze-

---

*) Uzda, ohlávka.

many u bělouše, že se ohlédl po jejich zahrádce; ale hned jí zas zmizel jako za silným dubem, jak ho zastoupil vysoký, ohromný Matuka Juraj. A v tom ji od vrátek matka zavolala, aby tu tak nestála.

Poslechla nerada. Stuhy od party visely po štíhlých zádech, oplecko, suknice se rušněji nehnuly. Šla volně kolem záhonu levandule, božího dřevce, kolem temně rudých pivoněk, jejichž žár shasl; padl na ně stín starého jasanu, jak se slunce obracelo k západu.

II.

V nádvoří pořád hlučno; zemané u Jankových koní byli jako přimrazeni. Prohlíželi je od uší do kopyt, krk i chřípě, zrak, zadek, prsa, obdivovali bělouššův lesklý kantár i dek, sedlo i řemení, rozkládali, rozkřikovali se, hlučně se bavili; pro koně zapomněli i na víno a medovinu v jizbě.

Její stěny i veliká pec v rohu, obílené, ale ne již nejbělejší, prosvitly od zlatého světla; zbraň po stěnách, rukojeti dvou mečů a šavle, zableskly se kovovým leskem i hroty oštěpů v koutě postavených, nad nimiž visela lovecká tenata. V rohu nad těžkým stolem živěji prohlédly ze schnoucích lipových haluzí křiklavé barvy hrubé sošky Marie Panny.

Na nenatřených, těžkých lavicích podél stěn ležely pláště i čapky hostí; Chujavův proběllával se na truhle u pece, a kulatá tmavá čapka s rovným dýnkem a s pérem v bronzové agrafě ležela na něm.

V slunečném jasu, jenž se rozlil tichou jizbou tmavého, povalového stropu, zablýskaly se na stole kolem dvou džbánů cínové poháry, zaleskly se i hliněné koflíky i jeden ze zelenavého skla. Byly opuštěny až na ten na rohu, u kterého seděl švagr sta-

rého Frnčaly, Blažej Rozvadský, alias Dým, bratr nebožky Frnčalovy manželky Evy, starý armalista vysoké postavy, o pět let mladší nežli Frnčala, ale o víc ještě statnější, zachovalejší, na nějž tesklivost stáří tak nechodila jako na švagra Kozice.

Seděl zdravě zardělý, bílých knírů, patrně voskem přitužených, ale tmavého, hustého obočí, v dlouhé sukni přepásané, v nízkých, žlutých škorních s klínovými výkrojky po stranách, v krátkých holeních nad kotníky přes úzké nohavice. Bílé, dlouhé vlasy měl na spáncích v rulíčky pečlivě upleteny.

Popíjel, navlhlé kníry utíral, pás potáhl, prsa vypjal, spokojeně zafuněl, až se mu naduly tváře pitím zardělejší. Hluku z nádvoří naslouchal s účastenstvím, dychtivě, a sotva viděl švagra Frnčalu, jenž přecházel jizbou ruce na zad, s hlavou pochýlenou, zamyšlen. Myslil zase na Janka i na to, teď že to propukne, teď že on promluví stran vojny.

Ať si je všecky sebéře, uvažoval, ať si všichni táhnou, ale jen ať se neopováží vyzývat Ondrejka. Starý Kozic zas už se v duchu chystal na odpor, ač v hloubi duše oslaboval to jeho odhodlání tajný strach z Janka.

Už neměl na něj dost síly, cítil to, a Janko jako skála, všecko mu jedno, všeho se odváží — Ale přece mu ukáže, poví mu, kdyby začal, že on, Frnčala, má ještě právo, on otec —

Na švagra Rozvadského zapomněl, že je s ním, ač Rozvadský jen k vůli němu zůstal ve světnici; jinak byl by rád s ostatními ven vyrazil podívat se na koně a povědět třeba, co zas on, jak bývalo na hradě Beckově (dvě hodiny odtud za Váhem), kde sloužil od pacholetských let, kdež i latině se naučil, tam na slavném Beckově ve službách pana Stibora ze Stibořic, kterýž u Zigmunda krále tolik vážil. Bla-

žej Dým rád se tím pochlubil, jak jezdil s tím velkomožným pánem, jak se s ním dostal do dalekých zemí, jaká sláva byla, když s Jeho Milostí nebožtíkem králem Zigmundem vjížděli do Konstancie k tomu velikému sněmu před pětatřiceti lety, zrovna před štědrým dnem, král a tolik panstva, tisíc pánů, primas Ostřehomský, kolik biskupů, praelati a palatin, Mikuláš Gára a pan Štěpán a pan Jiří Rozgoňové a co ostatního panstva, rytířů a zemanů, to že byla krása, sláva, tu že bylo teprve drahých obleků a znamenitých koní, to že by teprve oči otvírali.

I o tom rád povídal, že toho Husa z Čech, z Prahy, také tam viděl, dvakrát, jednou v dominikánském klášteře na dvoře a podruhé, když ho vedli v čertové čepici potupné za město na hranici, to že na něj u brány čekali koňmo, on a pan Zerdahely a Naď-Mihaly, těm že tenkráte v Konstancii se povedlo, tam že jim král Zigmund cimery*) slavně polepšil.

Jen o tom málo kdy vykládal, jak byl také v Čechách a jak se odtud vracel, jak utíkal před Žižkou v Zigmundově vojsku v zimě, po vánocích, sněhem a metelicí, za třeskutých mrazů z Kutné Hory bez zastavení celou noc a celý den, jak se pak za té sloty a v té hrůze ještě v řece vykoupal, u Německého Brodu, když tu mimo město přes tu řeku jeli, patnácte tisíc jich, uherských koňáků, jak se pod nimi led prolomil a jak se mu tu utopila schvácená jeho hnědka, a jak on sám, s omrzlýma ušima, s oznobenýma nohama, se zachránil na koni pana Gall-Szecshe, jenž sletěl do vody pod led a z něho se nedobyl, ten hrozný čtvrtek po božím křtění,**) když ujížděli na smrt zmoření zavátým krajem do

*) Erby.
**) Po třech králích.

západu slunce i po západu v šeru, tmou, kdy mrazem se jim tajil dech a krev na ranách mrzla.

Když o tom vypravoval, dodával, že Čechové toho Husa uměli mstít, toho že se Zigmund král jistě nenadál, a když to je takové tvrdé plemeno, jak umírají a bojují — A ten Žižka — „No a teď je tu máme už léta,“ dodával, „a držíme s nimi —“ Neříkal to nadšeně; Konstancie, Kutná Hora a Německý Brod v paměti mu nevybledly, než smiřoval se: „Nu, vždyť bojují za to děťátko, krále Ladislava, vnuka nebožtíka krále — a zeman, statečný člověk u nich v poctivosti — —“

Z nádvoří pronikl z šumu ostrý hlas Chujavův. Starý Dým maně vstal (držel se, ač letitý, z příma a hlavu vzhůru) a chtěl k oknu povyhlédnout, co je — Hned však zas usedl, jak Frnčala od prahu svou procházkou jizbou na novo přecházel.

Dým Rozvadský věděl, že švagra ten shluk a šum netěší. Proto zůstal, ani k oknu nešel, jen aby se zachoval. On, chudý zeman, měl dobré vůle se švagrem třeba, a nejen dobré vůle, nýbrž i jeho přízně. On, zeman zjezdilý, jemuž veleučený opat kláštera ve Sv. Benedeku v Hronské dolině řekl před lety na Beckově, při víně bylo, v malované jizbě domového pána, že on Rozvadský alias Dým, že je učiněný literator, jak čistě latinsky hovoří! A to ještě on, Rozvadský, tenkráte ještě neznal tak zemanské genealogie slavné stolice Trenčanské, ani diplomata regum!

A přece, co mu všechno bylo naplat i všecky věrné služby. Starého pana Stibora na Beckově vosa píchla a od té hloupé vosy on, velkomožný pán, vojvoda sedmihradský, zemřel! Chyba bylo, než syn páně na něj, stárnoucího dvořana, nezapomněl.

Však ani mladý pan Stibor dlouho nebyl a s ním shasla ta slavná familie Stiborovská a s ní také štěstí Rozvadského.

Beckov se dostal do rukou pana Banffy a ten nevěděl a nechtěl vědět, co si starý Dým zasloužil. A ten, když vycítil, že začíná překážet, když ho začali také ponižovat, uražen odešel z Beckova. Nic si odtud neodnášel nežli své litterae harmales v beránčí kožce dobře složené a svou zemanskou pečeť s erbem vyrytým, jež jeho váček na peníze skoro samojediná tížila. Nic nezachoval (na penězích velkou službu nikdy neměl), nic neměl, nežli svůj meč a staré zásluhy.

Z Beckova zamířil na dědinu do Rozvad u Trenčína, kde měl bratrovce na rodinném, zemanském statku. Tam starého strýce jakž takž přijali, jakž takž chovali, tak že mu někdy až dusno bývalo. I začal navštěvovati staré známé, velkomožné i pány braty zemanské, jejich kongregacie, kdež mohl udat kus své minulosti, své slávy i pýchy, kdež mohl i kus slaniny i klobásy pojíst i zapíjeti dobrým vínem nebo medovinou.

Tak také si ob čas vzpomněl na švagra Frnčalu. U toho se omeškal třeba mnoho dní, pokud se nepoškorpili nebo neshádali. Sedalať Frnčalovi, zvláště poslední dobou, často moucha na nos, někdy z ničeho nic, třeba že před ním ani stéblem nehnuli. A tu mu vadívalo, že je švagr pořád tak bezstarostný, že pořád hlavu vzhůru nosí, jakoby uherské království jeho bylo, dohřívalo ho, že si tak vlasů hříšně hledí a kníry že si voskuje, člověk tak starý! Mrzelo ho, že Dýmovi je pořád do řeči, že všude ve všem připlete nebožtíka Beckovského pána i krále Zigmunda, že se tím chlubí (to všecko bývalo Frnčalovi chlubením), i tu Konstancii že pokaždé uvede,

jak tam vjížděli, jak tam byl v biskupském kostele o jitřní, když kostel plný biskupů, arcibiskupů a panstva v krásných ornátech a v drahém šatstvu zářil světlem kolika set voskovic, a když papež měl půlnoční mši a císař král Zigmund mu ministroval, jak v Konstancii bylo veselo, a co kejklířů a paní krásných — —

Tu mu švagr Frnčala, jenž mrzutě poslouchal, co již dříve slyšel, střikl na tu starou slávu, na ten lesk a na květy těch nádherných vzpomínek nějakým kousavým slovem nebo posměškem, a již byli jako dva kohouti v sobě. Řekli si, sekli se, až se rozešli oba zardělí, Frnčala vrče jako starý vlk, do kouta nebo někam ven, a Rozvadský naježený hned se mečem pásal, hned své harmales, kdes ve přístěnku uložené, pod sukni strčil a ven z kurie a z Podhradí, z ostra odplivuje a vyrážeje polonahlas, tónem plným hněvu a opovržení:

„Sedlák! Sedlák sedlácký!“

Za sedláka ho vždycky trochu měl, poněvadž si Frnčala pilně hleděl svého dvorce a nikde nikdy nebyl, leda na Trenčínském hradě o zemanských kongregacích; ale v takové chvíli hněvu hleděl na něj teprve z vysoka, jakoby Frnčala nebyl ani z familie.

Za nějaký však týden, když Rozvadský své známé zas obešel, když už nebylo takřka kam a začal se báti malé mísy, navštívil zase švagra. Přišel klidně, jakoby se ani nezakouřilo, a Frnčala jakoby na vše zapomněl a jakoby neviděl, že švagr přišel zase tak vzpřímeně, hlavu vzhůru a že má kníry zase voskem namazané a vlasy v copánky uhlazené, řekl:

„Vítej, švagře!“

Neznělo to radostně, ale také ne s výčitkou nebo úsměškem. Dost rád ho viděl, neboť mu již počínal scházet. Přinášelť ten starý dvořák do samoty ze-

manské kurie v odlehlé dolině vždycky nějaké noviny, o vojně, jak se bijí, jak je v Budíně, jak na Zvoleni, co Huňad, co Jiskra a jak Turci —

Tentokráte přišel Rozvadský, Dým, dříve. Zaslechlť, s jakou kořistí se vrátil sestřenec, Janko, Vlk; i nadál se, že bude u Koziců hlučná schůzka pánů bratří, a Janko že by jej, starého strýce, mohl také uctít nějakým darem. Janka uvítal jako vítěze, polahodil mu i spolkl, když se dal Janko do smíchu, jak Dým hleděl připlésti, kterak bývalo za nebožtíka pana Stibora ze Stibořic atd., když vjížděli do Konstancie, jaká sláva atd., a když mu Janko do toho skočil a optal se s úsměškem, nu a jak bylo, když se Zigmundem králem z Čech utíkali, tenkrát, když je Žižka honil — —

Než proto přece starý Dým na Janka držel a v duchu si pochvaloval, to že je zeman, pravý rytíř, ten že není z Koziců, po tatíkovi, ale že má po mateři krev Rozvadských. Proto byl venku u něho, i když tu seděl se starým, když s ním zůstal pro dobrou vůli. Naslouchal, chytal dychtivě ten hlomozný hovor na nádvoří u koní o koních. Při tom dolíval svůj pohár, zapíjel, vousy utíral, vlasy přihladil —

Starý Frnčala v bílé sukni, hlavu bílou sklopenu, ruce na zádech, přecházel zatím jizbou sem tam — A najednou se zastavil zrovna před Rozvadským; z nádvoří sem právě zalehl hlučný smích zemanů. Frnčala nedbal; stál, zasmušilý zrak vetkl do švagra, jakoby ho chtěl do hloubi prozpytovat, až začal:

„Švagře můj, nic ti Janko neříkal, víš, nic neříkal mezi čtyřma očima, rozumíš —“

„O čem! —“

„O Štefanovi —“

„Vypravoval, pravda; asi co tobě, jak se s ním rozešel na Muráňském hradě, on že musil s houfem dolů na Zvoleň, ale Štefan že chtěl mermomocí k Aksamitovi, do bratrstva. Proto se vydal na východ, do Spišska nebo do Šaryšska, dál do hor, kde ten Aksamit —“

„A co víc —“

„A to, že ho Janko víc nespatřil. Ale toho se doslechl, pak, pozdě, že Štefan uvázl na Košicku a zrovna, když tam Huňadský vrazil, když se tam bili — Štefan byl prý v Jiskrovské posádce —“

„Kde, kde — to mně Janko neřekl — snad v Moldavě, v té tvrzi, jak tam všechno Huňad pobil, všechny Jiskrovce, jak jsme slyšeli —“

„To Janko neví. Neříkal nic. Myslí, že je Štefan v zajetí.“

„Ale už rok je příměří, to by ho pustili! To se již mohl navrátit. Ty víš, švagře, Janko ti to řekl, ale nechceš povědět — ty s ním držíš —“

„Nevím; Janko mně víc neřekl, ale já si myslím, že Štefan, byl-li tam na Košicku, v té Moldavě — víš —“ a vážným pohledem dopověděl, co si myslí, že Štefana tam rozsekali. Frnčala pokýval hlavou, zahleděl se zasmušile do země, jakoby nad Štefanovým hrobem, až pojednou v něm zahořelo.

„A co teď! Bude vojna, viď, povídal ti, viď, i to, že proto domů nepřišel, aby se podíval na starého otce, ale aby lidi mámil, aby — aby — však ty víš —“ Frnčala rudl, jak se rozčiloval, „aby — to ti také řekl, aby mně odvedl Ondrejka, viď —“

„To mně neříkal, ale Ondrejko sám —“

„Co! Že by chtěl! To ho ten Vlk přemluvil!“ vyhrkl Frnčala popuzen.

Venku zadusali koně a mihli se kolem oken, bělouš, vraný, jak je odváděli do stáje. Hluk se přivalil blíže k oknům, ke stavení.

„Přemluvil ho, už to mají sjednáno, pověz!"

„To nevím, a přemlouvat —" Rozvadský se usmál a špičky knírů přitiskl palcem a ukazovákem, „Ondrejko je statečný chlapec."

„Statečný! A co já, co já tu sám jako kůl —"

Před okny se kmitla Jankova rudá hlava černých vlasů s rulíčky po spáncích, hned také Rakolubského, Slimáčkova; bylo slyšeti, jak Jankův z hluboka temný hlas přichraptěle oznamoval:

„To tak je: vydává na každý kůň po třinácti zlatých kremnického rázu."

„Na čtvrt léta?" ptal se jiný hlas, a Jankův přisvědčivě opakoval:

„Na čtvrt léta, na každý kůň, třináct —"

„A na pěšího? —" To Chujava Slimáček vykřikl.

„Na pěšího, na každého po půl sedmu zlatém," odpovídal Janko.

Oba staří zemané v jizbě umlkli a k oknu obráceni napjatě naslouchali, až Frnčala sebou trhl a zvolal, ukazuje žilovatou pravicí k oknu:

„Slyšíš, jak najímá?"

Venku před samými okny zaburácel Matukův hromový hlas:

„Jsme na suchu, páni bratři. Při víně to sjednáme líp."

Smích a výkřiky souhlasu pozdravily ten návrh venku u prahu; a ještě pitvorem hlučely. Zemané se hrnuli do jizby.

III.

Hlomozně sem vrazili a hned všichni k vínu. Rozsadili se, jak se dalo, na lavici, na truhlu; Chujava stál, aby byl blíže Janka, Vlka, jenž se spustil na židli hrubě tesané, bez lenocha u tvrdého stolu. Také Ondrejko neusedl; zůstal na konci lavice, a on jediný si všiml, že otec odešel od stolu, že ustoupil k peci na osamělé místo.

Zemané doháněli, co přehlížením koní zmeškali; pili a Janko sám jim doléval ze džbánů. Chujava, Rakolubský pozorovali lačně jeho mohutnou pravici, zlaté prsteny, jež se mu svítily na prstech a jeden na palci levé ruky, samé zlaté, široké a silné, dva s amethysty, jeden s rudým kamenem vypoukle broušeným.

Janko jen šlehl svým černým zrakem po jizbě. Otce hledal. Viděl, že staroch stojí u pece jako zapomenutý, chytil jeho pohled chmurně číňající. Ale pak už se po něm neohlédl. Jen doléval a také sám pil a připíjel si se zemany, se strýcem Rozvadským, jenž jakoby okřál v tom šumu a hluku, všem připíjel, každého oslovuje:

„No ještě tobě spectabilis pan brat! Na tvoje zdraví!“

V očích mu svitlo, když Ondrejko sám k němu přistoupil a jemu rozjařeně přiťukl.

„Tak syn můj milý, děkujem vděčně,“ děkoval a povzbuzoval: „A buď jen statečný, jsi z Rozvadských, to si pamatuj!“

V tom zkřikl Janko na Sebeslavského, aby měl pozor, a vytáhl těžkou zásuvku. Jak se v ní hrabal a k ní se níž naklonil, svezly se mu lesklé copánky a rudá tvář brunátně ztemněla.

„Tu máš, přečti si to,“ zvolal, podávaje Sebeslavskému list hrubého papíru volně složeného. „Přečti si, abys věřil, že koně nekupuju.“

Než sivý armalista nevěděl si s papírem rady rovně jako Chujava Slimáček i Rakolubský, a Matuka se jen zařechtal, když mu ten list podávali. Šel z rukou do rukou, až zůstal v Dýmových. Bílá jeho hlava s copánky po spáncích, zdravě zardělá, vynikala skoro nade všechny. Stál zpříma, více k oknu otočen, list v rukou kus před sebou (byl dalekozraký), stál rovněji, vážně, vědom si svého umění.

„To není latinsky,“ řekl zklamán, „česky — tomu každý rozumí —“

„Jen čti!“ zkřikl Janko, a Rozvadský nahnuv bílou hlavu víc do týla, začal čísti:

„Já Mikolay Svidregal, nyní hejtman na Budatíně, vyznávám tímto listem všem, kdož jej uzří nebo čtouc slyšeti budou, žeť jest mi svědomo, žeť slovutný Janko Kozic šestero svých koní vzal svým nepřátelům jakož nyní běh běží v otevřitej válce a v odpovědi pána svého pana Jiskry z Brandýsa, hraběte Šariského a hejtmana vrchních krajin království Uherského nejvyššího. A to já svrchupsaný možem říci svou dobrou věrou před každými dobrými lidmi. Datum in Budatin feria —“

Blažej Dým ani data nedočetl. Hlučná pochvala hostí přehlušila jeho hlas; nejvíc Chujava hlomozil.

„Šestero koní!“ vyvolával nachyluje se k Jankovi. „Šestero! A jáť bych rád vzal jednoho. Toho vraného, toho vraného, pane brat!“

„Můžeš ho mít, můžeš si ho vysloužit,“ odsekl z hluboka Janko posupně se usmívaje.

„Jenom jak; teď, když je mír —“

„Ale bude vojna. Jiskra se již chystá,“ oznamoval Janko určitě, jakoby již nesl prohlášení.

Všichni vykřikovali, vstávali. Starý Frnčala se však ani nehnul; jen hrdlo maně natáhl, do předu se nachýlil a v zasmušilých zracích mu zakmitlo. Otázky zemanů jen pršely, co je, že mír má býti zrušen, co gubernator —

„Gubernator, Huňad, je šelma!“ houkl Janko do směsi výkřiků a otázek. „Chce Jiskru zhubit. S Němci se smluvil, s císařem ve Vídni; císař, čistý poručník mladého krále, uznal ho za gubernatora celých Uher, slyšíte-li, celých. To jako, aby se Jiskra od nás z „horní země“ klidil. To za to, že královské dítě léta brání. To má za to. Ze sedla ho chtějí vyhodit, gubernator, protože mu pan Jiskra překáží, protože gubernator — víte-li —“ Nečistý hlas Jankův dunivě mohutněl, rudá tvář brunátněla, chmurné, černé oči blýskaly, „gubernator — jak pravím, chce Jiskru vyhnat, chce horní i dolní zemi, chce celé Uhersko, chce, víte-li,“ vykřikl — „sám býti králem!“ A prudce vstal. Zemané zase vykřikovali, potrhovali sebou v úžasu a Matuka Juraj zaklel, div že se strop neotřásl. Jen Frnčala mlčel; za to švagr Blažej Dým přistoupil kvapně až k Jankovi.

„Oppono!“ volal horlivě. „Oppono! Kterak chce gubernator Jiskru vyhnat, když mu dává svou sestru za ženu —“

Janko se ušklíbl.

„Aj věru, strýc milý, ty mnoho víš, ale ne dobře. Dával, dával, pravda, ale co chtěl s nevěstou přidat! To nevíš, jak na Jiskru šli. Víte-li,“ obracel se k zemanům, „už bylo všecko smluveno, sobáš,*) všecko — ale ještě v čas se Jiskra dověděl, jistě, pravím, docela jistě, nos si dám odřezat, že ten sobáš měl být i jeho smrtí, že místo na svatební lože měl uleh-

---

*) Svatby.

nout na cinter.*) Zabit ho chtěli, jako psa, svoji duši na to položím, zákeřně, jej i jeho lidi, hejtmany, s ním do jednoho oka, Komorovského, Kollara, Talafúsa, všechny, co by jich na ten sobáš dostali, to víme, jaký veliký úklad o ně uložen, to jistě víme, milý strýc, a žádné oppono!" Janko mluvil tvrdě a již s pošklebkem pokmituje svou rozevřenou dlaní starému strýci skoro pod nosem. „Milý pane strýc, bude sobáš, bude, ale jaký! Fakle zapálíme a z červeného zas načneme!" Zasmál se zkrátka, v černých očích mu zahořelo, a do temna, do modrava rudý, udeřil zaťatou pěstí do stolu, až poháry poskočily, a divoce zkřikl: „Vojna bude!" Opakoval to a přehlížel blýsknavýma očima zemany. „Slimáčku, chceš-li vraného koně a zlata — Pánové bratři —" Nahnul se, znovu vytrhl těžkou zásuvku stolu, vytáhl z ní dřevěnou misku plnou lesklých dukátů a postavil ji prudce na stůl, až peníze zachrastily.

„Chcete-li je!" ukazoval na zlaťáky, „chcete-li je a koně, vína, kořisti; to Jiskra všechno dá. Kdo půjde se mnou!" rozkřikl se tázavě a zdvihl pohár.

Chujava odhodil ruce od těla, hned je zase prudce spustil ke stehnům a nadšeně zkřikl:

„Já!"

Za ním Sebeslavský, Kuděraš, Rakolubský jako jedním hlasem: „Já! Já!" Matuka Juro, jenž div o strop hlavou nezavadil, zahřímal z hluboka: „Já také!" Slamka z Ivanovců nevelký prudce jej obešed nastavoval Jankovi pravici. Jen Malovecký, Zuzčin otec, váhal jako Ondrejko za ním stojící. Na tom bylo znáti, jak hoří, jak se těžko drží.

Blažej Dým, tiskna palcem i ukazovákem konec bílého kníru, jej pozoroval, jak mu tváře vzplanuly,

*) Hřbitov.

že by hned k Jankovi skočil do toho ruchu kolem něho mezi zemany přihlásit se, že půjde také do vojny. Než také to starý literator postřehl, jak Ondrejkovy lesklé oči zamíhaly plaše po starém otci, i jak Frnčala postoupil rychle od pece; ale hned se zase zarazil a čekal, jakoby číhal. Rty se mu chvěly, a v rozčileném napjetí hleděl na Janka, jenž křičel do hluku:

„Tedy půjdete! Půjdeš, Sebeslavský! Chujavo!"

Vyvolával, jak se jeho zraku namítali, a vyvolával dál, po přisvědčivých výkřicích obou vyvolaných: „Slamko! Rakolubský!"

„Půjdeme! Půjdeme!"

„A ty, Ondrejko!" obrátil se na bratra.

„Taky půjdu!" vyhrkl mladší, stržen bujnou krví i zápalem ostatních.

„Nepůjdeš! Nikam nepůjdeš!" zkřikl Frnčala, vyraziv ze svého místa. Pravici měl vztyčenu, zapadlé oči mu plály. Byl by Ondrejka chytl, jakoby ho nechtěl dáti, Janko však se proti němu postavil blýskaje chmurně očima a zkřikl na Frnčalu:

„Proč by nešel! Půjde!"

„Chceš mi ho zabit, Vlku, jako Štefana! Kde ho máš, kde máš Štefana!" dorážel Frnčala, jenž se rozvášňoval, a chytl Janka za rukáv. „Kdes ho nechal, kde ho máš, když jsi jej odvedl!"

Janko se uškubl z otcovy ruky.

„Nechal jsem ho, kam chtěl, nebyl dítě, a Ondrejko také půjde, kam bude chtít, po své vůli. Půjde," rozkřikl se, „na vojnu půjde!"

Zemané je obklopili; Chujava i Matuka, vínem i vojnou nadšení, začali starému Kozicovi domlouvat, a co by bránil, Ondrejko že je na vojnu rostlý — rytíř — aby se jen podíval, co tady Janko — koně, vrané, bílé — Janko, sláva Kozicovy familie! V to

Ondrejko strýci Rozvadskému domlouval, ať řekne otci, ať se přimluví, ať promluví slovo —

Rozvadský přisvědčoval, že ano, jen co ten hluk — A začal ho zažehnávati vztahuje ruce do výše a vykřikuje: „Silentium! Ticho, domini spectabiles!“ A zase na švagra: „Kozic Frnčalo, švagr můj!“

Ale pánové bratři neslyšeli, zvláště hřmotný Matuka a Chujava, kteří dorážívě, a ne již hbitým jazykem domlouvali hostiteli, a nic nedbali, ani když Dým Rozvadský začal jako o nějaké kongregacii: „Si quis vestrum — spectabiles, generosi, si quis vestrum —“

Jen Janko Vlk mlčel a jak stál sebevědomě, až vyzývavě proti otci, usmíval se jen, jemu do očí. Starý vytrhoval se hostem, odbýval Matuku, Slimáčka, a zase na Ondrejka volal.

Zatím uskočil otevřeným oknem poslední paprslek z jizby. Venku, za starým javorem nebe ještě zářilo, ale od povalového stropu spouštěly se již hustší stíny, a živé barvy Marianské sošky shasly ve ztemnělých haluzích.

Klubko zemanů hlučné, křiklavé, jako zbouřený roj kavek, nad nímž se ruce prokmitovaly, tratilo určité obrysy. Už i zardělá zář se po něm jemným nádechem prochvěla, jak vedle v pitvoru, do něhož dvéře byly do kořen otevřeny, plápolal oheň na kozubu*) pod očuzeným kotlem.

Pustý hluk z jizby, nejvíce výkřiky hospodářovy vytrhly starou Garajku, hospodyni v bílém čepci, v bílém rubáši, od ohniště. Až k samému prahu vstoupila, za ní mladý Malovecký, výrostek, Zuzčin bratr, jenž před chvilkou přiběhl. Z té matenice hlasů

*) Ohništi.

v jizbě vyrazil zpěv; Chujava začínal válečnou. V tom však kolem Janka jakoby prudčeji se zachumelilo, pak na ráz se klubko roztrhlo a starý Frnčala z něho vyrazil, po zpátku vystrčen; zapotácel se, vztyčenou však a hrozící pěst nespustil a křičel všechen zsinalý:

„Nech tě sto bohův zabije! Bodaj že tisíc hrmených do tebe, nevděčný synu!“

Venku u brány zaječely dudy. Gajdoš vstupoval do nádvoří. Jak ostře lkavé zvuky jeho kejd zaječely, přiskočil Ondris Chujava k oknu a shlédnuv, že to je starý Grňáč gajdoš z Bošáce, odhodil ruce od těla, spustil je prudce do stehen a volal do bouřky prostřed jizby, aby toho nechali, ať se obveselí, nač ty zlosti, nač ty hněvy — —

Starý Frnčala sklesl na truhlu u pece jako vysílen. Stalo se, co temně se strachem tušil, že Janko vyhraje, nepoleví, že bude jako skála. Zasmušilým, vyjeveným zrakem po něm hleděl, ostatních nedbal, ani toho, že švagr Rozvadský k němu přistoupil a na něj mluvil. Musil po Jankovi hledět, cítil i tu jeho sílu, i že podléhá —

Janko také usedl, u stolu, a chopiv se poháru pil temně brunátný, s přivřenými víčky, maje černé, husté obočí chmurně staženo. Ondrejko, do té chvíle plný ohně, plný odhodlání, ztichl v ten okamžik a díval se na otce zaražen. To že Janko po něm tak tvrdě sáhl, že jej odstrčil, ať mlčí, ať dá pokoj, to ho zmátlo —

Dudy se ozvaly pod samými okny, kolem nich se mihl širák starého Grňáče. Pak u prahu, a již na pitvoru zaječela jeho píseň, jejíž nápěv chytal Chujava i ramenatý, krátký Slamka z Ivanovců svými drsnými hlasy.

IV.

Zuzka Maloveckých vydržela doma jen do prvního soumraku. Těžké stíny nejistoty a neblahého tušení ji neopouštěly. Všude byly s ní, stavěly se před ní, a marně uskočila před nimi do roubené komůrky, kdež se probělávalo její lože u malované truhly, kde po stěnách schly lipové haluze a na okně vadla kytička, již chtěla ráno dát Ondrejkovi. Ale nemohla, protože byl stále s bratrem Jankem, jehož se Zuzka bála, a pak se zemany.

Než ani v komoře se neutišila. Trudné stíny doléhaly týž a v tichu toho zákoutí, jak hasl den, jak na zahrádce před okny splývaly záhony květin v stínech a pod košatým jasanem se smrákalo, živly a nabývaly tvaru. Již viděla, jak Ondrejko vsedá na kůň, jak s Jankem a ostatními odjíždí do vojny — Seděla jako zapomenutá, hledíc ven malým oknem do zahrádky, z níž zavíval k ní dech vonného kvítí.

Od Kozicců nesl se až k ní ohlas temného hluku, pak tam na dvoře dudy zahrály. Slyšela je jasně, ostře, na ráz pak ztlumeně. Gajdoš zašel do jizby, hraje tam, jsou veselí. Ondrejko také — A ona tu — On nedbá, ani se neukázal, nedbá —

Trpkost i hněv zdusily náhle její tesknotu a lítost. A vzdor se zdvihl. Ať si jede, když může takhle jednat, ať si jede, když mu je ten hrozný Janko milejší a vojna také.

Na ráz však vyskočila, jak zaslechla na pitvoru hlas mladšího bratra. Věděla, že odskočil ke Kozicům, sama ho tam poslala. Uslyšela, s jakou se vrátil. Matce vrazil do cesty a jí vypravoval (bylo znáti na hlase, že vzrušeně), co přeslechl, co viděl, jak se Janko shádal se starým Frnčalou —

Zuzka po špičkách, dech tajíc, přistoupila chvatně blíže k otevřeným dveřím. Slyšela o sporu starého Kozice, jak ho Janko odrazil, že k vůli Ondrejkovi.

„A co Ondrejko?“ zeptala se zemanka na síni. Zuzka se víc nachýlila, opírajíc se levou rukou o dubové ostění, a tajila dech. „A ten pojede; starý ho neudrží, stará Garajka také povídala. Starý Kozic sedí tam u pece jako —“ Zuzka víc neuslyšela. Bratr zašel s matkou do jizby. Bylo po hněvu, po vzdoru. Jen hořká lítost zůstala, a strach přišel, strach o Ondrejka. Co dělat! Jak s ním promluvit — A kdyby i přišel. Prosit ho? Neostal by. Jak ho zdržeti —

Rozšířené tmavé oči Zuzčiny hleděly ztrnule do šera tiché komory. Co dělat, co dělat. Vzkázati mu — Ne, ne. Čekat, až otec se vrátí a poví — Kdož ví, kdy přijde. Říci mu to — Ach! Žár studu zahořel jí v líci. A matka — Ta nie nemůže jak ona sama. Kdo tedy, kdo pomůže v té úzkosti? Kdo by poradil —

„Bohyně!“ Proskočilo jí myslí jako světluška. „Bohyně, ta by snad mohla, ta snad ví, jak jej udržet. Je mocná. Ta! Ta!“

Vstala prudce a rovnou na pitvor; byl prázdný a dvéře do jizby zavřeny. Vyběhla ven, nádvořím ze stavení, na sad, v němž se pod stromy smrákalo. Chvátala vysokou, orosenou travou, postříknutou bělí svatojanského kvítí. Stuhy její party vlnivě jí v týle povívaly, a bělostné oplecko nad pasem odletovalo. Přehoupla se jako vlna přes plot na sucho, opodál stezníku, jenž se probělával z temna, zpod vysokých stromů nad potokem.

Vedl k chalupě Žgeňy, „bohyně“ v okolí proslulé, jež dovedla „urobiti“. Na pět, na šest hodin cesty k ní chodili o pomoc, o radu v nemocech, ale i když

hledali zloděje, když srdce bolelo, když cizí čáry sužovaly. Věřili, že poradila pastýřům divné modlitby, aby zakleli všecku dravou zvěř, zvláště vlky.

Povídali si, že starým džbánem, jejž má v chatě, na hlohovém klíně nabírá před východem slunce vodu z devíti močidel,*) z devíti brodů, z devíti studánek vytékajících proti východu slunce a že tou vodou a mocnými slovy počaruje i ohněm, když na něm slévá čirý vosk a vyčítá z něho svoje „vědma", jež se vždycky splní.

Tomu věřili všichni, sedláci i zemané, tomu věřila i Zuzka. Nejistá hleděla do tajemného, tichého černa pod vysokými stromy. Potok hrčel, kolem ticho. Ohlédla se plaše. Po svazích nad dědinou tmavo, lesy v pozadí se černaly. Na východě se projasnilo. Ne plný měsíc se vznesl na čisté nebe, nad lem vrchů do tmava modrých —

Potoka hlas jediný v tom klidu a hlubokém tichu vlažného večera. Až od Kozicovy kurie zavýskal tlumený hlas dud. Ten Zuzku pobídl. Vykročila, chtěla pod stromy; v tom proti ní z temna pes zaštěkal, pak se kročeje ozvaly.

Muž jakýsi vykročil zpod stromů do prosvitu na volnou cestu. Dost vysoký byl, čapku měl a přes ramena tmavou huňku. Za ním kráčel výrostek o vysoké pastýřské holi, v klobouku, bosý. Bílý, ovčácký pes, jenž kráčel vedle něho, na Zuzku zaštěkal, umlkl však, jak chlapec na něj zavolal.

V šeru nebylo ani muži ani jeho mladému průvodci dobře viděti do tváře. Ale proto přece Zuzka rozeznala, že nejsou zdejší. Jí samé, jak stála stranou v šeru, hrubě si nepovšimli. Přešli rychlým krokem. Zuzka se po nich ohlédla a jak zanikli mezi

---

*) Kde se konopí máčelo.

stavení, odhodlaně se vrhla do hustého šera pod stromy. Běžela pod nimi opuštěným chodníkem, vzrušená, v úzkosti i strachu, a nezastavila se, až když temná opona stromů se jí nad hlavou rozletěla, až se před ní rozevřela volná prostora, bledě světlá, v zátopě měsíčné záře.

Opodál na levo stály dvě roubené, nebílené chalupy bez komínů, obě ve snu, bez zákmitu světla, jedna do země zapadající, přikrčená, druhá na bok se chýlící; slaměné, tmavé střechy obou byly jako pocuchané hlavy. Třetí, Žgenina také roubená, stála bokem proti Zuzce, blíž potoka. Naježené došky padaly jí do lomenice jako pačesy do čela. V projasněném pozadí vyzářených nebes černě se rýsovaly rostliny bující z kalence na hřebeně střechy a stály jako prořídlá, zježená hříva.

Od měsíce vysvitlo také v čele v nevelké zahrádce i pod lipou vedle, jež rozpínala až nad potok jednu z mohutných haluzí, nořících lehkou rouchu temného stínu do běhutého stříbra vyzářených vln.

Malá dvě okénka chalupy černala se tmou a tmavě zely i otevřené dvéře, k nimž vedlo několik hlinitých stupňů. Trámoví nade dveřmi bylo do černa ošleháno od dýmu, jenž tudy měl z jizby jednu ze svých cest. Zuzka stoupajíc k nim slyšela své srdce. Šum vody v hlubokém tichu, tajemno stínů i prosvitu kolem nekonejšily jí vzrušenou mysl. Chtěla paprslek útěchy, a vstupovala v záhadné temno. Mátožné zjevy dětských pohádek a večerních rozprávek doma u krbu se nad ní shlukly, a strach z čárů a kouzel, v něž svatě věřila jako všecko její okolí, až dech jí zatajil, jak stanula na stupni níž prahu tajemné „bohyně“. Rozšířeným zrakem hleděla jako do nezbádané prohlubně do té záhadné jizby, o níž tolik slýchala, ale do níž nikdy nevstoupila.

Bylo tam temno, v koutech černo. V zásvitu dveřmi padajícím zahlédla, ač neurčitě, rozložité ohniště skoro prostřed jizby; nad ním u stropu černaly se svazky a otépky nějakých bylin. Na krbu tma, ani jiskřička neprošlehla.

Zuzka stála jako přimrazená, nemohouc se vzchopiti, aby došla ku prahu a jej překročila.

Z temna, od krbu, ozval se hlas ne jasný, zastřený, jakoby z dřímoty:

„Kdo jsi —“

Zuzka sebou škubla. Na podezdívce u ohniště se cosi hnulo, cosi bělavého, schouleného, a odtud ten hlas zase takový mrákotný, jakoby odjinud, znovu se tak optal.

Zuzka pověděla. Viděla, že schoulená „vedomkyně“ hlavu pozvedla, nohy spustila; jak se na ně postavila, zdála se větší v tom neurčitém osvětlení, v němž bylo tolik stínu a šera. Stála bosá, v bělavém rubáši konopném, zavěšeném přes rameno širokou tkanicí, přišitou k vrchní obrubě stanky.*) Ramena, ruce, část vadnoucí šíje byly nahé a tmavší nežli obličej, zvlášť jak bílý, plátěný čepec bez ozdob, od čela do týla pruhem roušky přepjatý, objímal celou tvář, tak že nebylo viděti ani vlasu.

V té běli vypadala tvář obrácená k svitu měsíce bledší, neživější, a sivé oči se stínem pod dolními víčky hleděly jako vyjeveně.

„Co chceš, panno Zuzko,“ zeptala se plnějším hlasem a ochotněji. „Proč jsi přišla?“

„Ondrejko —“ vydechla Zuzka.

---

*) Široký pás, tvořící se sukní do něho všitou jeden celek, rubáš.

„Aby za tebou chodil jako vodička od břehu do břehu, od zřídla do zřídla, od stavu do stavu. To chceš, a on zas do světa, na vojnu.“

Úsměšek bylo cítit ze slov, ze zvuku; nejevil se však v tváři, ne mladé, ne staré. Byla klidná a klidné, volné byly i její tiché kroky, kterými postoupila dál, více do světla, ačkoliv ne až k Zuzce, jež stojíc níž prahu žasla, jak „bohyně“ hned ví. Ve svém pohnutí neuvažovala.

„Poraď mi, pomoz mi!“ Třesoucí se povzdech zavanul tou vroucí prosbou. „Bohyně“ hned neodpověděla. Stojíc nad Zuzkou obrátila sivé oči ven, k nebi, nad vrcholy stromů, v stříbrné zamžení.

„Někdo ti vkročil do cesty,“ promluvila.

„Janko!“ přelétlo Zuzce myslí jako netopýr, a také to jméno vyhrkla.

„Ten nebude sám. Dva z domu, jeden domů. Dnes zvíš, zítra bude rada. Jdi a zítra přijď zase v tu chvíli. Jdi, panno Zuzko.“

Otočila se volně, usedla zase ku chladnému ohništi a skrčivši kolena sklonila k nim hlavu. Zemanské dcerky dál už nedbala. Ta stála užaslá nejasnou odpovědí i tím, jak „bohyně“ urvala hovor. Okamžik na ni hleděla, čekajíc, že snad ještě zvedne hlavu a promluví.

Bohyně však jakoby usnula. Zuzka ustupovala váhavě, po zpátku, se zrakem k ohništi uvábeným na postavu, jež se tam probělavě choulila. Pojednou se však rychle otočila a několika lehkými skoky byla u potoka pod stromy. Spěchala zpět jejich temnotou, chvátala v divné úzkosti. Krev jí tepala ve spáncích a myslí doráželo jako dychtivé, ale marné rázy perutí:

„Kdo! Kdo je to! Co myslí! Zítra — Kdo to je, koho myslí!“

V.

„Vivat vojna! Vivat Jiskra!“
„Vivat Janko Kozic!“
„Vivat zemanská svoboda!“

V Kozicově kurii vivat za vivatem; jen pršely. A za každým, jak ho některý z nadšených zemanů vyvolal, vybuchly výkřiky souhlasu, zdvihaly se pravice s poháry. Pili stoje i sedě u stolu, a když z pitvoru zaječely dudy starého Grňáče, jenž usedl na špalku opodál ohniště, kladl Chujava Slimáček, drže v natažené pravici pohár, dlaň za hlavou, nad týlem, zdvihal špičku své nevysoké žluté škorně, patou klepl o půdu, pravým lýtkem kmitl přes levou nohu, v bocích se kroutil a popěvoval si —

O starého Frnčalu hrubě nedbali. Janko byl sluncem všech. Prve, když tak otce odbyl, chlácholili starce i sebe i Ondrejka, a to že se poddá, to že každý otec, který pak by na vojnu nebránil, to že se poddá, teď že kleje, ale pak, až se Ondrejko slavně vrátí —

„Až přijedeš,“ povzbuzoval Ondrejka sivý armalista Sebeslavský, „jako tuhle Janko!“ A přiťukl Ondrejkovi, jenž omamoval hnutí svého svědomí: poslední jeho pochyby tály a rozplývaly se jako dým v tom zanícení kolem. Připíjel Sebeslavskému i ostatním, rozjařen, že s nimi pojede, na bujném koni, v krásné zbroji mezi pány, rytíře —

U starého Frnčaly, sedícího na truhle u pece, vydržel jen Rozvadský, Dým. Stoje před švagrem, nachyluje se k němu, těšil ho, že vojna ještě nezačala, a kdyby, že každý tam nezhyne, a Štefan, no, kdož ví, — kdož ví — že snad přece (pojednou prohlížel růžověji), a teď že pravá vojna ještě není.

Frnčala seděl nehnutě a švagra jakoby neslyšel. Skličovalo jej, že ho Janko tak odrazil, a ještě tíže nesl to, že pak nepřišel. Čekal, pořád čekal, že Janko přistoupí a řekne: „No, otecko, ať není tak zle, jáť tak nemyslil.“ Ale on nic. Pije, vesele si ťuká. Pařez, skála a — A Ondrejko — Kdož by řekl! Hodné syny má — Ondrejko také — Vedle švagr Rozvadský, níž se k němu kloně (bylo z něho cítit víno a rychleji mluvil), chlácholil dál, ať Ondrejko zkusí světa, to dobře, tuze dobře, to že musí být, to že se zemanu podobá, ať zkusí rytířství, on že také, matka nebožka co se naplakala, no, a v Konstancii byl, a v Němcích, daleko, mnoho zkusil, teď si libuje, že něco zvěděl, že může promluvit, co všecko viděl, magnum concilium —

Ale tu se švagr Frnčala utrhl, ať mlčí, ať si jde mezi ně, že je sám takový starý — Vstal a odvrátil se.

Děvče v bílém rubáši neslo kolem dvě lojové rozžehnuté svíce v dřevěných svícnech a postavilo je na stůl zapadající v zášeří. Ale otevřenými okny, jimiž vanul dech vlažného večera, skropily bílé paprsky měsíce temnou podlahu světlými pruhy a lehkými stíny zvadlých haluzí u oken.

U stolu, v hlučném veselí, si ani nevšimli, že starý hospodář vstal a ke dveřím se obrátil. Vítaliť mezi sebe Rozvadského, Dýma, připíjeli mu a on vděčen za to, chystal, napiv se statečně, velkou řeč, zvyšuje tituly:

„Spectabiles, generosi, clarissimi, ad hanc dicendi necessitatem —“

Zuřivý štěkot na pitvoru zarazil proud Dýmovy výmluvnosti. Od stolu se ohlíželi, obraceli. Spatřili starého Frnčalu u prahu, že nahlíží do pitvoru, kde někoho zadrželi a nechtěli dále pustit, jak rozuměli

z hlasů obou Jankových pacholků. Pak Frnčala do toho mluvil; najednou vykřikl, chtěl ven vyrazit, než v tom vkročil prudce do jizby ten, jejž zadrželi, člověk v tmavé, pastýřské huňce, v čapce na hlavě, za ním výrostek pastýřský drže bílého psa za kožený obojek.

Cizinec asi třicetiletý, té výšky jako Ondrejko, byl hubený. Pobledlý obličej zapadlých tváří pod černou čapkou, zastíněn kolem tmavými, dlouhými vlasy, zdál se bledší v měsíčním svitu. Pravé oko měl vyhaslé. Víčko srostlé se zničeným, vyťatým okem krylo je a s ním zapadlo. Tmavý stín ležel v hluboké té jamce.

Výš, u stolu v rohu zmlkli a jakoby tuhli; jen Janko vyskočil se stolice, div že ji neporazil, jak příchozí obrácen k Frnčalovi vyrazil pohnutě: „Dobrý večer, otecko!“ a jak v tom také zaslechl otcův výkřik radosti i bolestného překvapení.

Štefan! Na vojnu jel jarý jako mladý dub, se zrakem jako sokol, vystrojený, ve zbroji, a teď nebožák, v chudém šatě, vychrtlý, s okem vyťatým!

Všichni, kdož ho znali, hleděli užaslí nad tou změnou, i co že stojí jako sloup; tmavohnědá, hrubá huňka pastýřská přes ramena mu visící ani se nepohnula. Ani ruky nevztáhl.

Starý Kozic šel k němu chvatně, se vztaženýma rukama, aby stiskl synovi ruce, aby jej objal.

„Otecko! Nemohu!“ zvolal Štefan a pohnul rukama. Jak je pozdvihl, jak se dobyly zpod tmavé huňky, vynořily se ze širokých rukávů konopné košile, ale ne celé; bez prstů, bez dlaní, jen kuželovité pahýly, jejichž hrot tvořily dvě kosti pevně srostlé se zardělou jizvou. Ruce byly za píď nad zápěstím useknuty. —

Starého Frnčalu jakoby do čela mezi oči surovou pěstí udeřil. A kolem ticho náhlého děsivého překvapení a hrůzy. Ondrejko se zachvěl, Janko zrudl do temna, zajiskřil očima, pohnul rty, chtěl promluvit; v tom vryl se do ticha stařecký vzlyk otcův. A kolem nabyli také hlasu; vykřikovali úžasem i pohnutím nad tím, jak Kozic svého syna chytl, a jak Štefan pahýly svých rukou objal bělovlasého otce.

VI.

Kde kdo v jizbě chvátal k nim z účastenství i aby se přesvědčil, je-li to možná, Janko pak chopil se i bratrovy ruky. Štefana již nepustil. Vedl ho ke stolu, kdež mu přitáhl svou stolici bez lenochu, a jak Štefan sedal, sňal mu s ramen sprostou huňku a odhodil ji.

Starý Frnčala šel vedle Štefana jako zmámený, nemoha uvěřiti. Sténavě povzdychoval, hleděl po zemanech a zase Štefanovi lítostivě do tváře, ne však na ruce; zrak se mu tam nesmekl, ač pahýly, jak je Štefan v loktě skrčil, zmizely v širokých rukávech hrubé košile. Starý se bál toho pohledu; nitro se mu chvělo žalem i lítostí nad synem, slepým, zmrzačeným, jak je přepadlý, co asi zkusil, jak se to vrátil, tak zohavený!

Štefan patrně rozrušený návratem i shledáním hleděl s otce na Ondrejka, na Janka, po strýci, jenž se k němu protlačil, po zemanech, jak se všichni zas u stolu kolem nich shrnuli. Usmíval se, ale úsměv ten, jenž chtěl být úsměvem, za těch okolností svíral. Štefan chtěl odpovídati na otázky z prava, z leva, nestačil však a také nemohl, pohnutím a pak (jen okamžik seděl) prodrala se k němu stará Gorajka, hospo-

dyně v bílém, plátěném čepci, v konopném rubáši s opleckem, a dala se do pláče, rukama zalomila, a vykřikujíc litovala, ó pro pět krvavých ran Kristových, ó nebožátko, rozmilý pan Štefan! Sklesla mu k nohám, hladíc mu kolena, ach, jaká běda, ach, kdyby tak nebožka paní máť, paní Eva, ach, kdyby ta —

Janko ji drsně okřikl, ať mlčí, co naříká. Ohlédla se po něm jako vlčice, ale jak ostře dodal, ať se raději stará o jídlo, aby se Štefan posilnil, hned vstala a měkce, ochotně opakovala ještě vzlykajíc:

„Už jdu, už jdu —“

Ondrejko podal Štefanovi pohár; starý Frnčala zase tiše zaúpěl a za hlavu se chytl, když Štefan bezděky povystrčil zohavené ruce a když zase je ukryv, nachýlil se k poháru, jejž mladší ke rtům mu přiklonil a napájel ho jako dítě. Hned se však starý přemohl, a hned se hnal k pitvoru, poručit, když Štefan si vzpomněl na svého průvodce, aby mu dali jíst, to že je dobrý jeho druh a opatrovník, tuze hodný, aby mu dali a Belkovi, psu, ten že jich dobře hlídal po celé té dlouhé cestě.

Janko, zachmuřený, zeptal se, odkud přichází.

„Z Abaujské stolice.“

„Z Košic —“

„Ne, byl jsem tam také, ale naposledy v Moldavě —“ Janko zachrčel; strýc Rozvadský, jenž v tom vzrušení si hladil černé obočí a přitiskoval konečky bílých knírů, škubl sebou. Zemané se na sebe podívali, vykřikovali a starý Frnčala, právě se vrátiv a stanuv před Štefanem, jakoby do země zarůstal, v ramenou jakoby náhle do předu sražený, s očima zpod hustého šedého obočí na Štefana obrácenýma. Slyšelť a všichni už loňského roku, jaká hrůza byla tam v té Moldavě —

„Ale to již celý rok, Štefane, a víc, co Moldava —“ vyhrkl Ondrejko, jenž stál nejblíže, vedle Janka. „Kdes byl tak dlouho?“

„Hojil jsem se, Ondrejko. Ach, to dlouho trvalo.“ Štefan povzdechl. „Dlouho, a co jsem zkusil! Ani kůň tolik nevystojí —“

Starý Kozic ohlédl se po sedadle. Nohy se mu chvěly, oslábly od pohnutí. Nemohl už stoje vydržeti. Spustil se na stolici vedle Štefana.

„To má za to, to má za to, nebožák!“ povzdechl a pohlédl s výčitkou, káravě na Janka.

Ten však jakoby neslyšel. Po otci se ani neohlédl; ptal se Štefana, co, jak. — Z pitvoru se ozvaly ženské hlasy. Stará Gorajka se tam znovu rozplakala, to jak tam vstoupila sousedka, zemanka Malovecká. Už k nim od Koziců přes ploty se přeneslo, co se stalo, že se Štefan vrátil a jak, ó hrůza hrůzoucí, slepý, osekaný.

Malovecká hned vstala, hned do sousedství chvátala, přesvědčit se, sousedova syna uvítat, politovat. Nežli odešla, sháněla se po Zuzce, ale nedovolala se jí.

Ta vběhla teprve za drahnou chvíli, jakoby ji někdo honil, ze sadu, zpod kolny, z temného šera na nádvoří měsícem osvětlené a tu slyšela od děvky, co je u sousedů, že se pan Štefan vrátil, ale jak, že paní máť tam také je.

Zuzka se lekla. „Dva z domu, jeden domů!“ Bohyně se jí jasně kmitla, jak se jí před chvilkou u prahu v záři měsíce zjevila. „Dva z domu, jeden domů —“ Na ráz vysvitlo do těch temných slov, jimž tam nerozuměla. „Někdo ti vkročil do cesty —“ řekla také. Zuzčino srdce na okamžik ustalo. Tam u Žgeňy, cestou tušila, že to zlé vědmo. A již se plní. To Štefan, jenž domů —

Na okamžik ani neposlouchala o jeho bídě, jak děvka o ní ustrašeně povídala. Leknutí, že Ondrejko přece nezůstane, ji schvátilo. Ale jak z Kozicova nádvoří zalehly sem zmatené hlasy, jak z nich pronikl plačtivý jek staré Gorajky, Zuzka již neváhala jíti ke Kozicům i v tuto chvíli, a když tam tolik mužských. A matka tam je i otec, i bratr, jak se doptala. Mihla se z nádvoří a za okamžik vcházela Kozicovou dřevěnou branou stojící mezi ploty z lískoví pletenými.

Koně zemanův, tři hnědáci a bílý, v prosvitu i ve stínech měsíčných paprsků pod javorem, byli opuštěni a stáli s pochýlenými hlavami, poklimujíce. Čeleď všecka i nejbližší sousedé sedláčtí shlukli se u domových dveří. Promlouvali živě, rozčileně, bezděky však tlumili hlasy. Před Zuzkou ustoupili a volně vběhla na pitvor; stará Gorajka stála s gajdošem Grňáčem u otevřených dveří, vedoucích do zemanské jizby. Zuzku chytla za ruku, jak ji shlédla, ale nevypukla zase v nářek. Jen pravicí zamávla, uplakané oči do stropu obrátila a z hluboka povzdechnuvši ukázala Zuzce dveřmi, aby jen šla, do jizby; ale to jí, všechna od sebe, přece s hrůzou přišeptla, že ho musili napojit a nakrmit jako dítě, nakrmit, ó Bože!

V jizbě se nápadně ztišilo. Jen jediný hlas z ní zněl. V koutě na levo, kde bylo nejvolněji, seděl na podlaze mladý pasák, Štefanův průvodce, zády o stěnu opřený a spal. Usnul, jen pojedl (misku měl ještě vedle sebe), náhlým, tvrdým spánkem mládí a únavy. Bílý Belko ležel natažen vedle něho, jako pán jeho, v světle měsíce. U stolu se černala hradba zemanů shluklých kolem Štefana. Zardělá zář svíček stoupala nad ně k tmavému stropu. Stáli tiše, nehnutě

a naslouchali napjatě hlasu, jenž se z jejich středu od stolu volně, s přestávkami, ozýval.

Zuzka byla dychtiva na Štefana; rozeznala však jen bílou hlavu Dýma Rozvadského s copánky po spáncích a Matuku Juraje, jenž nad ostatní jako obrovitý stín do šera u stropu trčel. Matku, Ondrejka, jež její zrak hledal, nespatřila. Byli za zemany, u stolu, u Štefana. Nikdo se neohlédl, když vstoupila, nikdo si toho ani nepovšiml; všichni jako přikuti naslouchali Štefanovi. —

Již pověděl, co starý Kozic Frnčala zvěděl od švagra Rozvadského podle Jankova udání, že se oba bratři, Janko, Štefan, naposledy viděli na Muráňském hradě, odkudž musil Janko s rotami dolů, na Zvoleň. On, Štefan, že se vydal na východ, protože chtěl k Aksamitovi, do Bratrstva. Cestou došel roty bratrské, táhnoucí do Košic, kdež Jiskra sbíral pole proti Huňadovi, proti jeho švagru Szekelovi. Ten už ležel s vojskem na Košicku.

„Zrovna druhou neděli po Nanebevzetí Panny Marie vjeli jsme do Košic," to zaslechla Zuzka, jež přestala již na špičky nastupovat a hrdlo napínat, poněvadž proto přece líp neviděla. Ani Štefana neshlédla, jak sedí v hrubé košili, v nohavicích z hrubého sukna, s vyseknutým okem, s hlubokou po něm jamkou tmavou, zohavené ruce skryté v širokých rukávech, neshlédla, jak starý, bílý Kozic sedí vedle, s očima do země upřenýma, že za ním Ondrejko stojí vzrušený a vedle Janko chmurně klidný zrovna vedle její statné matky, sedící u stolu s očima od pláče zardělýma, hlubokou soustrastí pohnuté —

To neviděla; tím dychtivěji poslouchala ten hlas z tlumu vycházející, pozastřený, slabě se prochvívající, jenž zvolna povídal, a nějak teskně zněl a místem vázl, jak tlumočil těžké vzpomínky.

„V Košicích bylo, oh, jako v oule; všude plno Jiskrovců, a bratříků také všude jako mhy. Veliký plac od kostela vzhůru hemžil se žoldnéři, a co koňstva, co vozů všude! Všecko pod širým nebem, horko bylo, až pálilo, ani v noci neulevilo. Myslili jsme, že hned nazejtří potáhneme na Szekela, ale teprve až pátého dne z rána troubili lermo. Tak jsme vytrhli do pole, z Košic cestou nahoru k Prešovu. V tu stranu, na půlnoc, asi dvě míle od Košic ležel Szekely v táboře u Somoše; je to dědina za řekou a za tou řekou u dědiny se Huňadovci položili.“

„Byl's v honcích?“ ptal se po vojensku Janko.

„Ne, v zbytném houfu,“ odpověděl Štefan rovněž českým terminem vojenským.

„V které rotě?“

„V Měřičkově. Rotymajstr byl Měřička, Václav bratr jeho, hejtmaní v Polsku.“

„Jan, vím. Samí Češi?“

„No, Češi většinou, také několik Poláků, Vojtek z Lašnova, Zgachačovský, znáš-li, a já sám třetí Slovák. Ale my přišli do ohně až na konec, už odpoledne. Bylo v pátek před narozením Panny Marie —“

„V pátek?!“ bezděky nahlas se Rakolubský podivil.

„V pátek. A jak jsme je ztepali!“ vzpomínal Štefan živěji. „Szekela samého rozsekali a co padlo ostatních! Pak jsme je honili po těch lukách u řeky vzhůru k Prešovu.“

„A tam se ti to stalo?“ zeptal se temně starý Kozic.

„Ó, kdež pak tam! Tam se mně dobře vedlo. Honili jsme je až do soumraku, daleko, a když jsme se stroubili v hromadu a vraceli se, tu teprve jsme viděli, co jsme toho pošavlovali. Štítů se kolem všude černalo, jako když naprší, a mrtvých! A co zajatců

ostalo a celé ležení Szekelovo. To stálo již za to. Já sám si odnesl dvě krásné šavle, koně jsem chytil s kantarem stříbrem kovaným, a drahou sukni z rudého sukna jsem dostal a hrst zlatých. A pak ještě nebyl konec, jak jsme táhli s panem Jiskrou a on holdoval pány, co drželi s Huňadem, pálil jim a šacoval je. Ale pak, to již nastal podzimek, musil jsem se svou rotou do Košic, a odtud mne poslali s nutným poselstvím do Moldavy, na poledne od Košic a pak na západ, tou cestou k Torně, přes čtyři míle od Košic. Moldava je od Košic před Tornou —"

„Blízko je také Jasov, s Talafúsovou posádkou," připomenul jako mimochodem Janko, jenž sám jediný ze společnosti znal ty končiny.

„Jasov, věru," přisvědčoval Štefan, „ale ten zas je na půlnoc od Moldavy, dvě hodiny, tuze tvrdý hrad —"

„Na skále v úzkém údolí."

„No, a na kraj tohoto údolí jako první stráž postrčil Jiskra tu novou tvrz na Moldavě, už na Huňadovskou půdu. To zas byl krok. Ale to ještě nebyla ta tvrz nad městečkem na výšině dostavěna, když jsem tam přijel. Mnoho sic už nescházelo, ač nedávno začali —"

„Ó, tvrze stavět Češi dovedou," maně přiznal Dým Rozvadský.

„Příkopy už měli, sruby i věž, to již bylo, když jsem tam dojel s psaním hejtmanovi té nové tvrze. Petřík Vovčinec se jmenoval —"

Štefan se zamlčel a otočil po Jankovi své oko; ten v kmitavé záři lojových svíček rudější, vážně, skoro smutně pokývl hlavou a zatahal se za konec svých černých knírů.

„Přinesl jsem mu od Jiskry list, ale také svou novinu. Zaslechl jsem ji, když jsem už k Moldavě

dojížděl, že Huňad sám táhne s velikým vojskem, že se jde pomstit za švagra Szekela a za tu porážku u Somoše a že táhne rovnou na Tornu, sem k Moldavě, na tu že se nejdřív oboří a pak že on chce na Jasov, na Talafúsa.

Tu se dalo v Moldavské tvrzi teprve všecko do díla; pomáhal kde kdo, aby tvrz už byla hotova. Ve dne, v noci jsme pracovali, kopali, sváželi, nasýpali, hradili, v noci při světlech, všichni, žoldnéři i my dobří lidé, co nás tam bylo. Pomáhali jsme hlinarom,*) koly jsme zaráželi, proutím opletali, hlinou omazovali, kolikerou řadou, a vysýpali to hlinou, pušky jsme chystali, koule — Zle se pracovalo, zvláště v noci. Už bylo hodně na podzim, listí padalo, noci byly sychravé a pršelo často —"

„Tys tam ostal," povzdechl starý Kozic na tichou výčitku.

„Já už nemohl zpátky. Huňadovi honci všude kolem už přejížděli a kdybych i byl mohl —"

„Hanba by bylo," zahučel Janko.

„Tu poslední noc jsem pracoval skoro až do úsvitu. A jen jsem si leh', ustrojený, z nás žádný se po dva dni ani nesvlékl ani nezul, nebylo možná, už mne budili, že jsou tu. A byli, a bylo jich! Dole pod tvrzí rovinou všude plno vojska, koňstva, pěších. Zaklopili nás jako velká voda."

„A vás bylo?" ptal se Janko.

„Na pět set, a Huňadovců tolik tisíc; a víc, ó víc —"

Zemané kolem zasykli mezi zuby nebo vykřikovali; starý Kozic mávl pravou rukou, jaký to rozum, jaká to marnost!

„A pomoc žádná?" optal se strýc Dým.

*) Hlinari hradby dělali.

„Nepřišla; nemohli. A vzdát se jen tak, to jsme nechtěli, obzvláště hejtman Vovčinec, už starý žoldnéř, jako cikán opálený, bradatý, holohlavý. A žádný z nás. A tak jsme se bili. Tři dni to trvalo. Čtyřikrát na nás pustili šturm, při pátém vskočili do tvrze, protože jsme už nemohli všecko obsadit. Bylo nás už jen asi sto —“

Musil ustat. Rakolubský, Chujava vyráželi hlasy úžasu.

„A jak vskočili do hradeb,“ začínal zase Štefan, „my se ještě nedali. Ustupovali jsme dovnitř, k věži, ale do té jsme se už nedostali. Jako velká voda se přihrnuli také ze zadu na nás, a tak nás sklíčili kolem do kola. Byli jsme v pasti. To jste měli slyšet, jak ti Maďaři křičeli! A hned nás poutali. ‚No,‘ myslil jsem si, ‚budeš vězněn, teskně si nějaký čas posedíš v zajetí, pak učiní pan Jiskra směnu o vězně, má jich od Somoše —‘ Tak jsem si myslil, a rána na noze nebyla zlá —

Ale v tom vjel obořenou branou k nám na nádvoří sám gubernator Huňad; na toho nezapomenu, vidím ho, ďábla, v pancíři, v helmici, v bílém plášti, vysoko na bílém koni, s šavlí v ruce a za ním mnoho pánů uherských, Rozgoň Šebestian, jágerský biskup, on Hédervary, celý v železe, toho jsem znal, a Desöfi Achace. My musili před ně, napřed Vovčinec, hejtman, už bez meče, bez helmy a pancíře, skoro vysvlečený, jak ho hned obrali, a nás taky. Krvácel, ale šel z příma a postavil se spoutaný a my za ním proti gubernatorovi.

Ten na nás spustil, s koně, zle, po maďarsku, my tomu nerozuměli, ale blýskal očima a hrozil šavlí v ruce nám, i ke Košicům, snad Jiskrovi —“

Janko se uplivl.

„Tak nějak hromoval. Ale pak jsme porozuměli. Jak se s koně na své rozkřikl, přinesli za chvilku špalek a položili jej do prostřed nádvoří. Pak přišel šeredný cikán s sekerou za pasem, z řady uherských žoldnéřů vystoupil jakýsi nevelký Kumán, opálený, zrovna černý —“

Štefanův hlas, jenž mdlel, umlkl. Zuzka tušila něco hrozného a to že také zarazilo Štefanovu řeč. Neviděla, že se maně otřásl, až se mu ramena pohnula. Ostatní kolem mlčeli, ticho jakoby tuhlo děsem, jenž jizbu provanul.

„Nejdříve musil Vovčinec, hejtman,“ začínal Štefan tlumenějším hlasem, bez přechodu, bez vysvětlení. „Nežli přistoupil ke špalku, my myslili, že jde o hlavu, nežli přistoupil, spoutaný, my všichni měli ruce svázané, postavil se proti gubernatorovi, podíval se mu směle do očí a zkřikl, to že je hanba, Huňady Jánoš že je Machometa a ne křesťan —

V tom ten Kumán a cikán dali hejtmanovi z nenadání do žeber, až se zapotácel, pak ho chytli, Kumán ho popadl levou za nos, pravou mu ho uřízl a zahodil, a hned pak srazili hejtmana do kolen. Musil polykati svou vlastní krev, ruce měl svázané, a kdyby neměl — Kumán mu je položil na špalek, stiskl ho v ramenou, a držel ho tak, tlačil silou, a ten cikán vytrhl od pasu sekeru a usekl ruku po ruce jako řezník.“

V zemanech kolem zahořelo, zabouřilo.

„Bestia! Potvora!“

„Zdechliak!“ Kleli rozjítřeni tou surovostí. V tom jejich rozruchu, v jejich vášnivých výkřicích a kletbách zapadl hluše tlumený výkřik zemanky Malovecké, jež se chytla za čelo, i vzdech hrůzy její dcery, jež přivřevši oči zaklonila hlavu do týlu. On-

drejko vyrazil výkřik nevole a Dým Rozvadský prudce opakoval: „Bestia!“

Janko mlčel. Ale do rudé tváře skočil mu brunátný stín, nozdry nosu se mu rozšířily a oči zasršely. Starý Kozic, jak seděl přihrben, s očima do země, zvedl hlavu a otočil se po Štefanovi. Tvář starcova se měnila; sklíčenost a ochablost z ní zmizely. Tvrdla u výrazu a oči nítily se temným hněvem.

„Krev stříkala kolem,“ začal zase Štefan, jak šum náhlé bouře kolem se tlumil. „Hejtmana Vovčince, oh — hrozná podívaná, zohavili, a jak byl krví zalitý a bez sebe, odhodili, a na jeho místo porazili do kolen jako dobytče druhého z bratříků; Polák byl, oh, dobrý rotymajstr, a zase tak, nos mu uřízli, ruce odťali, odhodili jako Vovčincovy. Třetímu ten Kumán píchl dlouhým nožem do oka, a pak ho zas tak osekali — Špalek už byl krví červený, stříkala kolem, a cikán byl jako řezník.“

„A co Huňad?“ vyrazil chraptivě Janko.

„Ten seděl na koni a díval se na to a páni magnáti s ním —“

„Tatárbohov v jeho mateři!“ vykřikl starý Kozic jako střelený. Na tvářích mu proskočily rudé skvrny a divě se rozhlížel.

„Bodej mu oči vytekly!“ zaklel vysoký Matuka.

„Meďanboh ho zabil!“ Rakolubský po něm. A hromy a ďábly házeli ostatní po koutech, až zemi těžko.

Zuzka se chvěla. Maně postoupila krok a chtěla ještě blíže, v tom se však Dým Rozvadský rozkřikl:

„Silentium! Ticho, pánové bratři! Štefan ať mluví. No, syn můj nebohý, a jak s tebou —“

„Se mnou,“ povzdechl Štefan, „se mnou běda. Modlil jsem se pánu Bohu, aby to dlouho netrvalo, abych nemusil čekat. Ale já musil, na všechny. Tak

jsem se trápil, musil jsem na to hledět, na všecky druhy, na všecky bratříky, jak je mučí, tomu jak nos řežou, tomu zas jak oko vybodli nebo rty ořezali, a jak všem ruce osekávali. Oči jsem zavíral, ale zas je otvíral, jak volal ten a ten: ‚S Bohem, brate‘, když měl předstoupit ke špalku. Matěj z Vojslavic, Genda Polák i Bilenč, Jíra z Kostelce, lidé dobří, a ostatek žoldnéři, stateční chlapi, Češi i Poláci, mnoho přes padesát.“

Kolem vykřikovali úžasem.

„Ruk už ležela hromada vedle špalku, krev od něho tekla až k našim nohám —“

Do hněvivých hlasů kolem, do výbuchů ošklivosti zavzlykla zemanka Malovecká. Janko mlčel. Se Štefana upřel zrak na otce.

„Já pořád stál a čekal,“ začal zase Štefan, „nohy se mně třásly, ušlo mi dost krve, a přec bych byl vyrazil ven a skočil na Huňada — Ale drželi mne a ruce jsem měl svázané. Kumán pak už nemohl, jiný vzal za něj dlouhý nůž, a ten cikán krví umáchaný pak se vysvlékl, ostal jen v nohavicích a byl už bledý jako stěna a špatně už sekal. Uslábl a sekera mu již od ruk, od těch kostí otupěla —

Já už pak nevím, co bylo — Všecko se mi začalo před očima míhat, bylo to hrozné vidění, všecko červené krví, a sekera se již neblýskala, už se to míhalo — už — hhh —“ Štefan se otřásl a zbylé oko vypouleně se zahledělo do prázdna, jakoby v krvavých parách zase hledělo na ten katanský výjev.

Zuzka plačíc zakryla si oči, ode dveří vyjekla stará Gorajka. Starý Kozic prudce vstal třesa se na celém těle.

„A pak strčili mne ke špalku, posledního,“ začínal Štefan probrav se. „Zvedl jsem spoutané ruce —“

„Prosils!“ Vyhrkl prudce Janko.

„Ne. Požehnal jsem se, jak jsem mohl, svatým křížkem, naposledy svýma rukama, to bylo jejich poslední —“

„Ježíš Maria! Ó, nebohá tvá máti, nebohý tvůj otec!“ Zemanka Malovecká skočila k Štefanovi a chytla ho lítostivě jako matka. Starý Kozic rozhlédl se vyjeveným zrakem jakoby někoho hledal a zkřikl na nejmladšího:

„Ondrejko! Pojedeš, na vojnu, na ty maďarské psohlavce, budeš do nich bít, bít, bít!“ a máchal rukou, jakoby už do nich tepal a bil. Pojednou se vzpřímil a volal hlasem:

„Janko, synu můj! Vezmi ho, vezmi si Ondrejka. Pojede s tebou, pojede! A vy také, bratři zemané, na ně, na ty šelmy krvavé, těžkou pomstu na ně! — —“

„Tak, otecko můj! Tak dobře mluvíš!“ zkřikl v divé radosti Janko a chytl ho za ruku. Po čele se mu rozjasnilo uspokojením i nadšením, jak se obrátil k zemanům.

„Hleďte, bratři!“ volal, „tuten nebohý náš brat, náš Štefan! Slyšeli jste, co tam v Moldavě páchali, zvěř divoká, na našich bratřích, Huňády Jánoš, v Moldavě a jinde také, jak od Moldavy táhl přes Gemer, Zvoleň, Tekov až po Kremnici; a byl by táhl ještě dál, celý náš slovenský viděk *) by zhubil, vždyť jen naše slovenské krajiny tak moří, a všecko by byl zhubil, kdyby ho Jiskra byl u Kremnice nezarazil a k míru nedonutil.

Mír Huňady smluvil, musil, před rokem, víte,**) všecko musil Jiskrovi nechat; ale to ho hněte, proto

*) Kraj.
**) V Rímavské Sobotě.

ten sobáš, víte-li, proto měl Jiskra zhynout jako pes, oukladem — A Jiskra nás hájí, po celé Slovači všude proti těm krvavým katům Moldavským; proto s ním jsme a budeme, a jsou všichni zemané v Slovácích a půjdeme s ním na Huňada a jeho pány magnáty a jeho cikány a Kumány!"

„Půjdeme!" zkřikl Ondrejko do řeči, nemoha se již udržeti. Strhl všechny ostatní. Zvedali ruce, sem tam pochva zařinčela, nahé šavle z nich vyletěly a zableskly se nad rozpálenými hlavami.

VII.

A k Štefanovi se skláněla s zemankou Maloveckou Zuzka.

„Ach Štefan nebohý, ach Štefan, cos zkusil!" litovala nedbajíc mužů pobouřených hněvem i touhou po mstě, jak obstoupili Ondrejka, jak mu ruce podávali, jemu i Jankovi, na slib, že vytrhnou, že půjdou na ty psohlavce. Jako tiché zaševelení byl v té bouři měkký zvuk jejího hlasu, chvějící se pohnutím a hlubokou soustrastí. Než Štefan ho zaslechl. Vděčně vzhlédl k Zuzce, usmál se, chtěl jí ruku podat, hned se však vzpamatoval, hned ji zase skryl v širokém rukávu hrubé své košile. —

Když první vyšlehnutí plamene polehlo, vzpomněli zase na něj, aby zvěděli ostatek, jak s ním bylo. Tu již stála Zuzka u své matky a tu si pohlédla s Ondrejkem tváří v tvář.

Popatřila na něj už bez výčitky, z hluboka, smutně; a také stín bázně o něj ležel v jejích tmavých očích. Zalahodilo mu, jak byl v bojovném nadšení, a cítil se před ní jako povznesen svým úko-

lem. Ale byl by k ní skočil, chytl ji, pohladil a řekl jí upřímně:

„Zuzka moje milá, Zuzka duše moje!“

Zemané se však shlukli blíže k Štefanovi a starý Dým Rozvadský ho za ně vyzval, aby pověděl, jak on, pro milý Bůh, tak zůstal, a co s těmi ostatními osekanými.

„Ti se všichni zakrváceli.“

„A ty —“

„To mám všecko jako v mlhách. Padl jsem jako všichni a ostal jsem ležet a ležel jsem bez sebe, v mrákotách, dlouho asi, kolik hodin —“

„Žes nevykrvácel,“ prohodil Slamka.

„Bůh dal —“

„Bůh dal, žes byl poslední,“ přihodil šedý armalista Sebeslavský. „To bylo tvé štěstí. Na ty první rány byla sekera ostrá, ale pak už ten cikán, jak jsi povídal, špatně sekal. To mu sekera ztupěla, proto ti už žíly ostře neprosekl. Zůstaly smáčknuty, a proto jsi se nezakrvácel.“

„Ó, bych raději,“ povzdechl Štefan a sklopil hlavu. Pak dále vypravoval, jak se probral, jak oči otevřel, jak se někdo nad ním sklonil a na něj mluvil, a on, Štefan, že mu nemohl hned ani odpovědět, že musil mysl sbírat.

„To jsem měl už rány obvázané. Byl to Rus, dole z městečka pod tvrzí, z té Moldavy —“

„A co Huňad?“ optal se Janko.

„Ten už byl pryč a všichni. Tvrz obořili, jen mrtví a já jsme tam ostali. Byl jsem bos, zuli mne, vzali mně i škorně, i košili. Chtěl jsem vstát, ale nemohl jsem. Ten Rus, byl řemeslník, přivedl si lidi, a odnesli mne dolů do městečka; tam jsem ostal, u toho Rusa, ten si mě nechal u sebe. Stará jakás bohyně chodila ke mně a hojila mě. Óh, zkusil jsem!

Zle mně urobili ti čerti! Kolikrát jsem od rána do večera božekoval. Zkoušel jsem jako kůň. Oko bylo pryč, tu žádná pomoc, nic, a ruce, okraje ran hnily, opadávaly i kousky kostí —

Celou zimu, skoro až do léta to trvalo, nežli se rány zhojily. A pak na podzim, kdy jsem už mohl na nohy, kdy jsem chtěl domů, roznemohl jsem se. A zas jsem dlouho ležel, jako zabitý, hlavničku jsem měl a pak jsem byl jako moucha, nemohl jsem se vydat na tu dalekou cestu. Teprve až když bylo zeleno —

Ó byli to dobří lidé tam a tu ten chlapec, sirotek je, Míšo, ten mně nejvěrněji sloužil a neopustil mne, šel se mnou a vedl mne. Ať jim Bůh odplatí! —“

Teprve před půlnocí tichla Kozicova kurie. Když vše bylo smluveno a ujednáno, počali se hosté rozcházeti. Nejprve domácí, Kuděraš, Malovecký se ženou a dcerou. Ondrejko je vyprovodil až ku bráně a tu cestou stiskl Zuzce ruku a chvatně jí pošeptal:

„Zítra, Zuzko —“

První na koně vsedl Matuka Juro. Jeho bílá kobyla dlouhého ohonu zanesla ho pod stromy, přes potok do jeho kurie. Slamka z Ivanovců zůstal u Koziců na noc. Když Rakolubský odjel, loučili se také Haluzičtí, Chujava a Sebeslavský. Chujava již nemusil pěšky; přivedli mu vraníka, jak poručil Janko, když prve o vojnu uhodili. A nad to sedlo půjčil a pěkný kantar přidal.

Chujava k vraníkovi zrovna běžel a vyšvihl se na něj jako vymrštěný. Ale výš, výš nesla ho radost, že má svého koně, jak po něm toužil, a to vraníka, kterého tak velebil, koně dobrého ducha, náchylného ke skoku, trpělivého na sedání, klusáka z míry dobrého. —

Zuzka stála u otevřeného okna a hleděla do noci. Myslila na Štefana, na Ondrejka, a na to „zítra", jak pošeptal. Pojednou se jí mihl, jak s Jankem vyprovázel odjíždějící zemany. Ti odjeli, oba bratři se vrátili od brány do kurie k nešťastnému bratrovi. Dusot koní se ztrácel, na dvoře ticho, po noci ticho, v staveních kolem tma. Teskno padlo na Zuzku, smrtelná úzkost srdce až do pláče. —

VIII.

Po ránu odjel Janko Kozic se strýcem Rozvadským. Ondrejko musil s nimi, k Váhu a dolů Váhem do Nového Města, kdež chtěl Janko leccos nakoupit na výpravu, zvláště u sedláře, a také navštívit hejtmana Jiskrovy tamější posádky.

Když odjeli, vyšel z kurie starý Kozic se Štefanem. Ten se všechen změnil. Chudého pastýře svlékl. V lázni, kterouž mu stará Gorajka starostně připravila, oblékl jej Míšo do zemanských šatů, do plátěné košile, do úzkých nohavic z jemného sukna, do sukně pěkným pasem přepásané; místo selských krbců obul mu zemanské škorně nevysoké, a na hlavu vsadil zánovní čapku s bronzovou agrafou. Sám pak také vymydlený jako výlupek s namazanými vlasy, v nové huňce a nových krbcích vydal se za zemany do Bosáče, dědiny s Podhradím souvislé, kam šli se pomodlit, Bohu poděkovat do dřevěného kostela při dřevěném klášteře mezi starými lipami.

Kozic Frnčala byl zasmušilý, nikoli však slabošsky tesklivý. Nevzdychal, nelitoval svého včerejšího vzplanutí. Zůstal pevně odhodlaný. Každý pohled na nebohého syna zohaveného tvrdil jeho rozhodnutí a podpaloval žár jeho hněvu a pomsty.

Ještě nežli vykročil z kurie, nařídil všecko stran výpravy, o potravě, obroku, aby dali koně překovat, aby všecko uchystali.

Zuzka Maloveckých viděla jej odcházet se Štefanem. Hned potom také vyčíhala starou Gorajku, když vyšla ven na nádvoří. Jako ptáček z klece vyletěla na zahrádku a přes plot odtud začala se starou hospodyní. Pak sešla až ke Kozicovu plotu.

Stará se hned o Štefanovi rozpovídala a hned s pohnutím, povzdechujíc, ach což ten ubohý, ó jak byl rád, když se probudil a uviděl starý javor na dvoře, jak si oddechl, že je doma u otce, to že jí povídal —

Povídal, sám; ó jak je hodný, nic jako Janko, ten že, no — ale Štefan, jak se s člověkem rozhovoří, sic že býval také prudký, ale teď že je jako beránek, že všecko tak vděčně přijal, a jak jí děkoval za lázeň, tu že si liboval, a košili plátěnou, měkkou, a jídlo — ach — to zas — Jak ho ten Míšo zase krmil —

Div že se znovu nerozhořekovala, oh, to že je smutná podívaná! A starý zeman, jak černě hledí, ale jak pořád je se Štefanem —

„A jak je s vojnou?“ chytala Zuzka okamžik, když došel stařeně dech.

„Ó, pojedou, všichni pojedou.“ I pověděla, kam Janko jel a proč, a že se nevrátí dřív až odpoledne. Zklamaná, smutně se vracela Zuzka domů, rozmrzelá na Janka, proč Ondrejka do města nutil, jak Gorajka jí pověděla, a že se Ondrejkovi nechtělo.

Hned po obědě již vyhlížela, kdyby snad přijeli dřív, mimo nadání. Pak přes tu chvíli vyběhla na zahrádku a naposled až i do cesty. To se již stíny dloužily a hustěji černaly, už Lisec a Hlohový vrch

nad dědinou temněly soumrakem. Už přicházelo, jak včera bohyně řekla:

„Jdi a zítra přijď zase v tu chvíli.“

Čekala ještě, ještě jednou vyhlédla do cesty, pak vytratila se na sad a sadem k potoku pod vysoké stromy na stezník ku Žgenyně chalupě. Měsíc už vyšel, ale nesvítil tak jasně jako včera tou dobou. Topil se v tmavých mracích a jen chvilkou dobyl se nad ně, aby rozlil zlatý svit po jejich okrajích, a hned opět sklouzl v temnotu vzdýmajících se, mračných vln.

Pod stromy, stezníkem tím temněji. Vítr neválí, ani lístek se nehnul; bylo dušno. Zuzka se tudy kmitla jako paprslek. „Bohyni“ zastala venku, na prahu otevřených dveří. Seděla v konopném rubáši, v bílém plátěném čepci s páskou přes čelo, přihnutě. Za ní, v černu, ve světnici, zardíval se ohník. Hořel mdle, ani ohniště nevyjasnil, na němž se mžikavě kmital. Jakoby ve tmě stál.

Zuzce bušilo zase srdce. Co řekne „vedomkyně“, co poví, když včera hlásila: „Zítra bude rada.“

„Bohyně“ se nepohnula, jen oči po Zuzce obrátila a řekla:

„Už víš a chceš radu. Pojď.“

Vstala a vešla do jizby prosycené pronikavou, těžkou vůní sušících se bylin a rovnou k ohništi. Ohník šlehl po ní slabou září, po její přísné tváři, po jejím nahém rameni, jak sáhla na okraj velkého ohniště po dřevěné, nevelké nádobě.

„Už víš, panno Zuzko,“ mluvila, „pomoci není. Na vojnu pojede, musí. Tu máš,“ podala Zuzce nádobku, „hojivou mast na rány sečené i na bodené.“

„A vrátí se,“ vydechla úzkostně Zuzka, berouc maně, nevšímavě nádobku.

„A řekni, ať si narazí buzdykan na vazový topor,“ ukládala vedomkyně, jakoby otázky neslyšela, „na vazový, a nebudou ho pokoušet zlí duchové za noci a na cestách.“

„Vrátí se?“ opakovala Zuzka u větší úzkosti.

„Bude mít velké pokušení mezi pány. Ty se modli pánu Bohu, aby vyvázl, a tu to,“ sáhla zase na okraj krbu a podala odtud cosi v plátenko zabaleného, „zašij do jeho pasu.“

„Odpověz, vrátí se?“ naléhala Zuzka. Hlas se jí chvěl. Lekala se, že jí „bohyně“ nechce na tu otázku odpověděti přímo.

„Vím, že dva z domu a jeden jen domů —“

Zuzka se zarazila, že slyší zase to, co včera; ale jak jí blesklo, jaký to může míti smysl, teď že dva z domu a jeden jen domů, Janko nebo Ondrejko, tlumeně vykřikla.

„Kdo! Ondrejko —“ ptala se rozčileně a maně postoupila k „bohyni“.

„Slyšelas vědmo, víc se neptej. Jdi, panno Zuzko, učiň, jak jsem řekla, a za tu radu přines černého kohouta a čerstvého sádla, až vaši uloví medvěda.“

Hmátla po něčem, Zuzka však ve svém vzrušení nerozeznala, že vzala nějakou nádobu a přiklopila ohník. Zhasl; všude tma a tou tmou, prosycenou těžkým zápachem sušených bylin, ozvalo se připomenutí:

„Zrob tak, panno!“

Zuzka vyšla z chaty jako raněná. Čekala pomoc, útěchu, a nesla si tíseň nejistoty. Neohlédla se ani, nedbala ničeho kolem; jak vběhla do černa starých stromů u potoka, prošlehl sinavý, třeslavý svit blýskavice. V něm vynořily se ze tmy drsné kmeny stromů, ihned však zase zhasly a zapadly

v černu. A v tom sevřela mohutná náruč kvapící Zuzku.

Slabě zkřikla, pak ztichla, jak Ondrejko nepouštěje jí, laskal ji sladkými jmény pohnutým hlasem a vroucně.

„Hledám tě, duše moje. Jak jsme přijeli, hned jsem tě sháněl — a ty — Kdes byla — U bohyně, viď?“

Sklonila mu hlavu na prsa a zaplakala tichým, bolestným pláčem.

„Cos to urobil!“ zalkala.

„A kdybych i chtěl ostat k vůli tobě, Zuzko, není možná. Štefan, víš — Ne, není možná. Však se vrátím.“

Šli pod černým klenutím stromů, jež ani nepovzdechlo; potok tlumeně hrčel, tichá blýskavice posvěcovala na opuštěný chodník. Bylo vlažno, krásně, ale tak těžko, teskno —

U Koziců, Kuděrašů, u Matuky samá sháňka. Poslední přípravy na cestu do pole se tam dokonávaly. U Koziců vykládal Janko na stole, co přivezl z Města, sedlo a kože na zabalení, kantáry dva a řemení na koně, ostruhy Ondrejkovi a brněnou košili, již koupil v posádce. Vypravoval o hejtmanovi, co ten, jaké má noviny, že Jiskra zase dal stavěti tvrz, u Lučence, už na Huňadovském, že ji dostavují, z toho že jistě uhodí —

Dým Rozvadský, strýc, tiskna konečky knírů, libostně si připomínal, jak ho ten český hejtman v Novém Městě poctivě přijal a uctil, jak to tam je, že už tam dlouho nebyl a to že se podivil, co Češi z kostela a proboštství udělali, jaké fortalitium, jakou zrovna tvrz! Proboštství že je také ve zdi, všecko že obehnali zdí se střílnami, a pušky hrubé že jsou pořád uchystané, ale jak je uctili, jakým vínem —

ah — a to proboštství, to že teď vypadá, samý žoldnéř a brevíř nic, nic, haha, jen ostruhy cvrnkají a meče v těch klenutých jizbách, to že se to tam mění, a Češi, no — s lidem vycházejí, dva že se tam už oženili a kněz jejich že se tam bude ženit, Veronu Tuníkovu, zná-li švagr Tuníka, ten že je magister civium, s jeho dcerou že se bude ten český kněz ženit —

Ondrejko přišel, když se již setmělo, zamyšlený, roztržitý. Ani za večeře řeči nenašel.

Blýskavice neustávala. Vysoko zažehovala nebesa tu sinalým, tu zardělým zplanutím. V stromech už zašumělo. Zuzka seděla v komoře u lojové svíčky, Ondrejkův vybíjený pás na klíně. Nařízla ho na vnitřní straně, jeho podšití a vstrčila do té skuliny divné kořínky spletené a jakýs květ, vše v klůcku zabalené, a zašívala to. Modlila se, šila, až se jí pojednou v očích zatmělo pro slzy. Skanuly na bílé ruce, na ten pás —

Ondrejko si pak pro něj přišel. U Maloveckých už nesvítili; také Zuzka shasila světlo v komoře, zůstala však u otevřeného okna. K němu od plotu, od kmene starého jasanu překmitl se Ondrejko chvatně a tiše jako stín stmělou zahrádkou, jež dýchala vůní do vlažné, tmavé noci.

Včera nedalo vzrušení a bojovné nadšení smutku ani vzklíčiti. Zuzka musila v jeho duši ustoupit. Ale dnes myslil na ni od rána. Ohlížel se po ní, když vyjížděli do Města, vzpomínal na ni tam i cestou, a k vůli ní pospíchal zpátky.

Stín rozloučení už padl mu do duše a touha jej hnala z domu hned, jak s koně skočil. Setkal se s ní pod stromy u potoka; teď po druhé za ní přišel. S touhou sem přichvátal, s touhou jej Zuzka čekala, s touhou i v stesku a žalu.

Stanul před ní u okénka, na zahrádce opodál starého jasanu, jenž v černo stopen dřímavě šelestil, zmlkal a zase povzdechoval, ve tmě a v blýskavicích letní noci, v její vůních, v její vlažném dechu. Rozněcovala krev, rozžehovala touhu, opíjela slastí, jak se jejich rty našly.

Opíjela, omamovala, ale strast blížícího se rozchodu neusnula. Bolela temně i v tom opojení, až vytryskla slzami, prudce, když Zuzka sáhla po Ondrejkově pasu, do něhož zašila kouzlo. A žal ten i strach rozvázal dívčí ostych i hrdost. Prosila, aby pamatoval na to vědmo, co vedomkyně řekla o pokušení, aby pamatoval na ni, na ni —

Hlas jí v slzách zmlkl na jeho prsou. Ondrejko se chvěl a sliboval, těšil a líbal —

Starý Kozic Frnčala měl neklidné spaní. Vytrhoval se a vyhlížel v tupé tísni do tmy, jíž šlehaly tiché blesky; uslyšel také Ondrejkovy kroky, vzpomněl, odkud asi jde, i na Zuzku, jak s ní včera ráno mluvil. Také nebohá — Začal se modlit, až ho zase dřímota obešla.

Když se probudil, bledlo za javorem nebe. Vstal, strojil se, aby nahlédl nejprve do stájí, krmí-li už pacholci, a pak aby syny vzbudil. Jak vyšel ven, zastavil se bezděky u vedlejší komory, u její dveří do kořen otevřených. Pod povalovým stropem ještě šero, u okna však prosvitalo. Jitřní záblesk padal na dvě lože. Na jednom Ondrejko, jarý, statný, na druhém Štefan, ubledlý, s hlubokým stínem v jamce mrtvého oka; jak byl v klidném spaní, měl ruce volně roztažené, oba hrozné pahýly —

Mrzák bídný, ubohý — A byl, byl jako tu Ondrejko, vzpomínal starý, jako zdravý strom urostlý, plný síly — Trestej je Bůh, a toho Huňada!

IX.

Mraky se do úsvitu rozletěly, nesprchlo, den se zářivě rozjasňoval. Té časné chvíle bylo u Koziců v kurii už živo. Koně nakrmeni, pacholci jim chystali sedla a řemení, stará Gorajka vařila na ohništi snídaní a snášela při tom tlumoky do pitvoru na lavici u dveří.

Dým Rozvadský, už s upletenými rulíčky, svěže zardělý, vracel se ze zahrádky nesa hrst kvítí a lipové haluzky koním za kantáry, na ozdobu hlavy. Ondrejko, na cestu přistrojený, v škorních s ostruhami, neměl nikde stání. Odjezd ho vzrušoval, všecky přípravy, a při tom jako po živém snu prochvívaly mu myslí ještě včerejší dojmy, smutek i slast minulé noci, jak stál u Zuzčina okna —

Když vkročil do komory pro šavli, zastal tam Štefana. Seděl už přistrojený, v koutku sám, s hlavou sklopenou. Ondrejko se ho chtěl zeptat na otce, ale v tom na to zapomněl, když postřehl, jak je bratr smutně zamyšlen

„Co je ti, Štefan?“

Štefan zvedl kvapně hlavu a jak vzhlédl, zarosilo se mu oko.

„Rád bych s vámi, Ondrejko —“ povzdechl, „ó věru rád. A vidíš, takhle musím —“ hnul osekanýma rukama, „do smrti musím —“ Zmlkl a když opět začal, zněl jeho hlas měkčeji, srdečně: „Nech tě Kristova ruka chrání, Ondrejko, budu se za tě modlit.“ V tom v oku mu zablesklo. „A ty na mne pamatuj, ať neodpustíš těm Maďarům!“

Ondrejko mu vložil chvatně ruce na ramena.

„Ne, Štefan, neodpustím, aj, duši na to odDýchám! —“

Venku na nádvoří vyváděli už Jankovy koně. „Dereše", grošovatého bělouše dlouhé hřívy, držel pacholek Michal v červené sukni. Kůň neměl zelený dek jako předevčírem, když ho zemanům předváděli, ani rudých, velkých střapců v předu u prsosin. To všecko složeno s ostatním na dva nákladné koně; rudé však rytířské sedlo mu zůstalo i lesklé pukly na prsosinách.

V tu chvíli přijel také Rakolubský z Rakolub s jízdným pacholkem, do pole vypraven. Svinutý plášť měl v zadu za sedlem, v předu po jedné straně visela u sedla šišatá helmice s nánosníkem, po druhé palcát. Malovaný štítek jízdecký opatroval pacholek jakož i nevelký tlumok.

Za Rakolubským přišli zemanští sousedé, také již vystrojeni, nejprve Kuděraš, hned za ním obrovitý Matuka Juro s ohromnou šavlí, jež mu probleskovala u širokého pasu pod svrchní bělavou sukní bez rukávů, z předu otevřenou, sahající skoro až po kotníky. Hruškovité, velké knoflíky kovové leskly se od prsou až do pasu. Jak kročil, cvrnčely mu za troje dlouhé ostruhy s velkými kolečky. Ducaté tváře se mu jen smály a vesele zablýskal černými očky pod černým, hustým obočím, když prošed nádvořím plným koní a lidu, pacholků i selských zvědavců, shlédl pány bratry v jizbě u pohárů kolem Janka, Vlka, mečem již opásaného.

Ondrejko tam scházel. Jak vešel Zuzčin otec k nim do kurie, vyklouzl ven a do sousedství, k Maloveckým. Zuzka stála u okna, přibledlá, smutná. Mohl s ní samotnou ještě okamžik promluvit, mohl ji chvatně obejmout, nežli vešla zemanka.

V kurii u Koziců vykládal Dým Rozvadský, že dnes je dobře vyjeti, dobře, dnes že je dies faustus, šťastný den, že by jel také, ale švagr milý, toho že ne-

může jen tak nechat, obzvláště teď, ale že je vyprovodí. Švagr Kozic ho neslyšel; vyšel právě ven, za Jankem, vyčíhal ho, když si zašel do komory. A tam ho chytl, aby ho napomenul, aby ho požádal (už mu nic nevyčítal), aby na Ondrejka dohlédl, aby zbytečně, rozumí-li, nic zbytečně —

Janko, jenž se k otci měl vlídněji od chvíle, kdy se starý tak rozhodl, jen se usmál a podal otci ruku. „Osekat ho nenechám, to přisám Bohu, otecko." A bylo dost. Vrátili se do jizby, kde již Matuka Jura vstával. V tom se Ondrejko vrátil, a když otec zasmušile pobídl: „Nu tak s pánem Bohem," sklonil se před ním a objal jeho kolena.

Starý Kozic položil mu ruku na temeno hlavy. Jizba se na ráz ztišila, všichni zvážněli; hleděli do země nebo na starého Kozice, jak žehnal:

„Jdi, synu můj, pán Bůh s tebou. Víš, proč jdeš, proč tě posílám, všude na to pamatuj!" Hlas se mu zachvěl.

Hlučně vyrazili ven. Šavle, ostruhy řinčely. Jizba, pitvor ztichly; jen stará Gorajka zůstala na prahu plačíc a volajíc za Ondrejkem. Ale nikdo jí neslyšel v té směsici hlasů, jak zemané volali na pacholky nebo sami rovnou hnali se ke koním ozdobeným kvítím a lipovými haluzkami, jak starý Kozic dělal tři kříže před Jankova bělouše na šťastnou cestu, když Janko v čele všech, s pasem zlatě lesklým na zelené sukni vyhoupl se na Dereše a když hřebec zařičev se vzepjal jako svíčka, až diváci selští uskakovali a ženské vyděšeně vykřikovaly.

Janko temně rudý, s copánky leskle černými strhl hřebce, otočil ku bráně a branou ven; za ním ostatní. Dým Rozvadský na švagrově koni hned první, poslední pak, na bílé kobyle, také kvítím a haluzkou vy-

zdobené, Matuka Juro, jemuž ohromná šavle po boku poskakovala.

Ondrejko, jeda hned za strýcem Rozvadským, ohlížel se po otci, po Štefanovi, a kynul jim. Naposled se mu mihla bílá otcova hlava; pak se už otáčel na pravo, po zahnádce Maloveckých, kdež u jasanu stála Zuzka jako bílý květ. Kolem se všech stran pozdravovali, štěstí přáli, sedláčtí sousedé, zemanka Malovecká, Zuzčin bratr, čeleď Maloveckých, ale Ondrejko jenom ji viděl, jak skočila ke plotu, jak se nachyluje, bledá, s očima uplakanýma, jak mu kyne, kyne u bolném úsměvu. Náhle, to již zajížděl, otočila se, mihla se zahrádkou a s pláčem prchala do stavení. —

V Podhradí, v Bosáči vybíhal kde kdo z chalup bez komínů, dýmem očazených, aby se podíval na vyzbrojené zemany, na jejich vůdce na krásném hřebci dlouhé hřívy, na starého Dýma, na Ondrejka, jenž byl jako panna mezi nimi, na ty jezdce na bílých, hnědých koních, vyšperkovaných kvítím a zelenými haluzkami, v blýsknavých kantárech a prsosinách. Nad čapkami se čepejřilo peří v lesklých agrafách, a z tlupy pasy svítily a jilce šavlí a mečů, ze směsi barev rudých, kožených i bílých nohavic přiléhavých v hnědých i žlutých škorních. —

Za bošáckým klášterem v rozložitých lipách vybočili zemané na levo, do svahu nahoru, širokou mezí, jejíž orosenou travou svítily duhově měňavé pablesky. Koně kráčeli po ní tiše a měkce mezi obilnými lány, jež čechral ranní vítr, a nad nimiž se vznášela skřivaní píseň.

Když vyjeli nahoru na pláň, zabělal se před nimi v pravo Haluzický zděný kostelík s apsidou, ale s okny přestavěnými do lomeného oblouku s kružbami. Byl starý, větry, slotou ošlehaný, stará i věž pod šindelovou střechou nad jeho vchodem. Hřbitov jej objímal

a zeď s pilíři obepínala tichý ten kout mrtvých na samém kraji prudkého svahu, spadajícího k údolí řeky Váhu, jehož dosud neviděli. Ke kostelu naproti při potoku řadily se Haluzické chaty i roubené kurie Slimáčkova a Sebeslavského.*)

Po těch zemané zraků neobraceli, nýbrž po kostele, k němuž dojížděli. U vrátek hřbitova stáli dva koně, hnědák a vraný, a pacholek u nich.

Zvon zavzněl jasným, červnovým jitrem poli nad osením a svahem, zemanům jakoby na uvítanou. Všichni slezli u hřbitova a vešli do kostela, kdež už před oltářem klečeli Chujava alias Slimáček a Sebeslavský, šedý armalista, oba v škorních, přepásaní, s mečem po boku. Již se vyzpovídali a čekali na mši pro všechny zamluvenou, při níž by jim plebán požehnal i jejich výpravě. V hlučném hovoru vsedali po mši na koně. Ale jak dosedli, jak se střemenů se rozhlédli, tichl mnohý, jak popatřil v pravo, kdež se jim svět otvíral. Volně, krásně mohli ho s té výše přehlédnouti, dole široké údolí, jímž se Váh nerovně valil. Viděli jeho bezuzdná ramena, ostrovy mezi nimi, jejich stromy s vrcholky v zlaté, ranní zátopě, jejich obrovské stíny po zelenavém koberci travin, a po březích dědiny.

Zrak maně uvázl naproti na Beckovském hradě za Váhem, na vysoké, srázné skále, na jeho hradbách, věžích a cimbuřích, na jeho paláci a výstupcích, na jeho budovách vysokých střech, po kterých se již také rozlilo zářivé světlo.

Dým Rozvadský viděl jen ten pyšný hrad. Za hradem k východu vyvstávala hradba hor, nad níž

---

*) Haluzický kostel stojí dnes o samotě vybitý, opuštěný nad hlubokou roklí, která však tu teprve asi sto let. Poloha vesnice je proti dřívějším dobám také změněná.

vysoko nad vlnitou, modravou její silhouettu mocně a velebně, jako král vyvstával Inovec. Starý armalista nespouštěl oka s nádherného sídla někdy pana Stibora ze Stibořic, kdež kvetla i jeho sláva, kdež dvořival, tenkráte mladý a šťastný. Z toho hradu vyjížděli na hony i do světa, také na to magnum concilium v Konstancii, do jeho bran se hlučně a slavně vraceli, a jimi naposled vycházel skoro o žebrácké holi — —

Rakolubský vedle obracel zraky níž po řece, pod Beckov k Rakolubům, kde stála jeho kurie, a naposledy se ohlížel po rodném hnízdě. Ondrejko oslněný dalekým a krásným rozhledem, díval se údolím vzhůru, přes ramena řeky, přes ostrovy a háje, přes pole, pastviny a vrbiny tam, kde v zářivém vzduchu vyvstávala modravě šedá silhouetta Trenčínského hradu a v pozadí Rájecká Hole.

Tam pojedou, tam je brána do světa. Jak bude, jak se vrátí, a kdy — Na Zuzku si vzpomněl, mihla se mu, jak ji naposledy viděl na zahrádce, mihl se mu její pohled, její úsměv v slzách, jak se odtrhla od plotu, v pláči. A otecko, Štefan — — jak ticho je teď asi u nich doma.

Teskno přivanulo, ale převanulo, jak zemané kolem chutě a bujně pokřikovali a v před ukazovali, zvláště Chujava, jenž na svém vranci se již nemohl ani dočkati, když Janko zvolal, tak že tedy ve jménu Páně. Pokřižovali se, vyjeli. Dým Rozvadský s nimi. Teprve za dědinou začal se loučit. Nejprve se sestřenci; s Jankem zkrátka, protože Janko sám to žehnání uťal. Za to Ondrejko strýce poprosil, tlumeněji, po Jankovi se ohlédnuv, aby otecka a Štefana neopouštěl, aby je pozdravoval, a Zuzku také —

Po tom podával Dým Rozvadský ruku pánům bratřím, naposledy je oslovil „spectabiles“ a přidal

„generosi“, s tím přáním, aby zdrávi a v slávě zas přijeli.

Sjížděli cestou dolů, a Dým ještě koně neotočil. Seděl na něm jako socha; bílé copánky po spáncích se mu ani nezachvěly, černé, husté obočí se nepohnulo. Jen pravici zvedl ke kníru a tiskl jeho koneček, hledě s účastenstvím za odjíždějícími; Ondrejka zvláště pozoroval, jaký to statný, urostlý chlapec, učiněný rytíř statečný, a dobrého srdce, dobrého, toho že by věru bylo škoda. —

X.

Sotva že zemané minuli Štvrtek, dědinu již dole při Váhu, a dojeli do druhé, do Ivanovců, už se zastavili a také hned občerstvovali. Slamka z Ivanovců, „pán brat“, jenž v neděli u Koziců přenocoval a v pondělí ráno sem do své kurie se navrátil, dále jich hned nepustil. Sám byl sice na jízdu již uchystán, musili však se sedel a ke stolům pod stromy vyneseným občerstvit se pohárem vína i medoviny.

A dobrý duch usedl s nimi. I Ondrejko povyjasnil čelo. Rodný kout už za ním, nový svět před nimi a půvaby jeho, včera večer i ráno ještě zasloněné chmurou loučení, začaly zase zářit a vábit —

Z Ivanovců, kde se dlouho zdrželi, vyjelo jich, se Slamkou sedm, „dobrýcn“ lidí, zemanů, pacholky nepočítaje. Jeli na půlnoc proti Váhu, údolím, tenkráte ne ještě tak zdělaným, ale divočejším.

Chatrná cesta vedla podél řeky, místem vedle samých pruhů písku a drobného kamení, jež zůstaly po jarní povodni, kdy Váh, beztoho vždy nespoutaný a svévolný, ustavičně dráhu a koryta měnící, rozlil se těmi místy v divém bouření a hukotu. Výše za

pískem a pustým kamením zase zelený močár, plný sítiny a ostřice, dál měkká pastvina při mělkém rameně Váhu, v němž stál selský kůň bez uzdy, bezevšeho sám a sám, nehnutě, kdežto bělavé stádo skotu popásalo se za tím ramenem na táhlém ostrovu porostlém košatými topoli a vrbami.

Metlice na břehu ostrova, spousty hustého bodláčí leskly se na slunci i divoký chmel, jenž se starých vrb i topolů hustě splýval jako zelená peřej až k samé vodě, až k bystrým vlnám, jež šumně ubíhaly v jeho chvějných místech. V té syté zeleni houšť vrbice s fialově rudými květy, a vedle svítilo zlato vysoké, štíhlé divizny —

Z rákosí vznesla se vodní slípka nebo divá kačice, nad lesklým proudem třepetala se na dlouhých perutích bílá „rybárka“.*) Kdes od břehu, za vrbami nesla se píseň pasákova, čistý, chlapecký hlas, mezi stromy v proudu zabělal se plavec v konopném šatě na člunku vydlabaném z vrbového kmene. Výše, naproti za řekou, kmitla se dědina, chudá, roubená, z jejíchž chat povíval modravý dým střechou i lomenicí, prozářený, vyzlacený paprsky horkého slunce. Již vysoko vystoupilo a hřálo.

Zemané minuli Melčice dědinu, její starý kostel mezi stromy, zemanské Lískové, pak se pustili rovně k Chocholné, před níž se utábořili v rozlehlé vrbině, v trávě, ve stínech starých i dutých vrb, co by se koně přikrmili.

Dost dlouho si tu hověli, tak že pozdě odpoledne dojížděli k Trenčínu, jejž Ondrejko po celou cestu vyhlížel a od jehož hradu očí neodvrátil, jak před nimi jasněl, vysoko na ostrohu, na jeho tmavých skalách.

---

*) Racek.

Proti samému Trenčínu se dali převézti přes Váh. Na kompu*) se jich s koňmi mnoho nevešlo. Proto trvalo hodně dlouho, nežli se všichni zemané se svým průvodem a se svými koňmi dostali na druhý břeh. Ondrejko vstoupil první, s Jankem a s šedým Sebeslavským na pramici. Řízená osmahlými převozníky v plátěných nohavicích rychle se nesla šikmo proudem. Obraz její, koňů i zemanů ve vodě stopený nesl se tiše s ní. Ondrejko stál zamyšlen, drže svého hnědáka u huby. Oči měl vzhůru obráceny, k Trenčínské pevnosti, jež nad nimi rostla do šíře i do výše, jak k ní a pod ni dojížděli.

Hnědé skály ostrohu, kulaté bašty na nich, hradby mezi nimi, četná stavení za nimi a při nich, nejvýše nad všemi palác s arkýři a výstupky a nad ním vysoká, stará věž, vše jen hořelo v rudě zlaté zátopě záře, jak se slunce naproti, v tu stranu k hranicím moravským sklánělo za hory, za jejich nekonečné hvozdy, v jejich líbezně hluboké modro, jež v prohybech a oupadech stmívalo se do černých tónů. Na Trenčínském hradě vše vyjasněno. Gotická okna hradní kaple rudě zaplanula a po hradbách sem tam prošlehl zlatý blesk od helmy, od hrotu ostrého kopí, jak stráže tu stály nebo přecházely. —

Ondrejko dychtivě vyhlížel i když vsedli zase na koně a vjížděli zděnou branou ve hradbách do těsného města pod hradem. Bylo jako dlouhá, široká ulice, již tvořily domy s podsíněmi, většinou dřevěné. Na tom prostranství, jež se táhlo od brány do brány, více jich město nemělo, bylo jako o trhu, ač nebyl den trhu. Vůz vedle vozu tu stál, většinou s odkrytými plachtami. Bylo vypřaženo, náčiní koňské, chomouty, řemení, viselo na vojích nebo bylo

---

*) Mostek připevněný na dvou člunech.

složeno na přídách vozů; koně odstrojení stáli u vozů nebo za nimi uvázaní, u kupy sena nebo trávy. Jen hnědé hříbátko užívalo své volnosti a pobíhalo sem tam.

Zemané, a to všichni, hned si všimli, že vozy jsou větší, výstavnější, dobře okuté, řemení že je onačejší, lepší úpravou. A lidé, kteří dávali koním pít, kteří stáli u vozů nebo seděli na nich, muži, ženy i děti, nebyli zdejší, nebyli ani z okolí. Cizinci, ne Slováci.

„Jistě Češi," určitě oznamoval Janko Vlk, obrátiv se v sedle po Ondrejkovi a po zemanech za ním jedoucích. Zarazil koně, zahoukl a zakýval do toho tábora. Zemané také zastavili a zvědavě hleděli vstříc muži v zaprášených škorních a v přepásané, režné sukni, jenž k nim od vozů ochotně pospíchal.

„Odkud?" ptal se ho Janko se sedla.

Muž smekl čapku, pozdravil a ochotně odpovídal:

„Z Čech, urozený pane. Z Chrudimska."

„A kam —"

„A sem, urozený pane, do Uher. Stěhujeme se."

„Samí sedláci?"

„A ne, urozený pane, také mnoho řemeslníků, nejvíc zedníci, tesaři, také kováři. Vzkázali nám krajané, jsou tu u Jeho Milosti, u pana Jiskry ve vojanských službách, v posádkách, už kolik let, a také na dědině, sedláci; vystěhovali se před třemi lety sem a zůstali, nevrátili se. Libují si a vzkázali, že jsou tu grunty laciné a platů málo, pro začátek nic, a řemeslníci že tu vydělají dost peněz, že se tu moc staví, tvrze, hrady a také kostely. A tak chceme štěstí zkusit, urozený pane, tak se stěhujeme za českou vojskou. Řku, hůř nám tam nebude, pan Jiskra má tu lepší pořádek nežli je u nás."

„Vojny se nebojíte?" ptal se Janko s vysoka.

„Tu máme doma pořád, léta už. Teď naposledy ty boje mezi pány. Však ještě loni tady na Hradecku, co vyváděl pan Kolda a Svojše z Opočna! Pálili a hubili chudé lidi a jiní jinde. Teď ono bude snad líp, co ten pan Jiřík z Poděbrad má Prahu, ale zase ten mor —“

„Je zlý?“

„Zlý, tuze zlý. Od Velkonoc už souží, a v Praze nejhůř, tam už lidí pomřelo! Povídají, že až dvě stě denně jich pochovali.“

„Kam se stěhujete —“

„Do Rimavské doliny, urozený pane. Tak nám krajané vzkázali. A je tam prý ještě daleko.“

„Nějaký den ještě pojedete.“

„Snad tam dobře dojedeme, urozený pane,“ pátral český sedlák, pohladiv vlasy po temeni.

„No, snad. Když vás Mladvaněk pustil přes hranice —“

„I pustil, dobře pustil. Ale strachu jsme měli dost, že nás na uherských hranicích oberou; a taky jsme na ně vrazili, ale měli jsme list od pana Dubánka z Čivic, hejtmana, ten je, račte věděti, od nás, a jak jsme tu ceduli ukázali,“ vykládal sedlák hovorně, „hned ten jejich hejtman, u toho pana Mladvaňka, nějaký Moravec, hned povídá: ‚Mají list Bratrstva,‘ a hned nás pustili, nic nešacovali, docela nic, ještě s námi kus jeli horami, mezi lesy.“

„Kdo vás vede —“

„Tomášek, Vít Tomášek, však je teď nahoře, na hradě u pana purkrabí, a kněz Jan.“

„Kněze také máte?!“

„Kněze, urozený pane. Jede z dobré vůle s námi, aby duše nehynuly, povídal, abychom nebyli v správě boží opuštěni, kněz příkladný a horlivý obránce svaté pravdy a zákona a svatého kalicha, opravdu. Však

tamhle stojí jeho sestra!“ Sedlák ukázal k vozům, kde s několika českými selkami stála štíhlá dívka v městském obleku. Do tváře jí nebylo vidět. Janko sotva se po ní ohlédl, pobídl koně a zvolal:

„Zdrávi dojeli!“

Hovorný sedlák, jemuž proud řeči tak uťali, překvapen ukláněl se zemanům. Janko je vedl rovnou do hospody. Zajeli nejprve pod vysokou kolnu v nádvoří za dřevěným stavením. Hospoda sama měla velkou jizbu učouzeného stropu povalového, jejž napříč nesl ohromný, do temna hnědý trám. Nevelká okna otevřená nepouštěla dost světla do té rozlehlé prostory, z níž o dva dřevěné schody výše šlo se do menší jizby.

Tou dobou seděli ve velké světnici toliko tři kupci: dva vratislavští, starý a mladý, oba v tmavých sukních. Odvážili se do Uher pro měď a vezli s sebou mnoho sukna, nejvíce zhořeleckého. Třetí byl z Kežmarku, také Němec, vytáhlý, vysedlých lícních kostí, ryšavý, v sukni makové barvy.

Seděli v šerém koutě u hrubého stolu. Vratislavští lokty o něj opření, dychtivě naslouchali Kežmarskému, jenž se vracel z Prešpurka, kam sami mířili; vykládal jim o cestě, ale nejvíc o zázračném mnichu zákona sv. Bernardina.

O tom se ve Vratislavi už od jara mluvilo, hned jak ho papež vyslal z Italie, jak se ten františkán bral Štýrskem a pak Korutany a všude tam kázal.

A tu ten Kežmarský ho viděl a slyšel, před čtrnácti dny, v Rakousích, v Novém Městě za Vídní, a teď líčil, jak se tam do Města lidé sbíhali na míle cesty, odevšad, daleko z hor, z odlehlých vesnic, ze zastrčených samot, jak mu šli kněží naproti s nebesy, s ostatky svatých, jak ve městě zvonili všemi, jak se k tomu mnichu všecko hrnulo, každý že se chtěl

k němu dotlačit, aby se dotkl jeho hazuky, nejvíc nemocní a s nemocnými —

„A co on?" ptali se Vratislavští jedním dechem.

„Divy! Divy! On, Kapistran, se jich dotýkal birytem sv. Bernardina a jeho krví, co mrtvému vyřinula z nosu, anebo jen, slyšíte, požehnal jim, pomodlil se nad nimi a, věřte, chromí vstávali, slepí viděli —"

„A káže prý," prohodil starší tlumeně, patrně vzrušen tím vypravováním.

„Káže-li! Matko Boží! Kdybyste slyšeli! V kostele ne, to nikdá, kostel mu nestačí, ale pod širým nebem, na place, na rynku. To, co jsem já byl v Městě, to byla taková tlačenice — Dvacet tisíc počítali, ale já řku, třicet, těch tam jistě bylo, ó dobrých třicet tisíc. A tomu lidstvu pater Kapistran kázal na lešení, bylo samé chvojí a kvítí, takový malý, inu maličký člověk a suchý, kost a kůže, hubený, neřekli byste, docela nepatrný, nevzhledný. Ale ty oči! Jako jehly, a ten hlas, když spustí; to jakživ žádný neslyšel."

„Tak káže," řekl starší kupec, pobožný muž, skoro tiše a s třeslavým povzdechem, „to bych rád slyšel —"

„Oheň, oheň, samý oheň," nadšeně doličoval kežmarský kupec s větší živostí, rozehřívaje se vzpomínkou, i že mohl před těmi Vratislavskými vykládat, „a při tom jako rtuť; hází rukama, hlas se mu třese, šeptá, a hned je zas jako bouřka, ruce sepne, rozhodí a v tom zas uhodí do lešení jakoby v hněvu, a pravicí do lidu vytýká, oči k nebi obrací, bledý, hubený jako mučedník —"

„A je mu dobře rozumět?" ptal se mladý.

„No, on sice káže latinsky, ale jiný kněz to po něm hned překládá; ale když ho tak vidíte, to ani

kdybyste nerozuměli slova, to jakoby síra a oheň sršely, to lidé pláčou, věřte mně, pláčou, a nejen ženské, nýbrž mužští. Já také plakal, opravdu jsem plakal, nebylo možná se udržet, když kolem takové vzlykání. A ruce pozdvihovali, k nebi, a k němu, jako ku svatému —"

„A proti Čechům prý káže," zeptal se mladší kupec dychtivě, a v očích mu zasvitlo.

„Pane Bože, a jak! Ten jim sází, ten na ně svítí, jak jsou v kacířství zatvrzelí, a kompaktata že nic neplatí, nic, kacíři jsou, ohavní kacíři." Kežmarský sebou potrhoval a z tváře i na hlase bylo znáti, že mluví s nechutí, odporem o Češích. „A chystá se na ně. Z Rakous půjde na Moravu a odtud do Čech; to ten krvavý Rokycana zaleze."

„K nám snad také přijde," těšil se starší Vratislavský.

„Ale nejdříve by měl přijít sem, do Uher," vpadl mladý, „tady se to kacířství české všude ujímá."

Kežmarský smutně zakýval ryšavou hlavou.

„Ach, bohužel, ujímá, a nejvíce v naší straně, na Spišsku. To byste nevěřili, tam jsou už husitské fary; pravda, nejvíce na vsích, u hloupých Slováků —"

„A co v městech, co Levoč, Kežmark, Podolinec, vždyť jste tam páni, nač držíte s Čechy —"

„My?!" kupec se trpce usmál. „My jsme proti nim, ale musíme je trpět, všude kolem samá jejich posádka, v městech také. U nás v Kežmarku deset let už leží, už jsou tam jako doma, mají tam kostel a už se tam žení; a když Slováci jsou s nimi, a všecko musí podle nich. Konšelé, rada, co ti, všecko je ten český hejtman, ten Bercal (těžko vyslovoval jméno Brcala z Dobré), ten nás drží a poroučí. A tak

je to ve všech našich německých městech, v Kremnici, všude; ještě Bardějov, ten není tak sklíčen."

„Ale ten Kapistran," liboval si starý kupec, mluvě před sebe, „ten to zas všecko pobouří proti těm kacířům. A," pohlédl na Kežmarského, „Žižku už nemají, ani Prokopa. Tak proti nim káže —"

„A vy je máte poslouchat?!" vyhrkl mladý kupec. „Což Huňady, proč nejste s ním —"

Kežmarský se podíval s úsměvem na mladého pudivítra.

„My jsme s ním — a již —" zamlčel se a nedořekl, co chtěl říci: „Kdy odtud vyrazíte?" zamlouval.

Na síni zařinčely šavle, zacvrnkaly ostruhy; Janko, Vlk, s Ondrejkem a se zemany vešli do světnice. Hospodský, jenž je již na síni uvítal, uctivě je provázel a vedl do menší světnice. Janko, jak šel kolem, podíval se z ostra na kupce, neřekl však nic, ani se nezastavil. Ostatní si jich sotva povšimli a neviděli, jak vratislavští kupci za nimi hledí, jak nevlídně s nechutí, jak ten mladší pohodil hlavou a hlasem plným opovržení, temně vyhrkl:

„Také takoví loupežníci."

Starý ho zatahal prudce za rukáv, aby mlčel. Kežmarský však jakoby ztuhl. Oči měl dosud obráceny na zemany, k menší světničce. Jak se ho starší z kupců zeptal, kdo to byl, vydechl z těžka:

„O to je strašlivý člověk," řekl temně, „ten první, ten rudý —" Vstal, chopil se čapky a měl se rychle k odchodu, že se musí podívat ke koni.

Šel a dlouho tam meškal. Vratislavští se již po něm ohlíželi. Chtěli se zeptat hospodského, v tom však vyšel z menší světnice Janko Vlk, rudější po jízdě za horka a po rychlém napití. Řinče mečem sestupoval po dřevěných, vrzavých stupních a On-

drejko s ním. Po kupcích se sotva ohlédl. Na hospodském se již vyptal, kdo jsou, a uslyšel také, že byli nahoře na hradě, že mají glejt, že zaplatili, jak náleží.

„To je ten,“ přišeptal mladý kupec staršímu, ohlížeje se po vycházejícím Jankovi. „Ale což ten — hej, hošpodský,“ zavolal tlumeně, lámaně po česku, „co dělá ten z Kežmarku, že nejde.“

„A jak by přišel,“ odpovídal malý hospodský, „když odjel. Osedlal si koně, a ten tam.“

Ani opatrný starší kupec neutajil svého překvapení.

„Ten byl dál nežli v Prešpurku,“ řekl pak německy, když hospodský zašel, „a myslím také za jiným, nežli za obchodem.“

Mladý mávl bezděky rukou a po svěžím líci svitlo mu od radosti.

„Ale jistě ne pro ty ohavné kacíře pekelné!“

Zarazil, nebo starý mu šlápl na nohu.

„Mlčiž, chceš, aby tě tam slyšeli?“ a ukázal na světničku. —

Janko mířil rovnou na hrad, aby zvěděl, kam se mají obrátit, zdali na Zvoleň nebo do Spišska nebo ke Košicům. Náměstím, po dřevěných podsíních uložily se stíny. Pevnost však na hoře, starý hrad, stál ještě v posledním světle dlouhého dne. U vozů českých vystěhovalců bylo čilo a živo. Minuli je, dali se uličkami mezi dřevěnými domky výše ku starému kostelu a ke hradu. Kráčeli mlčky. Janko zamyšlen hleděl víc do země, Ondrejkovy zraky těkaly v pravo, v levo. Blízko první hradní brány, jež byla nejníže ve skalnatém svahu, okouněl mladý, polonahý cikán, krásné, urostlé postavy.

Ondrejko zčervenal, jak ho shlédl, zarazil krok, ale hned, bez rozmýšlení, vyrazil na cikána jako ostříž.

„Ty Moldavský katane!“ křičel, rozehnal se a udeřil cikána vší silou do hlavy a napřahoval ke druhé ráně. Osmahlý syn bludného plemene uskočil, vycenil bělostné zuby a zdvihl pravici, v tom však už ji spustil, jak také Jankova pěst na něj dopadla jako klín.

„Psí chlape, rasovská!“ zachrčel Janko svým přichraptělým, temným hlasem, kopl cikána, až zavrávoral, uplivl se a zkřikl na Ondrejka, aby šel. Žádný z nich o cikánovi už ani nehlesl, ale oba stejně vzpomněli na osekaného Štefana.

Bez nesnází prošli první branou strážemi osazenou a dostali se na cestu, jež vedla volně bokem skály pod hradem. Podél této úzké cesty táhla se na levo hrubá zeď až ke druhé, výše stojící bráně, goticky sklenuté, vedoucí dlouhým průjezdem vysokým, pevným stavením, nad nímž na pravo se vznášela věž s podsebitím, stará, ve vyšších ponebích ještě s dveřmi a okny románskými. Horní část její byla ještě v plném světle; zlátě růžový nádech chvěl se na jejích pasích a sloupkách. Houf kavek jako živé mračno vířil nad její vysokou střechou, jejíž zašlé prejzy ruději hořely v tom světle.

Most byl spuštěn, za ním ve bráně stálo několik střelců v sukních s kuklami do týla shrnutými; nahoře na zhnědlém podsebití vyložili se oknem dva žoldnéři. Před touto branou potkali oba Kozicové vysokého muže, silně osmahlého, v zaprášených škorních, jenž se sukní podobal českým vystěhovalcům dole; ale u pasu měl tesák. S ním kráčel mladý kněz v tmavém, kněžském rouše. Byl štíhlý, tmavých vlasů a vousů ještě mladě měkkých. Slušely jeho při-

bledlé tváři a ještě více temné oči pohledu snivě roztržitého.

Janko hádal, kdo jsou. Zastavil je a oslovil toho staršího, sedláka.

„Ty vedeš tam," ukázal dolů k náměstí, „Čechy —"

„Vedu," odpověděl Vít Tomášek. Nic ho nepřekvapilo, že ho ten zeman zastavil. Odpovídal klidně, s jistou vážnou málomluvností.

„Byli jste u pana Michálka z Vorly," Janko mínil velitele Trenčína. „Je doma?"

„Je, má hosta."

„Odkud?"

„Z Čech, pana Heřmana ze Zvířetic."

„Ostane tu?"

„Ne, slyšíme, že jede dál na Zvoleň, k panu Jiskrovi."

Janko pohlédl úkosem po mladém knězi; ten stál, jakoby ani neslyšel.

„Z Chrudimska jste," řekl Janko.

„Jsme, jako pan Michálek z Vorly."

„A pan Talafús a pan Šárovec a Dubánek z Čivic," vypočítával Janko vesele, „a pan Klusáček —"

„Ti jsou všichni z našeho Chrudimského kraje, ano," přisvědčoval Vít Tomášek a rty v hustých, suchých vousech hnuly se mu úsměvem. „Ráčíš-li je znáti?" Tvář mladého kněze zůstala přísně vážná. Tmavý pohled jeho tkvěl na brunátném obličeji Janka Vika, jenž se usmál Tomáškově otázce.

„Znám, všechny."

„A znáš-li pravdu boží?" ozval se kněz z nenadání.

Janko, jejž mrzelo, že kněz stál tak netečně a mlčel, rychle se po něm obrátil, až se mu leskle černé copánky hnuly po spáncích. Okamžik hleděl

na kněze překvapen, pak se usmál. Zdálo se mu tak podivné, že s takovou otázkou skočil do řeči.

„Slýchám o ní," odvětil dost nevrle.

„Máš jí také své srdce otevříti."

Ta přímost se Jankovi líbila.

„A ty je máš otvírati," odvětil hbitě, ale s úsměvem.

„Bůh mně pomáhej!" řekl kněz skroušeně a jeho zraky uvázly zamyšleně v prázdnu, jakoby tam něco viděly.

Janko ho nechal a zeptal se Víta Tomáška, byl-li pan Michálek na paláci.

„Byl, ale chystal se s panem Zvířetickým ven, po hradě."

Janko pokynul a šel. Tomášek pozdravil, kněz pokynul pokorně hlavou.

Ondrejko, jenž se v duchu divil, že divoký Janko toho kněžka neodrazil, že s ním tak mírně jednal, prohodil, když zašli, že to nějaký divný kněz.

„Divny, ale jistě horlivý a ne lakomý. Tady s těmi lidmi zboží a desátků nenahrabe a teřich mu tu sádlem neproroste. Ten už pro svou horlivost ostane hubencem."

Kozicové prošli hlubokým průjezdem klenuté brány kolem střelců, kolem stráže do vlastního předhradí, jež bylo zvláště v tuto chvíli, kdy slunce zapadlo, z celé skalní pevnosti nejživější. Hluk a šum, pokřiky, bušení kladiv, skřípání a vrzání kola, vše ve zmatené směsi přihrnulo se valem proti nim, jak vstoupili.

Z bašty, kryjící studnu do skály přehluboko vytesanou, vycházeli žoldnéři, chlapi polooblečení i polonazí, většinou prostovlasí, s plnými okovy, hrnky a džbány a jiní už čekali u dubových dvířek bašty nebo v ní, v jejím přišeří, u starého roubení a rum-

pálu z mocných trámů, vodou pošplíchaných. Řetězy řinčely a skřípaly na hřídeli, jež se bez přestání otáčela, jak kůň vedle tahal kolo.

Opodál, za starou kaplí, rachotil dřevěný mlýnec. Ondrejko se maně zastavil, aby se podíval pod kolnu vysoké střechy, kryjící dřevěný stroj, na koně, jak chodí v kole. Vlasatý chlap v usmolené, konopné sukni chodil za tahounem, pokřikoval na něj, pobízel, bičem točil a pošvihoval.

Vedle, v táhlé budově zděné zářila trojí výheň, zvonily kovadliny, bušila kladiva. Viděli bradaté, učazené kováře v kožených zástěrách; kuli podkovy a šípy, a ve vedlejší klenuté dílně dodělávali puškaři na železném trnu tarasničku. Dvě již hotové ležely s houfnicí u dveří, všecky hrubého díla, prosté, bez ozdob, ale důkladně vykované. Od výhně zněla česká píseň, jakož tu všude i u studně bylo vedle slovenského většinou česky slyšeti.

Měch dmýchal, oheň planul a hučel, kladiva ubíjela hlas zpěvákův i jasný, kovový zvuk, jak se ozval poblíže dveří kovárenských ze zvonů naložených na voze. Byly dva, staré, ne zrovna veliké; žoldnéř jakýs jda kolem zastavil se a ťukal po nich kotníkem sehnutého ukazováku.

Zvony vydaly hlas, ten silněji, ten tišeji, ale oba teskně, jakoby zastenaly nad svým osudem, že je strhli z jejich větrných míst, i nad tím, co je čeká.

Výše, blíž už paláce hradního, čerpali žoldnéři z nekryté cisterny vodu pro koně; tlačili se tu, strkali, chechtali, postřikovali se a pošplachovali. Jeden z nich všiml si žoldnéře u zvonů a zavolal ho. Ten poslechl a vrazil do té vřavy, do níž přivíval zpěv několika hrubých hlasů z dlouhého stavení dále při hradební zdi, v němž žoldnéři bydleli.

Zvony u kováren opuštěné zas utichly; poslední zásvit se po nich mihl mdlým leskem, po sražených, nečitelných literách jejich legendy, po jejich vypouklých figurách hrubého díla.

Ondrejko se zeptal, co s těmi zvony.

„Přivezli je, jsou z kořisti," povídal Janko nedbale, těkaje zrakem kolem, „zvonívaly někde ve vsi nebo v městečku a teď brzo budou houkat do Huňadovců. Ulejou z nich kusy."

Šel dále tou směsí a ruchem, tím hemžením, z něhož vyrážely smích a křik, zpěv i klení, a nad nímž vysoko u druhé, hlavní věže křiklavě se zmítalo hejno kavek.

Kozicové brali se cestou mírně stoupající ku třetí bráně, k nejpřednějším budovám, tvořícím palác hradu jeho. Stály ve středu, nejvýše, různého věku. Nejstarší hostívala krále Slovenska Matouše Trenčanského a jeho dvůr; v novější meškávala nebožtíka Sigmunda krále vášnivá, nádherná žena Barbora, jež tou dobou žila v závětří na svém výměnku, daleko v Čechách, v tichém mělnickém zámku.

Hluk a ruch předhradí nevnikly za tu bránu mezi palácové budovy. Jen jeho temný ohlas. Janko se tu sháněl po veliteli hradu, uslyšel však, že pan Michálek z Vorly provádí svého hosta hradem.

XI.

Ctil ho znamenitě. Když mu odpoledne ohlásili, že přijel, o šesti koních, nečekal, až přijde, nýbrž hned vstal z hlubokého výklenku tlustých zdí při okně, kde si v příjemném chladu po obědě hověl, hned sukni na sebe a kolébavým krokem, v tom spě-

chu ještě kolébavějším, dolů na nádvoří, ač tam slunce pražilo a vyhřáté zdi jen sálaly.

Michálek z Orlé, či jak říkali z Vorly, nevelký, dobře čtyřicetiletý, měl v Čechách, v Chrudimském kraji jen nevalný dvůr a ves; doma byl vladykou dost nezámožným, teď mohl vítati mocného pána vzácného rodu, jenž byl jedním z nejstarších v Českém království, spřízněný s pány z Valdštejna, z Michalovic, z Vartenberka, a mohl jej pohostit na královském hradě, v královských komnatách, kdež všude on, Michálek, byl pánem. Těšil se na hosta tak vzácného, a také na noviny z Čech.

Uslyšel je, když se dole uvítali, když mladý pán ze Zvířetic, mnoho mu nebylo přes třicet let, vysoký, urostlý, dlouhých vlasů s pačesy po modě do čela, s tmavými kníry pod rovným nosem, v šedé sukni, v přiléhavých nohavicích, zasedl s ním ke stolu v klenuté jizbě krásného táflování.

Uslyšel, že pan ze Zvířetic jede s posláním od pana Jiříka z Poděbrad panu Jiskrovi na Zvoleň, že spěchá, že již zítra ráno odjede. Uslyšel o vlasti, že se tam divně mele, že jdou mnozí a divní běhové. Nejprve o moru, jaká to metla Boží, že mnozí dobří lidé duchovní i světští chodí jako bez smyslu, u velké tesknosti, že byl sněm už rozepsán ke dni sv. Kiliána do Prahy, ale pro tu hrůzu morní že ustanoven do Benešova, tam že se bohdá leccos urovná, pan Jiřík že má o to péči, aby ty tak zlé věci a koruně škodlivé byly přetrženy.

„Co Prahy dobyl, za ta tři léta, jak je všude jeho ruku znáti!“ pochvaloval nadšeně pan Zvířetický, jenž sám také byl při tom dobytí Prahy. „Ani bys nevěřil. Pokoj začíná a pořádek, silnice jdou zase svobodně a prostranně, loupeže, výboje a denní

i noční pálení přestávají, protože nad každým se přísně mstí podle starodávného práva, jak jindy bývalo.“

„Tak by to zatím bez mladého krále šlo, když vám ho císař nechce vydat.“

„O tom se má ještě zase jednat na tom sněmě v Benešově. Čekají tam císařova posla, Aeneáše Sylvia jménem; tenť hladký jako úhoř, povídali v Praze, Rokycana jej zná.“

„Med vám bude mazat kolem úst — med — Ten legát med a ten mníšek,“ hejtman se zasmál, „ten do jíchy vám pepře sype a plvá.“

„Ah, ten Kapistrán! To je náš zapeklitý nepřítel a svou zlobu proti nám všude vypouští skrze nepravá slova. Dobře víme, jak nás Čechy všude kaceřuje a hanobí. Mistr Rokycana chce na Moravu proti němu jeti, chce se s ním hádati.“

Michálek z Orlé mávl rukou.

„Jalová řeč, samá jalová řeč. Už jste se dost nahádali. Byste raději byli vojensky vzhůru, aby se vás báli jako za Žižky! Teď by nám už i kompaktata vzali.“

„V Římě jsou pýchou pozdviženi.“

„A vy v Čechách rozdvojeni,“ vyčetl ostře hejtman.

„Kdyby nebylo těch českých Římanů, Rožmberského — Ale už se jednotíme, my kališníci. Pan Jiřík z Poděbrad toho dovedl.“

„Jen vojensky vzhůru,“ připomínal na novo hejtman, doražeje pěstí ve vzduchu, až se mu hlava potřásala.

„Byla by i jiná cesta, aby Římu bylo dušno.“

Pan Michálek sebou živě hnul a postavil pohár, jejž k ústům zvedal, rychle na stůl.

„A jaká —“

„Už o tom naši jednali, nejvíc kněží v naší konsistoři, v klášteře na Slovanech. Oddělit se od Říma, nadobro,“ vyrazil pan Zvířetický, „a spojit se s Řeky. Ti nám biskupy dají. Již také poslové odjeli do Konstantinopole a odvezli darem řeckému císaři evangelium sv. Prokopa z kláštera na Slovanech.“

Tvář Zvířetického oživla, oči tkvěly na hejtmanu. Čekaly překvapení, údiv. Než hejtman rozhrábl svou tmavou, hustou bradu a řekl vážně:

„To by Římu nahnalo, hej, ale není-li už pozdě. Krvavý Machometa číhá před branami Konstantinopole. My o těch pohanech tureckých tu v Uhřích víme víc, i že je s Řeky zle. Ale ať je jak je, jen aby naši v Čechách tuze nesmlouvali. Kdo smlouvá, nabízí, a tím slabost jeví. Dokud se vás báli — Kdybysme my tu s těmi Uhřaty smlouvali, už by nás ze země vyrazili. Ale my stojíme pevně, mečem.“

„A mají vás rádi,“ zažertoval Zvířetický.

„Nemají, ale bojí se nás. A vás v Čechách Řím a Němci také nenávidí, ale už se vás nebojí. No, rač piti, pane, jeť dobré uherské; to máme rádi jako Uhři sami, a již mu také rozumíme jako oni. Ještě pohár menešského; toť po tokajském nejlepší. Na tvé zdraví, pane!“

Bylo dobré, poseděli při něm, až pan Michálek počal rudnout. A jak se mu také v očích rozžíhalo, rozvazoval se mu jazyk. Začal víc o sobě; nedalo mu, aby on, zeman, neukázal, mocnému pánu, kam až došel, kam ho vojna povznesla. Pozval ho, je-li mu libo, aby se podíval hradem. Pan ze Zvířetic nezamítl. Byl sice už na Trenčíně, před šesti lety, když jel jako dnes k Jiskrovi; ale tenkráte se v Trenčíně nezdržel. Jen pokrmili tenkráte a jeli hned dále. Nyní bylo více pokdy. Sluha s klíči šel před nimi, otvíral dvéře v ozdobně tesaných veřejích gotických,

než sem tam ještě také prostšího, starého díla románského. Mnohé dveře byly kované, jiné pěknou řezbou ozdobené; některé vedly rovně, k jiným musili po stupních.

Pan Heřman ze Zvířetic nežasl nikde, leckde však vyslovil svou chválu. Všude byly zřejmy stopy královské nádhery, ze kteréž už mnoho odvezeno i rozchváceno. Nejdéle se omeškal v klenuté jizbě, po jejíchž stěnách rozvěšena zbraň, nejvíc uherská, helmice, pancíře i malované terče, meče, šavle i zlatem a drahým kamením zdobené. Na jedné stěně blýskalo se mezi vycpanými hlavami divokých kanců lovecké náčiní, a tu mu uvázly oči na ohromné hnědé koži zubří, jež kryla hodný kus stěny.

„Ta tu již byla," vykládal hejtman, „tady u Trenčína zubrů již nemáme, ale dál — tam —" Začal o zubrech a za té řeči vyšli ven, do nejasné chodby, v níž duněly jejich kroky, a z té chodby do sklepení ještě tmavšího. Malým okénkem ve zdi, hrubou jeho mřeží, pronikal sotva jaký paprslek. Oči musily zvykat, aby rozeznaly dvě, tři dubové, kované truhly a truhlici celou železnou.

„Tu býval královský poklad," vysvětloval hejtman, „toto jen ostalo," a zvednuv víko, zaklepal na truhlici a ukázal, jak je prázdna. „Bylo jich tu více. Ty všecky odvezl a všecky vylovil nebožtík Sigmund král."

„Jako u nás na Křivoklátě, na Karlštejně a všude."

Z tmavého sklepení zase do šeré chodby; tou zavedl pan Michálek hosta do jiné, světlejší, a z té po dvou stupních vešli do jizby neklenuté, nýbrž dřevěného stropu. Výstupek měla, rozkošný, útulný, sama ještě dost nádherná, někdy ložnice královny Barbory, jak pan Michálek ohlásil.

Pan ze Zvířetic zastavil se hned u prahu a nahlas se podivil. Zraky jeho těkaly po stropě krásně kasetovaném; pole kaset pestřila se malbami, jejichž vypouklé rámy a pásy byly zlaceny i malovány. Světlo sem plně proudilo oknem s bohatou kružbou; jeho výklenek zdobily bohatě malované erby na zelené půdě v houšti červených rozvilin. Malby i po stěnách, nad dubovým táflováním: rytíři s dámou na lodi, zápasy rytířských kolců, dobývání hradu a Tristram u lože Isoldina.

„Co teď královna Barbora, na Mělníce?“ vzpomněl pojednou hejtman.

„Zle stůně; pracuje k smrti, jak jsem slyšel.“

Pan Zvířetický přistoupil k oknu a jak vyhlédl ven, přeslechl, co pan Michálek lhostejně dodal na tu jeho zprávu:

„Však tě světa dost užila.“

Pan Zvířetický na chvilku neslyšel; tak jej uvábil výhled dolů údolím, na plavý Váh, jehož ramena stříbrně svítivá, plná bleskotu, bystře se hrnula pod hradem dále mezi písčitými a zelenými ostrovy, kolem dědin, dál, dále, na jih k Beckovu na skále v růžové zátopě západu, rovinou širokého údolí, na jehož hory v pravo v levo snášela se, do jejich tmícího se modrá lehká, průzračná mlha.

„Krásně tu máš,“ pochválil upřímně, když se odtrhl od okna. „Ale jak s platy a důchody?“ dodal s úsměvem.

„Tady netloustneme. Béřeme vrátné*) a platy, no, jak bývalo. Tady v okolí odvádějí to sem na hrad a výš,“ ukázal na půlnoc, „na Budatín; tam je Švidrhal**) hejtmanem, a jinde k jiným hradům, kde

*) Domová daň.
**) Svidregal.

jsou naše posádky. Odtud od Váhu až za Košice,“ udělal v povětří velký pulkruh, „po celém Slovensku. Pan Jiskra je tu jako král.“

„A co Pangrác od sv. Mikuláše —“

Michálek stáhl obočí.

„Ten? No, ten je v Turčansku pánem, je jako klín v našem viděku, to jest v našem panství. A není spolehlivý,“ doložil mrzutě. „Však jste snad slyšeli, jak před dvěma roky na něj pan Jiskra musil. Porazil mu pět set koní. Teď dá pokoj.“ Za té řeči se měl k odchodu. Pan Zvířetický šel za ním. U dveří se ještě ohlédl. Světlo prchalo z tiché, opuštěné ložnice. Z arkýře již zmizelo. Barvy Tristrama a Isoldy pohasly a stín obestřel útulný ten koutek. Velitel Trenčína navrhl hosti, teď že by už mohli ven, slunce že zapadlo a prochlad že zavane.

Šli, mluvili dál o slovenském pánu Pangrácovi, o Jiskrovi, o cestě na Zvoleň, Michálek vzpomněl na vystěhovalce dole, na jejich vůdce a kněze, vykládal českému pánu, že se již dost Čechů tady usadilo, nejvíce v Gemerské stolici. Za toho hovoru vyšli ven, vystoupili na hradbu, na podsebití jedné z bašt na půlnoční straně, aby také touto stranou se pan Zvířetický hradem rozhlédl.

Když sestoupili zase na nádvoří, byl už po něm všude stín; nejtmavší v koutě u bašty pod prkenným přístřeškem ve hradební zdi, jenž se nesl nad velikou hromadou kamenných koulí do kusů. Tu se s nimi setkal Janko Vlk a Ondrejko. Michálek z Vorly se s Jankem dobře znal a měl ho rád pro jeho statečnost a příchylnost k panu Jiskrovi a k Čechům vůbec. Uvítal ho srdečně a pro něj i Ondrejka. Když Janko oznámil, s kým a jak přijel, a zeptal se, kam se má se zemany obrátit, hejtman rychle odpověděl, že na Zvoleň, na Zvoleň, k panu Jiskrovi.

„Tady s panem Zvířetickým byste mohli," vzpomněl. „Ale to byste musili hned nazejtří. Pán ráčí pospíchat."

Pánu i Jankovi byl ten návrh vhod. Nové známosti a na společnou cestu si pak nahoře v klenuté jizbě hejtmanově přiťukli. Michálek si zvláště Ondrejka všímal, líbil se mu, na rameno mu uhodil, ten že bude rytěřovat.

„A mstít!" vybuchl Ondrejko bezděky.

Janko pověděl o Moldavě, o bratru Štefanovi, a když svým stručným způsobem, přichraptělým hlasem také pověděl, jak sám starý jejich otec bratra vyslal, podali i pan Zvířetický i Michálek z Vorly Ondrejkovi ruku.

„Však asi brzo šavli vytasíš," oznamoval Michálek. „Myslím, že co nevidět uhodí." Vida tázavý pohled pana Zvířetického, vysvětlil: „Pan Jiskra postoupil hodně do Novohradské stolice už k ‚dolní zemi' a již se tam také hradí, u Lučence, a to pan Jánuš nesnese. Hý, na Uhřata, ať jich kopu pošavluješ!" Michálek pozdvihl pohár a přiťukl Ondrejkovi.

Když bratři odcházeli a Janko na chvíli stál s panem Zvířetickým, požádal Ondrejko hejtmana Michálka, aby, poslal-li by sem otec nebo někdo z Podhradí o nějakou zprávu, aby jim jí neodepřel. Požádal o to k vůli otci i Zuzce, jíž na útěchu slíbil, že jak bude moci, zprávy pošle.

„Jistě učiním, jak si přeješ, a zvím-li něco, sám tam pošlu, a nebudu čekat, až otec nebo někdo z Podhradí," ta slova řekl Michálek jadrněji a s úsměvem, „sem pošlou. Sám jim vzkážu."

Byl už soumrak, když oba Kozicové vykročili z paláce trenčínského hradu a vraceli se dolů do města. V koutech, mezi baštami, u hradebních zdí se už stmívalo. U cisterny, u studny prázdno, mlýn

ztichl, výhně shasly. Jen ze stavení, v němž žoldnéři bydlili, rudě zářilo sem tam, otevřeným oknem, jak tam loučí svítili.

Mužstvo, většinou polooděné, prostovlasé, sedělo venku, na lávce, u zdi, na zemi, na prahu, na voze, bradatí muži i jonáci dlouhovlasí. Seděli v tmavých skupinách, Češi, Slováci, Moravci. V hustém šeru nebylo rozeznati. Tu živě hovořili, tam mlčky seděli a naslouchali někomu, jenž jim něco vykládal. Kdes od prahu nesla se soumrakem zádumčivá píseň slovenská, několik hlasů ji zpívalo, a s hora, s podsebití kulaté bašty lkala fujara. —

Kozicové prošli kolem, a dál fortnou ve bráně; mosty byly zdviženy už při západu slunce. Janko, spokojen uvítáním na hradě i ustanovenou cestou, řekl hned za fortnou Ondrejkovi:

„Jsem rád, že máme jeti na Zvoleň. Tady nebo na Spišsku v horách, co by bylo, leda hnít v některé posádce. Tam dole spíše k něčemu dojdeme.“

Ondrejko byl také rád. Sic ještě cestou myslil na Bratříky, o kterých tolik slýchal. Ale bratrův důvod rozhodoval, a sám také toužil, aby nezahálel, aby už už mohl na Uhry. A rád byl, že se mu tak zvedlo stran těch zpráv a novin. Takto Zuzka spíše něco zví. Jak tak pod večerním nebem, jež se počalo rozjasňovati svitem měsíce, kráčeli tichou skalní cestou podél černé zdi k první bráně, mihla se mu kurie Maloveckých, její zahrádka, Zuzčino okno, jak tam u něho včera stál, jak se loučil. Viděl její přibledlou tvář, sklopená víčka, jak ji naposledy líbal. Srdce zatrnulo náhlou tesknotou. Jakoby ho ovanul dech vůně z Maloveckých zahrádky, jakoby z černého temna zašelestil starý jasan. —

Vzpomínal, co asi Zuzka dělá. Vzkáže jí hned, jak dojede na Zvoleň, když ze Zvoleně sem na Tren-

čín poslové dojíždějí. Dá si tam napsati psaníčko a strýc Rozvadský je doma přečte, otci, Štefanovi a poví také Maloveckým, Zuzce —

Ani sobě nevšiml, že prošli druhou branou; až jak stanuli na náměstí, vytrhl se, to že se Janko náhle zastavil. K vozům českých vystěhovalců se zadíval. Krajní, vysoký, byl zatopen zástupem lidí, vystěhovalci i domácími. Ti byli patrni nejvíce po bílých oblecích. Nad nimi, v rohu toho vozu trčela korouhev a pod ní na voze stál muž v černé, kněžské sukni; těm dole kolem vozu živě něco vykládal, kázal.

Kozicové slyšeli jeho hlas, nerozuměli však na tu vzdálenost. Měsíc zatím projasnil dlouhé náměstí; jen na podsíních zůstalo šero. Stříbrný svit chvěl se po zástupu, nejjasněji po hlavách obrácených vzhůru na kazatele, po tvářích vystěhovalců i domácích obyvatelů, žen v bílých plátěných čepcích nebo rouchách, prostovlasých děvčat, jež měly barvené stuhy v rulíky vpleteny, po osmahlých lících vlasatých mužů v přiléhavých bílých nohavicích, v krpcích i ve škorních. Měli smeknuto; čapky, klobouky drželi v rukou. —

Svit měsíce vyjasnil ty tváře mladé, staré, plné i vrásčité, mihl se jim bělmem i po tmavém oku, jež v dychtivé zvědavosti nebo u vroucím, nábožném hnutí upínalo se na mladého kazatele. Ten, v plném světle, stál jakoby bledší, tváří na polo obrácen proti hradu, jenž se u výši, na skalách, vznášel nad náměstím, dlouhý, mocný, mlčící a temný, s okny jen sem tam zardělými.

Na voji na předu vozu stál bradatý sedlák český, opřený o fasuněk. Na kraji ve fasuňku, na prkénku napříč za sedadlo upevněném, seděla svraštělá stařena v bílém zavití hlavy, tak že jí nebylo viděti

vlasů. Sepjaté ruce měla u rtů, víčka sklopená. Seděla jakoby do sebe pohřížená nebo jakoby dřímala. Vedle ní mladá dívka, v celkových tmavých šatech. U krku neměly lemování, žádné krajky nebo ozdoby, ničeho; tím jasněji se od nich odráželo pěkné bílé hrdlo a svítil proužek šíje měsícem bělostně projasněné. Dívka neměla nic na hlavě; rulíky tmavých vlasů, bez pentlí, volně jí splývaly po zádech. Ruce spočinuly volně v klínu, tvář mladě svěží, milou, po kazateli obrácenou prozařoval jímavý svit srdečné zbožnosti i odevzdanosti. —

Když Janko docházel k zástupu, zahlédl při kraji také Rakolubského v červených nohavicích po boku Sebeslavského šedého armalisty. Za nimi stál Chujava alias Slimáček. Poslouchali napjatě a Chujava právě rozhodil rukama a zas je spustil ke stehnům; to se něčemu divil. Janko pokynul Ondrejkovi, že půjdou kousek dále. Bál se, že by Chujava spustil, že by vytrhoval. Postavili se opodál, odkud bylo na vůz dobře vidět, a kde také dobře slyšeli.

„— — a tak těch novin jde," zachylili z kazatelovy řeči, „ježto tak široce vypovědět nemohu. Vy sami jste již mnohé slyšeli, vám již tu také o něm roznášeli. Ale já nevím, co chváliti o tom mnichu Kapistránu. Více je slyšeti o jeho lstivém hanění, kletbách a k válce ponoukání proti všem věrným Čechům, Moravčicům a všem, kteříž s nimi věří. Ó, křivá a falešná výmluvnosti!" Jasný hlas kazatelův rozezvučel se rozhorlením jako zvon. „Zahyň to s ní, ta pravda na jeho hlavu! Hrozí, ukrutně hrozí, my však strachy nevadneme, neboť s námi je Bůh, jakož s námi byl, když z říše i odtud z Uher vojsko za vojskem na nás táhlo. My tu pravdu svatou, přijímání kalicha obránili, a vy, kteří jste tu ji rovněž poznali, v tom zůstaňte, nic nevěřte, co slyšíte chvály

o tom mnichu, o tom mnichu pýchou pozdviženém jako lucifer, jenž hoří po mučennictví, ale nikam nejde bez glejtu, jenž mluví o pokoře a touží po slavném vítání. A zázrakové jeho falešní jsou, ty jen jeho tovaryši rozhlašují a chromým berle berou, vytrhují, křičíce do zástupu ‚Jezus! Jezus!‘ až všechny rozpálí, až všichni jako pobouření: ‚Jezus‘ křičí a chromí na chvíli na berly zapomenou, ale pak je zase hledají. Toť jsou divy toho Antikrista —“

Zástup kolem vozu ztichl jako pěna. Také Ondrejko stál nehnutě. Ohnivý kazatel, který se mu prve u hradské brány zdál divným, chytil ho hned. Ženských na voze si nevšiml. Za to připadlo Jankovi, že ta mladá, zrak se mu kolikrát po ní obrátil, že je jistě sestra kazatelova, jak ji ten sedlák odpoledne ukazoval. Kazatele však nepřestal poslouchati. Líbil se mu, že mluví tak s ohněm, že tak doráží na toho Kapistrána, proti kterému sám ostře byl jako všichni známí mezi Čechy. I když kněz dokončil, nehnul se Janko hned s místa. Čekal, až co ta dívka, půjde-li ke kazateli, neboli on k ní.

Vstala, vzala stařenku vedle za ruku, sedlák oddělal příčku fasuňku v předu, sama skočila hbitě jako srnka s voje a pomáhala stařeně dolů. A tu zmizela Jankovi s očí, jak dav kolem šumně se rozvlnil. V tu chvíli ho zatahal Chujava za rukáv, a hned pak rozhodil rukama, pochvaluje, to že je kazatel, ten že má ohňovou řeč. —

Šli do hospody, kdež Janko Vlk podal pánům bratrům zprávu, jak pochodil na hradě, že se mají obrátit na Zvoleň, tam že dostanou listy s pečetí pana Jiskry na službu i koně, odtud že se stane výjezda nejspíše dolů, na dolní zemi, ale to že již teď jisté, že jim bude vypláceno, jak jim doma řekl, třináct

zlatých červených*) kremnického rázu na čtvrt léta a za slušné škody ve službě že pan Jiskra bude státi.

Pak i na knězovo kázání se zase dostali; Chujava začal, a to že je výmluvný kazatel, ten kněz Jan —

„A to byla jeho sestra, ta na voze," prohodil Janko zamračeně, jako mimochodem.

„Ta vedle té stařeny; byla," přisvědčil Chujava.

„A ta stará?" zeptal se Ondrejko.

„Ta jede za synem, má tu syna ve službě, již kolik let, kdesi v Rimavské dolině nebo na Muráni."

„Jak ty, Slimáčku, všechno víš!"

„A tak za řeči, co bychom se nezhovořili, když jsme stáli tak vedle sebe, jeden z těch Čechů —"

„No a pojedeme s nimi. Jedou také na Zvoleň. Budeš-li s každým tím chlapem hovořit, mnoho zvíš," ušklíbl se Janko.

„To bych raději s tou dívkou —"

Janko šlehl po Slimáčkovi černým okem, usmál se, neřekl však nic. Než v tom všem bylo hodně peprného úsměšku. —

Ustlali jim tu v sedničce i ve dvou komorách na ponebí, většinou na slámu, již pokryli ovčími kožemi. Ondrejko zůstal dole. Usnul brzo; nic se mu nezdálo, spal tvrdě, ale probudil se záhy, na úsvitě. Usedl na loži, naslouchal; oknem, jež zůstalo celou tu vlažnou noc otevřeno, hrnuly se do šera jizby břeskné zvuky. Na hradě „vzhůru" troubili. —

Ondrejko byl první na cestu přichystán. Nemohl se již dočkati. Až sem jakoby byl ještě domov. A teď už také věděl kam — Jiskra a jeho dvůr — tam se podívá, a odtud rovnou dolů, na dolní zemi, na

---

*) Dukátů.

Uhry. Těšil se na to, než divné zachvění projelo mu tělem, a vzrušení v něm zůstalo.

Když vyšel před hospodu, páni bratří se ještě strojili, viděl, že čeští vystěhovalci jsou již na odjezdu. Ve vozích zapřaženo, lidé už na nich, nejvíce ženy, také několik dětí, vedle vozů muži s tesáky nebo sekerami za pasem. Tři bradatí seděli na koních a čekali za vozy, na konci. Na nejpřednějším zavlála u ranním vánku rudá korouhev, na níž se probělával obraz beránka i kalicha. U toho „znamenitého" vozu seděl na bílém koníku mladý kněz Jan, obrácen k vozům a lidem.

Na toho se Ondrejko zadíval; i na jeho sestru vzpomněl, ale nezahlédl jí odtud. Chtěl blíže, v tom však kněz smekl černý biret a zazpíval; a všichni po něm.

Po vozích, kolem nich i za nimi rozezvučela se zbožná píseň. Muži, ženy zpívali jedním hlasem. Kněz zpívaje otočil koně, vyjel a celým řadem šlo pohnutí. Koně zatrhli, kola zaskřípala, vůz za vozem vyjel, muži vykročili. Nade vším hlaholil zpěv k vybraným nebesům, po nichž rozptýlené oblaky zahořely od červánků do ohniva růžova. —

V tu chvíli sjížděl s hradu pan Heřman ze Zvířetic se svými lidmi, mezi nimiž byli čtyři kopiníci. Byl dobře vyspalý, svěže zardělý a oči mu jen hrály. Usmál se, rukou již z daleka kynul, jak vyjev mezi příbytky na náměstí, zahlédl před patrovou, dřevěnou hospodou zemany, většinou v bílých pláštích bez rukávů. Čekali na koně, které jim začali už vyvádět.

Chujava Slimáček se panu Zvířetickému zvláště klonil a při tom i jednou rukama rozhodil. Sice sám si na svém erbu dost a dost zakládal, ale tu ten český pán jako uherský magnát; a magnát, přece jen magnát. Hned také pomyslil na své příbuzen-

stvo s Ostroluckými, že by to měl tomu českému pánu nadhodit, aby věděl že on Chujava Slimáček stojí v rodině také s pány, a nejenom se zemany. V tu chvíli ho teprve těšilo, že má vraníka, že má koně, že nemusí stát opěšalý, to že by byl jako u plotu. —

Hlučný houfec jezdců se shlukl před hospodou: Zvířetický, sedm zemanů, jejich pacholci, všeho všudy devatenáct jezdců. V čele vyjeli pan Zvířetický a jemu po boku Janko Vlk na svém „Dereši“.

Hlomozně vyjeli a rozhlučeli se ještě víc, jak je začali shora pozdravovat s hradu, jenž té chvíle zahořel proudem zlatě růžové záře. S hradeb kynuli, s hradeb, s podsebití, a na krajní baště mával kdosi rudým praporem s bílým znamením, a prapor se míhal a plápolal svěžím, prozářeným vzduchem jako veliká peruť. —

XII.

Za tmavé, letní noci seděla Katka, obstarožná žena, na síni jednoho z dřevěných domů kolem náměsti v Žilině. Seděla na nízkém špalku, v konopném rubáši, v prostém, plátěném obruse na hlavě již prokvétající. U bosých nohou její hořel na zemi kahan. Svítil na ni, nejjasněji na osmahlé, uprášené nohy, a vrhal ostře její stín po roubené stěně pitvorně lomený, jak seděla schouleně majíc sepjaté, upracované ruce nad koleny.

Čekala na pána toho roubeného domu patrového, kterýmžto pánem a majitelem, ale po uši zadluženým, byl zeman Blažej Bodorovský.

Bylo již pozdě na noc, seděla tu dlouho a přece nedřímala. Tajný strach ji prochvíval a ospalost za-

háněl. Pán tak dlouho nešel; s jakou se vrátí, s jakou, a co řekne mladá paní nahoře, ozve-li se zas —

Katka na ni pomýšlela, že byla zase jako ta noc venku, že se jí zas hlas třásl, když ona, Katka, o pánu se zmínila, cože již nejde, a že jí v očích zasvitlo jako kočce a zkřikla na ni, starou osobu, ať mlčí, ať o něm nemluví. Ještě dobře, že šla mladá paní spat, že se nedočká, až pán přijde. Ó by Bůh dal, aby se nevzbudila a pán aby nebyl tak tuze opilý, aby se nenahltal jako býk, aby neměl hlavu zas převrácenou —

„Ve jméno Otce i Syna —" začala říkat hlasitým šeptem do hrobového ticha opuštěné síně. Žehnala se křížem, začala se modlit „Otčenáš", ale nedoříkala, jak starost znovu za ní stanula a mysl odvedla. Katka zase povzdychala, ach, kdyby jen pán nebyl tuze pitím zmožený, aby zas něco nezačal. Proto tu čekala, aby mohla hned skočiti ku dveřím, závoru odšoupnout, aby nemusil čekat a bušit, aby do dveří nekopal a nerozčertil se.

„Ve jméno Otce i Syna —" ale zase nedoříkala. Krčma se jí připletla, tam že pán sedí, zase s nějakými těmi hejtmany, jak teď to žoldnéřstvo táhne městem, houfec za houfem, jako havrani když se vyrojí. A pán s nimi tak rád, nemůže zapomenout, že býval také na vojně, léta, hned od těch dob, když odtud z domu utekl, dolů do Budína, tenkrát před dvacíti lety, sám ani ne dvacetiletý, když strýc mu tolik bránil a nechtěl ho, již tenkráte marnotratu, do světa pustit.

Tenkrát už tu Katka sloužila, a již před tím kolik let, starému strýci, Bodorovskému, kterýž, jako nejeden armalista učinil, v městě se zakoupil. Tento dům nedaleko radnice si koupil a peněz měl ještě

dost. Ten dům i peníze, všecko, chystal synovcovi, sám starý panic, a také již na nevěstu pro něj pomýšlel.

Než marnotratný bratrovec, mladý Blažej, ujel do Budína, po Uhersku se potloukal a i proti Turkům bojoval —

Když se po letech vrátil, byl strýc, tenkrát aspoň osmdesátiletý, jako stín, vyschlý, žlutý, jen oči zavřít.

„Synu můj, jen na tebe jsem čekal," řekl na uvítanou, sedě v šubě na lavici u stolu, na níž skoro celý den poklimoval. To řekl a chvilku pak bratrovce mlčky pozoroval. Velké oči, z vyhublé tváře ještě větší, tkvěly na uvadlém líci bratrova syna.

„Světu jsi sloužil, Blažeji, viď, v kostky hráls a hýřil. Neoženíš se a naše familie shasne."

„Jsem už ženatý," pospíchal s odpovědí synovec.

„Odkuď — máš — ženu?" Staroch byl překvapen.

„Z Novohradské stolice."

„Je z familie?" *)

„Je, Lengyelovna."

„Uherkyně?"

„Uherkyně, ale umí také po našem."

„Kde ji máš? A jak se volá?"

„Mária. Dojíždí na voze, já přijel napřed na koni. Bude tu brzo."

„Pospěš jí naproti, ať ji uvidím, pospěš. Ale dříve nalej vína, sobě a mně také. Katka, slyšelas!"

Slyšela všecko, a hned běžela pro víno. Zemané se napili, mladý odešel, starý poručil Katce, aby mu rozložila medvědici na lavici. Uléhaje spal už skoro a když bratrovec vstoupil s Máriou Lengyelovnou,

*) Zemanského rodu.

svou mladou ženou, nevstal už starý Bodorovský s medvědí kože; a také ho neprobudili. —

Mladý zdědil dům a všechno v něm, hodně peněz zlatých a stříbrných. Těch pak tak nehlídal jako nebožtík strýc. Vylítaly mu dost brzo; do dvou, do tří let bylo po pokladu a pak už jen dluhů přibývalo. Nejvíce rozvedl v kostkách při víně.

Na kostky si také té noci Katka hořce vzpomněla, když na síni čekala a číhala, a v duchu je proklela i víno, hříšný chlast, to kdyby věděl nebožtík starý pán velkomožný (říkala tak i „mladému“, v ten čas čtyřicetiletému), ach, jak to skončí, i dlouhému dni že přijde konec, a mladá paní, co ta — Jaký div, že to tak mezi nimi nerovně chodí —

Na síni ticho a venku ani hlasu. Katka vstala, odšoupla závoru, pootevřela dvéře, stanula na prahu, vyhlížejíc do černé podsíně. Ticho po ní i dál, po všem náměstí. Vyšla až na kraj podsíně, vyhlédnout, nejde-li pán.

Náměstí v temnu. Dřevěné, úzké, patrové domy kolem ve čtverci slily se v jednu hradbu, nad níž černě trčely špičaté lomenice vysokých střech řadami jako zuby obrovské pily. Bylo ticho, vlny tmavých mraků nad nimi se ani nepohnuly. Podsíně stonuly v černé tmě, i dřevěné žlaby vyčuhující rovně z mezistřeší do rynku, i pranýř před radnicí i kláda.

Katka nezachytila ani hlásku. Nikdo nešel, bylo pusto a ticho. Vrátila se na síň, usedla na špalek, pokřižovala se; sotva že však zašeptala první slova otčenáše, sklesly jí sepjaté ruce v klín. Vztyčila hlavu a naslouchala.

Ztlumený ženský zpěv zavanul do hlubokého ticha, v němž bylo i slyšeti, jak hořící kahan tiše syčí. Katka se obrátila kvapně na levo, po několika dřevě-

ných schodech, vedoucích ze síně nahoru do panské jizby a z té ke komoře mladé paní.

Odtud linuly ty přidušené mollové zvuky tak smutné, žalobné, v tom mrtvu pozdní noci ještě tesklivější. Zachvívaly se, temněly, jakoby se ztrácely v tom tichu jako voda v písku.

Katka došla pod schody, okamžik naslouchala, pak zapomenuvši na velkomožného pána, stoupala, tlumíc krok bosých nohou, tiše, opatrně jako kočka po dřevěných schodech. Kradla se tak ze všední zvědavosti i z opravdivé starostlivosti. Sloužila od mlada, neznala nic nežli býti poddánu a oddánu i mladému Bodorovskému k vůli nebožtíku starému pánu, i mladé paní, ač ta Uherka bývala někdy dost divná.

Dvéře panské jizby byly na půl otevřeny. Katka přitlačila do nich tiše dlaň; tiše povolily a ona tiše vstoupila. Jizba byla v hustém temnu. Ale od prahu paniny komory ležel na podlaze zardělý pruh, a pootevřenými dveřmi (bylo vlažno až dusno) prochvíval ten zpěv měkkého, pěkného panina hlasu. Nota divná a smutná, žalu až divého.

Katka tajila dech. Paní zpívala uhersky, nerozuměla jí, ale v tom žalobném, táhlém nápěvu chvělo se smutné srdce. Cože se rozezpívala, teď tak pozdě v noci jako pták v kleci, když omýlen světlem se probudí a zpívá? Jindy tak nemluvná, zamyšlená, často rozmrzelá, někdy až tvrdošijná... Na pána nečeká, proč by ji, Katku, byla okřikla, ať o něm mlčí, když se o něm večer zmínila. Co je jí? Bála se mladé paní, že bude zlá, shlédne-li ji, ale ještě víc ji litovala, co se tak souží. V přirozené své dobrotě a oddanosti víc už neuvažovala. Plížila se ku dveřím.

V pravo za nimi, v koutě, stálo lože pod nebesy. Kahan hořel na stolici bez lenochu a plašil tmu po bělostném loži a výš po nebesích olivově zelených. Postel prázdná. Paní seděla u ní na truhle, oblečená jak byla z večera, v celkových, černých šatech. Seděla obrácená k otevřenému oknu. Jen při drobném oušku bylo viděti její přibledlé líce. V mraku, v proudech uvolněných, havraních vlasů zdálo se ještě bělejší, bledší.

Oknem bylo viděti na splynulé koruny stromů dole v zahradě, oddechující těžkou vůní do tmavé, letní noci.

Paní zpívala tišeji, myšlením Bůh ví v kterých končinách. Tlumený hlas se jí zachvíval, až náhle utonul v hlubokém pohnutí.

V ten okamžik stanula Katka na prahu komory. Domnívala se, že když paní dozpívala — Hned však vyrozuměla, že přišla nevhod. Tvář mladé zemanky, jímavě, ne chorobně pobledlá, rychle, jako v leknutí se obrátila, ale hned ji zasmušil stín nevole i velké, hnědé oči pod černým obočím krásně vypjatým, když poznala, že to jen Katka. Vstala prudce, štíhlá, pružná, rozkošného poprsí, a zeptala se služebnice ostře, co chce.

Katka se omlouvala nejistě, že slyšela zpěv, že myslila, dole že byla na síni, že tam čekala na velkomožného pána.

„A proč čekáš —“

„Abych mohla mu hned otevřít, aby se nerozzlobil hned u dveří.“

„Nač čekáš u dveří, jako pes. Jdi spat; ať přijde jak přijde, ať se rozzlobí! Jaké strachy!“ Pohodila zkrátka hlavou, až černý proud vlasů jí polétl od spánku za rameno. V očích jí temně zahořelo. „Jdi, Katko, a nečekej.“

„Dobrou noc, velkomožná paní," pozdravila stará stísněným hlasem. Odešla, jakoby se provinila; ale také jí bylo líto, že paní ji tak odbyla za všechnu starost. Že se ho nebojí — A proč zůstala oblečená, proč nešla spat, uvažovala sestupujíc dolů na síň. A snad přece se ho nebojí. Zpívala si, ale jakou to píseň. Mollové ty zvuky hlubokého, vášnivého bolu vyznívaly ještě, ač nahoře hlas už utichl.

Katka neposlechla, nešla spat; nemohla. Jak si zas opakovala v duchu panina slova, že se nebojí, paní že se nebojí, sama sobě plísnivě vyčetla, ale ona, hloupá, že se bojí za ni, a za ně oba.

„Ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého," pokřižovala se šeptem, povytáhla knot kahánku a schoulila se zase na špalku. —

XIII.

Po Žilinském rynku ticho; v jedné však z ulic ve tmu ztracených drnčely do vlažné noci kovové zvuky cymbálu a hlas houslí je províjel. V krčmě to bylo, v prostorné světnici učazeného stropu. V dolejší části, blíže dveří, kde seděli mladý cymbalista a šedý, slepý hudec, a zarudlý, zarostlý starý žoldnéř v chatrné huňce a ve škorních, s nožem u pasu, svítili bukovou loučí; výše, v rohu, na dvou hrubých stolech mezi džbány planuly i tekly lojové svíce. U těch dvou stolů seděli cizí a domácí. Cizí: dva „dobří" lidé jízdní, Češi, kteří odpoledne přijeli přes Budatín ohlásit, že zítra přibudou sem k Žilině dvě roty Bratrské, jedoucí z Polska, a kteří měli opatřit pro ně i pro koně všechny zásoby.

Oba byli osmahlí, zarostlí, oba asi čtyřicetiletí, Jíra Dlouhý z Lomnice, větší, lysého čela, v soukenné

sukni tmavé, přepásané bitým pasem, a Březák z Bělé, kratší, ramenatý, vlasatý, vysvlečený z kabátce z losí kůže, jenž visel nad ním na stěně.

Jíra Dlouhý seděl u jednoho stolu s jakýmsi zemanem z okolí a s cizím kupcem a pil dobrého samce žilinského, jemu tuze vzácného. Březák u vedlejšího stolu hrál v kostky s Blažejem Bodorovským a se synkem bohatého kupce zdejšího, u něhož měnívali peníze, kdož jeli odtud do Polska nebo z Pruska sem přijížděli a chtěli dále do Uher.

Cymbál drnčel, housle při něm lkaly, nahoře chrastěly kostky, jak je pouštěli z kupky na vržeň.*) Jíra Dlouhý vedle se rozchechtal, když mu ten zeman nadhodil, jak mluvili o Uhrách, a že tu Jíra jakživ nebyl, to že by si tu mohl ženu koupit. V tom smíchu svoloval Jíra, věru to že by bylo, to že by si koupil, jistě, kde že jsou tady trhy na ženské a kdy, zdali o Bartoloměji nebo teď o sv. Maří —

„Jsou trhy, nesměj se, jsou," dotvrzoval zeman, „tady ne, u nás v Slovácích ne, ale pojedeš-li na Košicko, odtud bys neměl daleko, za Košicemi v Zemplínské stolici, tam bys mohl — v Krásném Brodě — u kláštera vždycky jsou, děvuch dost, všelijakých, sivookých s dlouhými rulíky, Rusínky mladé -

„Ah, ty v chodácích z volské kůže na nohách, ty znám, oh, ty jsou malé -

„Ale plné —"

„Malé, krátké, to nic pro mne," Dlouhý Jíra třepal mocnou pravicí a smál se, až se mu plné tváře nad vousy leskly.

„Tak tedy," nabízel zeman, jakoby sám měl na prodej, ale smál se, „tak to bys musil na Kalináskou rovinu, ‚na dolní zemi', tam jsou ti trhy na ženské, a

---

*) Z nádobky na prkno číslicemi popsané.

na velké, víš-li, na Rumunky, znáš-li, vysoké, štíhlé, požehnané v prsou, a oči jak uhel, a vlasy černé do modra, to je podívaná, a oheň, rozumíš-li, ženské milovné, jen hoří —"

„A zač, jak je cení —"

„No, ne stejně; dvacet, třicet červených zlatých, a i padesát, ale to již je! Hm!" Zeman přivřel levé oko, zatřepal prstem a mlsně se usmíval.

U vedlejšího stolu nedbali ani cymbálu ani houslí, ani toho hovoru o ženských. Březák a mladý kupec si jen kostek hleděli; nejvášnivěji však Blažej Bodorovský, asi čtyřicetiletý, v rozhalené sukni tmavomodré, kudrnatých, hnědých vlasů, jistě kdysi sličný muž, ale teď povadlý. Bledý bděním i napjetím nespouštěl s kostek očí, jejichž víčka již rudla. Byl rozčilen, neboť od večera mu jinak sedaly, nežli se nadál. Zle mu padaly, prohrával, až prohrál poslední stříbrňák svého měšce i ty, jež si vypůjčil od synka kupcova. Hodil už kolikrát bez peněz, ale ani groše nevyhrál.

Březák mínil už přestat, Bodorovský však jako ďáblem posedlý v tom hluku a směsi zvuků, strun, smíchu i ryčného hovoru, v tom dusnu, v kalné záři lojových svěc, jako hluchý, nechtěl polevit; pobízel, zval, ač už kupcův synek mu nechtěl nic půjčit, a nepůjčil. Zeman pobízel, naléhavě zval, nutil rozechvělým hlasem, div že neprosil.

Šílená naděje v obrat jej tak hnala, že se zapomínal, až Březák mrzutě rukou mávl a odbyl ho, že když nemá peněz, ať nehraje. A obrátil se po sousedním stolu, kde se „bratr" Jíra tolik chechtal, nedbal, že Bodorovský zbledl, že kalné oči otočil po šavli v koutě za stolem. Nehnul se však, a zůstal skleslý, jakoby ztuhl —

Za to Březák se chytil hovorem v sousedství, kdež kupec dále rozpřádal hovor o ženských trzích, a vykládal, co to je leány-vásár, jaký je v Máté-Szalka dole v Sátmárské stolici, tam že prodávají samé Maďarky a také v Malia-Pócs. Ten v Szálce že bývá v tenhle čas, v červnu měsíci.

Umlkl, jak zahlédl, že ode dveří se blíží starý žoldnéř o holi, divoce zarostlý, kulhavý, v rozbité huňce, co krok samá poklona, hluboká do pasu. Oběma jízdným se hlavně ukláněl a jak k jich stolům docházel, pozdravoval chraplavým hlasem:

„Velkomožní pánové, račte dovolit, stateční páni Čechové, jsem také starý žoldnéř, ale ponížený —" ukázal na chromou nohu. „To mám od Kunovic vrchu, z bitvy, ráčíte věděti, před osmi lety, když jsme tam zajali zetě císaře tureckého a jiná knížata, tam jsme ty Turky tepali s pomocí boží, a také páni Čechové, pan Jeník z Mečkova byl rotmistrem v této turecké porážce při kladení vozů, račtež znáti pana Jeníka —"

„A tak co, starý," zahřměl Březák, „chceš-li se napit —"

„Zaplať pán Bůh, proč bych nechtěl, žízeň mám, ale pravdu chci říci, rač dovoliti, urozený pane, boží pravdu stran těch ženských trhů. Je to pravda pravdivá, já si také koupil ženu —"

Všichni se dali do smíchu, jen Bodorovský seděl jako zařezaný, hledě zamyšlen do míhavého plamene lojové svíčky. Neslyšel, nedbal. Kolem se chechtali a pokřikovali na starého žoldnéře, no, jak koupil a kde, zač a jakou.

„To, prosím vás, stateční páni Čechové, svatá pravda, koupil, když byl leány-vásár v Máté-Szalce, takový trh na ženské, leány-vásár, tam jsem si koupil svou Eržébet."

„A jaká byla, Maďarka?"

„Maďarka, a prosím, jaká byla, urozený pane? Ne tlustá, ne suchá, ale do oka mně padla, učarovala mně, jistě; pět zlatých červených jsem za ni dal a nic nesmlouval, nic, na ráz podal.“

U stolů se znovu rozchechtali. Jen Bodorovský mlčel, hlavou pokrucoval, do kučer si vjel, kostky na stole rovnal, zamračený, bledý. Neslyšel, co žoldnéř vykládal Březákovi a Dlouhému, jak se ho pro švandu vyptávali, že zle koupil, nepochodil.

„Zle, zle, urození pánové, bestia byla, ó, bestia! Já se s Turky bil, kolik jsem jich srubl, u Kunovic vrchu, na mou hříšnou, jenčary, shladil dočista, jenčary! Ale Eržébet, tu bestiu, to není ženská, to stryga, to čert -

„Bila tě —“

„No, jenčary jsem bil —“

„A ta šelma tebe.“

„Hanba mně před statečnými pány, ale stryga, stryga, a kdož se ubrání čertu, — a já proto o tom, aby urození pánové na jarmoku ženy nekupovali —“

„Tak bys tu Eržébet zase prodal,“ volal Březák směje se.

„Oh, oh!“ žoldnéř zdvihl pravou dlaň a nachýlil hlavu do zadu. Vzdychal, křivě tvář jako u vytržení, oh, oh, že by prodal, ale kdo by koupil, kdo by Eržébet koupil. Jíra i Březák volali na krčmáře, aby žoldnéře utěšil, aby mu nalil a hudcům, ať ještě zahrají.

Žoldnéř klaně se ustupoval ku dveřím; v ten okamžik přichýlil se synek žilinského kupce k Bodorovskému a zašeptal mu do ucha:

„To ty kdybys ženu prodával, to by bylo kupců a — peněz!“

Bodorovský se prudce otočil, vyvalil na synka zkalené oči, stáhl obočí, vycenil zuby a zdvihl pěst.

Ale než uhodil, ruka mu sklesla. Zabručel, otočil se, sáhl po poháru, dopil, postavil ho prudce na stůl a zase jakoby kameněl.

Ode dveří řinčel cymbál; až se cymbalistovi hlava třásla, jak jezdil paličkami po kovových strunách. Vedle po houslích lítal slepcův šmytec, až struny skřípaly. A do toho začal starý žoldnéř těžkým jazykem, chraplavým hlasem žalostnou notu o porubaném chlapci. Zpíval, sedě na lavici u stolu a drže v ruce džbán; chvilkou z ničeho nic povstal a poklonil se nahoru ke stolům hluboko, do pasu, a zas usedl a chytal notu dál o chodníčku krvavém a o chlapci dorubaném —

Nahoře, u stolů, začali o zítřku, jak bude, kdo přitáhne, kdy, a zdrží-li se tu. Kupec se tolik vyptával, a Březák a Jíra odpovídali, oba zkrátka, ne po chuti zvědavého kupce mluvky. Sice se pořád usmíval a pořád lahodně na oba vladycké jezdce, Čechy, jak bylo nutno s nimi jednat, zvláště s těmi z Bratrstva; pojednou mu však úsměv zmizel se rtů a údivem vyvalil oči, když dostalo se mu tak podivné odpovědi na otázku, ještě se sladkým úsměvem pronesenou, jak že se jmenují páni rotmistři obou rot, jež zítra přibudou.

„Jeden se jmenuje Třikrátzlej,“ řekl klidně Jíra Dlouhý, hladě si kníry.

„A druhý Jan Pobera z Lomu nevím kam domů,“ připojil se Březák z Bělé, sdělávaje se stěny svůj kabátec z losí kůže. Ale oba se pak dali do hlasitého smíchu, když viděli kupcův úžas. Otáčel oči s jednoho na druhého, jakoby nevěřil, a zůstal tak i když z hlučného chechtotu ohlašovali po druhé:

„Třikrátzlej, slyšíš!“

„Jan Pobera z Lomu nevím kam domů.“

Žilinský synek vedle se smál kupci i jménům; Blažej Bodorovský pořád zasmušilý vstal, postoupil blíž a zeptal se, jestliže páni rotmistři s rotami zítra přijedou, najisto-li.

„Najisto, přijedou.“

„A kdy odjedou?“ Bodorovský opasoval se šavlí.

„Odjedeme asi pozejtří.“

„Ke Košicům.“

„Asi.“

Bodorovský se více neptal, jenom ještě jen tak prohodil, nuceně se usmívaje, tak což, přijdou-li sem zas, zahrát si.

„Přijdeme, a bude nás víc,“ přisvědčoval Březák, „ale jen ať ti měšec do té doby ozdraví.“

„Ozdraví, ale z vás!“ Bodorovský žertem pohrozil, dal dobrou noc a vyšel ven.

Bylo před úsvitem. Nebe bledlo do popelava. Po všem šerá mlha prvního zábřesku. Z té již znatelněji pronikaly dřevěné, patrové domy kolem náměstí s vysokými štíty a žlaby daleko do prostranství trčící. Jen vížka na radnici se topila ještě v mlhavém šeru.

Kdesi ze dvorečku za domy ozval se kohout do jitřního ticha, druhý dál u brány mu odpověděl.

Bodorovský šel volně, krokem jako zemdleným. Cítil únavu, nelad po probdělé noci a jejím rozčilení, ze ztrát, ze zklamaných nadějí. Z večera, když začínali, se těšil, že ty bojovníky obehraje, že si pomůže, a zatím pohořel sám od kostky. Měšec mu dočista vykuchali, že mu nezůstalo penízku, ani na cymbál, a ten kluk měšťácká ani mu již půjčit nechtěl, a nepůjčil —

Zastavil se, vztyčil pochýlenou hlavu pocuchaných vlasů, bledou, strhanou s navlhlými kníry. Šel, kudy jej nohy nesly, až stanul na rynku opodál radnice, před kterouž z ranního temna trčel pranýř

jako rohatý stín a černala se dubová kláda jako cosi beztvárného.

Na úzkém, dřevěném domě vedle radnice uvázly Bodorovského zkalené zraky. Okenice zavřeny, na podsíni tma, ticho. Čertův barák! Už nikdo mu nic na něj nechce půjčit, že prý ani ten žlab už není jeho, a pořád jen upomínají a nutí, měšťáci kramářští, ničemové, aby zaplatil. Kdyby to měl všecko splatit, kdyby — tolik peněz — a — a — Kluk kramářská, co to tam u kostek řekl, že kdyby on, Bodorovský, ženu prodal, to že by bylo kupců a peněz. Peněz! Nač takový kramář vzpomene!

Ušklíbl se mdle, uplivl se, vykročil, šel dále, napříč rynkem, ještě loudavěji. Těžko zvedal nohy, klopýtl, zaklel nahlas, ale v mlze jeho pusté hlavy pořád jakoby světélko mžikalo, to že by bylo peněz —

Vkročil na podsíň svého domu; nekopl do dveří, nezařval jako jindy, nýbrž v zamyšlení zaklepal, pak pěstí zabušil. Bylo slyšeti chvatné kroky vnitř na síni.

„Hned! Hned, pane velkomožný,“ chlácholil tam Katčin úzkostný hlas. Vytrhla se ze dřímoty, které se neubránila; se strachy otvírala i s úžasem, že pán velkomožný je tak hodný.

Všiml si dohořívajícího kahanu.

„Cos čekala, tak dlouho,“ obroukl se, ale nečekaje, šel dál síní nahoru bez křiku, nenadávaje, nehřmotě po dřevěných schodech.

Již zašel do dveří a Katka ještě hleděla za ním s úžasem. Pak si vydechla a sebravši kahan chtěla do komůrky v přízemí. U samých však dveří se náhle obrátila a zpátky ke schodům. Stoupala po nich jako prve tiše, plíživě, stanula u dveří do jizby a sehnuvši se naslouchala tajíc dech. Ticho. Žádný prudký hovor, žádná hádka, jako ji často slýchala, ale nerozuměla, protože mladá paní, jak se rozhněvala, za-

čala vždycky po maďarsku a „velkomožný“ jí vždycky také tak odpovídal.

Katka čekala chvíli. Jizba zůstala němá. Snad se pán, hádala, u paní nezastavil —

Zastavil. Z velké jizby neobrátil se do komory na levo, kde měl své lože, již druhý rok, nýbrž vkročil ke své paní jako skoro pokaždé, když se tak pozdě vracel. Kdysi milostně dotěrný, později, jen aby ji vyburcoval nebo potýral, proč na něj nečekala, a když čekala, proč nespí.

Vzal si ji za ženu v náhlém vzplanutí, v posledním zážehu své vášnivosti. Vzplanutí brzo zchladlo a pak už i vášnivost k ženám vysílená hýřením od mladosti shasla. Jen pohár mu zůstal, kostky a někdy nová hra, karty. Květ ženiny krásy marně se pro něj rozvil. Až obtíží se mu stal a dráždil jej k hněvu, když v temných, hlubokých těch očích vídal jen tichý, tajný smutek i výčitky, když pak v nich i hněv zasršel, když hlasem, jenž mu nikdy sladce nezaševelil, začala se bránit a ostře mu vyčetla jeho nehodný život i své ponížení. —

Vzalať si ho Mária Lengyelovna bez lásky. Její strýc, zchudlý zeman, u něhož žila, sirota, z milosti, a jenž znal starého Bodorovského i jeho velké jmění, donutil ji k tomu sňatku. Její milý, mladý zeman uherský, byl v poli proti Jiskrovcům, a zrovna v ten čas došly noviny, že zhynul kdes u Kežmarku. Ale také vypravovali, že ne, že ho odvedli do zajetí na Muráň nebo na Oravský hrad. Jistého nevěděl nikdo nic.

S žalem v srdci stajeným, probděvši noci v pláči, na modlení i v úpění, aby jí Bůh dal znamení, že Imrich je na živu, podala konečně Bodorovskému nechutě ruku. Jeho vášnivost se jí zošklivila, pak když za krátko vyhasla, budilo se v ní opovržení.

Z toho zahořel její ostrý odpor, když s ní nehodně nakládal, kdykoliv se vrátil pozdě, s těžkou hlavou i těžkým jazykem. —

Tentokráte stanul tiše na prahu její komory. Netlumil krok, nepřišel po špičkách, ale také nehlomozil. Ne z ohledu šetrnosti. Cosi ho tak vedlo a nutilo, myšlenka, kterou prohodil ten kupecký synek; ta mu uvázla v pusté hlavě, ta ho tak zaměstnávala a tak jej spjala.

Ženu již spánek zmohl, tak jak seděla u lože na truhle. Sklesla na ně napříč, ustrojená. Nožky ve střevíčkách dlouhých špicí volně jí visely s truhly; pravici měla za hlavu založenou, do proudu černých vlasů po bílé peřině rozplynulých. Přibledlá tvář s přivřenými víčky dlouhých, černých řas jako bělavý květ v tom bledém ranním zábřesku, jak se prochvíval od okna až sem pod nebesa lože.

Bodorovský s čapkou křivo na hlavě, s šavlí hodně u předu, do sinava bledý, s navlhlými, svislými kníry, přehlížel ztepilou, svěží postavu své ženy, půvabnou v tváři, v těle. Jindy se nad ní náruživě rozechvěl, teď zrak jeho tupě tkvěl na její vnadné postavě, na krásné tváři, na rozkošné nožce. Kdysi zapomínal při ní na svět, teď míhalo se mu, jak bylo v krčmě, ten synek kupecký, oba z Bratrstva, co povídali, že zítra přibudou rotmistři Třikrátzlej a ten druhý, to divné jeho jméno se mu rozplynulo, že pojedou dál, pozejtří, dál odtud, daleko, pozejtří, to že by mohl, to že by šlo, tak že by bylo možná z toho prokletého hnízda —.

A ona — Mária — Nachýlil se více do předu. Zdálo se mu, že ve víčkách jí zacukalo, že je schválně svírá, že je vzhůru, že však nechce prohlédnouti. Dráždilo jej to; schválně postoupil, víc se k ní nachýlil. V tom dvě tmavé oči se proti němu rozevřely;

až se zarazil, jak do tmavé, lesklé tůně jejich tak z nenadání nahlédl. Ale hned se zase zavřely, v leknutí, odporu, jenž se jí celou tváří rozlil. Prudce ji odvrátila.

Bodorovský se mdle usmíval, chvilku tak nad ní naschvál zůstal a bručel:

„No, no, Mária, zavírej oči, zavírej, budeš je otvírat!“ Zasmáv se, odstoupil a otočiv se, až šavlí uhodil do ostění dveří, vešel do velké jizby. Venku na zahradě zazpíval kohout do jitřního šera. —

XIV.

Stará Katka se ráno divila, že se velkomožný tak časně probudil, ustrojil a odešel. U paní se ani nezastavil, a ta se po něm také ani nezeptala, když jí přišla posloužit. Ale také o minulé noci se ani slovem nezmínila. Nemluvila. Katce se zdála bledší, unavená, netečná. Sotva si povšimla zprávy, že dnes přitrhnou žoldnéři, že se tu zastaví, dvě roty takových nějakých bratříků.

O těch uslyšela Katka hned po ránu, jak vyšla pro vodu. Všude se o nich mluvilo, o těch dvou jízdných, že tu jsou, že objednali mnoho sudů piva, i víno a slaninu, kruhy olova, po šípech na dubových střelištích že se sháněli, mimo to že objednali sud smrkových střelišť pro ty bratříky, ti že táhnou z polské služby sem do Uher, do služeb pana Jiskry.

Žilina byla při něm, nicméně se starali po celém městě na ty, kteří přicházeli jemu sloužit. Matky přikazovaly dcerám, ať raději z domu ani nevycházejí, třeba že ty roty, jak se mluvilo, zůstanou před hradbami v ležení, že do města všichni nepřitrhnou. Konšelé se také pro všechno chystali. Strážím v bra-

nách dali posilu, z jejich rozkazu nabil městský puškar houfnice na severní, Budatínské, bráně i tarasnice na kulaté baště při ní. Pověžný v beranici a v hnědé huňce vynesl ze své komory bubny na pavlač obrácenou do města, aby včas zavířil a dal obvyklé znamení měšťanům, kdyby trhlo zle, aby se ozbrojili a jeden každý aby spěchal ku své bráně, jak je měly cechy přikázané.

Přichystav bubny postavil se na opačnou stranu věže, na podsebití obrácené z města ven rovinkou na půlnoc směrem k nedalekému hradu Budatínu při Váhu, za nímž strměly lesnaté kopce nad údolím Kisuce vedoucím k hranicím nedalekého Slezska a Polska.

Všude po městě očekávali s napjetím a ne beze strachu část toho mocného a strašlivého tělesa válečného, jemuž válka byla řemeslem a živobytím. Jeho houfy „pracovaly polem", rozmetané po různých, dalekých končinách, na Litvě i Polsku, v Rakousích, v Štýrsku, v Uhrách i na hranicích tureckých.

Pustiny, hory je dělily, ale houfy toho bratrstva věděly o sobě, hlásily se k sobě a přecházely k sobě. Cítily se tělesem jedním, volným, neobmezeným, žijícím jenom dle vlastních zákonů. Hejtmané jeho, většinou z drobné, české šlechty, prošli ohněm válek ve své vlasti, když bojovali v obci Sirotků nebo Táborů, žáci ještě Žižkovi a Prokopovi. A veleli houfům, z nichž přemnozí ještě jako jejich hejtmané bili se doma za pravdu boží a kalich i na obhájení „jazyka slovanského, zvláště českého"; teď v cizině za žold.

V ten čas jich nejvíce na Slovensku „polem pracovalo", pod Janem Jiskrou, a bili se tu za „mladé děťátko krále Ladislava".

V tom bratrstvu Slovenska s českými houfy, jak je Jiskra způsobil, těsněji se srazily za posledních pět let mnohé z těch houfů v užší sdružení, nejvíce v nejsevernějších končinách Uher při polských hranicích i níž ve Spišsku, Šaryšsku, v Gemeru. Tam měli své hrady a tvrze, staré i nové, jež si vystavěli; tam měl velké slovo Petr Aksamit z Liděřovic, Čech.

Ten všechno tam vedl, jej uznávali i starší rotmistři a hejtmané, většinou Češi, se všemi „bratříky"; ale on sám se zase podřizoval panu Jiskrovi v celkovém boji proti Uhrům.

Jiskra dobře platil, u Aksamita však byla větší zvůle, divočejší holdy, veliké podíly z kořisti, a při všem volný život.

Dým a oheň hlásával návštěvy bratříků a nářek se ozýval po jejich stopách.

Pověžný v Žilině dychtivě vyhlížel dva jejich houfy. Na ulicích o nich mluvili, a lidé vybíhali ze dveří a vyhlíželi z oken, když Březák z Bělé a Jíra z Lomnice, oba v těžkých kapalínech a v pancířích, velký meč po boku, vyjížděli z krčmy a městem ku bráně, ven naproti druhům.

Před radnicí zastavilo několik sousedů toho mluvku kupce, jenž s těma dvěma jízdnýma bratříky skoro celou noc proseděl. Musil o nich vypravovat, o blížících se rotách, o jejich hejtmanech. Jako on v noci, divili se teď sousedé jejich jménům, když slyšeli, že hejtman pěší roty sluje Třikrátzlej a ten druhý nad jízdnými Jan Pobera z Lomu nevím kam domů. Kupec vykládal, že mu tak mezi bratříky říkají, že ho i tak píšou, Čech že je, ale v Čechách že již dávno nebyl, nějaký pravý Pobera, hejtman toulavý, že opravdu asi neví, kde má domov, kam domů.

V tom šel kolem Bodorovský, jenž jak z domu vyšel, rovnou do krčmy zapadl a tam s těmi dvěma

jízdnými vyseděl do jejich odjezdu. Volali na něj, aby se zastavil, aby také něco pověděl, než on se jen ohlédl, zamítavě zakýval a mrzutě zakřikl, že nemůže, že musí domů. Nechali ho a všichni zase na toho žvavého kupce, tak co ještě s tím Poberou, co o tom druhém a co říkali ti dva jízdní bratříci.

„Ó mnoho, mnoho, ale nejvíc to opakoval, ten menší, Březák, ano Březák z Bělé, ten pořád: Kmochu, ta jeho hlava, ta hlava!“

„Čí hlava?“ ptali se všichni.

„Toho hejtmana Pobery. Ten Březák, jak tak spolu sedíme,“ kupec mluvil schloubně jakoby o nějakém důvěrném příteli, „kolikrát to opakoval: Ta jeho hlava, jako Poberova, ta stojí za podívanou. To se na ni podívej, dočkáš-li se ho.“

„A co —“

„Víc neřekl; když ten druhý začal zas o něčem jiném.“

„Co by to mohlo být —“

Temný, chvatný hřmot přiletěl z ulice od brány. Všichni sebou škubli a hned jako by je rozestřikl, když kolem v pravo v levo proskočilo, na podsíních, rynkem, že už jedou. Někteří z houfce chvátali domů, jiní, jako ten cizí kupec, hnali se ku bráně a ven. —

Blažej Bodorovský jak se vrátil domů, vešel do své komory a zastrčil závoru. Z truhly v koutě, zarovnané sedlem a řemením na jízdného koně (na stěně visely starý šišák a kroužková košile), vyňal menší, železnou truhlici. Byla to ta, ve které dlouho klidně a netknut odpočíval poklad nebožtíka starého Bodorovského. Nyní již nesvítila zlatem ani stříbrem. Z temna, ode dna vyňal dědic váček a z toho vybral hrst těžkých, zlatých prstenů s velkými, barevnými kameny prostě hlazenými, zlatý kříž emailový,

byzantského díla, a zlatou agrafu. Nebožtík Bodorovský Blažej Bůh ví kde ty věci nakořistil; bratrovec se dlouho bránil na ně sáhnouti, ač ostatní poklad s lehkou myslí roznášel. Až té chvíle je vylovil; schovav je do kabelky u pasu, vyšel z komory.

V jizbě zastal Máriu. Seděla na lavici u okna v tmavých šatech, s bílou, lehkou rouškou na hlavě. Jemné to zavití halilo jí vlasy; jen dva proužky se z ní odrážely, černé jako uhel, přihlazené nad bílým čelem. V té roušce vypadala její tvář mírněji nežli v noci, kdy proudy černých vlasů hustě a divě kolem splývaly. Vše se v tom podlouhlém, půvabném obličeji, v temných, hlubokých jeho očích ztlumilo po tom prudkém výbuchu, výraz žalu, hněvu i odporu. Vše splynulo v tichý stesk a zádumčivou netečnost.

Seděla obrácená k oknu, spánek v bílou dlaň opřený. Slyšela, že muž vyšel z komory, ale ani se neohlédla, až když stanul u ní a když zavolal úsečně, tlumeně, neklidným hlasem:

„Mária!“

Tmavé, velké oči upřely se na Bodorovského. Jimi se divila i ptala. Ani nehlesla.

„Mário, chtěla bys odtud?“ zeptal se bez úvodu, z čista, jasna. Tu jí zašla netečnost a lhostejnost. V Žilině se jí stýskalo hned od počátku, hned jak ji Bodorovský sem zavedl. Šla za ním nechutě. S ním bylo by se jí všude stýskalo. Ale v nevelkém tom slovenském městě padla na ni tesknota tím tížeji. Byla v domácnosti jako zakletá, sama jak v domě, tak v městě. Neměla tu příbuzných ani svých ani s mužovy strany, a s měšťankami, ona zemanka, se nestýkala. Čas se plížil, každá chvíle byla nekonečná, dni jako moře, zvláště když ani ve vlastní domácnosti neměla ani kvítečko útěchy. Nuda chodila, a v duši bývalo prázdno.

Ani horlivé modlení nedalo klidu ani úlevy. Nespokojenost stále cítila jako tupou bolest, i když si jí vědoma nebyla. Nehybná mha tížila nitro: Jen touha jí někdy hnula, touha po domovu na „dolní zemi", touha po něčem jiném, po změně. A pak tu mhu častěji rozvlnily a trhaly ostré spory a hádky s mužem.

Nevyhýbala se jim a když uhodilo, nebála se; odpovídala, odsekovala dráždivě a zúmyslna. Ty bouřky byly jí změnou; vzrušení a rozčilení z nich bývalo dost příjemným přerušením tupé netečnosti, a někdy až i divou rozkoší. Než po nich přicházela ochablost, ošklivost ze všeho a touha tím palčivější, aby se z toho dostala, a pryč odtud. A tu zaslechla z nenadání:

„Mário, chtěla bys odtud —"

Oči se jí rozšířily; nemohla se nevšímavě odvrátit od muže.

„Kam?" vydechla kvapně.

„To je jedno. Chceš-li jen odtud."

„Chci."

„Chystej se tedy, ale žádný ať o tom nezví. Nepustili by mne, víš. Ani Katce nic neříkej."

„Ta s námi nepojede?"

„Ne. Chystej se."

„Kdy?"

„Snad zítra. Zatím se připrav." Více nepověděl. Otočil se, vyšel ven a Mária se více neptala a nezavolala za ním. Když vyšel z domu, utíkali lidé na podsíně i ku bráně a ven, kdo mohl a kdo se nebál. Ale jen samí mužští a to jen starší sousedé a výrostkové. Blažej Bodorovský zamířil také branou ven.

Byl horký, červnový den. Vrchy a hory na půlnoc za Váhem, jimiž vedla slezsko-polská cesta, za-

smušily se a zatemněly v kalném, špinavém oparu. Vítr odtud zavíval a čechral vrby na ostrově v řece opodál města tenkráte hrazeného.

Od Budatína nesl se cestou k Žilině plavý oblak prachu. Ten oblak pozorovali všichni, kteří se odvážili z města; na kraji ten žvavý kupec, v pozadí Bodorovský Blažej v čapce, v nedlouhé sukni, v žlutých, nízkých škorních, se šavlí u pasu.

Plavý oblak byl živý. Stíny se v něm míhaly, blesk zbraně z něho zašlehl, rudý praporec se nad ním vzdul. Pak vyrazili z něho dva jezdci v kapalínech, s mečem v ruce. Jeli ostrým klusem napřed, až zahnuli s cesty na travnaté prostranství opodál hradeb. Jak jeli kolem Žilinských, začal sebou kupec potrhovati.

„To jsou oni,“ ukazoval po nich pravou, levou, „Březák, Jíra, víte, seděl jsem s nimi, víte — aha —“ vykřikl, když jezdci zajeli s cesty na to prostranství, „tady bude ležení, ukazují to tam těm, kam —“

Ale ostatní už ho neposlouchali. Obraceli se do cesty, po jízdném houfu, jenž jasněl, jak se blížil. Už je rozeznávali, jezdce na koních nestejně velkých, vraných, hnědých i bílých. A nejlíp jejich rotmistra kus před nimi. Jel na vysokém hnědáku, jezdec dlouhých nohou, v kožených, přiléhavých nohavicích, ve škorních, hubený, vytáhlý, v ocelivém plechu na prsou, s dlouhým mečem po boku, s rotmistrovským palcátem v ruce, bez helmice, v čapce nevelké, kulaté, prošívané, jak ji nosívali pod helmu. V sedle seděl volně, nedbale a přece jako přikutý.

„To je asi on, Pobera,“ ukazoval žvavý kupec; hned už byl o tom přesvědčen a křičel, že to je on, Pobera z Lomu nevím kam domů, ať se podívají.

Pobízeti nemusil. Hubený, osmahlý hejtman ani ne čtyřicetiletý, světlých knírů, rudý po hrdle, po

tváři od parné jízdy, všechen prachem pokrytý, stál za podívanou.

„Na hlavu se podívejte, na hlavu!“ upozorňoval kramář tlumeněji, neboť hejtman již k nim dojížděl.

Viděli, neviděli. Nápadné bylo, že neměl dlouhých vlasů, jak se nosily. Jen nad uchem dobývala se z pod kulaté, nízké čapky plavá štětka. Vedle ní, do čela, za ní, za uchem do dlouhého, holého, zarudlého krku táhly se temně červené šrámy, široké jízvy.

To se Žilinským kmitlo i sivé nevelké oči pod světlým obočím, jak je po nich jako divoká kočka otočil, když kolem přejížděl. V tom zahnul na levo za Březákem a Dlouhým. Za ním dojížděl houf. V první řadě samí kopiníci. Na kraji sluha hejtmanův s jeho šalířem *) a pláštěm na sedlo v zadu stočeně připevněným, prostřed praporečník, jako ostatní v kapalínu,**) přidržoval pro vítr úzký, dlouhý konec rudého praporce, takže se praporec před ním třepetal v oblouku vzedmutý jako plachta.

Jezdci v předních několika řadách v kapalínech železných, každý s předním plechem, ve škorních, samí kopiníci, samí osmahlí chlapi bradatí, jízdou zardělí. Bez kopí byl jen trubač a bubeník, jenž měl dva kotlíky měděné zavěšeny koni přes krk. U několika při kraji zahlédli tu husu, tam slepici nebo dvě, zaškrcené u sedla uvázané. Prach vstával kotouči pod jejich koňmi, prach pokryl koně i jezdce. Hleděli k Žilině, jiní na řeku ukazovali, pak všichni radostně vykřikli, když jeden z nich ukázal na vůz plný sudů, jenž vyjev z města zahýbal na tábořiště, kam se sami stáčeli za svým rotmistrem. —

---

*) Druh helmice.
**) Klobouk železný.

Žilinští u cesty ještě zůstali, i když řad za řadem přejel, dobrých dvě stě jezdců. Zůstali, nebo rachot bubnů, pak pronikavý hlas píšťal hlásil nový houf. Zahlédli ho v oblaku, pak jasně, jak docházel, samí pěší, s bubeníkem a třemi pištci v čele. Před těmi jel hejtman na bílém koni, v koženém kabátě, v čapce jako ten první. Byl také tak vysoký, ale hřmotnější, ramenatý a měl dlouhé tmavé vlasy, tmavou hustou bradu a zpod hustého tmavého obočí blýskaly mu černé oči.

„To je ten Třikrátzlej, jistě, jistě!“ hádal i jistil žvavý kupec, když hejtman jel kolem a houf docházel; přední mužstvo v železných kapalínech s pavezami, řada střelců s kušemi, za těmi sudličníci, dlouhé sudlice volně přes rameno položené. I korouhevník, jenž kráčel prostřed, položil tak dříví praporečné přitahuje k němu prapor.

Na všech ležel šedý prach, všichni byli do temna zardělí, zpocení, pochodem za vedra unavení. Nekráčeli v řadách pevně sražených, stejným krokem, nýbrž volně více jako stádo. Mnohý z nich měl kapalín u pasu nebo na žerdi své sudlice, mnohý však také u pasu zabitého kohouta nebo slepici čerstvě ulovenou.

Za nimi bralo se několik mladých vojaček v krátkých suknicích nebo v podkasaných, v krpcích, s uvolněnými čepci, v rozepjatých kabátcích. Každá z nich nesla na zádech uzel, z něhož čouhala pánev nebo hrdlo džbánu. Nejzadnější z nich a nejvyšší, jejíž osmahlá, zardělá tvář zdála se v bílém zavití brunátnější, nesla uzel rovně na hlavě. Černý kohout seděl na něm nehnutě. Byl za nohu uvázán, žízní a dusným parnem všechen schlíplý.

Blažej Bodorovský dočkal se jen hejtmana tohoto pěšího houfu. Jak se ten hejtman s koně obrátil po

mužstvu, jak na ně zkřikl (a zkřikl jako hrom) a palcátem bohatě okovaným blýskl ku tábořišti, aby tam zahnuli, Bodorovský už nečekal a kvapil tam napřed.

Na budatínské cestě vystupoval nový plavý oblak, výš a houšť. Žilinští však už ho nedočkali. Žvátorný kupec, jakoby všechno věděl, zkřikl na určito, to že tam jedou vozy a že dobytek ženou, co by na to čekali, ať jdou, vybízel Žilinské, ať jdou. Sám už vykročil a ostatní zahnuli s cesty za ním k tábořišti.

Na budatínské cestě zjevily se vozy, napřed jeden lepší, pohodlný, dobře okutý. Čtyři koně ho táhli. Vozataj seděl na zadním podsedním. Šperloch*) pro dusné vedro odkryli. Na voze seděla asi třicetiletá, pěkná paní, červených lící, kyprá, dle obleku Polka, žena rotmistra pěšího houfu. Za ní starší už služka u srovnaných balíků a několik truhlic těžko okovaných. Nad těmi nejvýše ve velké, dřevěné kleci pokrucoval neklidně hlavou a kmital krvavým hřebenem černý kohout, nejlepší strážce ležení, jenž svým zpěvem zaháněl noční příšery, děsící ženy i muže, i chlapy žoldnéřské a jistě i samé rotmistry a hejtmany. Ti všichni i nejvyšší nad vojskou svatě věřili v zlou tu moc.

Za tím vozem hrkotaly ještě dva dvouspřežné. Na prvním ležel nemocný žoldnéř; u něho seděly dvě starší ženy. Na druhém několik vojaček, z nichž jedna chovala na klíně malé dítě; dvě větší ležely za ní opřeny o balík a spaly. V zadu za uzly a truhlicemi házel sebou v hrubém pytli vepřík, cestou ulovený jako ty slepice a husy v předu. Několik koní bez sedel, jen v ohlávkách, bylo v zadu k vozu uvázáno.

---

*) Plachta, střecha.

Hodný kus za tím vozem vynořovaly se z oblaku prachu ostatní, všechny menší, každý o jednom spřežení malých koní, bez chomoutů, více v provazech nežli v řemení. Při nich kráčeli pod dozorem několika kopiníků sedláci z hor, již z donucení vezli ten žoldnéřský náklad. Do prašných kotoučů se vysoko nesli, osmahlí chlapi urostlí, dlouhých vlasů v beranicích i v širácích, v košilích, jež nesahaly ani k širokému, těžkému pasu, takže, zvláště jak pás od těla odstával, svítil nahý život jako bronzový pruh. Kráčeli, biče v rukou, ten onen v nezapjatém, krátkém kožíšku bez rukávů, chlupy navrch, klátivě, zasmušile vedle svých hubených koníků potem zalitých.

Za těmito vozy kus dál na cestě probělávali se voli a krávy, celé stádce. U něho jako stíny honci jeho, a také stráž jezdců s kopím nazad volně pochýleným.

To vše, vozy, koně, skot v zadu, celý ten proud, pohyboval se zaprášenou silnicí volně, znaveně. Vozy rachotily, vepřík chvílemi začal, jakoby ho již zabíjeli, někdy volák v zadu vykřikl na vola:

„Bimbo!“ a když ten se rychleji hnul, už zase pobízel druhého:

„Šarváš!“ V tom jezdec v kapalínu zkřikl divoce po česku na sedláky u povozů:

„Chlapi, uhoďte do těch mrch, ať se to hne!“

Zatočili biči, ten uhodil, ten jen vzkřikl:

„Hia, maličký, hy!“

Oblak prachu se zvedl, zavířil a jako světle hnědá mlha se nade vším vznášel. Postavy pěších, jezdců i tlum dobytka se v ní míhaly; směs zvuků z ní vyrážela, rachot vozů, křik chlapů, pláč dítěte, jek vepříka, a v zadu krávy bučely palčivou žízní.

XV.

U pověžného nad branou na podsebití, na hliněných hradbách, všude dost Žilinských, aby se podívali na tábor přibylých žoldnéřů. V rovince před městem hemžilo se jako na mraveništi. Nejprudší rojení bylo u vozu s pivem. Všichni se tam hrnuli, všichni se tam tiskli, tlačili, strkali.

Mnozí zmoženi únavou sedli, natáhli se. Každý hledal stín, kde mohl, pod osamělým stromem, u křoviska, u vozů, pod vozy. Každý odhodil, co ho tížilo, nejprve štít, kdo jej měl, helmici, oštěp. Mnohý se jen natáhl a již usnul i na slunci beze stínu. Mnoho se jich hnalo k řece, vykoupat se, nebo vody nabrat, jezdci tam vedli koně. Tu onde vyvalil se dým, ohně zplanuly, očazené kotle se nad nimi začernaly. Vojačky obstarávaly oheň i kotel.

Šum a hluk rozcházely se z toho hemžení, výkřiky, rozkazy, smích, klení, nejhlučněji pořád u vozu s pivem, k němuž z městské brány hrkotal druhý. Za vozy, kraj tábora, stála stráž u přihnaného dobytka, volů a krav, nekoupených, z chléva vytažených. Hlídala dobytek, jenž unaven lehl nebo ohryzoval chudou trávu; ale ještě více střežila horáka, honce, a dvě ženské v bílých plachetkách na hlavě, bosých zaprášených nohou, v konopné, usmolené suknici, v krátkém oplecku, sotva ňadra kryjícím. Pruh nahého těla byl jako pás mezi ním a sukní.

Seděly pojídajíce tupě kus chleba; oči obracely smutně na půlnoc, k horám, kde je žoldnéři vytrhli z domácnosti a donutili k tomu dobytku. A sedláci u koní, jež napojovali, tlumeně kleli a povzdychovali, ach bože, kdy že je už přece pustí domů; jeden se již rozpaloval, že by tu raději nechal koně, vůz,

všecko, jen kdyby mohl odtud, kdyby stráž tak tuze nehlídala, že již dost daleko jeli na tu „odvážku“ vojanskou.

Bodorovský protahoval se tím hemžením tvořícího se tábora a slídivě se rozhlížel. Hledal své známé z minulé noci, Březáka z Bělé a Jíru z Lomnice. Potřeboval nezbytně toho neb onoho, aby se mohl seznámiti s rotmistry přibylých rot. Na tom mu záleželo mnoho, všechno. Nejprve se pustil za jízdnými bratříky.

Už sesedli, uvázali koně u kolíků od sedel, vypojali, dávali jim obrok, který měli v pytlích za sedly, nebo jim pití sháněli. Koně dost zpocení oháněli se prudce ohony proti krvelačným muchám a ovadům, jimiž bzučivě zvučel horký, tetelící se vzduch.

Bodorovský přecházel řadami koní, zastavoval se, ptal se jezdců po rotmistru, po Březákovi a zase po Jírovi. Ten onen se mrzutě ohlédl nebo zkrátka odsekl, že neví —

Zatím už také žvavý kupec s několika Žilinskými, kteří byli nejzvědavější, odvážil se do táborové vřavy. Dostali se mezi pěší, zahlédli opodál rotmistra, ještě na koni, jak před ním stál nějaký žoldnéř drže čapku v ruce. Podívali se na něj pozdálečí, ale šli dál, jak je kupec pobídl. Toužilť uvidět „Poberu z Lomu nevím kam domů“ a především jeho hlavu.

Žoldnéři, zpocení, zardělí, mokrých vlasů, rudých prsou (rozhalovali se nebo se již ze sukní svlékli) se po nich ohlíželi, co ti měšťáci tu, co tu jako smečka; ten onen i pošklebně na ně zkřikl.

„Jen pojďte, jen pojďte!“ pobízel kupec své dva poslední společníky, ostatní se mu ztratili, „teď už jsme u koňáků. A vidíte, tuhle, tamhle, že to je on!“

Byl to Pobera. Stál pod osamělým stromem, kde mu stan rozbíjeli, stál u vysokého svého hnědáka za haluz uvázaného. Přihlížel, jak sluha, zardělé, zdravé tváře, ale šedých už knírů, vytírá víchem pot hnědákovi, jak mu meje nohy a kolena až dolů zvláště na příhbí octem, který si naléval na hadr z velké polní láhve. Oba, rotmistr i sluha, ještě na sebe nepomyslili; vysoký krásný hnědák byl jejich první starostí.

Pobera si nevšiml, že opodál stojí tři měšťáci, že na něj vyvalují oči, zvláště na jeho hlavu ostrého, dost velkého nosu a plavých knírů. Nejvíce vzhlíželi na jeho prošívanou čepičku, na štětky plavých vlasů, které se zpod ní dobývaly, na široké jízvy, táhnoucí se zpod ní k čelu, k spánkům i do rudého, dlouhého krku.

Stál rozkročen na vysokých nohou v zaprášených škorních s velkými ostruhami, hubený, ale jako ocelivý, samý sval, s velkým mečem u pasu, ale již bez pancíře. Čapkou ani nehnul. Sic utřel si rukávem pot z temně zarudlé, hubené tváře, plavé kníry si přejel, ale čapku nechal.

Žilinští se lekli, jak z nenadání ostře poručil:

„Už dost, Vašku. Sežeň pití.“ V tom smekl, přejel rukávem zpocenou hlavu a již jí nepokryl.

Podivná hlava! Čelo vysoké, temeno, celá hlava samý sek, samá jízva, rovně, křížem, šmikou. Celá síť jizev, jako mříž a mezi těmi holými rudými cestičkami chumáčky plavých vlasů. Samé stopy ran. Tak ho posekali. Jak se to bil a co vydržel!

Žilinští nespustili s něho oka, jak stál nechav koně a jak se zadíval přes ten ruch a shon k Žilině, na její hliněné hradby diváky strakaté, muži i ženskými. Najednou se otočil a v tom zahlédl žilinskou

návštěvu. Změřil si ji rysím pohledem svých malých, sivých očí a zkřikl na ně:

„Ej, vy kramáři, pojďte sem." Usmál se, vida, jak se zarazili. „No což, vy tady — Vy jste si tam mohli ostat. Ze Žiliny jste —"

„Ze Žiliny, velkomožný pane."

„Ostat jste tam měli, ale tamhle ty děvuchy," mávl osmahlou rukou ku hradbám, „ty jste sem měli poslat. Máte-li přece podobné ženské?"

„Oh, podobné!" přisvědčil ochotně a snadno cizí kupec. „Tuze podobné."

Pobera, nevěda, že kupec není Žilinský, zasmál se té chvále a v tom smíchu zvolal:

„To se přijdeme podívat." A nechal jich. Docházelť Vaško s velikým džbánem piva. Rotmistr vrazil čapku na hlavu a chopiv se oběma rukama džbánu nahnul ho ke rtům a pil a pil dlouhým tahem s přivřenými víčky a pil, až mu po kabátci kapalo. Když džbán pustil, byli Žilinští ti tam. Dál se jim už nechtělo, ani tomu kupci. Hlavu Poberovu viděli, a byla na ni podívaná. Kupec si v duchu liboval, to že se budou divit, až bude povídat —

Pospíchal zase do města, ale na kraji tábořiště jízdných se přece zastavil, jak tam zahlédl koňáka sedícího na sedle, an krájel a jedl slaninu s chlebem. Vypadal dobromyslně a tak usměvavě mhoural očima.

Kupcovi nedala zvědavost, pálila ho, proto se odvážil na bratříka a začal o rotmistru Poberovi, to že statečný muž.

„Tolik ran! To přece není z jedné bitvy, a na hlavě!" zvídal kupec.

„A je, z jedné, třinácte ran a na hlavě nejvíc."

„A jak, prosím tebe, kde —"

„S Němci, křižáky německého Zákona, s těmi jsme se bili. Shlédli jsme jich houf, a rotmistr hrr na ně, napřed pořád před námi, tři sta kroků pořád; my mu na svých koních nestačili, ale pořád za ním. A jak dojíždíme k těm křižákům, v plném trysku, Pobera již do nich sekal. My dojeli a on sletěl s koně; ale hup — už zas byl v sedle — okrvavený a zas do toho šavloval a zas už byl před námi kus, už daleko v nich. A tu sletěl po druhé. No nenechali jsme ho, vysekali jsme ho, ale v rukou jsme ho nemohli odnést, on by se nám byl rozpadl, tak byl rozsekaný; na plášť jsme ho sebrali.“

„Třináctе ran!“

„A ze všeho se vylízal; teď bude zase do Uhrů sekat,“ dodal jezdec s úsměvem, dobromyslně mhouraje očima. Kupec jakoby už neslyšel. Potěšen, že tolik zvěděl, že bude moci tolik a ještě více v Žilině a všude vykládat, pozdravil přeuctivě a chvátal s Žilinskými dál už k městu. —

Bodorovský zatím se pustil mezi pěší, nestihl-li by tam Březáka nebo Jíru z Lomnice. Dostal se až k hejtmanskému vozu, jak právě dojel, a mohl si tu prohlédnout černého, bradatého rotmistra pěších, dosud na bělouši, jak s něho mluvil, blýsknavý palcát v ruce, s paní na voze, s manželkou nebo co byla. Stála. Bodorovský viděl, jaká to milá paní pěkného líce, jak stojí se zrakem sklopeným a poslouchá, co Třikrátzlej zkrátka, trhaně rozkládá, jakoby žoldnéřům poroučel.

„Skopa ne —“ zaslechl Bodorovský, „a šalši ku pečitému! To já rád, a kdo nechce, ať nechá!“

Potrhl uzdou, otočil koně a zajel k vozu se sudy mužstvem osypanému. V tom se kmitl Bodorovskému

dále mezi vozy Březák z Bělé na koni. Chvatně se pustil za ním, aby mu zase nezmizel.

Když jej a Jíru toho dne ráno vyhledal v krčmě, vyzvídal o rotmistrech. To již uvažoval, jak by bylo, kdyby chtěl s nimi. Tato myšlenka se zrodila z té, kterou mu ten synek kupecký našeptal v noci, u kostek, kdyby on tak svou ženu prodával —

Dluhy zasekán neměl tu živobytí, a hnouti se odtud nemohl. Kdyby jej i pustili, jak vydati se na cestu s ženou? Aby šli pěšky, o holi, skoro jako žebráci. A kam? Co kde — Ale tu s těmi bratříky, kdyby je získal, mohl by snadno odtud.

A Mária — Až ji uvidí — Nedomyslil jasně; jako polostíny kmitaly se myšlenky, že by k vůli ní, že by skrze ni — V Košicích, ve Zvoleni — Raději ve Zvoleni, tam je živo, Jiskrův dvůr, hejtmanův plno a šlechty, živo, tam by mu Mária teprva nebyla na škodu — Živo tam a peněz — Nevěda počítal a rozváděl v duchu, co mu v noci ten synek kupecký napověděl. Od rána to již měl v hlavě, od rána chodil s těmi myšlenkami, a počítal, že jenom tak by se vytrhl z té psí tísně a těm měšťákům.

Proto šel hned ráno do krčmy za Březákem a Jírou Dlouhým, proto vybral ostatek strýcova pokladu a zastavil vzácný kříž, agrafu a dva prsteny u kupce peněžoměnce, aby nebyl bez groše, proto pak chvátal vstříc bratrským houfům a sháněl tolik Březáka nebo Jíru, aby se dostal k rotmistrům.

Jak Březáka mezi vozy stihl, už se ho nepustil. Trpělivě čekal na slunci, v dusnu, v puchu hnoje a dobytka, až Březák všecko odbyl a opatřil stran jídla a pití, stran lidí u vozů a dobytka i stran části kořisti, kterou vezli na několika vozích a které

se tu mohli dobře zbaviti, jako volských koží a balíků vzácných koží losích. Také zubřinu vezli, ale tu měl Satanýř z Drahovic, „Třikrátzlej“, tu si vezl z litevských lesů, když tam měli výjezd, a ta nebyla na prodej. —

XVI.

Když stará Katka přišla se zprávou, že ty dva houfy přitrhly, že táboří už pod městem, vyslechla ji Mária Bodorovská zrovna tak netečně jako ráno ohlášení, že přijdou. Teprve když poledne již dávno přešlo, když Bodorovský nepřicházel, a Katka odněkud přinesla, že je v ležení a to hned od té chvíle, co bratříci přitrhli, patrně se zarazila.

Ne pro něj, ale jako jiskra jí proskočila myšlenka, že by snad měl v úmyslu. — Rozpomínala si, jak tady u okna, u kterého i v tuto chvíli stála hledíc do zahrady, jak se jí tu ráno optal, chtěla-li by odtud. A noc se jí kmitla, tam vedle, v komoře, jak tam ležela a jak se nad ní chýlil a jak se jí pošklíbl, že bude oči otvírat. To již něco věděl — Chce-li zase šavlí sloužit? A u těch tam, s těmi?!

Náhlý, prudký odpor vzepjal se proti tomu pomyšlení, jak se jen zablesklo. S těmi tam! Měla k nim nechuť, byli jí protivni. Byli cizinci a s jejich krajany Imrich bojoval a oni ho snad dorubali. Zahynul-li, nemají-li ho ve vězení — Vždycky slýchala, co mají zajatců po hradech. Kolikráte jí vysvítil z této zprávy svit bledé hvězdy, kolikráte ji zavedla v blouznivé snění, v mámivou útěchu, že Imrich také někde teskně sedí, snad na Oravě, nebo na Muráni, na Likavě, na Dunajci nebo na některém hradě toho hrozného Aksamita a jeho bratrstva —

Této chvíle dala se, nevědouc, opět zavésti. Svit nové naděje ji oslnil. Ti tu bratříci táhnou na východ, v ty strany Kežmarku a snad i do Kežmarku. Kdyby šla s nimi, kdyby se tak o Imrichovi dověděla a kdyby jen jistoty, padl-li, kde, kterými místy, kdyby alespoň zvěděla, kde leží, oh, ta milá, kadeřavá hlava, kde se zavřely ty jiskrné oči! Kmitl se jí jejich pohled, jejich úsměv, úsměv jeho rtů, celé svěží, mužné jeho tváře. Až nitro zatrnulo, sevřelo se bolestnou slastí —

Katka pak přichvátala bez dechu, že jsou již také tu, v městě, že je pouštějí, ale jednotlivě a jenom částku jich. Mária již netečně nemlčela; zeptala se a šla pak ze zadní světnice do přední, odkud bylo viděti po rynku.

Bratříci chodili už městem, do krčmy zapadali, k mistrům řemeslníkům vcházeli, nejvíce k mečíři, jenž měl zbraň proslulého díla štítnického, a ke kupci peníze měnit. Několik vojaček shánělo se po plátně i po sukně.

Také jeden z rotmistrů přišel do města, Pobera z Lomu. Kráčel ve stínu, dřevěnou podsíní, s mečem po boku, v čapce, bez pancíře. Bystře se rozhlížel a hovoru Bodorovského, jenž mu kráčel po boku, hrubě neposlouchal.

„Vy se nás tu bojíte jako nějakých lapků," uťal mu pojednou hovor. Usmál se, ale v slovech a v tónu byl posměšek i výtka.

Bodorovský chtěl vymlouvat.

„Nemluv," řekl Pobera zkrátka. „Pohleď, co je dveří zavřeno, tu — a tu, a tam," ukazoval do rynku rukou „i okenice. Všude jako po moru, a ženské tu žádné nemáte? Ještě jsem ani jedné neviděl a na vale jich stálo jako maku. Zavíráte je."

Bodorovský, jenž Poberu pozval do města, jak se s ním v ležení prostřednictvím Březákovým seznámil, chtěl omlouvati, že je tu tak placho. Než Pobera jakoby v ten ráz zapomněl, o čem mluvil, přiklonil ucho a naslouchal. Z podsíně dál, z nějakého domu vyrazil prudký hluk a řev. Bodorovský hned rozeznal, že to v soukeníkově domě zrovna vedle jeho domu. Někdo tam křičel, zrovna bouřil. —

Za chvíli přichvátala Katka nahoru k Márii všecka vyděšená, co je, co bylo vedle u soukeníků, že tam přišli dva bratříci pro sukno, soukeník že měřil, a tu ten jeden žoldnéř, Slovák, zkřikl, že soukeník je zloděj, že měří uherským, kratším loktem a ne naším, slovenským, a tu ten druhý, Čech, strhl bouřku a oba, a na soukeníka, do koutka ho přitiskli, ale v tom že přišel jejich hejtman —

„S velkomožným, s naším velkomožným!“ vyrazila Katka v ustrnutí, majíc oči vyjevené.

„A co bylo —“

„Ten hejtman, vysoký, hubený, rozkřikl se, já se div neskácela, já stála ve dveřích, a pak na ně, na toho žoldnéře, ať zaplatí těch šest loket, jak si je poručil, ať zaplatí jako křesťan, a pak na toho soukeníka, ať přiměří dva, když má zlodějskou míru, dva lokte ať přiměří, dva, čtyři, poroučel jako když skáče, ó hrůza, velkomožná paní, dva, čtyři a šest, rozkřikl se, šest, a těchto šest zadarmo, ty že bratřík nebude platit, když má mistr nepravou míru.“

„A co mistr —“

„Prosil, ale nic naplat, hejtman se ještě rozkřikl, tak že tedy naměří sám, ale ne na lokti, ale na svém meči, to že je dobrá míra. A tak mistr musil —“ Katka se ještě chvěla.

„Co pán —“

„Víc nevím, já bouchla dveřmi, zavřela, a sem — Maria panno!“ vyjekla tlumeně. Dole zabušil někdo na dvéře. Katce se nechtělo dolů, musila však, když jí Mária připomenula, že to asi pán —

Sama byla také neklidná. Zůstala v předu, ani se nehnula, stála vzpřímeně, s hlavou otočenou po otevřených dveřích; bílé ruce se jí bezděky sevřely v pěst a tmavé, velké oči napjetím se rozšířily. Naslouchala dychtivěji, když se jí zdálo, že muž není sám, že kolikeré ostruhy řinčí. Pak rozeznala hlasy dva. Už si někoho z nich vede, toho hejtmana — Tiché zachvění ji projelo, stín přelétl čelem, obočí se zchmuřilo.

Vešel Bodorovský, sám, kvapně.

„Mário, máme hosta,“ hlásil vzrušeně, „rotmistra těch —“

„S tím chceš jet —“

„Ten může pomoci, proto, Mário, pamatuj,“ připomínal slovy i pohledem. Připomínal i pohrozil.

„Je Čech.“

„Je, pojď.“ Chtěl ji vzíti za ruku. Ustoupila, a vykročila za ním, sama. Šla mlčky, vzpřímená, půvabná tváří unyle přibledlou, urostlou postavou. Tak ji uviděl vstupovat do zadní jizby Pobera z Lomu, kdež čekal. Z temna zamručel, jak ji jen z daleka shlédl, a v očích mu zasvítilo, když se přiblížila. Pohladil si kníry, smekl čapku a uklonil se, když Mária přistupujíc řekla hlasem zastřeným:

„Vítej!“

„Vidíš, že všechny ženy nezavíráme,“ žertoval Bodorovský.

„Zavírejte všechny, ať všechny zavrou, jen když tebe, paní, jsem uviděl,“ odpovídal Pobera s úsměvem, a zraky obracel po zemance. Rty se jí pohnuly úsměvem, ale v nitru se otřásla, jak kmitem pohledu jej

změřila, jak pohlédla na jeho zjízvenou hlavu. Vlídně se zeptala na cestu, odkud přijíždí, kam míří —

„Na Košice, ale psal Brcal z Dobré, ať zajedeme k němu na Kežmark —"

Jakoby bílý stín se lícem mihl, jakoby běleji prokvetlo. Okamžik stála bez hnutí, než pohled mužův ji probudil. Hned zvala hosta ke stolu, sama pak rychle vyšla ven opatřit jeho uctění. Katka přinesla víno ze sklepa, poslední, a odevzdala při tom ryzí zlaťák paní, šeptajíc radostně:

„Mám to odevzdat, od velkomožného, hned na síni mně ten peníz vtiskl, abys koupila, co třeba hosti —"

Ve světnici bylo okamžik ticho. Pobera zrakem provázel odcházející paní, až zmizela za prahem. Pak se obrátil po Bodorovském:

„Víš-li, pane bratře," řekl s úsměvem, „jak se u nás říká: ‚Peníz pán, chmel hrdina, oves komoň.' Svatá pravda, ale já ještě říkám: ‚Žena radost.' "

„Ne každá," Bodorovský se obojetně usmál.

„Ale tvá jistě. A chceš s ní s námi?"

„Vezmeš-li nás —"

„Proč bych nevzal, ale chce-li tvá paní."

‚Stýská se jí tu."

„U nás je veseleji a hlučněji, to věř!"

Když Mária zase přišla s Katkou, jež přinesla vína a poháry, a chtěla zas odejít, Pobera jí připil a hovořil, že musila zůstat. O cestě se rozpovídal, jak měli zlou za těch parných dní, a tak daleko, z Polska, a jaký to rozdíl Polsko a Uhry, to že vidět už tady při kraji země, v Polsku samé roviny, roviny, ukazoval kolem sebe rukou, a tady kopec na kopec. Ale tam, v Polsku, lesy že také veliké, ohromné, a zvěře dost, i losů, slyšela-li, los to že

lesní kůň, jenže s parohy, a zubrů tam v lesích, ale ještě více jich na Litvě.

Ale ta, ó, samé bahno, a les, a bahno, močál, tam že je možná jenom v zimě na cestu se vydat, v létě že samý bezedný močál, ošidné luhy i v lesích, kupci že tam jezdí jenom v zimě, na saních, oni že tam také v zimě táhli, a to že musí mít každý potravy s sebou, tam že člověk nic nedostane, a cesty žádné, nic, nic, člověk v těch pustinách jede a jede jako na moři, jen hvězdy cestu ukazují.

„A co lidé?" ptal se Bodorovský.

„Jako pohané, mezi těmi lesy, hloub v zemi dost pohanů, hadům se klanějí a divnému hromovému kladivu, a ohni také. Ale zvěře všude dost, losů, zubrů, dost kožešin; těmi se tam platí. A medvědů! A, slyšela-lis," na Bodorovského zapomínal, ne však na pohár, z kteréhož si přes tu chvíli zavdal, „jak ten litevský kníže Švidrhal,*) měl krotkou medvědici —"

Mária sedíc opodál na stolici bez lenochu, trhla sebou, neboť poslouchala jen na půl, bez účastenství, a chvatně, nejistě odpovídala, že ne, že neví —

„A to šlo divným během. Ta medvědice věru krotká, jako fena, přiběhla, když ji ten Švidrhal zavolal."

„Nebyla na řetězu?" ptal se Bodorovský.

„Nic, nebyla, volně běhala, i do lesa ji pustili a přišla zas a žrala z ruky tomu knížeti, chleba, to jí dával. A když zapomněl, přišla za ním, na dvéře zaškrábala, jako fena, a škrábala, až jí otevřel. Ale jednou —" Bodorovský jako uváben přisedl blíž. Pobera se napil a pokračoval:

„Jednou večer také tak, kníže Švidrhal sedí v komnatě, v svém zámku, v dřevěném, na Litvě je

*) Svidrigajlo.

všechno ode dřeva, více nežli u nás a tu — Sedí, voskovice na stole, a už chce ležet, večer bylo, tma venku, a v tom škráby, škráb na dvéře. Medvědice! Kníže vstane, ani světlo s sebou nevzal, věděl, že to medvědice, oddělá závoru, vychýlí se ven na chodbu a povídá: ‚Pojď, stará, pojď,‘ a v tom —“ Pobera se rozehnal, jakoby někoho bodl, a šedé oči mu blýskly, bělmo se kmitlo, „už ji měl, hlubokou ránu dykou, a hned druhou, třetí. Uložili mu o život, tak se na něj spikli, vylákali ho tou medvědicí, škrábali po ní, a tak ta medvědice, kterou krmil, pomohla mu do hrobu.“

„To smutná země,“ vydechla Mária.

„No, smutná, drsná, za to v Polsku veseleji, to pravda.“

„A jak Polky,“ zažertoval Bodorovský.

„Ó, ladné, ó ladné, spanilé a jako kolčavky.“

„A přece jsi zůstal svobodný!“

„Ostal, já čekal až sem do Uher.“ Zasmál se a připil manželům Bodorovským. „Tady jsou nejspanilejší. A nás se neboj,“ obrátil se k Márii. „Jsme zlí jen zlým, paním nikdá.“

„Ani zlým?“ optala se žíhavě.

„Nesmějí být zlé!“ Znělo to vesele, ale přece důrazně. Červenal, a oči se mu zažehly. Jejich pohledy začaly ji tížit. V duchu si oddechla, když přišel z krčmy posel se vzkázáním, že Březák a Jíra z Lomnice, Petr z Hronova a ostatní dobří z roty čekají, aby přišel, jak ujednáno, a Bodorovský aby nezapomněl, jak včera měšcem hrozil.

Vzkaz ten hnul více Bodorovským nežli Poberou. Mária viděla, jak je muž netrpěliv, že se Pobera neměl hned k odchodu, když ještě u prahu jí vykládal, že se jí dobře povede s paní Drahovického, tať že jako beránek, jako kuřátko, Polka, z míry dobrá,

její muž „Třikrátzlej“ a ona zas třikrátdobrá. „A sobolinu ti ukážu, z Litvy, mám, a sobol krásná kožešina, rač vědět, hlaď po srsti i proti srsti, vždy se hladí. Uvidíš —“

Když odešli, kynula Mária Katce, ať to všechno hned odnese, hned, hned, netrpělivě třepala rukou, jakoby se nemohla dočkat, až jí to sejde s očí; sama pak, o nic dál se nestarajíc, vešla do své komory.

Sklesla u lože na stolici jako unavená. Oddechla si, oči před se upřela. Sbírala se z nemilého dojmu, ale nemohla se ho zbaviti. Myšlenky se jí vracely, obraz nechtěl se rozplynout. Ta hlava, ty pohledy — S tím, takým — Ale ten by byl slabší nežli muž, slabší, spíše by povolil. Sobolinu již nabízí. Hlupák — Ženské nesmějí být zlé, chvástal se. Pohnula pohrdlivě hlavou. Ale vyvede ji odtud, nemusila by být takovou otrokyní jako tu, v zajetí, u vězení. A dostane se s nimi na Košice a snad i do Kežmarku, kde Imrich — Sklonila tvář do dlaní, přivřela oči, jakoby si v té tmě chtěla vynutit jiný obraz, spanilejší, lahodnější, svou bolest i útěchu. —

Když nastával soumrak, stanula pojednou dole před Katkou, na cestu připravená, v plášti, s hlavou hustě zavitou, že jí nebylo ani celé tváře viděti. Katce zkrátka poručila, aby se přichystala a šla s ní.

„Kam, velkomožná paní, teď, v tu dobu?!“

„Na hradby, podívat se na ty —“

Katka chtěla jí to vymluvit, že není bezpečno, že tu ti bratříci ještě chodí, že jich v krčmách plno a po ulicích jak si pyšně vykračují a zbraní řinčí. Paní však nepovolila. Strachy se chvějíc šla Katka za ní. Zahradou dostaly se z domu do zadní uličky, odkudž na valy neměly daleko. Bratříků nepotkaly,

nikoho, a na náspu bylo prázdno, pusto. Jenom opodál stráž stála.

Ale pod náspy v rovince, v ležení!

Pod tmavou oponou nebes, chmurně se zatahujících, pod mračny ženoucími se temnými tlumy divokých podob, ležení jako zvlněné; nejprudčeji při ohních, nad nimiž tiše trčely sloupy zardělé záře vzhůru do tmavého temna. V ležení vařili, jedli, odpočívali, přecházeli, tančili. Jek píšťal i dud vyrážel z toho šumu a směsi zvuků, již vítr zavíval až přes val.

Tančili tam, většinou mužští sami, ale také s ženskými, kmitali se červenou září před tmavými houfci diváků v pozadí.

Tancovali, zpívali, u ohňů, opodál, u vozů, jejichž řad se černal kolem ležení jako hradba. Sem tam, když ostřeji šlehl zářivý pruh, kmitli se ze tmy koně u vozů uvázaní, kmitla se stráž. Stranou u řeky, na břehu, v temnu pod stromy hemžila se bělavě nahá těla, a chechtot, křik odtud zaléhal do šera dusně vlažného večera.

Mária v temném plášti, jakoby větší v tom šeru, stála nehnutě, s očima upřenýma v ležení. Pozorovala vzrušeně všecko to hemžení. Cítila nechuť, odpor tam k těm, k tomu živobytí; ale nezbytí ji nutilo, tisklo. Jako mha padal na duši divný stesk z toho, co bylo, i z toho, co bude, co nastává —

Trnoucí Katka vedle ní z hloubi povzdechla a pokřižovala se.

„Děsíš se, Katko —“

„Hrůza, hrůza, velkomožná paní!“

„Nechtěla bys mezi ně —“

„Pro živý svět ne, velkomožná paní!“

„Blažený, kdo nemusí, hůř tomu, kdo musí. Pojď, Katko.“ —

XVII.

Té noci, které silně sprchlo, spala ještě ve svém domě. Druhé však už měla lože na vojanském voze, v ležení. Probudila se tu záhy, hned za šera, jak „vzhůru“ troubili i podél vozů volali.

Jako u vidění, nemohouc se rozpomenouti, se rozhlížela. Místo nebes postele nesl se nad ní dehtovaný šperloch, místo komory nevalná prostora těžkého vozu. Nábytek, jen několik truhel, jež, jak Bodorovský s Poberou vyjednal, z večera odvezli, když z ležení přijeli do města pro zásobu olova, střelišť, šípů i slaniny. A kolem ze šera hlomoz a hemžení. Koně frkali, řičeli, kohouti zpívali, drsné, mužské hlasy volaly, křičely, poroučely —

Mária seděla na loži naslouchajíc. Zle spala na nezvyklém loži a nevolno jí bylo hned, jak oči otevřela. Vzpomněla na svou komoru, jak při všem byla klidná, jak tam mohla být alespoň sama, sama —

A Katka — Když večer s mužem odcházela, řekl Katce, že se vrátí pozdě, aby jich nečekala, a ona, Mária jí při tom uložila, aby ráno přišla do její komory, že bude mít už na stole uchystáno, ať si to vezme. Nechala tam zlaťák, jejž přidala ke stříbrným Bodorovského.

Co Kačka teď asi — Jistě čekala na síni a číhala, až přijdou, aby mohla hned otevřít. Jako pes věrná. Ani té již nebude mít —

Jaká bude cesta v tomto voze po kolik dní, nežli dojedou na místo s těmi — Pobera jí zatanul na mysli. Snad ho nebude tak často vídati, vždyť musí býti napřed při drábech. Ale jí ulevil. Nemusí s tou rotmistrovou v jednom voze, zůstane sama v tomto, který Pobera opatřil. Přišel jí to včera oznámit,

odpoledne, v dešti přijel. A zase dlouho zůstal, nežli odešel s mužem do krčmy, a zase tak na ni hleděl. —

Bylo jí volněji o samotě, ale té chvíle se jí kmitlo, že by snad přece byla jistější, kdyby jela ve společnosti té paní. Jistější! Maně sáhla k pasu, kde v nožně visela nevelká dýka. I v tom pohybu i v blesknutí zamyšlených očí bylo pevné odhodlání —

Kolem pořád hlučněji. Převáděli koně, strojili je, hlasů přibývalo, do vozu se nachýlila mladá vojačka oznamujíc, že se již rozednilo, že za chvíli vytrhnou.

„A vybralo se, den bude pěkný, po tom dešti se dobře pojede.“

Za chvíli zastavil se u vozu Bodorovský. Přijel už na koni, jejž mu půjčili, ale na svém sedle, kteréž mu s ostatním řemením na večer přivezli z města. Podíval se do vozu, jak tam je, a první, nač s úšklebkem vzpomněl, že se budou po něm v Žilině shánět, to že sklapne těm kramářům.

Mária ani slova nepřidala, jenom zjištění dožadovala, že jedou tedy na Košice.

Bodorovskému svitlo zlomyslně v očích. Tušil, proč Mária chce v ty strany, a naschvál přisvědčil:

„Na Košice, pravda, nestavíme-li se v Kežmarku.“

V tom Pobera dojížděl v čapce, ale již v pancíři, s rotmistrovským palcátem v ruce, jezdec dokonalý na krásném koni. Pozdravil Máriu, že se jde optat, jak se jí u nich spalo, jistě že zle. A smál se, to že není jako v tiché komůrce.

Opodál, u přednějšího vozu zahřímal mužský hlas.

„Třikrátzlej!“ Pobera se usmál. „To již nemůžeme čekat. Pojedeme ve jméno Páně.“

Pozdravil, odjel a Bodorovský s ním.

Mária si oddechla. Usedla na sedadlo pokryté houní, napříč ve voze zavěšené. Viděla na přednější povoz paní Satanýře z Drahovic. Ze zadnějšího vozu ozýval se štěbet vojaček, volání vozatajův. V předu zatroubili, prapor se vztyčil, červeně zavlál, Poberův povel vyrazil —

Všecko se hnulo.

Postupovali podobně, jak přibyli. Jen do zbytného houfu dal Pobera více jezdců; vedení jejich převzal Petr z Hronova. Změna ta se stala z opatrnosti, ač včera se ohlásili i na Strečně i na Starém Hradě, Pangrácových hradech, jež hlídaly cestu při Váhu, která jediná vedla horami dále na východ i na jih do Turčanska a dále ku Zvoleni.

Bylo jasné, červnové jitro, vzduch po včerejším dešti svěží, jasný, zářivý.

S počátku postupovali dost rychle. Vedlať cesta rovně rozšířeným údolím. Před nimi na jihovýchod, kam směřovali, strmělo napříč mohutné pohoří jako ohromná závora, neschůdné, mračné tmavými hvozdy ve strmých stráních i tmavých oupadech. Do toho hlubokého, tajemného modra, do tmavého lůna těch hor, z nichž hrnul se proti nim bystrý Váh, chtěli a musili.

Táhli blíž a blíže k té horské hradbě, kterou jenom při řece, proti vodě, mohli proniknouti. Již se ukázal strážce té těsné brány. Vysoko na skalnatém výběžku probělávalo se Strečno, pevný hrad, za nímž a nad nímž v pozadí zvedaly se hory jako ohromné modré vlny, hora nad horou. Strměl nad samým Váhem a cesta vedla zrovna pod ním, v skále vylámaná, nad bystrou řekou.

Tudy neprošel, koho z hradu nepustili. Před nedávným časem ještě Jiskrova posádka stavěla tu

i pouštěla, teď tam vládl kastelán Pangrácův, té doby s Jiskrou v dobré vůli žijícího.

Pod Strečnem na chvilku zarazili. Kastelán, osmahlý, statný Slovák, černých knírů, čekal je s malou družinou. Uvítal oba rotmistry, zeptal se na cestu, promluvili co nového, v Polsku, co tady, o Jiskrovi, že sbírá jízdu a shání, té že nemá dost, pojede-li Pobera k němu, ať jede, ať jede. Pozval také, aby tu odpočinuli; rotmistři však se vymluvili, že by bylo příliš záhy. Již včera se v ležení dohodli, že nezarazí, dokavad nebudou míti Strečno i Starý Hrad v zádech.

Pobera kynul, trubač přitiskl troubu ke rtům. Hlas její odrazil se od vysoké, šedé skály strečenského hradu, v jehož oknech, výstupcích, na podsebitích všude bylo plno hlav dolů hledících, a třepetal těsným údolím, jež před nimi se úžilo a šeřilo mezi prudkými srázy, mezi lesy ve stráních těsně proti sobě stojících.

Táhli dále bídnou, úzkou cestou pod strečenskými skalami při samém Váhu, jenž v těch místech zúžen v svém řečišti prudce se hrnul a hněvivě šuměl. Jak cesta zahnula po jeho ohebu, vyhoupl se před nimi druhý strážce té těsné brány, za řekou, na pravém břehu, o dostřel dále vpřed, Starý Hrad nad sráznou stěnou, divoké hnízdo v lesní pustině vysoko nad Váhem hučícím v dravém proudu u strašlivých skal Margity a Běsné, o něž se rozbil nejeden vor, u nichž nejeden horňák, statečný plavec, utonul v nezkrotném víru.

Do zářícího vzduchu strměla čtyrhranná věž osamělého Starého Hradu. V proudu zlatého světla vyjasnily se i širé hvozdy ve stráních, po kopcích v jeho pozadí. Jen plachý stín bílého oblaku, jenž vysoko

nad nimi plul, přelétl zelenou spoustu vyjasněných strání jako zasmušile zeleným jezerem — —

Pozdravné pokřiky jezdců, jež Pobera napřed v honcích vyslal, zahoukaly lesním zákoutím svěžím, chladivým jeho vzduchem nad neunavný šum Váhu. Pak i Pobera, Bodorovský, jenž jel za ním, a jezdci všichni ohlíželi se v levo za řeku do výšky po Starém Hradě, odkud je mohli střelbou zarazit, ale odkudž je místo houkáním houfnic a svistem šípů vítali se zdí, s výstupků, s oken hlučnými pozdravy, většinou českými.

Poberův trubač zatroubil, až se v stráních rozléhalo, bubeník uhodil do kotlů —

Jezdci míjeli Starý Hrad, zanikali na lesní cestě, v boku svahu zase v nový oheb řeky stočené.

Pak pěchota míjela Starý Hrad, „Třikrátzlej“ na bílém koni v čele. Za ním píšťaly vesele zaječely, buben zarachotil, řada za řadou přecházela; kopiníci vztyčili dřevce i korouhevník. Minuli, zacházeli vzhůru cestou mezi stromy, v hustý les v boku stráně. Praporec naposledy se rudě mihl a shasl v soumraku starého hvozdu.

Vozy za pěchotou jely zvolna zlou, kamenitou cestou, i vůz paní Satanýřovy, ač měl čtyři vozníky. Za ním kousek dále hrkotal vůz s Máriou Bodorovskou. Stála, ohlížela se po hradě, po stráních za ním v slunečné záři. Najednou padlo na ni modravé šero hustého lesa. Plno ho, všechno v něm stopeno. V pravo prudká stráň, konce jí nedohlédla. V levo stráň ještě prudší a strmější, lesem ještě černější, a dole pod cestou v tmavé těsnině prudký Váh, jehož hukot a šum bil do mrtvého ticha dřímavých hvozdů.

Rozhled ten tam. Modravé šero, zelený přísvit všude a vlhký chlad, citelnější po jízdě volným údolím v slunečné záři. Z těch stínů vycházela na Máriu

tesknota. Usedla, neohlížela se. Nic jí nebyla ta divoká krása. Hleděla před se, uvažujíc, jak bude dál, jak je tam na Košicku, u Kežmarku, je-li tam také taková divočina hor a lesů. Od zadnějších vozů dorážely k ní hlasy vojaček, pokřiky mužských, koně pobízejících, čím dále tím prudší a zlostnější, jak bídná cesta stoupala.

Z nenadání zalehl z předu zpěv. Vojačky i vojáci se dali do zpěvu. Zanotovali českou pobožnou, vážně, dojemně nesoucí se šerem lesního chrámu jeho hustým sloupovím štíhlých jedlí i mohutných buků.

Mária sklonila hlavu, sepjala ruce, chtěla se modlit, ale hned jí zapadla mysl do těžkých myšlenek. Nedbala, když zpěv pak umlkl, když sjížděli níž, nevšimla si, že objeli ostrý ostroh, jenž nutil Váh do prudkého ohebu. Probrala se teprve, když z předu zaječela trouba, když řadou do zadu letěl rozkaz: „Zastavit!“

Stanuli v hlubokém, temném údolí mezi stráněmi v lesích, ale na místě přece volnějším; pod cestou zelenal se mírným svahem palouček až k samé řece, v níž na malém ostrůvku stmívaly se staré olše nad šumným proudem. Odpočívali, jak zarazili. Jinak na té cestě, v té těsnině nebylo možná, každý na svém místě, u svého koně, u svého vozu.

Jen ona musila dále ku předu. Bodorovský pro ni přišel a zavedl ji na kousek trávníku u cesty pod košatými buky, kde seděl už Třikrátzlej a jeho žena. Rotmistr si obou paní mnoho nevšímal, víc chutě jedl a zapíjel. Hovornější byla Polka, a hned Máriu pozvala, aby si na další jízdu k ní přisedla, že nebudou tak opuštěny. Mária, jíž se uvolnilo, když Poberu tam neshlédla, musila přijmouti. Dlouho však bez Pobery nezůstali.

Přišel vesele, pozdravil, na Máriu nejprve promluvil, jak se jí vede, pak mužům vyložil, že se zdržel, že v předu měli malou překážku, sedláka že potkali.

„Vezl uhlí,*) zrovna proti nám, na té uzounké cestě!“

„Oh, oh!“ povzdechoval Bodorovský posměšně.

„Co jste udělali?“ zeptal se Třikrátzlej.

„Co bys ty udělal. Chám nemohl otočit, toť se ví, a tak mu shodili vůz i s uhlím dolů do řeky, a hned bylo volno.“

Mária na okamžik přivřela víčka.

„A co sedlák?“ optala se paní Satanýřova tiše, bojácně, ne bez účastenství.

„No, co, chlap bědoval, naříkal, to víš, ale moh' pánu Bohu děkovat, že nesletěl sám tam i s těmi kočkami. Ty mu nechali, ty si odvedl.“

Seděli dlouho; Mária sotva promluvila. Jen na jedno čekala, číhala: začnou-li o cestě, o Košicích a Kežmarku. Než jenom o cestě, o Pangrácovi, pánovi Turčanska, hovořili, teď že bude cesta bez porušení, když s ním pan Jiskra smluvil smír, tyto dni zrovna, jak jim Strečenský kastelán pověděl, to že se pan Jiskra chtěl posílit na Jánuše Huňada, aby byl v zádech jistý —

Chvíli po té zase vytrhli. Bylo již odpoledne. Jen zvolna zase postupovali bídnou kamenitou cestou ve svahu nad řekou, až ponenáhlu sjížděli. Také se již stráně rozestupovaly; ale již temně modraly, do tmava, do černa, jak se den nachýlil. Jako mátohy v zamžení strměly hory v pozadí; nejvyšší zabořily temeno v šedý mrak —

---

*) Dřevěné.

Cestou se žena Třikrátzlého rozhovořila; byla blažená, že našla ženskou duši, že se nemusila báti promluvit jako před mužem. Mária se jen zeptala, kam jedou. Upokojila se, když uslyšela, že jistě neví, to že je mužovo, o to že se nestará, ale to že ví, že se dají někam ke Košicům nebo na Muráň. Po té již Mária ochotně poslouchala vypravování své společnice, jejíž polské češtině dost z těžka rozuměla; poslouchala, jak vypravovala o domovu, o rodném dvorci, o tom, co již strachu poměla pro muže, když jeho život stále jako na niti, když smrt pořád za pasem —

Mária se v duchu divila, jak že se ta Polka vydala tak do světa, do takového života, s takovým drsným, hrubým mužem. Ale miluje ho, jest jeho, je s ním, ale ona, ona — Pouští se s těmihle jen pro stopu. Jen stopu milého muže hledá, a snad už jen stopu mrtvého —

Lesní údolí se šířilo, až pojednou jakoby se brána rozletěla: volná pláň, Turčanská rovina se před nimi do šíra rozložila, tratící se pod mlhavým pásmem hor v dalekém obzoru. Mraky letěly nad ní vzad, k lesnatým, tmavým kopcům, z nichž vyjeli a pod nimiž u lesa, poblíže chudé vísky na břehu Váhu zarazili na nocleh.

Záplava z řeřavého západu tlumená a lomená letícími mračny, rozlitá ostře žlutým odleskem po lesích a po skalách, hasla. S mraků padalo hustší šero a plížilo se od černých lesů. Ohně zplanuly ležením plným ruchu a hluku.

Mária se rozloučila na chvíli s ženou Třikrátzlého a zašla ku svému vozu. Dala vojačce, čeho bylo potřeba k večeři, sama však k ohni nepospíchala, ne k vůli paní Judytě, ale k vůli mužským. Jak stála

u vozu hledíc do tmícího se kraje, stanul z nenadání před ní muž.

„Nechceš-li k ohni, zůstaň si," nabízel ochotně, mimo nadání. „Jídlo ti přinesou, a já to vymluvím."

„Ty tam ostaneš?"

Když přisvědčil, že musí, svolila. Bylo jí tak nejmileji. Jak ji muž omluví, co snad o ní řekne, na tom jí nezáleželo, a nezeptala se ani po paní Judytě ani po její společnosti, když vojačka přinesla večeři. Brzo pak vstoupila do vozu a stáhla vpředu šperloch, obávajíc se, že snad přece přijdou, muž s Poberou. Ale nepřišli. Spala neklidně, a teskně se pak probudila.

Když se dostrojovala, přišla chvatně k ní paní Judyta Třikrátzlého na cestu již přichystaná.

„Jdu ti dát s pánem Bohem," a podávala Márii do vozu ruku.

„Proč?! Kam odjíždíš?!"

„Když s námi nechceš."

„Já? Co je? Vy jedete —"

„Na Kežmark a Košice, můj muž, ale Pobera se rozhodl včera odpoledne na Zvoleň a Bodorovský pojede s ním; řekl, že tobě to bude milejší, že na Kežmark nerada, nechutě —"

Mária na okamžik ztrnula; pak sebou škubla schvácená náhlým pobouřením.

„Lhář!" vyhrkla prudce.

„Tys o tom nevěděla?!"

„Do té chvíle ani slova. Řekli, i Pobera, že jedou jako vy —"

„Pobera uslyšel od kastelána strečenského, že Jiskra shání jízdné, a proto se rozhodl. Tvůj manžel o tom věděl."

„A schválně mlčel —"

„Ale proč?“ divila se upřímně Polka. „Vždyť je to jedno, když jedeš s mužem.“

„Ne, není to jedno, já chtěla, já chci na Kežmark,“ odpírala Mária vášnivě, „já chci, a já tam pojedu —“ Pojednou se optala, co řekl, co o ní řekl večer u ohně.

„Žes nepřišla k večeři — Že je ti nedobře —“

„Všecko lež. Proto mne tu nechal u vozu. A o Zvoleni řekl —“

„To že ti bude milejší, že tam pojedeš raději, o Kežmark že nestojíš.“

„Padouch, lhář!“ Mária zlostí zbledla. „To mně naschvál, všecko naschvál, on ví, že chci do Kežmarku, v tu stranu. Ale já s ním nepojedu, s ním ne, s vámi!“ Oči jí zahořely. „Chce mne připravit i o to!“ Rty se jí chvěly. Rotmistrová nerozuměla ani těmto slovům, ani tomu pobouření.

Podávala Márii ruku.

„Musím. Škoda, že tě nebudu mít.“

„Budeš, budeš! Vezmi mě s sebou!“ žádala Mária s vášnivou rozhodností.

Rotmistrová žasla i byla na rozpacích.

„Co by tvůj manžel!“ Myslila však při tom na svého. Trhla sebou polekaně, jak trouba vpředu zahlaholila a jak hned po ní zahřmělo velení Třikrátzlého jako hrom z čista jasna. Jakoby ji strach posedl. Nedbala již pohnutí Máriina a jen opakovala: „Musím už, musím, buď s Bohem!“

Mária bez rozvahy seskočila s vozu a chtěla za ní. Ale Bodorovský jí vkročil do cesty.

Oči jí zasršely, hněv jí zabouřil novou, prudší vlnou.

„Pusť mne, pojedu s nimi!“ zkřikla.

„Už víš?“ řekl usmívaje se. „Ale není možná. Nás vzal druhý rotmistr, Pobera, s tím jedeme, a když se rozhodl včera večer, že se obrátí na Zvoleň —“

„Tys to již věděl, dřív, odpoledne, proto's mě nepustil večer k ohni, mezi ně —“

„Věděl jsem, že chceš na Kežmark. A proč?“ vyjel jízlivě. „Já si myslím, já vím. A co já?“

Pohlédla na něj s opovržením a rychle vykročila.

„Ne!“ zkřikl v náhlém návalu zlosti a chytil ji za ruku. „Nikam nepůjdeš, nepustím tě, ostaneš, se mnou!“

Vůz Třikrátzlého se hnul, odjížděl. Rotmistrová na něm, jež se obrátila do zadu, aby ještě jednou pokynula Bodorovské, zahlédla, jak ji muž drží. V tom také Poberu spatřila, jak v pancíři už, v čapce vynořil se z toho hemžení kolem a stanul u Bodorovských.

Než to již neuslyšela, neboť vůz s ní se rychle vzdaloval, jak Mária na něj vzkřikla:

„Vy jste se proti mně smluvili! Zatajili jste mně, že se obrátíš na Zvoleň —“

„Já s tebou nemluvil, krásná paní, k ohni jsi nepřišla a Bodorovský mně řekl, že pojedeš ráda. Ostatek,“ dodal s úsměvem, „kam muž, tam žena. Jen jeď a nebudeš litovat.“

Znovu jí dotvrzeno, že muž, že jen muž je vším vinen, že on jí zmařil poslední naději. A nebránil se, mlčel.

Náhlá touha ji zažehla, aby se mu pomstila. Již na něj ani nepohlédla. Ale také rotmistra jakoby tu ani nebylo. Nedbala, co domlouvá. Otočila se, bledá, chvějíc se, vstoupila kvapně do vozu, stáhla prudce šperloch a vrhla sebou jako bez sebe na lože dosud ve voze rozložené. Zaryla se tváří do něho, ne v hoři, ne v lítosti, ale bez sebe hněvem nad tím kla-

máním a ponížením, a že nic nemůže, že musí poslechnout a jeti s těmi — —

Vpředu, kde se jezdci už seřadili, zahlaholil hlas trouby; hluk a pokřiky se tam srážely. Vzadu zapřáhali do vozů, řetězy řinčely, biče zapráskaly, jak povel letěl z předu v zad. Vůz se hnul, vyjel do krásného, červnového jitra. Ve voze, v šeru jeho pod plachtou ležela Mária Lengyelovna, nehnutě, tváří do lože a plakala, až se jí krásná hlava havraních vlasů potřásala.

XVIII.

Zemanská družina s Jankem Kozicem a panem ze Zvířetic vydala se z Trenčína na kus opět zpátky, Váhem dolů, širokým údolím cestou k Beckovu.

Daleko však tím směrem nejeli. U Turny zahnuli na jinou cestu, rovně na východ. Váh jim zmizel a všechen volný rozhled širou, utěšenou dolinou. Chlumy v pravo, v levo rostly, zužovaly cestu a tísnily ji víc a více, jak se obracela k jihovýchodu. Dobře se jelo. Koně klusali suchou půdou; dusot ten ostřeji se ozýval, když vyjeli do ticha starých lesů ve stráních v pravo, v levo.

Mocné duby rozložitých korun, křivých, mocných haluzí stály ve svazích jako zadumaní obři. Mezi nimi, na volnějších místech, černaly se houštiny bujného jalovce.

Ondrejko si dobře tušil; byl jako to jitro, pln svěžesti a síly. A to, co před ním, jako ten ranní kraj, v záři i v tajemném, modravém šeru. Měl se nač těšit, nač dychtiv býti.

Rakolubský bzučel si nějakou písničku, Matuka Juro, Sebeslavský mlčeli, Slamko se pořád ohlížel

a Chujava alias Slimáček přes tu chvíli postavil se do třmenů, aby líp viděl na českého pána v čele, co ten, a nešlo-li by úzkou cestou nějak vyrazit a k němu se přitočit —

Janko Kozic, jak vjeli mezi ty lesnaté stráně, hleděl ostřeji před se. Vyhlížel české vystěhovalce. Až pak cesta pojednou zahnula, spatřil dva selské jezdce a mezi nimi na bílém koníku jejich kněze. Janko i pan ze Zvířetic pobídli koně a když dojeli, přidali se ku knězi. Pan Zvířetický zvěděl o něm od Janka už cestou, jak se s ním Janko potkal u trenčínské brány a jak potom večer ten kněz na rynku kázal proti Kapistránovi.

Oba sedláci vyjeli napřed, kněz Lukáš Luk ocitl se mezi pánem a zemanem. Poděkoval klidně na jejich pozdravení. Nenadálé setkání s krajanem nevyjasnilo jeho přibledlou, snivou tvář. Jakoby se doma potkali. Nemluvil mnoho. Na otázky páně pověděl, že je z Chrudimi, že se vrátil nedávno z Prahy a když uslyšel, jak v okolí, z Chrudimska se sbírá lid do Uher, že se jim nabídl, aby nehladověli a nebyli bez slova Božího a kalich že chce tu v Uhrách kázati.

„A sestru jsi vzal s sebou," zeptal se Janko.

„Nechtěla u staré tety ostat, když jsem řekl, že půjdu ve jméno Páně. Nechtěla mne samotného pustit a je horlivá ve službě Boží."

„Ale není tu bezpečno," namítl Zvířetický, „zvláště takové mladé dívce."

„Ruka Páně není ukrácena, a záhubců tělesných jsou horší, kdož osidla kladou mladé duši. Těch je u nás víc. A zde můj úkol a dílo." Tmavý jeho pohled utkvěl v prázdnu, jakoby tam na něco hleděl.

Pan ze Zvířetic se ho zeptal, usadí-li se někde.

„Mezi lačnými a chudými, a těch tu mnoho."

Odmlčel se na novo. Zvířetického unavilo, pořád se ptáti a dostávati takové odpovědi jako z mlhy.

„Na Zvoleni se bohdá uvidíme!“ Pozdravil a pustil koně za Jankem, jenž vyjel napřed za vozy, po nichž i za hovoru s knězem Lukášem obracel své tmavé, jiskrné oči. Všude po vozích vděčně i radostně odpovídali na český pozdrav Zvířetického. Janko prohlédl mžikem jako rys každý vůz. Chtěl knězovu sestru uvidět. Utkvěla mu v mysli od večera, jak ji viděl při měsíci na voze, kdež její bratr kázal. Spatřil ji pak v zelenavém přísvitu starého, dubového lesa, opět vedle té stařenky v bílém zavití hlavy. Seděla na předním voze pod korouhví, ne s nepokrytou hlavou jako večer před tím, ale v tmavé kuklici, z níž dětsky prostomile vyhlížela její svěží mladistvá tvář.

Zarděla se, když ji Zvířetický a Janko pozdravili, a byla okamžik na rozpacích, když Zvířetický přidržel koně a jel těsně vedle jejího vozu. Janko těsně za ním. Nemluvil, jen ji pozoroval. Byla tak drobná, bezbranná jako děcko, ale v tom tak milá. Ani nevěděl, měkla jeho hrubá, bezohledná statečnost a síla v šetrnost, v nejasný, něžný soucit a ochotu k ní. Slyšel její příjemný hlas, jak v milé upřímnosti odpovídala na otázky pana Zvířetického, ano, že se jí už zastesklo po domovu, ale to že s pomocí Boží pomine, doma že se jí také stýskalo, po bratru, když byl v Praze. Teď že bude stále s ním a kraji že bohdá zvykne.

„A jízda tě nezmáhá?“ zeptal se z nenadání Janko.

Ohlédla se po tom nečistém, přichraptělém hlase. Temně rudá tvář, tmavých blýsknavých očí, copánky po spáncích jako smola černé, všechen zjev jezdců ji zarazil. Ale hned spěchala s odpovědí.

„Jedeme už druhý týden, nejsem na to zvyklá, a žádný; ale již to nejdéle trvalo,“ dodala s úsměvem plným odevzdanosti.

„A nebojíš se?“

„Modlím se, když mne napadá strach.“ Ohlédla se, již po druhé, do zadu. „A bratr nás vždycky potěší. Dojíždí!“ zvolala živěji, jasnějším hlasem.

Pospíchal sem na koníku, jak zahlédl, že páni jedou vedle sestřina vozu. Nemohl však tak snadno ku předu, neboť zemané ho dojeli a předjížděli jej, a když se dostal k sestře, byli Zvířetický s Jankem už pryč, dále před vozem.

Eva za nimi dlouho nehleděla. Kolem úzkou cestou mihla se na koních jejich družina, chvátající za nimi, zemané v čapkách s peřím, v bílém, volném šatě bez rukávů přes sukni oblečeném, za nimi pacholci, kopiníci.

Evě bylo toto setkání událostí na té již nekonečné a únavné cestě, jak jeli z Chrudimska, Moravou, tudy Uhrami, jak se tloukli horami, mezi lesy a teď teprve. Doma ji zráželi, strašili, co tu divoké zvěře, víc, hrubě více nežli v Čechách, o vlcích nemluvě, ale co rysů a medvědů! A jak nejisto tam po cestách, jaké ohromné lesy, co v nich lapků a hrozných loupežníků!

Dosud se jim nic nestalo; sice kraj divoký všude, medvěda již také shlédla, na divoké kance vrazili hned při hranicích v horách. A jakých divných lidí potkali, osmahlých mužů, ozbrojených i beze zbraně, v divných kožiších a zase polonahých, s vlasy v rulíky spletenými, blýsknavých očí černých a knírů dlouhých a jako smola černých. A těch lesů a těch sešlých začazených vsí, nebo již opuštěných, za těch válek vypálených!

Kolikrát si cestou vzpomněla na domov, na svou vybílenou komůrku, tichou a sluncem vyjasněnou, s květinami na okně, s bělostným ložem a nábytkem, jak tam šívala nebo čítala v postille, jak tam družky přicházely na besedu, jak si zazpívaly, pohovořily —

Teď myslila na to setkání s pánem z Čech; a toho uherského zemana měla na očích, jak na ni promluvil, jak byl temně rudý, s černými rulíky na spáncích, jak se ho lekla. Ale ptal se starostlivě, cítila to; a tak hrozně vypadal!

Bratr ji vytrhl. Dojel a hned se ptal, co chtěli, ten pán a zeman. Řekla prostě, nic netušíc, o čem mluvili. V tom přiklusal selský jezdec, jenž jel stále kus před vozy, a dával znamení, a volal, aby zajeli na pravo, ať se uhnou. Za ním rozlila se k nim z lesního zášeří vlna zvuků, za ní druhá; zpěv se k nim nesl mužských i ženských hlasů. Smutně, dojímavě se rozléhal lesní tišinou, pod klenbami dubů.

Průvod vystěhovalců vyrušen z klidného postupování, lámal se a tříštil. Vozatajové křičeli na koně, zahýbali je v pravo až k samému kraji, pod kořeny a kmeny dubů, až do jalovcových houštin. Eva, jak jejich vůz, první, zarazil, vstala, aby vyhlédla, co je. Spatřila divný průvod.

Z lesního šera vynořilo se spřežení bílých, rohatých volů, za ním druhé a dále celá řada jich. Vysoký, osmahlý muž dlouhých, černých vlasů, v krátké košili, v širokém opasku, v obráceném krátkém kožušku bez rukávů, v předu otevřeném, v krpcích vedl první pár za jho. Za tím mužem kráčel druhý, veda druhé spřežení za jho a dále za nimi jiní muži podobně oblečení. Kolik jich, nebylo možná hned určiti.

Pohybovali se ze šera k vystěhovalcům úzkou cestou.

Řada mohutných rohů se vedle nich kolébavě nesla, jak voli kráčeli u volném, rozkývaném kroku.

„To je pohřeb!" hlásil vystěhovalcům od druhého vozu vůdce Vít Tomášek, Uherska již znalý. „Ti muži tu jsou příbuzní umrlého, každý přivedl na úctu svůj potah."

Zpěv v zadu za řadou spřežení ztichl. Kolem kráčel potah za potahem, sedlák za sedlákem, muži nejlepších let i staří, všichni bez vousů, osmahlí, všichni lesklých, namaštěných vlasů, jež jim splývaly až na ramena. Šest jich přešlo, sedmý docházel. Žádný z nich ani nehlesl; žádný nehovořil na voly jako jindy, nevolal „ksebného", ani „odsebného", žádné „čá", žádné „ohá" nezahřmělo, tiše vedli voly a sami mezi sebou také ani slova nepromluvili. Vážně brali se u potahů před prostým, selským vozem, na němž se černala hrubá rakev. A u rakve tři ženy, manželka nebožtíkova a jeho dcery. Seděly v bílých plachetkách zachuchlané, že jim bylo viděti jen osmahlé do bronzova tváře. Jako tři sudice se vynořily na voze ze šera z pod dubů, nad řadou volů a mužů. Seděly žalem jako ztrnulé; vdova, jíž se u čela z pod plachetky dobyla šedá kadeř, nejvíce skleslá a shrbená.

Za nimi, za vozem ostatní příbuzní; ti v chatrných rouchách, v temnohnědých huňkách na znamení smutku a „pokoruvání". Za těmi houfec sousedů, mužů i žen. Přestali zpívat, umlkli. Ale z vozu zarylo se do lesního, posupného ticha ostré zaúpění. Stařena u rakve tak vykřikla. Zabědovala bolestným vzlykem, k rakvi se chýlila, níž a níž, div že na ni nesklesla, jak jí vzlykot házel hlavou i rameny. A jak tvář bolem jako ztrhanou pojednou pozvedla

výše do korun dubů, zalomila rukama a naříkala mrtvého urvaně a vzlykavě:

„Ach môj muž, môj muž dobrý! Prečo že si ma opustil, prečo?“ Vůz hrkotal přes kamení, ale stařena dále „vykládala“:

„Ktože mne už teraz poradí, keť mi príde orať, siať a kosiť? Ktože mňa už teraz povolá: žena moja dobrá — — Nuž či si daledy ruky na mňa zodvihol —“

Dcery začaly s ní hlasem plakat; rukama lomily a jedna z nich naříkala, opakujíc pronikavým hlasem:

‚Čože si už teraz počnem!“

Vystěhovalců jakoby neviděly. Ani se neohlédly, když k nim dojely, a stařena ještě pronikavěji, již přichraptěle naříkala mrtvého klesajíc k jeho rakvi:

„Čo si sa natrápil na tom svete, a teraz, teraz —“

Eva hleděla jen na ni a na ty dvě mladší, které se žalem schoulily a tvář do dlaní kryly. V trapném vzrušení a napjetí hleděla a naslouchala, jak tam z vozu přejíždějícího zase zajeklo:

„Teraz to na moju hlavu všetko zalahne —“

Přejely kolem. Eva se ohlížela, jak se průvod tratil v šeru pod duby, ohlížela se po vozu, kdež se probělávaly plachetky a odkudž žalostivě ještě pronikalo:

„Buď mi, Bože, na pomoci a duši tvojej milostivý! —“ A v tom ti za vozem zase zanotovali smutnou, pohřební, a žalobné ty zvuky nesly se tichem, šerem dubového lesa teskněji, srdce svírajíce. Eva tím nevídaným zjevem, nářkem i zpěvem neslýchaným všecka zajatá si nevšimla, že bratr i vůdce pokynuli, že se jejich vůz hnul a za ním všechny ostatní. Sklesla na sedadlo na řetízkách, vedle stařeny, jež povzdychovala a trnula. Nevídaný pohřeb

minul jako vidění, závoj lesního temna jej zaslonil, zpěv se rozvanul pod duby, ztichl, ale tesklivý dojem zůstal. Vyjasnil se teprve, když kolem svitlo, když mrákava mlčícího lesa uskočila vzad, když se před nimi otevřel volnější kraj, zatopený slunečnou září.

Eva vzpomněla na jezdce, na pána a zemany. Jakoby je vítr odvanul. Jeli rychleji, byli už dalcko napřed. Vystěhovalci se brali za nimi mezi chlumy, míjeli lány zrajícího obilí, míjeli dědiny, odpočívali u nich, krmili. Nejednu shlédli polopustou, leckde i zarostlé již spáleniště, památku z dob, kdy Jiskra tu zarážel pevně patu. Teď tu všude jeho moc. V Ozorovcích tvrzi, v Bánovcích jeho posádky.

Stmívalo se, když vjížděli do tohoto městečka. Dále již nemohli. Na volném prostranství dřevěnými staveními vroubeném zarazili a připravovali se na nocleh.

Když začali chystati večeři, přišla mezi ně hospodská z městečka a doptávala se na kněze a jeho sestřičku. Dovedli ji k nim. Zvala je, aby šli s ní, že jim přichystala nocleh, dvě komory a lože čistá, aby si pohověli. Eva to ráda slyšela, nejvíce k vůli bratrovi, protože co noc spal se sedláky na zemi u vozů. Byla by hned vstala, ale jako vždy i teď nejprve se po něm ohlédla, co on, jak rozhodne.

Okamžik hleděl na hospodskou, jakoby nerozuměl, pak se pojednou optal:

„Proč nás zveš? Znáš-li nás!“

„Ne, neznám, ale jeden z velkomožných pánů, jak tudy odpoledne jeli, mně tak uložil. Zamluvil pro vás ty komory a přísně mně poručil —“

Pan Zvířetický se Evě mihl myslí. Mžik milého překvapení. Těšilo ji to; nevědouc hnula sebou živěji. —

„Přísně poroučel,“ vykládala hospodská, „a strach z něho šel. Takový červený, a oči —“

Svitnutí shaslo. Eva se zarazila a kněz chmuře čelo zkrátka rozhodl:

„Nepůjdeme s tebou. Nemohu opustit stádce a sestra by beze mne nešla.“

Až se lekla, jak na ni pohlédl; a slova tvrdě dopadla. Neodvážila se promluvit, i když hospodská znovu pobízela. Celý večer byla zaražená, neklidná i za pobožnosti, když ji bratr se všemi po večeři konal pod širým nebem, při svitu hvězd. Byla neklidná i z toho pozvání i ze zamítnutí bratrova, že si bratr popudi toho zemana, z něhož strach ji ovanul, hned jak se jí zjevil tam v šerém lese.

XIX.

Zvířetický a Janko Kozic se zemany pak se již nesetkali s českými vystěhovalci, kteří se svými povozy jim nestačili. Pan ze Zvířetic pospíchal a slovenští zemané vydrželi s ním. Vyjížděli záhy z rána, jeli skoro celé dopoledne. Odpoledne pro vedra déle odpočívali, za to však vydrželi v sedlech až do tmy. Cesta ubíhala bez nesnází přes Bánovce, na severovýchod volným a dost širokým údolím Nitry vzhůru k Bojnicům a Prividzi.

Od východu shlížel na ně Ptáčník v modravém hávu přes spoustu vrchů a kopců, přes široširé tmavé hvozdy. Pak před nimi na půlnoc daleko v modravém šedu vyvstala Magura; kolem ní družina rozsoch, samá lesní poušť. Na jednom z výběžků v úpatí strměl mohutný hrad Bojnický, tam kde od nitranského údolí odbočovalo druhé, na východ do hor k Handlové.

Zvířetický našel tu krajana, hejtmana hradského, Martina z Pohoře, a v posádce vedle Slováků dost Čechů. Tu také pan Zvířetický se svými společníky odpočíval déle nežli jinde.

Od Bojnického hradu přes Prividzi dali se na východ, do toho pobočného údolí, z volné, ladné krajiny mezi vrchy a kopce, mezi stráně a lesy, dubové, bukové, šeré a jako nekonečné. Míjeli nevalné dědiny, roubené, očazené a bídné, vídali na pastvě malé a nevzhledné koníky i drobný skot hubený, ježaté srsti, jejž sedláci, sešlí a chudí, pryč do lesa chvatně zaháněli, jak ozbrojené zemany z daleka shlédli.

Než ti kvapili dál, minuli na úpatí lesního svahu u potoka pruh rozkopané, rozvrtané půdy, z níž se spousty křemene leskly na slunci. Kdysi tu cizinci zlato hledali; teď zapomenutá pustina, plná jalového kamení a bejlí, nad níž svítilo jenom zlato vysoké divizny.

Mezi těmi vrchy den dříve shasínal a stráně a lesy záhy se tměly soumrakem. Světleji se jezdcům kmitl někdy lesní, osamělý palouk bílý kopretinami. V zamžení šera splývala běl květů, tměla se zarosená tráva, v níž při pokraji stanuly srny a ohlížely se jako plaché dívčiny po houfu jezdců v bílých pláštích, jak se kolem mihli a zapadali zase v hustém šeru mezi tmavou hradbou mlčícího lesa, v pravo v levo.

Tu již zemané tasili, pro všechno, aby pohotově byli, a střelci v předu jeli s napjatými kušemi. Než na nikoho nevrazili; a číhal-li někdo nebo dva i tři, nehnuli se, neodvážili se na houfec dobře vyzbrojený. Kdo proti nim šel, opozděný chodec, uskočil před nimi ze strachu do lesa, do jehož mrtvého klidu a děsivého ticha zaslechli často zahrčet z nenadání

hlas potoka z černé hlubiny, kdež byli doma divoká mačka i rys a medvěd, ale odkudž také vycházely děsivé, zlé mátohy. A jenom z těch šel strach.

Černý kanec diviák připletl se jim do cesty, v tom temnu ještě netvárnější, hlavy jakoby ještě větší a ježatější. Pak vlky vyrušili, jak se trhali o koňskou zdechlinu u cesty, jak do ní zabořovali své hlavy, aby vyškubli kus vnitřností.

Dále se les otvíral, těsnina se uvolnila. Viděli před se, údolí, mlhavé kopce nad ním, černé stráně v hlubokém klidu pod nočním nebem. Kdes vysoko v černých lesích svítil oheň uhlára*) bdícího u milíře; tiše, rudě zářila vátra jako krvavá hvězda.

Třetího dne se cesta obrátila na jih. Minuli Handlovou a jiných několik osad německých kolonistů, chvátali opět mezi horami, lesy a lesy. Až před sv. Křižem, bylo čtvrtého dne cesty, zklenula se nad nimi volně, horami nesloněná širá, nekonečná nebes báň. Pod ní volná krajina kol Sv. Křiža. Hron se před nimi zableskl v lukách pod městečkem.

Dali se proti řece, jejím údolím, do něhož se na východ zúžila rovinka svatokrižská, zase mezi stráně a svahy, habřím a buky zelené. Opodál za sv. Křižem stál strážce toho údolí vedoucího do Zvoleně, mocný Sašov hrad**) vysoko na skalnatém ostrohu nad Hronem, na šedých skalách, prokvetlých lišejníkem i trsy netřesku.

Janko Kozic, jenž znal, kde který hejtman na kterém hradě, v které posádce nebo tvrzi páně Jiskrových, pověděl už před Sv. Křižem panu ze Zvířetic, že tu na Sašově hejtmaní už kolik let, deset, a víc, Petr Kolar, tomu že pan Jiskra důvěřuje.

---

*) Uhlíře.
**) Dnes pustý. Na mapách Sachsenstein.

„Čech? Kolář?“ ptal se pan ze Zvířetic s úsměvem.

„A ne, Kolar, po našem Kolar, Slovák. Ó, dobrý kapitán —“

Pod hradem setkali se s jeho hlídkou, dole u řeky, ale s ním ne. Uslyšeli, že odjel na Zvoleň, dnes ráno, pan Jiskra že pro něj náhle poslal. Tím více pak pospíchali. A mohli. Jeliť volnějším údolím proti Hronu na pravém břehu, na úpatí vrchů, ne již tak vysokých.

Při bystré, průhledné řece luka, kvetoucí, vyzářená, i lány obilí. Cesta příjemná. Ale Ondrejko a také ostatní zemané se již nerozhlíželi. Jen ku předu obraceli zraky, k cíli, jehož se nemohli dočkati. Jízda už unavovala, toužili se sedel, po trochu pohodlí. A Ondrejko po tom novém světě —

Pozdě odpoledne zahnuli od řeky na levo do úžlabiny, kterou objeli lesnatý vrch v ohebu Hronu. Jak vyrazili z lesa ven, před nimi široká dolina, veselá, jasná; v koberci luk, v stromech a křovinách Hron, a za Hronem v rovině táhlé městečko nízkých, přízemních domů v hliněném valu; na konci, na jihu, hlava toho dlouhého těla, Zvolenský zámek na nepatrném chlumu vystavěný do čtverhranu, se čtyřmi vížkami v rozích hradové budovy, a se čtyřmi kulatými baštami v rozích vnějších mohutných hradeb.

Jako nadechnutá nesla se v pozadí modravá opona vrchů na vyzářeném nebi. Slunce se naposled opřelo o pevný hrad a tvrdý pás jeho hradeb, o hliněné i roubené město. V ostře žluté záplavě, jež vyzlatila luka i chmurné bašty s podsebitím, všude dost lidí. Na valech stráže, u města jezdci pojížděli, dojížděli, chodci přecházeli, docházeli od severu, od východu, a před samým městem v zdupa-

ném, širém trávníku řady bud, stanů a vozů. U nich koně, i rohatí voli; mezi vozy sem tam stoupal dým v měkkých vlnách, vyzlacen západem. Dál, už v stínu, v pozadí vznášelo se několik vysokých stohů, jako mohutné, šeré kupy.

Ondrejko si liboval hned jak se blížili, tady že bude živo, jinak nežli na osamělých hradech, v odlehlých posádkách, jako v Ozorovcích, Bánovcích i na Sašově, kdež hned na místě vyznal, že by se mu nelíbilo. A když vjeli do města, teprve otvíral oči.

Veliké, rovné prostranství táhnoucí se od hradu bylo náměstím i jedinou ulicí. Kolem do kola před nízkými domy chodník z upěchované hlíny kulatými trámci zpevněný. Mezi střechami čouhaly vodorovně ven do prostranství dlouhé, dřevěné žlaby, vyschlé, bez kapky. Všude dost prachu, nejvíce v náměstí samém, v druhé jeho polovici dál od hradu, kdež se probělával kostel mezi několika javory a několika nízkými příbytky.

Vozy tu stály, vypřažení koně u žlabů na vozy zavěšených, v prachu i na zdupaném trávníku. A všude dost lidí: žoldnéřů polosvlečených, nežoldnéřů, vozatajů, domácích lidí i z okolí, Hronci v hnědých čapkách z trúdu*) i z kožešiny, bílé kabanice přes plece, s vlasy v rulíky do čela spletenými jako Detvanci. Těch se tu také několik míhalo, chlapíků krásných těl, urostlých, v širácích, v opascích, v košilích sotva přes prsa sahajících.

Hluk a šum všude jako o trhu, nejhlučněji však, živo jako v oule, opodál kostela u otevřené, velké boudy z očazeného plátna, nad níž vysoko na tyči ozdobené červeným, vyrudlým cárem, vznášel se pijácký džbán pravého díla zvolenského.

---

*) Z bukové houby.

Znamení to mluvilo, volalo, lákalo. A ne nadarmo. U boudy, kdež víno i pivo nalévali, tlačili se žízniví, a veselí přibývalo. Cymbál z toho tlumu a jeho šumu vyrážel i hlas houslí, i zpěv mužských hrdel —

Ondrejko a zemané, vyjma Janka Vlka a starého armalistu Sebeslavského, ohlíželi se nejvíce po válečných vozích, jejichž řady bez koní, bez plachet, se v pozadí černaly. Sem tam stál na nich, nad davem trčel jako socha, strážný žoldnéř v kapalínu na hlavě, s kopím v ruce.

Na kraji té táborové vřavy rozloučil se pan ze Zvířetic se svými společníky. Jel dále ku hradu volnější částí prostranství, aby odevzdal své poselství. Zemané, zardělí, prachem pokrytí, slezli s unavených koní a vyhledali hospodu, aby si oddechli a se zotavili.

Volného místa nazbyt nenašli, do koutka však nemusili. Žoldnéři jim ustupovali a hospodský je zavedl do vedlejší komory, kde již tři šlechtici seděli: slezský rytíř a dva slovenští zemané, Revický z Liptovské a Martin Šumichrast až z Oravské stolice. Oba přijeli také dnes odpoledne, do Zvoleně, jakož ten ze Slezska, statečný a urozený Jan z Kozolup, a všichni tři sloužit za žold panu Jiskrovi. Proto se s trenčínskými brzo smluvili a s Jankem Vlkem se tak dalece shodli, že se mu nabídli, aby je přijal mezi ostatní do roty jako dobré lidi. Uhodili si, připili, zapili a zapíjeli. Od těch tří dověděli se trenčínští, že pan Jiskra na Zvoleni je, ale že ho neviděli; nemohli k němu, jen v kanceláři byli a tam jim řekli, aby přišli až zítra, té chvíle že je u pana Jiskry Kolár z Šašova a Talafús Jan.

Janko Vlk se nahlas podivil a opakoval:

„Talafús?!“

„Ten, ten, z Rychnavy hradu,“ dotvrzoval Šumichrast, dlouhý, hubený orličího nosu a modrých očí, „a také prý Aksamit přijede.“

Mluvili hlučně, zapíjeli, trenčínští pak také splakovali prach s očí i knírů a tváře. Myli se nad škopkem, chladili se vodou. Ondrejko se nejdříve připravil. V jizbě mu bylo dusno a dychtil podívati se z blízka na hrad i do něho, alespoň z kraje, bude-li možná.

Vyšel napřed, za ním Chujava Slimáček a Rakolubský. Pustili se hliněným chodníkem, po dřevěných dlažkách, pohlédli do klenuté, začazené dílny mečířské, kde měch hučel a oheň plál, kde kladiva zvonila a buchala. Šli dál, ale ne daleko; stanuli u otevřených oken nízkého domu, jimiž zavznívala česká, pobožná píseň. Omámili se tu, zadívali se do jizby dost velké, na hrubý stojan proti oknu, na ohromnou pavezu na tom stojanu z těžkých prken, za muž skoro vysokou, již okožovanou a na půl omalovanou.

Před ní stál ten, jenž zpíval tu pobožnou, malíř, mužík kudrnatých vlasů, v plátěné sukni, u krku rozhalené. Řada hrnéčků s barvami a kámen na tření barev měl vedle sebe na zaplácaném stole. Zemané se dívali na věc málo vídanou. Velká, česká paveza byla jim vzácností a větší ještě viděti, jak na ní rostlo malování, prostřed jelení parohy napříč položené, erb páně Jiskrův a písmeno L pod korunou. Několik hotových pomalovaných pavez viselo na holých stěnách vedle menších litevských a vedle uherských terčů jezdeckých nahoře skrojených, prostě barvou natřených.

Ty malíř zemanům jako jezdcům nejprve nabídl. Mluvil česky, Čech byl, hned se jim za hovoru vyzpovídal, když se ho Ondrejko zeptal, je-li z Čech, a že je, z Prahy, Vaníček malíř, dříve že obrazy

maloval, až ho ta válečná větřice až sem zanesla, a že tu má práce chvála Bohu dost a dobré výdělky, práce dost —

„Zač je taková malovaná?“ optal se Chujava Slimáček.

„Paveza? No, malování třicet až čtyřicet grošů, jak které, a celá paveza, celá, za kopu, za kopu deset, dvacet grošů a ještě dražší, jak která —“

Janko Vlk stanul za nimi.

„Co tu robíte?“

„A Chujava tu by rád koupil tam ten rudý terč s puklami,“ zažertoval Rakolubský.

Chujava, jenž neměl ve váčku ani dva groše, se zapálil. Ale bradu zvedl a bez zmatku přisvědčil, že koupí, ale až zítra.

„A koně zaplatíš, a kopí si koupíš, a co ještě,“ škádlil Rakolubský, když odcházeli.

„Všecko si to koupí,“ pomohl Janko Vlk Slimáčkovi, „bude-li mít pan Jiskra plný měšec.“ Rakolubský i Ondrej se na něj podívali s úžasem i Chujava. Janko se jim zasmál.

„Myslíte, že jen tuhle Chujava mívá tmu ve váčku? Pan Jiskra také; při takových platech, tisícům! Ale zaplatí, vždycky zaplatí, to se nebojte, jako tuhle Slimáček, viď!“ Uhodil mu rozmarně na rameno.

To již kráčeli šourem prostranstvím k samému hradu. Přešli přes spuštěný most nad příkopem, jenž odděloval hrad od náměstí, prošli přední branou, střelci osazenou, do nádvoří. Nebylo široké, ale dlouhé před dlouhým hradním palácem, jehož mohutný, klenutý průjezd vedl do druhého malého nádvoří sevřeného budovou. Nad tím uzavřeným nádvořím nesla se na dvou stranách na mohutných krakorcích pavlač. Dole, v pravo od průjezdu, byl přízemní sál; na levo šlo se do hradní kaple a do schodů nahoru

na chodby do komnat a komor. Kroky se tu pořád ozývaly, často při nich ostruhy cvrnčely. Sukně ženská sotva tu zašustěla, co Jiskra ovdověl.

Jen mužové z jeho družiny a služebníci kmitali se těmi prostorami, mezi nimi hejtmané, domácí zemané, cizí rytíři, často poslové z různých končin, s hora, z hradů a posádek, z Čech, Rakous i z „dolní země“. Odtud také ne zřídka ne jeden špehýř; přicházel nenápadně, kmitl se, zmizel v komnatě páně, a již ho pak třeba žádný neviděl odcházet, nebo se jen zase mihl a zanikl jako stín.

XX.

Do toho menšího nádvoří vešel drahnou chvílí před Jankem Vlkem a trenčínskými zemany pan Heřman ze Zvířetic, když na prvním koně nechal; s sebou vzal tenké, kožené pouzdro s listem pana Jiříka z Poděbrad, dobře a tajně u sedla skryté. Hned dole u schodů, byly dřevěné, dubové, potkal z nenadání Sigmunda Lapku, komorníka páně, nevelkého, šedých knírů i vlasů. Byl mužík čilý, veselých, živých oček, v otáhlých nohavicích a v střevících. U pasu po slovensku vybíjeného visely v pěkné nožně nůž a kabelka. Neměl na hlavě, vyběhl jen tak po domácku, aby někoho v nádvoří zavolal. A v tom na něj Zvířetický vesele a důvěrně:

„Ej, starý Lapko!“

Starý Lapka pána poznal hned, ač ho již dlouho neviděl. Před šesti lety tu byl u pana Jiskry, tenkráte ještě skoro holobrádek, kolik neděl tu byl, pan Jiskra ho měl rád, a proto již také šedý komorník a také proto, že mladý pán byl vlídný a štědrý.

Proto ho teď tak rád uviděl i proto, že z Čech přijížděl. Tam už Lapka nebyl léta letoucí. Zvykl tu dost, zadrhoval už po slovensky, ale na Čechy nemohl zapomenout; toužil alespoň na čas se podívat domů, do Domažlic, ač tam už skoro nikoho neměl kromě sestry.

Když odcházel z domova „polem pracovat“, byla ještě děvčátko, teď měla muže, Zejdla jakéhos, a děti měla. Švagra neznal, sestřenců ani okem nespatřil. Ale pamatoval na ně. Když mohl, to jest, naskytl-li se dobrý člověk, jenž se v jeho stranu ubíral, poslal jim tři, pět uherských zlaťáků kremnického rázu. Často však posílati nemohl, protože nebylo posla.

Proto klíval, že z jejich strany, z Domažlicka, je tu u pana Jiskry tak málo lidí, že tu neslouží jako mužští z pražského kraje, z Hradecka, z Chrudimska, ti jeho krajané že raději chodí do Bavor sloužit sršatým Němcům, hlupáci. —

Panu ze Zvířetic se uctivě klaněl, uctivě ho vítal, ale radost mluvila při tom z každého hnutí i hlasu. Prosil, aby ráčil nahoru, pan Jiskra že je doma, že teď seděl dlouho s panem Talafúsem, ten že přijel schválně z těch horoucích pekel horských, z Rychnavy, a Šašovský hejtman, Kolár, že také u pána byl, teď že u něho je pan Burian, posel páně, že právě přijel z Polska, že tam byl s poselstvím —

„A rač prominout, urozený pane,“ připojoval sladším i zkroušenějším hlasem, nemoha se dočekati, „co nového v Čechách —“

Pán pověděl, o moru nejprve. Lapka poslouchal s účastenstvím, povzdechoval, a pak se dychtivě optal, zdaliž také na jejich straně, na Domažlicku ta metla boží —

„Neslyšel jsem. Nejhůře je v Praze.“

„Smiluj se, Bože! A jáť bych tu morní nemoc jinam poslal, urozený pane, na Machomety a takové machometské lidi, ruce, nosy řežou, a pysky," ukázal kolem úst, „a oči vypichují, jako Huňady Jánuš. A pak nás chtěl ještě sprovodit se světa, otrávit pana Jiskru," rozhorloval se komorník, „pana Jiskru a pana Talafúsa, Aksamita a jiné hejtmany, všechny Čechy, o svatbách — otrávit —"

„Je-li to jisté."

„Je, je. Však to nebylo po prvé. Ráčíš věděti, kolikrát už panu Jiskrovi tady v Uhrách Maďaři nastražili. Ale on měl vždycky z pekla štěstí, a, a —" Lapka zchytrale zamrkal očima a usmíval se, „od pána Boha chytrost a rozum. Vždycky to oukladné pásmo zpřetrhal, posléze také. Dostal jistojisté zprávy —"

„Z Budína?"

„Má tam své lidi, a leckdes," přišeptal komorník důvěrněji, „a dobré zvědy posílá. A ráčíš-li vína, vody," vzpomněl, a hned odběhl a dal přinésti. Pán si ochladil tváře, oči, splákl vínem hrdlo.

Na chodbě zacvrnčely ostruhy. Lapka přistoupil rychle k otevřeným dveřím, hned se však obrátil a oznamoval:

„Pan Burian jde od jeho Milosti, teď by byl čas, urozený pane."

Zvířetický rychle vykročil; diplomatického posla pana Jiskry však nepotkal. Pan Burian zahnul právě z chodby hlavní do druhé poboční.

Lapka předešel pana ze Zvířetic, ohlásit ho. Když pán vstupoval kolem stráže, dvou ozbrojenců u dveří do předsíně ne tuze světlé, vracel se již Lapka a tlumeně, vesele oznamoval:

„Rád slyšel, urozený pane, hrubě rád, rač, rač jen —"

Panu ze Zvířetic se kmitlo v ten okamžik, jak se asi Jiskra změnil za těch šest let. Dychtivě vstupoval dubovými dveřmi do komnaty pana z Brandýsa, hraběte Šariského a nejvyššího hejtmana vrchních krajin království Uherského. Byla klenutá s mohutnými žebry, o vysokém okně, nyní otevřeném, s dvěma kamennými sedátky, jež kryly rudé polštáře. Stěna proti oknu byla nejjasnější; v pruhu světla zahořely zlacené ornamenty vytlačené v koženém čalounu, zaleskla se vzácná zbraň tam rozvěšená i dva hedvábné zelené praporce, trofeje z války. —

Výkřik veselého tónu uvítal Zvířetického. Zahlédl Jiskru, jak rychle vstal od mohutného stolu, na němž se v pergamenech a papírech leskla drahá rukojeť zakřivlé šavle v krásně kované pochvě potažené sametem višňové barvy.

Nejvyšší hejtman, asi padesátník, prostřední velkosti v sukni z jemného tmavohnědého sukna s bitým, skvostným pasem, v nízkých škorních přes přiléhavé, šedé nohavice, kráčel rychle ku dveřím. Šest stříbrných penízků na zlaté šňůře kol hrdla zavěšené, jež darem dostal před šesti lety od sedmiletého krále Ladislava a jež od těch dob ustavičně nosil, potřásalo se za těch spěšných kroků.

Pan Zvířetický mžikem poznal, že se Jiskra za tu dobu, co ho neviděl, nezměnil: tvář rysů dost hrubých stejně černá, stejně osmahlá a svěží, vlasy dosud tmavy, nic prokvetlé, ani tmavé kníry pod zatuplým nosem, ani vousy, jež mu rostly vysoko do tváří; a tmavohnědý pronikavý zrak pod černým, hustým obočím svítil stejným ohněm. Drsný člověk na pohled, veselí však mu hrálo v očích, bezstarostnost, jistota, důvěra v sebe.

Zvířetického vzal za obě ruce.

„Vítej, pane Heřmane, vítej!“ Znělo to srdečně, upřímně.

Zasedli ke stolu, mluvili o cestě, o Čechách, při tom vyňal pan Zvířetický z koženého pouzdra list pana Jiříka z Poděbrad. Jiskra kvapně zrakem přelétl hustě psané řádky, pokyvoval hlavou, pak nahlas pochválil:

„Pana Poděbradského bych věru rád viděl a znal. Ten vidí dál nežli k českým hranicím. Chce se mnou býti, píše. Pamatuje i na nás tu, že jsme taky z vás, že se můžeme dohodnout a že můžeme vám prospět; a bohdá na škodu nebudeme.“ Usmál se, hleděl zase do listu; ale ne dlouho.

„O králi Ladislavovi také píše. Chcete ho od císaře, naléhají, věřím, a dobře činí; ale už nehrozíte, že si zvolíte jiného. A to dobře. Koho, koho jen a co by z toho bylo! Nové zmatky, nové vojny u vás. Zatím kdyby pan Jiřík korunu spravoval, to by bylo nejlíp. A uherskou já zas Jeho Milosti zachovám.“

„Běží o ni, pane Jiskro, Huňad by ji rád měl —“

„Proto mu překážím se svým lidem, a proto se smluvil i s Turkem Machometem, s Valachy, se všemi, jen aby měl pokoj na všech stranách, aby tím mocněji mohl na nás uhodit.“

„A nedávno jste mír smluvili.“

Jiskra se zasmál.

„Smluvili, ale rač poslechnout, co mně řekl ten protřelý, hladký Vlach, teď sienský biskup Aeneáš Silvius, tenkrát ještě sekretář kancléře pana Šlika, ve Vídni mně to řekl: ‚Parvi est fidelem apud Hungaros esse —‘ A ten je zná.“

„A jak si tušíš, pane Jiskro —“

„Při hranicích všecko opevňuju, stavím novou tvrz.“

„Lučenec.“

„Tak, a vůbec se chystám, seč jsem,“ mluvil vesele, „ostatek jak ve válce bývá. Válkou se válí sem i tam; musí to býti, žeť jedni druhé porážejí. Jak Bůh dá. Ale my se přičiníme.“ Oči se mu jen smály, i všecka drsná snědá, opálená tvář.

Zvířetický hleděl na něj upřeně, ale jakoby na něco jiného myslil. Pojednou vztáhl ruku přes stůl a pravil:

„Tentokrát nechci tak záhy odtud, rád bych tu ostal, u tebe, pane Jiskro.“

„Á! Vítej!“ Jiskra podal mu ruku jako milému hosti. „Vítej, potřebuju statečné lidi. A brzo asi začneme.“

„Myslil jsem, že přijedu spíše na tvé svatby.“

„No, bude jiná veselka,“ Jiskra klepl dlaní na šavli na stole ležící. „Ale svatbám asi neujdeš. Až po vojně,“ dodal s úsměvem, „najdu si bohdá nevěstu.“

„Tentokrát u nás, v Čechách.“

„A ne, zas tady, jen tady.“ Jiskra odpověděl kvapně.

„Zase Uherku?!“

„Ah, ty se jich také bojíš? Co bylo strachu, když jsem si bral nebožku. Myslili, že ze mne Maďara udělá. Hoho —“ smál se, „tolik ženskou rozkoš necením. Proto si smím zase vzít Uherku, viď,“ žertoval, „jsou jako ohňové, hrubě milovné; a bude taky opatrné, hloub tu zapustíme kořeny. Víš-li, že se mně tu moji žoldnéři i rotmistři žení napořád. Toť bude čisté a zvedené plemeno.“

„Jak zemanstvo a páni tu na Slovensku, můžeš-li na ně spolehnout —“

„Jsou se mnou v dobré vůli i s mým lidem. Z Budína je volají, obesílají na sněm, ale oni nejdou,

nechodí, na dolní zemi ne. My tu jsme sami jako království.“ V očích, po drsné tváři rozlil se Jiskrovi svit radostného sebevědomí. „Z Huňada mně strach nejde. Ale aby nám Němci do zad neskočili, až budeme proti němu státi.“ Začal si rychle hladit hustou bradu, „víš-li Němci ve Spiši, v městech —“

„Chtějí se odtrhnout —“

„Mám vítr, že jednají tajně s Huňadem. Kremnice ne, ta ne. Oškrd, můj hejtman, dobře tam bdí a jen dobré o nich vzkazuje, ale ti tam v Kežmarku, Bardějově i v Košicích! Ale —“ oči mu sršivě zablýskaly, „jestliže se opováží! Bůh ví, že budou litovati! Kdybych jen Aksamita s bratrstvem na ně pustil! —“ Zaťatá pěst, kterou za řeči hrozil, dopadla klouby prstů na stůl.

„My máme také takové věrné Němce, nejhorší Vratislavské. Ti hned si toho mniška, toho Kapistrána pozvali a to proto, že nejohavnější potupou a kacířstvím nevinně nás Čechy všude tupí.“

„Slyším o něm. Aby mně sem vkročil!“ zahrozil Jiskra.

„Ale Huňad si ho pozve.“

„Ten třeba ďábla samého, bude-li jen proti mně a mým rotám, ani ne tak proti Turkům.“ Jiskra se ušklíbl. Tvář jeho nad obyčej zdrsněla, jak stáhl husté, černé obočí. „Ale my víme,“ sázel slovo za slovem volně a určitě, „proč tu jsme a co tu jsme.“

Pojednou jakoby do mraku šlehl paprslek; usmál se, položil osmahlou pravici na ruku Zvířetického.

„Však se přesvědčíš, pane Heřmane, když u mne zůstaneš. A za ty noviny pozdrav tě Bůh a pana Poděbradského; tenť bude jiný, vidím, nežli pan z Rosenberka. Ten jenom na svůj měšec myslí, a já zas,“ zasmál se pojednou, „pořád málo, pořád ještě dlužní zápisy píšu, víš-li. Ale ten Makovcovi, při kterém

jsi svědčil, tenť už zaplacen, dvě stě zlatých,*) pamatuješ-li se, a tři koně, všecko řádně a křesťansky zaplaceno. Ale teď abych zas tobě zůstal dlužen za službu a škody ve vojně. Neplatím vždycky hned —"

„A přece rádi jdeme!" řekl vesele Zvířetický. „A lidí se ti hrne! Se mnou přijelo sedm zemanů z Trenčínska, s Jankem Kozicem."

„Ah, s Vlkem! Toho rád uvidím, bije se mužsky a je spolehlivý."

„Jeho bratra v Moldavě osekali."

„Vím, vím. A to my ‚kacíři' a ‚loupežníci' neděláme. Ale —" Oči mu zasršely. V jejich blesku i ve zvuku toho slůvka tvrdě zahrozilo. —

V tu chvíli shasl paprslek na stěně na zlaceném čalounu. V tu chvíli vtáhl se do předsíně, pod jejíž klenbou se již šeřilo, nevelký, pohublý mladý muž v čapce, v černém, študentském pláštíku, s kabelkou u pasu, v tmavých úzkých nohavicích a v zaprášených střevících. Byl přibledlý, nevzhledný, ale zapadlé tmavé oči jen mluvily. A slídily, bodaly.

Hned se obrátil k Sigmundu Lapkovi, jenž rozžehoval v rohu na stolku voskovice v dvouramenném, bronzovém svícnu.

„Ah, vítej, Žáčku!" Komorník nechal svíci a rychle se obrátil po příchozím. „Teď jsi přišel?"

„Právě teď."

„Co neseš, co —" ptal se dychtivě šedivec.

Žáček se usmál.

„Co bych nesl," mluvil slovensky, „v Budíně už chystají posly v červeném plášti a s krvavým mečem —**) Je pan Jiskra doma?"

„Je, opovím tě. Je u něho pán z Čech."

---

*) Dukátů.

**) Za starodávna ohlašovali tak v Uhrách válku.

„Zvířetický."

„Už víš, ty šelmo?!"

Žáček se jen usmál, sedl na židli bez lenochu, natáhl nohy v zaprášených střevících a sňav čapku utřel rukávem čelo. —

Lapka zastal pána i hosta u dveří, ale ještě v hovoru. Když komorník ohlásil, tlumě hlas, jakoby tajemství nesl, že Žáček právě přišel, vysvětlil Jiskra Zvířetickému, to že jeho nejlepší špehýř.

„Čech?"

„Ne, Uher, ale mluví česky, slovensky, latinsky, maďarsky, německy, býval na školách v Šaryském Potoku, proto mu říkáme Žáček."

„A již, urozený pane," hlásil Lapka Zvířetickému, „věděl, že's tu a u jeho Milosti."

Jiskra se usmál, Zvířetický podivil; když vyšel do předsíně, dobře se podíval po černém mužíku, jenž vymrštiv se ze židle hluboce se mu poklonil. Jak Zvířetický vykročil na chodbu, protáhl se Žáček do komnaty Jiskrovy za Lapkou nesoucím tam rozžaté voskovice. —

XXI.

Druhého dne dopoledne vedl Janko Kozic své krajany i nové druhy zase do hradu, který si včera jen z nádvoří prohlédli, a kdež on je zatím v kanceláři přihlásil. Nyní je vedl, aby se ukázali nejvyššímu hejtmanu.

Slunce hořelo, vzduch čirý, modravé vrchy kolem jakoby se ku Zvoleni přiblížily; bylo zářivo, svátečně.

A zemané také všichni jako o slavném dni. Každý vystrojený (Rakolubskému rudé nohavice jen hořely), každý s vlasy leskle načesanými, bílý plášť přes ramena, každý v blýsknavém pasu s vyleštěnou šavlí při něm. Ostruhy se při patách svítily, bělostné peří na tmavých čapkách nad čelem se čepejřilo a na slunci se běloleskle míhalo.

Janko Kozic s copánky po spáncích, v zlaceném pasu, s pozlatitými prýmy na tmavé sukni také v bělavém plášti kráčel v čele svých krajanů i Revického i Martina Šumichrasta a zasmušilého, nemluvného rytíře Jana z Kozolup, jenž se od nich lišil tmavou barvou své sukně i svého pláště.

Janko Vlk zavedl je z druhého nádvoří rovnou do přízemní síně, kolem stráže v kapalínech. Síň byla prostorná, v obdélníku, s mohutným gotickým pilířem prostřed. Z něho rozpínala se žebra klenutí, v jehož polích pestřily se erby živých barev z bohatých rozvilin. Okna do nádvoří vysoká s bohatou kružbou v lomeném oblouku, se sedátky při spodu, byla širší nežli okna v protější stěně, obrácené k hradbám. Plným proudem chvěly se šikmo těmi širokými okny zlaté proudy světla až na dubovou podlahu.

Již tu několik jiných šlechticů čekalo, domácích i z Moravy a z Čech, a všichni, aby se dali k Jiskrovi, aby vstoupili do jeho žoldu a služby. Ondrejko byl vzrušen; v dychtivém očekávání málo mluvil, zkrátka odpovídal, jenom přisvědčoval nebo hlavou zakroutil. Chujavu Slimáčka i zkrátka odbyl, když tlumeným hlasem pořád něco přišeptával nebo se dotazoval. Více se rozhlížel místností, až se pak zahleděl vysokým oknem do nádvoří; tam sivý služebník zastavil pána, s nímž včera přijeli.

Ani by ho byl nepoznal, ale Chujava k oknu zrovna přiskočil a vybízel, aby se podívali, to že

je pan Zvířetický, aby se podívali, jak se nyní změnil. Byl vystrojen, v aksamitové sukni, s lesklým pasem a skvostným mečem u něho, sám jako strom.

Janko Vlk jim pověděl, že ten starý je Lapka, komorník pana Jiskry. Jen to dořekl a již prudčeji zvolal:

„A to je Talafús!“ a ukázal na statného, ramenatého pána asi čtyřicetiletého, černé brady, v čapce s peřím, v bílé sukni, něco rozstřižené po stranách a tu i dolem tmavohnědou kožešinou lemované, jenž se zastavil u Zvířetického a šedého Lapky.

Ondrejko kročil blíže k oknu a všichni šli za ním podívat se na předního hejtmana páně Jiskrova, o němž tolik už slyšeli. Před osmi lety se poprvé rozlétlo jeho jméno celým Slovenskem, jak tenkráte v divoké odvážlivosti přepadl za noci Jager, s nevalným houfem, jak zapáliv město na několika stranách, vrazil do něho za děsivého hřmotu a křiku, až do paláce biskupova, kde tenkráte právě holdovalo polské poselství, jak odvezl odtud plné polské vozy i jiné kořisti i samého lvovského palatina Petra Odrowąźe.

Na to si teď zemané také vzpomněli, jak se dívali oknem na smělého hejtmana, jenž té chvíle poklidně hovořil se Zvířetickým.

„A což ten milý tenkrát s milou,“ prohodil Chujava Slimáček, „jak je o nich ta smutná píseň, slyšeli jste —“

„Jaký milý, a milá, co?“ zeptal se dychtivě Martin Šumichrast.

„No, věru, pěkná píseň, ale svatá pravda, o tom mládenci jagerském. Měl milou, spanilou děvuchu jako květ, a té noci, jak tu ten Talafús, víš-li, ta toho svého milého do komory pustila, a jak se tak

milovali, najednou hřmot a křik — z čista jasna — pomysli si —“

Rakolubský se zasmál. Chujava však živě, a účastenstvím dále rozkládal, obočí víc a více stahuje, jak povídka smutněla.

„A tu on skočí, ten mládenec, chytne šavli a s okna dolů, hup, na dvoreček k vratům, ale v tom vrazili Talafúsovi. Mládenec se jim postaví, začne do nich sekat, oni do něho, požár jim svítil, už vedle hořelo, v tom ta děvucha v úzkosti o milého sběhla dolů, mezi ně, vytrhne jednomu Čechovi meč —“

„Mlč,“ Rakolubský se ramenem na půl odvrátil.

„A co, svatá pravda, meč, věru meč vytrhne a začne do nich sekat, ale v tom její milý padl, zrovna jí k nohám.“

„Zabitý,“ vyhrkl Šumichrast pozorně naslouchaje.

„Zabitý a tu ta děvucha obrátí meč a —“

„Zabila se —“

„Zabila se sama, probodla. A to tamhle Talafús —“

Ondrejko jenom na něj hleděl, už hned, jak uslyšel jeho jméno. K vůli bratrovi, Štefanovi, jak si vzpomněl, že měl tento Talafús svou posádku v Jasově nedaleko té nešťastné Moldavy, kdež Huňad dal Štefana s ostatními tak surově osekat, zmrzačit. Tento byl tak blízko a pomoci nemohl!

Dlouho se již na něj nedívali. Ještě nežli Janko dokončil, jak Talafús z Jagru té noci odtáhl, jak ho pronásledovali, odešel se Zvířetickým na levo, do hradu. A Lapka za nimi. Zemané však si o hejtmanu povídali dále, jaké má štěstí, jaký je teď moc-

ný pán a jak tady v Uhrách začal, nezámožný zeman český.

„No, a Jiskra," rozvázal málomluvný Jan z Kozolup, „co ten. Pověděli mně, slyšel jsem, že pan Jiskra přijel sem do Uher jenom o třech koních, s třemi pacholky; tak začal a dnes," rytíř stupňoval temný hlas, „a dnes! Jako gubernator!"

„A gubernator!" mražně opravil Janko Vlk, „žádné jako. Je gubernator našeho viděku slovenského jako Huňady Jánuš na dolní zemi."

Fanfara trub zatřepetala venku a zalehla vesele, jásavě až do vyjasněné prostory mohutného sálu. Řeči rázem utichly, všichni ustupovali kvapem od okna, stavěli se v řadu, ohlíželi se po dveřích. Nejdychtivěji Ondrejko a Chujava.

Vešli, které čekali, nejvyšší hejtman Jiskra z Brandýsa s celou družinou, pestrou jako živý záhon květů. V čele on sám pod vzácným, bělostným peřím ve sponě z drahého kamení na čapce, v brokátové, dlouhé sukni plné divných květů, těžké, zrovna tuhé látky, se zlatým pasem, v rudých botách, v šubě sobolinou podšité, lehko přes levé rameno přehozené, spjaté na prsou zlatým řetízkem a velkými sponami, z nichž drahé kamení jen zářilo, jak kráčel těmi šikmými sloupy slunečných paprsků, tou zářivou, zlatou mlhou, osmahlý, černý, husté brady, černého obočí, jiskrných hnědých očí. —

Za ním, z družiny prošlehovaly pablesky pasů a jilců, agraf a spon, vyjasňovaly, rozhořovaly ze barvy sukní a plášťů, jak za ním kráčeli Talafús z Ostrova v běli s lemem drahé kožešiny, šašovský hejtman Petr Kolár, nevelký, sivých knírů, s ním pan ze Zvířetic a Burian, posel Jiskrův, vysoký, přitloustlý, v polské, dlouhé sukni; širokým,

hedvábným pasem přepásané, oholený, jen s kníry, zažloutlý, velkých jako přiklopených víček, za ním tři hejtmané a rotmistři, dost otylý písař v dlouhé tmavé sukni s dlouhou, úzkou knihou pod paždím, za ním dvě pacholata, oba svěží výrostkové jiskrných očí.

Jiskra pokročil po několika stupních v čele sálu na výstupek kobercem krytý, kde stálo vyřezávané křeslo aksamitové pod nebesy. Družina hloub v pravo v levo, písař v pravo níž ke stolu. Ostruhy, drnčení mečů ztichlo, a v zemanstvu dole všechen hlas. Zraky všech visely na nejvyšším hejtmanu, jak obrátiv se k nim, stál okamžik mlčky, zpřímen; po všech kmitl se jeho zrak plný jiskry.

Janko Vlk se dostal se svými zrovna proti němu v pravo v popředí, a tak Ondrejko dobře viděl na Jiskru; ale také Talafúsa si prohlížel, a zas na Štefana vzpomněl, ten že tu toho dobře znal, chudák —

„Vítejte, pánové bratři!“ Jako zvon zalehl hlas nejvyššího hejtmana s výstupku a nesl se prostornou síní zřetelně až do koutů. „Chcete do mého vojska, chcete učinit, ježto jsouce Slováci, Čechové, Moravci, Slezané se ctí učiniti můžete a máte, byste zrádcům nepomáhali proti svému pánu a proti těm, kteří stojí o jeho korunu.“ Nemluvil s tuhou důstojností, nýbrž volně jako přátelským hovorem, jímž vanulo veselí jasné, pevné mysli. „Je dosud běh příměřný, války ještě není, ale —“ usmál se významně, rty i očima, „bude, a brzo. Půjdu na Huňada Jánuše, jenž mne a všechny nás chce z těchto končin vypudit a zhubit, a nechce zaplatit, jak v příměří ctí a věrou se zavázal, jenž ukrutně, pohříchu, nekřesťansky mrzači náš lid —“

Svit zmizel z Jiskrovy tváře a přísný stín ji zasmušil. Na tuto připomínku zrudl Janko Vlk do temna. Ondrejkovi, jejž prve nejvyšší hejtman oslnil, hrnul se žár do očí.

„Mrzačí, oslepuje, osekává dobré lidi, jako lapky a loupežníky —“ Hlas hejtmanův zněl ostřeji, „jako když z dopuštění Božího dobyl Moldavy a lid náš pod praporcem, slyšíte-li, pod praporcem zajatý, katansky zohavil.“ Hlas duně spravedlivým hněvem, zažehoval. Dole, v zemanstvu již hluk a šum a ruch rozvášnění. Ondrejkovi škubalo tělem, byl by vyrazil, nejprve k němu, Jiskrovi, a s ním —

„Zohavil, mučil, a na toho Huňada Jánuše —“ Jiskra nedomluvil. Ze vzrušeného houfce vykřikovali:

„Na Huňada! Na něj! Na toho!“ Pravice se kmitly nad hlavami, potřásaly se, hrozily; pojednou vyrazil Janko Kozic Vlk, s ním Ondrejko, jakoby si řekli, ač na sebe v ten okamžik ani nepohlédli, a oba vzhůru k Jiskrovi.

„Půjdeme, já, bratr, my všichni, kam poručíš!“ volal přichraptělým hlasem Vlk.

Jiskra pokročil vstříc; nad stupni se s ním setkal. —

„Ej Kozic! Ty budeš bratra mstít, za Moldavu —“

„A já!“ zkřikl Ondrej; všechna ostýchavost, která ho ještě cestou i tu s počátku poutala, jakoby sletěla. Janko vzal jej za ruku a hlásil:

„To můj bratr. Budeme oba mstít —“ a jak mu v tom Jiskra podal ruku, vyrazil z hluboka: „Slibuju.“

„Já také! Slibuju," opakoval vřele Ondrejko podávaje sám Jiskrovi ruku.

„Tak je mužsky statečně!" Jiskra se vlídně usmál. „Jsi už v rejstrech?"

Písař pokročil od stolu a otevřev knihu, jak v ní měl ukazovák, oznamoval z ní hlubokým hlasem:

„Je zapsán; urozený Jan Kozic alias Vlk a Ondřej, bratr jeho, a z jeho roty —"

„Čti!"

„Urozený Matuka Jiří."

Ohromné ostruhy zařinčely, jak ke stupním kráčel obrovský zeman, aby podal nejvyššímu hejtmanu na slib ruku. Po něm volal písař ostatní trenčínské, naposledy urozeného Chujavu alias Slimáčka, jenž maně, jak uslyšel své jméno, rozhodil rukama, ale zkrátka a spustiv je hned ku stehnům, neklidně rychlým krokem bral se ke stupním složit slib. Po něm šel Mikuláš Revický, za tím dlouhý, hubený Martin Šumichrast orlího nosu a modrých očí.

Jiskra s každým slovíčko prohodil, po slovensku. Písař z register volal dále urozené a nyní také „statečné" dle české titulatury, neboť rytíře volal.

První byl urozený a statečný, zasmušilý Jan z Kozolup, po něm Moravci Jan Puchomírský z Ojnic, Václav z Všechovic, z nichž každý dobrých třicíti let. Za nimi šli Čechové, urozený a statečný Beneš z Kolovrat Mašťovský, jenž přivedl svůj houfec pěších žoldnéřů, Mikuláš Střela z Rokyc a poslední z nich nejmladší asi pětadvacetiletý Jan Švehla, urostlý, kadeřavý pěkný muž, jehož si Ondrejko prve všiml, prve nežli Jiskra přišel, jak se ten Čech

smál, že má nápadnou mezeru v bělostných, ač ne hustých zubech, jakoby měl zub nebo dva vylomeny —

Bylo po slibu. Smlouvu v kanceláři ujednanou tímto stvrdili. Jiskra ještě jednou promluvil: ohlásil, že záškodní listy dostanou zítra, a pozval všechny, aby to sjednání zapili a připili si na dobrou výjezdu.

Sluhové již čekali se džbány vína a s poháry i s jídlem.

To již zářící sloupy zlatého světla ze síně unikly. Když pak se již mezi žebry vysokého klenutí šeřilo a malované erby v jeho polích splývaly v stínech, hřmělo dole veselí. Zemané, rytíři pili a pili, na zdraví pana Jiskry, dokud mezi nimi pobyl, a když odešel, zdvihali poháry sobě na zdraví, na spanilou jízdu, na dobrou výjezdu na dolní zemi, na Huňada Jánuše —

Chujava Slimáček rozhazoval rukama, připletl se také s pohárem ku Zvířetickému a jal se mu vykládati, těžkým jazykem, z jaké je familie, že stoji v příbuzenstvu i s magnátským rodem, ví-li magnátským jako v Čechách panským, a to po bábě, po bábě Kateřině rodem Ostrolucké a ta že byla rodem Széczovna, Széczovna! Totéž vykládal Janovi z Kozolup, jenž s navlhlými kníry, rozsmutněn dumal nad pohárem, ale pil; ale tomu Chujava zas vykládal, že po prabábě, ta prabába Kateřina —

Hned ji však nechal, jak vedle zanotovali, z hluboka, Martin Šumichrast, Matěj Kuděraš a mladý Švehla; Matuka Juro začal jim přizvukovat na své ohromné ostruhy —

XXII.

Až v soumrak šli z hradu, všichni rozjařeni. Stejně však nekráčeli. Chujava Slimáček nejmíň jistě a pevnou nohou. Také tak Jan z Kozolup, jenž cestou pořád něco zasmušile hučel. Ondrej Kozic byl nadšen. Jindy pod večer, co byl na cestě, vzpomínal vždycky na domov a nejvíc na Zuzku. Soumrak, ticho noční vodily na něj teskno a touhu. Tohoto podvečera však po rodné straně ani nepovzdechl. Byl nadšen Jiskrou, schůzí, společností zemanskou i panskou, nastávající jízdou i silným vínem, jakého doma nikdy nepil. Byl by hned vsedl na koně a hnal se do pole. Než kolem jen smích a pomíchaný hovor o Jiskrovi, Talafúsovi a ostatních, o víně a pití; Rakolubský začal se Švehlou o ženských. Chujava se mlsně přichechtával, rukama od sebe rozhazoval, k nohám jimi připlacoval, a pane, a pane, Maďarky, ó Maďarky! —

Společnost se v tom šeru jako rozplývala. Tratili se sobě, zvláště jak došli na prostranství, ke kostelu, do ležení, kde ještě bylo živo.

Janko Vlk tam osaměl. Z úmysla. I Ondrejka nechal. Procházel směsí lidu u vozů, mezi vozy, kde byli samí žoldnéři a chasa vojsková od vozů, od koní, a zašel dál, z města ven do druhého tábořiště, kde planulo několik ohňů při kraji i mezi vozy, za nimiž černě vystupovaly vysoké stohy jako šedé chlumy nějaké. Janko Vlk se tu vyptával, zdaliž přijeli nějací vystěhovalci z Čech, mnoho vozů, a kněz s těmi Čechy, kněz na bílém koníku.

Že přijeli, vyzvěděl, z večera, a tamhle že jsou, tam, ukazoval žoldnéř v kapalínu stráží stojící, na půlnoc, kraj tábora, teď právě že ohně zhasili, jen

ten ohníček u krajního vozu že ostal, co ta korouhev na voze trčí, ráčí-li velkomožný pán viděti. —

Viděl, obrátil se po ní, zamířil tam. Chtěl se přesvědčit, jak vystěhovalci dojeli. Tak si v duchu uvedl příčinu; cítil však, že jen k vůli knězově sestře, že se chce podívat, co ta panenka. Teď v ten vlahý večer zrovna ho tam táhlo, myslil vřeleji na ni, jak seděla o kázání svého bratra za svitu měsíce, jak dětsky mile vyhlížela z kuklice, když jeli lesem.

Pojednou stanul. A co — Nač tam jde, nač — a tak pozdě, aby se ho lekla. Stál, uvažoval. Zítra spíš — Otočil se a šel zpátky tichnoucím táborem do města, odkudž šerem rozplýval se lkavý hlas fujary a houslí. Šel, ale ohlédl se jednou, po druhé, po ohníku, nad nímž v kmitavé, zardělé záři trčela na voze korouhev, bez hnutí jako stín. —

Ráno se trenčínští zemané a Jan z Kozolup pozdě sešli v hospodské jizbě. Dlouho vyspávali. A ještě později přišli Revický a Šumichrast. V tu chvíli vstoupil také Janko Vlk vraceje se již z hradu, z kanceláře. Nesl odtud list. Rozložil složený, tuhý papír, ukázal na husté řádky hranatého písma i na Jiskrovu pečeť přitisknutou.

„Tu to máte pod pečetí. No, kdo přečte, abyste slyšeli —“ Jediný Revický sáhl po listu a nahlédl do něho.

„Je to česky,“ řekl.

„V kanceláři jinak nepíšou, a latinsky. Jen čti, je to jako po našem.“

Revický četl:

Já Jan Jiskra z Brandýsa, nejjasnějšího knížete i pána Ladislava, krále uherského etc., nejvyšší hejtman, známo činím tímto listem, že urozeného Jana Kozice, Vlk tak řečeného, s dvacíti koňmi a tolikéž osobami v službu svou přijal a s ním tako-

véto sjednání učinil jsem, že jim na každý kůň každého čtvrt léta po třinácti zlatých platiti a vydávati mám a za slušné škody, kteréž by v službě mé jsouce i za vězení osob v porážkách neboli po potřebách našich vzali, státi mám a povinen budu mocí tohoto listu. A služba se jim počíná tu první neděli po sv. Petru a Pavlu. Jenž jest dán a psán v starém Zvolenově léta od narození syna božího tisícího čtyrstého padesátého prvního —“

Všichni jak seděli za stolem, nespouštěli s čtoucího očí; ani se nehnuli, až Ondrejko nemoha se zdržeti radostně vyhrkl:

„To už brzo vyjedeme!“

„A, a — jak, a —“ začínal Chujava nejistě, mysle na zálohu, jak bude s platem „na ruku“, a hleděl tázavě na Janka. Ten řekl přichraptěle jenom: „Tak!“ a vytáhnuv váček slušně plný, sypal z něho lesklé dukáty na stůl. Všemi to trhlo, všichni se kvapně ke stolu přihnuli, jakoby jim někdo týl přirazil, všem se od toho zlatého světla vyjasnilo v očích a Chujava hned přistavil ulekaně dlaň k desce, aby zachytil dva žluťáky, jež se kutálely ku kraji.

V tom vešel Švehla a již od prahu volal, že přijel na zámek posel od roty bratříků z Polska, že jedou sem ohlásit, že je přijal.

„Čí rota?“ ptal se Janko očí ani nepozvednuv od dukátů, jež rozděloval na sloupečky vedle počtu hlav.

„Poberova. Odpoledne přijede; Jan Pobera z Lomu nevím kam domů.“ Zasmál se, až mu bylo viděti bělostné, nehusté zuby s mezerou v předu. Slýchal o něm i vypravoval, jaký to rotmistr, jak se bil s německými křižovníky, dobrý druh a rotu že má, sta koní, v plné zbroji, všecko jak ná-

leží, on, Švehla, že se půjde podívat, až přijede, aby šli také, že bude mít Pobera asi pěkné koně.

Všichni přisvědčili, a brzo po obědě vybídl Janko, tak tedy aby šli.

Věděl, že je příliš záhy, ale chtěl se také zastavit u českých vystěhovalců. O tom se však ani nezmínil a také hned v tom pomyšlení se rozhodl, že nikoho tam s sebou nevezme.

Šli neutuchajícím ruchem a hemžením v městě i v ležení před ním. Šli volně, leckde se zastavili, nejprve na place poblíže města, kde otesávali kamenné koule do hrubých děl. Pak kolikrát ještě stanuli, kde zahlédli u vozů, za stany pěkné koně. Bylo horko, vzduch plný zápachu z hnoje, mouchy dotíraly, těžko se dýchalo. Švehla zval do stínu, ukazoval na stan s pivem a vínem. Janko neodpíral, zahnul tam s ostatními, ale nedošel. Ztratil se jim cestou v tom chumlu, a zamířil k půlnočnímu kraji tábora, kam večer se ohlížel po ohni a tiché korouhvi. Chtěl uviděti vystěhovalce, co ta dívečka v kuklici, jak bylo v Bánovcích s noclehem, zdaliž ho přijali. Připadlo mu, co řekne, proč jde —

Stanul na samém kraji táboru. Za neširokým pruhem trávníku, dál u řeky řada vystěhovaleckých vozů. Jasně na ně viděl. Vypřaženo. Koně na předních nohách spoutaní popásali se dále v louce. U vozů leželi muži ve stínu, nebo spravovali chomouty, sedla a pochvy. Psi leželi u nich. Za vozy blíže k řece polévaly ženy rozprostřené prádlo v trávě, nebo koupaly děti na kraji v řece.

Janko Vlk to přehlédl mžikem. Déle upíral zraky ku přednímu vozu, kde trčela rudá korouhev s bílým znamením beránka, v tom horkém, dusném vzduchu bez pohnutí tak jako v pozadí olše a vrby

u řeky, za nimiž na hluboce modrém nebi tiše spočíval zářivě bílý oblak měkkých vln.

Na voze prázdno a u něho také nikdo povědomý. Od tábora přicházel jakýsi sedlák nesoucí velký džbán. Janko příchozího zastavil a zeptal se na vůdce a na kněze.

„Šli do města, na hrad, k Jejich Milostem."

Janko to slyšel rád. Kněz mu vadil, netěšilo by ho setkati se s ním. A přece zas váhal, nežli se pustil k vystěhovalcům. Došel k selkám. Zeptal se jich zase po knězi a po vůdci, aby měl záminku, proč tu je. Jindy by mu ani nenapadlo takto třeba i nepřímo vysvětlovat, proč přichází.

Selky odpověděly, než on nedbal. S toho místa, kde stanul, zahlédl knězovu sestru, výš, u samé skoro řeky, kam prve neviděl. Seděla pod košatou, starou olší nedaleko houští, jímž blyskotavě kmitaly se pablesky z vyzářené řeky. Kolem dívky dva, tři malí chlapci, dvě tři holčičky selské, z nichž jedna měla na hlavě věneček z polního kvítí. Seděli, klečeli kolem ní v trávě a dychtivě poslouchali, jak jim četla z nevelké, ale dost hrubé knížky, ne v kuklici jako tam v dubovém lese, ale s hlavou nepokrytou. Rulíky tmavých vlasů jí volně splývaly na záda.

V Trenčíně seděla v měsíčném, tichém světle. Tenkráte naslouchala bratra vzhlížejíc k němu v srdečné zbožnosti a odevzdanosti; teď víčka dlouhých řas zůstávala sklopena, jak četla dětem vystěhovalců a také s celou duší, s vroucím citem. Zářil z její svěží, dětsky milé tváře tichým, jímavým odleskem.

Janko stál a nehýbal se. Ten obrázek se mu líbil. Očí s ní nespouštěl a sluch napínal, aby usly-

šel, co čte. Kolem však u pláten hovořili, u řeky šplíchali, pokřikovali. Mohl pokročit, ale neučinil tak. Jakoby pozbyl odvahy, jakoby tam neměl, nesměl. Netroufal si. Sám se v duchu pokáral: „Luňáku starý, co ty tam, co bys je plašil —“ Váhal.

„To je kněze Lukášova sestra,“ zaslechl vedle sebe. Jedna z selek k němu přistoupila. V tom Eva náhle vstala. Zahlédla ho v ten okamžik, jak obracejíc list, pozvedla očí. Lekla se. Postřehl to; hned zavřela knížku, mluvila chvatně k dětem a spěchala s nimi k vozům.

Jankovou rudou tváří rozlilo se brunátno. Ten útěk, ten její strach ho bodly a zmátly. Než nezachraptěl, nezkřikl za ní. Když zanikla s dětmi mezi vozy, otočil se a v tom jak mu pojednou Bánovce připadly, zeptal se užaslé selky, kde v Bánovcích nocovali. Selka dobře nerozuměla.

„V Bánovcích?! Inu tam, urozený pane —“

„To vím, ale zdali na vozech nebo po staveních.“

„A to venku, jako vždycky, urozený pane; chlapi a kněz Lukáš u vozů, a děti a ženy na vozích.“

„Všechny?“

„Všechny, jako vždycky, urozený pane,“ mluvila úžasem volně, s přestávkami, nechápajíc, jak ten zeman pojednou vzpomněl na Bánovce a na nocleh. A již nic neřekl. Pohodil hlavou, otočil se a šel zpátky zase do ležení, rozmrzelý na ty tam i na sebe, proč se o ně staral, a že ta tak prchala. —

XXIII.

Jan Pobera z Lomu neví m kam domů postupoval se svou rotou na poledne dolů na Zvoleň. Tmu starých hvozdů, hlučný šum divé řeky v jejich mrtvém tichu, zlou cestu v srázech měli za sebou. Hory a širé hvozdy viděli už jen obzorem, vysoké, v temné modři kolem do kola plodné, krásné roviny turčanské nad lány vlnícího se obilí, nad zelenými lukami, jimiž se blyskotal Turec kvapící na půlnoc do Váhu. —

Poněvadž bylo právě po smíru pána té rozkošné zahrady turčanské, Pangráce ze Sv. Mikuláše, s nejvyšším hejtmanem Jiskrou z Brandýsa, nikdo Poberu a jeho rotu nestavoval, nikde neměli překážky. Meče zůstávaly v pochvě, kopí volně v zad přikloněna, uzda ležela koním na hřivnatém krku; oči jezdců nemusily vyhlížet nebo slídivě pátrat. A nouze nebylo. Potravy, píce a pití všude jim cestou prodali.

Postupovali rychleji než dosud. Cesta byla sjízdnější, nežli jakou dosud měli, a každý maně pospíchal. Těšili se na Zvoleň, na delší odpočinek v ležení, na jeho bujný život, na novou službu, na nový žold i boj a kořist jak mužstvo tak i rotmistr.

Toho poháněla i jiná touha Rozechvívala ho žhavě, co den žhavěji. Krása Márie Lengyelovny zažehovala mu krev.

Prvního dne, kterého ráno chtěla utéci s ženou Třikrátzlého na Kežmark, kdy divoce odbyla muže i jej, marně otočil svého znamenitého klusáka v zad, za řady jízdných k vozu, v němž seděla. Jakoby jí tam nebylo. Plachta se ani nepohnula,

ani na stéblo neodhrnula. Promluvil s koně do vozu, než ani slova nedostal v odpověď.

Neviděl, netušil, jak Mária sedí na loži pod plachtou, bledá, jak tmavé, velké oči se jí rozšířily, jak planou, že sedí s dykou v ruce v horečném napjetí, jakoby čekala každého okamžiku, že se k ní podere násilím. Byla tak zoufale odhodlána od okamžiku, jak ji uštklo podezření, že jsou o ni smluveni. Otřásla se, když pak zaslechla, že ji muž volá. Jel těsně vedle vozu, sám, bez Pobery, jak skulinou zahlédla.

„Kliď se!“ zkřikla po maďarsku a v ten okamžik se vášnivě rozhodovala:

„Pryč odtud! Utéci! Pryč! Pryč!“

Kam, nevěděla. Žena Třikrátzlého, Košice, Kežmark se jí míhaly v tom odhodlání. A pak jen o tom uvažovala a plány strojila, jak se u vozu uvolnilo, když vedle něho už nikdo nejel —

Bodorovský se vrátil do čela před rotu, za Poberou, jenž prve odjížděl od vozu hladě si rozpačitě kníry, usmívaje se, ale s ostrým svitem v šedých očích. Bodorovského uvítal s posměškem a na večer, když zarazili u jedné vsi, aby přenocovali, a když seděli spolu ve staně, posílal ho, aby šel, aby nenechával své holubice o samotě, že jí bude teskno.

Bodorovský se ušklíbl.

„I není a nebude. Ale takto mne nevytrestá. To znám, dobře, my doma často tak, a spolu nic.“

„To bys jí nemusel mít,“ vyhrkl Pobera jako žertem, „mohl bys ji —“ Nedořekl, než dlouhý, pronikavý pohled dopověděl. Bodorovský pokrčil rameny.

„Věru nemusil a neuschl bych bez ní,“ dodal s úsměškem, „no, ale jen tak se rozejít s krásnou

ženou —" Vymrštil obočí a zahleděl se na Poberu s mluvným úsměvem v tváři, „a pak —" hrábl si do svých kudrn — „Ale aby nám zatím srnka neupláchla —"

Pobera mávl rukou, neřekl však, že již hned po ránu tajně nařídil dvěma vojačkám, aby zemanku dobře střežily, opatrně však, aby zdání neměla.

Bodorovský již za té řeči vytáhl pestře malované karty, a pak přímo nabídl hru. Hráli při světle planoucích loučí, hráli dost dlouho, až Bodorovský na konec shrábl několik dukátů. Oči mu jen zářily, a na pobledlých, povadlých tvářích rděly se mu skvrny.

Pobera byl klidný, jak by jen halíře byly, usmíval se, v duchu si však řekl, že již zeman bere na tu vnadu, že půjde —

Borovský uléhaje spokojeně si povzdechl, a usmíval se, jak pomýšlel:

„Nu, věru, ještě se naplatí —"

Se ženou ani druhého dne nepromluvil. Nemohl. Vůz jí byl jako hradem. Opouštěla ho jen když byla jista, že se s ním nesetká. V čas odpočinku jedla sama, a když za jízdy postřehla, že muž dojíždí, že chce k vozu, hned stáhla plachtu. On pak se již nepokoušel s ní promluvit. Nedychtil po tom; jen ji hlídal a — Poberu. Nežárlil, ale počítal. Nechtěl ženu přenechati lacino, za nějaký dukát, kterýž by rotmistr schválně i neschválně prohrál —

Druhého dne zatočil Pobera s koněm zase na kraj cesty, nechal zase rotu přejeti, čekal, až řada za řadou minuly, až dojede vůz Bodorovské. Již z daleka viděl, že je šperloch oddělán, že mladá zemanka sedí na sedadle na řetízkách napříč vozu zavěšeném. Na ráz měla jeho oči a všecku mysl. Zapomněl na Bodorovského, jenž zůstal v čele roty.

Viděl jenom ji, štíhlou, vábného poprsí, svůdně přibledlé líce v tmavé rouše — Velké, černé její oči hleděly stranou přes pole k horám —

Postřehl, jak sebou trhla, když jej shlédla. Čekal, že rychle vstane, že spustí plachtu. A ona zůstala, ani ruky nevztáhla i když trhnuv uzdou zamířil rovnou k ní, a zůstala, i když pozdraviv jel těsně vedle jejího vozu. Začal hovor a ona odpovídala. Odpovídala i sama se ptala na cestu, co ty hory tam a v kterou stranu jeli paní Judyta a Třikrátzlej, kdy oni tu dojedou do Kremnice, jak dlouho tam pobudou. Tvář se jí při tom nevyjasnila, oči málo po něm obracela. Chlad v nich byl i ve zvuku slov.

Než Poberu chlad ten neovál a neschladil ho. Neskryla se před ním, zůstala, a již to měl za dobrou změnu; myslil, že ten tam její odpor.

Hořel, líbila se mu, bouřila jeho krev, jeho smysly. Miloval ženy, a dlouho již byl v poli, na cestě s rotou, dlouho již se nesetkal s tak krásnou paní. Hltal ji očima a dychtivě naslouchal její řeči, jako unavené, unylé; čím skoupější byla její slova, tím žádostivěji je chytal. Lehká, černá roucha svezla se jí s hlavy, odkryla její černé vlasy u bujných vrkočích i kadeř na bílém spánku, jež jí tak dráždivě slušela — A oušku se divil, bílé hrdlo jej vábilo, ale hned na ně zapomínal, jak se zahleděl v hlubokou, navlhlou tmu její laních očí. —

S úsměvem nadhodil, když má plachtu stále spuštěnou, že se jí zle jede, a i tak, kdyby vůz byl stále otevřitý, že je přece jako u vězení, že se hrubě unaví. Přisvědčila a v tom už jí nabídl, kdyby chtěla na koně, do sedla, že by v Kremnici opatřil ženské sedlo, mírného, dobrého klusáka že by pro ni měl, nebojí-li se — Až se mu v očích zajiskřilo,

když odvětila, bílou dlaní pohnuvši, což o koně, že se nebojí i divokého —

Hned slíbil, ochotně, rád, tak že tedy zítra v Kremnici, až dojedou, že všecko opatří. „A —“ dodal, hladě si kníry, „slíbil jsem ti, že ti ukážu —“

Upřela na něj oči. Výsměšek se v nich kmitl, koutky rtů jí trhlo. Věděla, co si myslí, ale neptala se, čekala —

„Sobolinu, pamatuješ-li se, z Litvy, krásnou sobolinu.“

Usmála se, lahodněji, vlídně, jakoby s povděkem.

„Až na místě,“ řekla; ale v tom už se zasmušila a prudce povstavši rychle stahovala plachtu; Bodorovský přijížděl. Škodolibá radost šlehla Poberovi až do šedých očí, radostné tušení a naděje. Před mužem se skryla! Již do vozu ani nepromluvil a hned jel naproti Bodorovskému.

„Vrať se,“ volal dojížděje, „jen se vrať!“ Smál se a v svém radostném povznesení, že je vítězem, nestihl zlobný, mstivý pohled, kterým Bodorovský šlehl po voze. Hned se však opět usmíval, hovořil, ale ne o ženě, jakoby ani nespozoroval, jak mu ukázala svůj odpor a hněv.

Toho si však dobře všiml, že ho rotmistr, když dojeli klusem opět před rotu, hrubě neposlouchá, a že je nějak spokojeně vesel. Pobera začal si pohvizdovat, hned toho však zase zanechav poplacoval svého vysokého hnědáka po širokém krku, hovořil k němu, z nenadání pak obrátil se do zadu po rotě, a zkřikl na trubače v první řadě, ať zatroubí —

Když se den nachýlil, zastavili na nocleh. Bylo mezi lesnatými vrchy před Kremnicí, do které již doraziti nemohli, v bídné vsi. Byla skoro všecka spálená a vymřelá. Před dvěma léty ji zpustošilo

vojsko Huňadovo, jak v okolí Kremnice hubilo a jak i kremnické doly hrubě ničilo.

Bodorovsklý stál na návsi, kde většina jezdců se utábořila, a čekal dychtivě, až zarazí kolíky, až vztyčí rotmistrův stan.

Kolem se starali o koně, o večeři nebo o lůže. Pobera především vyčkal, až Vaško omyje hnědákovi nohy a jej opatří. Byl netrpěliv a pobízel sluhu, ať dělá. Jindy ještě čekal, až dá zamilovanému klusákovi obroku. Toho večera nevydržel, nýbrž šel na přehlídku, podívat se, jak se umístili, a přehlédnout stráže.

Stráně v pravo v levo zčernaly, pod stromy u vody, u potoka, kde bylo hlučno a živo, se hustě stmívalo. Na temně modrém pruhu nebes nad dolinou přepjatém třepetala se první hvězda. Na konci vesnice v cestě stály vozy. Tu bylo klidněji nežli na návsi a u vody. Vozatajové odvedli koně k potoku, vůz za vozem stál opuštěný. Nikdo u nich ani na nich; jen o voj předního opíraly se dvě vojačky.

Pobera se zeptal po voze Bodorovské. Ukázaly v pravo do vybitých vrat pustého statku, kde probělávala se plachta. Pokynul jim, aby šly, a stráž u vozů, opěšalého jezdce, poslal dále na samý kraj vesnice, sám pak zamířil k vozu Bodorovské.

Levicí držel meč v pochvě koncem do předu, aby nenarážel a neřinčel. Šel nedočkavě; k tomu vozu pospíchal vlastně hned, jak s koně slezl. Po tom, jak bylo za dne, jak s ním Bodorovská jednala a jak odrazila vlastního muže —

Kdyby tak — Mysl malovala a měkký, vlažný soumrak jí pomáhal. Cítil srdce, var krve, oči dychtivě hledaly. Na voze nikdo, před ním prázdno. Za ním však pustým dvorečkem, v jehož koutech se černalo od kopřiv a bejlí, chodila Bodorovská

krátkou procházkou sem tam, zamyšlená, s rouchou volně přes ramena, s vlasy uvolněnými. Právě docházela zpátky k vozu, když Pobera vešel.

Stanula. V tom šeru, z rámu černých rozprouděných vlasů vzhlédla k němu bledší, kouzelnější. Jak stanul s ní tak sám, v tom šeru, v odlehlém koutě, zachvěl se milostným zážehem. Byl rád, že to místo vyvolila, a přece se optal, jen aby promluvil, proč sem dala zajeti, a přeje-li si něčeho, večeři snad — Mluvil, mluvil, ale ne pevným hlasem, a ne s myslí na slova upjatou.

Stála tiše, poděkovala mu, že už jí není ničeho potřeba, a šla do předu. Tušil, že chce do vozu.

„Počkej!" zastavoval ji.

„Nač? Neseš mně sobolinu?" ptala se s úsměškem.

„Chceš-li —" chvatně se chápal.

„Ne, až na místě, jak jsem řekla. Dříve koně a sedlo."

„Zítra, v Kremnici." Kročil až k ní, viděl jí do hlubokých očí.

„Tedy zítra. Dobrou noc."

„Počkej!" a jak hnul rukou, zavadil o hebký proud jejích vlasů. A bylo po rozvaze. Chytl ji za ruku.

„Počkej! Počkej!" V tom slově zahořela touha vášně. „Počkej, nebo dovol, abych přišel pak —"

Na ráz se mu vyškubla a zdvihla ruku, jakoby ho chtěla uhodit.

„Jdi, jdi!"

„A nesmím přijít?"

„Ne! Jdi — jdi!"

Vyskočila na vůj, až se jí kolem ramen rozletěly prameny vlasů jako černé paprsky; mžikem byla ve voze a prudce, s chvatem zadrhovala plachtu.

„Paní, má paní!“ zvolal Pobera tlumeně, s vášní, a chtěl chytnouti plachtu; opodál se ozvaly hlas i kroky. Pobera se prudce obrátil a zaklel, když poznal Bodorovského; ten se zastavil a čekal jako stráž. Pobera vyrazil k němu ostrým krokem.

„Co je!“

„Šel jsem se podívat —“

„Špehovat!“

„Mám zde ženu,“ odvětil Bodorovský s úsměvem, jako na omluvu.

„Co chceš?“

„Dlouho nejdeš. Hrál bych —“

„O ženu —“

„Třeba o ženu.“

„Tu's už dávno prohrál, nemáš ji, nechce tě, ani vidět tě nechce. Ale o tebe bych hrál.“

„Jak —“

„Vyhraješ-li, půjdeš odtud, z roty, ale sám, a nerozloučíš se s ženou.“

„To je o mou ženu.“

„O tebe —“

„A o jaký základ —“

„Sto zlatých, kremnických, a co už máš, to máš.“

„Přidáš —“

„Na tebe?!“ Pobera tvrdě se zasmáv vykročil. „Nu, deset. Chceš, půjdeš?“

„A koně, co's mi půjčil.“

„Vem ho čert — Ale, vyhraješ-li, půjdeš; a vrátíš-li se, poženu tě skrze pračata jako lotra, nebo —“ zastavil se, podíval se mu blíž do tváře, hrozivě blýskaje očima, „budeš-li se k ní hlásit, zabiju tě —“

Bodorovský se mdle usmíval, řasami zakmital.

„Nač ty hrozby! A ještě jsem nevyhrál,“ nutil se do lehkého, veselého tónu. „Tak pojďme!“

Mlčky se vrátili pustou vsí mezi žoldnéřskými ohni do stanu, u něhož stál opěšalý jízdný v železném kapalínu na stráži s obnaženým mečem v ruce. Vaško dal hned rozžehnouti smolnici, snesl studené maso a chléb, nalil rudého vína z měchu do kovových pohárů.

Pobera málo jedl, nic nemluvil, často si však přihnul. Bodorovský chutě jedl, chutě pil a rád by také hovořil. Začínal. Pobera však zůstával jako dub. Když Vaško po večeři sklidil, upřel Bodorovský oči na Poberu jakoby čekal. Ale ten se nehnul, jak seděl v rozepjatém kabátci na sedle, ruce volně přes kolena, s hlavou pochýlenou.

Byl bez čepičky. Rozsekaná jeho hlava se zarudlými cestičkami jízev mezi plácky krátkých vlasů vrhala pitvorný stín na začadlou plachtu vysokého stanu, i kníry i orličí nos nad ně vyvstalý. V kmitavé záři smolnice zdála se rotmistrova osmahlá, hubená tvář temnější, a jízvy a šrámy od čela do spánků i za uchem zbrunátněly.

Seděl hledě do země, prosíkl ostře slinu mezi zuby; Bodorovského jakoby ani nebylo. Ten se již rozčiloval. Několikráte hrábl do svých prořídlých kudrn, pak vytáhl z váčku karty i kostky, rovnal je, míchal, na hrubý koberec na zemi před se položil, na Poberu pohlédl, a hned zase nedočkavě po kartách sáhl. Až se ozval, optal, tak tedy kdy začnou —

Poberova víčka světlých řas se zvedla, sivé oči upřely se na uvadlou tvář Bodorovského. Neřekl nic, pojednou vstal, šel do pozadí stanu, kde pod pláštěm a tlumokem byla nevelká, kovaná skříň. Vyňal z ní vak, zavřel zas a vrátiv se k Bodorovskému, usedl a začal sázeti zlaťáky řádkami po desíti.

Počítal je nahlas, drže v levé kožený pytlík, z něhož rostly ty svitivé záhonky na hrubém koberci.

Bodorovský se divil, co je, co rotmistr myslí; hleděl na něj a hned zas obracel zapadlý zrak na přirudlý blýskot zlaťáků a počítal zároveň, v duchu i očima, dukáty i jejich řádky. Už byla desátá, jedenáctá; Pobera zvedl hlavu a ukázav na peníze, řekl:

„Tak tu máš —“

„Co mi to dáváš?!“ žasl Bodorovský uraženě.

„Nechce se mi hrát, nebudu; a tak vezmi, a ráno jeď, hned časně ráno —“

Bodorovský sebou škubl.

„Pane brat, co si myslíš! Jsem uherský zeman a ne kramář, a ne žid. Chceš-li hrát — Ať hra rozhodne —“

Pobera se po něm podíval a zkrátka, v hrdle se zasmál až se mu ramena zatřásla. V tom všem byl posměch i opovržení i v tom, jakým hlasem nechutě zvolal:

„Tak dej karty!“ A chopil se zas poháru.

Bodorovský sáhl po listech hrubě malovaných. Vaško, v tu chvíli číšník, stál u vchodu a díval se na tu novou, panskou hru, jíž nerozuměl (kostky znal dobře), a divil se, jak to jde zkrátka, jak pán pospíchá, jak pán prohrává a prohrává, jak Bodorovský shrabuje zlatý řádek za řádkem všechen jako u vyjevení, s hořícíma očima. Venku vlahou, temnou nocí volaly stráže, kůň zařičel, kdes i několik hrubých hrdel jízdných bratříků zazpívalo —

Hráči mlčeli, Pobera se mračil a jak Bodorovský, jenž sebou šil a škubal, shrábl poslední zlatý řádek, odplivl si, vstal a poroučel Vaškovi, ať chy-

stá lůže, že si lehne. Bodorovský už také nemluvil. Usmíval se jen, nad zlatem; než do té lakotné radosti kápla zlost, co ten chlap žoldnéřský tak dělá, zlost se záchvěvem zahanbení a rozpaků.

XXIV.

Vaško již na úsvitě vzbudil Bodorovského, jemuž snídaní uchystal, koně osedlal, všecko jak rotmistr nařídil, nežli šel lehnout. Bodorovský pobledlý, červených víček, ustrojiv se, ohledal pás, přepočítal i zlaťáky ve váčku. Když posnídal a vína se napil, přistoupil k Poberovi, jenž právě se probudiv, seděl na svém nízkém loži, polonahý, přikryt bílým, starým pláštěm. Jak mu Bodorovský podal ruku, zbystřily se mu ospalé oči a ostře připomenul:

„Pamatuj, co jsme smluvili, co jsem ti řekl."

Bodorovský pohodil hlavou a levicí se dotkl šavle.

„Zapomněl's, co jsem večer řekl, a — no a —" ušklíbl se, „ji tam pozdravuj a mnoho štěstí!"

Vyjel z tábora sám a pustil se cestou ku Kremnici. —

Hned po slunce východu troubeno v pusté vsi „vzhůru". Jízdní sedlali koně. Rotmistr objížděl ležením a dojel také až k vozům v zadu, kdež zapřáhali. V opuštěném však dvoře, u vozu Bodorovské se nestavil. Jen vyslechl jednu z vojaček. Uslyšel, že už je paní vzhůru. Vyjeli. Vyschlou cestou, vyzářenou zlatem ranního světla, míhaly se stíny koňů a jezdců, a jasně zvučel cvakot podkov.

Pobera v čele roty dlouho nevydržel. Zajev na kraj cesty, čekal, až řady přejedou; vyhlížel vůz

Bodorovské, ji samu, sedí-li na sedadle. Seděla a nezmizela, nestáhla šperloch, když se k ní přímo rozjel.

Čekal, začne-li o večeru. Ale jakoby to bylo mihnutí večerní blýskavice, jakoby zhaslo bez památky. Ve zraku však cos cizího postřehl a jakoby slídivě pozorovala.

Zeptal se, mluvila-li s Bodorovským. Vzhlédla k němu překvapená i tázavě.

„Proč bych mluvila?!"

„Nebyl tu, u tebe, teď ráno —"

„Nebyl, nač by chodil —"

„Myslil jsem, že se byl rozloučit."

Úžasem chvatně vyrazila:

„Odjel?!"

„Odjel a již se nevrátí."

Pobera viděl, že mu nevěří.

„Odjel," opakoval, „věř, odjel na dobro; nevrátí se —"

„A kam —"

„Nevím kam."

„Ty's ho vyhnal!"

„Ne, ctí a věrou se dokládám, jel sám, po dobrém."

Mária Lengyeleovna se zalekla, že zůstala sama s tímhle — Rozčilovala se tím pomyšlením i zprávou, že muž odešel dobrovolně, ani nehlesnuv. A prudčeji nežli předevčírem dolehlo podezření, že jsou o ni smluveni. Bodorovský jenom tak neodešel, zadarmo nezmizel — Krev se jí vhrnula do tváře potuchou, domněním, že ustoupil za peníze, zač jiného, že ji prodal za peníze! V očích ji pálilo, nemohla hned na Poberu pohlédnouti. Tišeji, mrtvým hlasem se optala:

„Kdy odjel —"
„Dnes ráno na úsvitě."
„A včera večer —" vyhrkla. Hluboké, černé oči svítivě vbodly se do zjizvené tváře. Píchlo ji, že rotmistr včera večer za ní k vozu přišel asi s vědomím mužovým, s jeho svolením.
„Včera večer," opakoval s úsměvem Pobera, jeda těsně vedle vozu. „Nehněvej se na mne —" Netušil, proč se Mária ptá. Jakoby té omluvy neslyšela.
„Ale co můj muž!" naléhala.
„Seděl se mnou ve staně a hráli jsme v karty."
„A oč — Neměl žádných peněz."
„Ale hráli jsme o peníze." Pobera se usmíval, „Bodorovský vyhrál, a dnes odešel."
Zdálo se mu, že je tvář její bledší. A tvrdý výraz v ní, v očích, jako pohrdání, ošklivost. Nemluvila a za chvilku vstala, oddělávala řetízek sedadla a ohlédla se po plachtě.
Pobera otočil koně a jel kvapně do čela.
„Divoká kočka!" kmitlo se mu. „Ale krásná je, krásná. Bude se bránit, ale ať brání! —"
Jí v tu chvíli stávalo se domnění jistotou. Bodorovský neodešel jenom tak; prodal ji, prodal jako nějakou — A ten tu ji koupil, ten český lupič škaredý — Dlouho seděla pod spuštěnou plachtou ve voze na truhlici, oči v prázdno upřené, nedbajíc cesty, nevšímajíc si lesnatých strání v pravo v levo. Temný hněv ji prochvíval a nejistota tížila, je-li tomu tak a jaký bude boj s tím rotmistrem, a jak odtud, jak se ho zbaví —
Vůz hrkal přes kamení zlé cesty, vozy za ním rachotily a klapaly, křik, pobídky vozatajův v předu i v zadu neumlkaly. A pojednou ticho. Vůz zarazil a všechno kolem stálo. Oddělala kvapně plachtu.

Byli u první zastávky. Kremnice před ní, staré, báňské město mezi vysokými vrchy s pozadím černých lesů ve příkrých stráních, samo v mírném svahu, na jehož nejvyšším místě, jako vyšehrad města strměl kostel sedlové rudé střechy s mohutnou věží, opevněný příkopem, baštami, celým hradem, od něhož se stáčely hradby dolů kolem města, pevná zeď s kulatými baštami a s věží nad tvrdou branou. —

Mária viděla, že vozatajové koně vypojují, že jim přinášejí vodu z hrčivého potoku, že všecko kolem se chystá na oddechnutí. Zeptala se vojačky, nepojedou-li do města. Že nepojedou, uslyšela, že jich do města nepustí.

Po chvíli jel kolem padesátník roty, Petr z Hronova, a ten dotvrdil, co vojačka řekla, a doplnil, že jen rotmistr s dvěma jízdnými jel do města promluvit s hejtmanem Oškrdem.

„Tamhle," ukázal ke kostelu a jeho hradbám a baštám, „tam jsou naši, Jiskrova posádka, a hejtman Oškrd, a dole v městě Němci, měšťáci; tam dělají, víš-li, ty zlaťáky dobrého rázu a dobré váhy kremnické, a nemohou jich dost nadělat, nestačí." Bradatá, osmahlá tvář vladykova se zasmála. „Věru nestačí, a tady," vzpomněl pojednou a ukázal na vrchy k západu, „tady to zlato roste, tady všude, to pokušení."

„Dlouho se tu zdržíme?"

„Ne, co rotmistr přijede —"

Bodorovská byla dychtiva, přiveze-li Pobera sedlo, dá-li koně. A dá-li, bude jezdit s ní, bude ho mít častěji po boku, bude musit s ním častěji mluvit a hledět na něj. Bude, bude, musí, aby mohla odtud. Odtud!

Přijel dříve nežli se nadála a rovnou k ní. Za ním vedl Vaško grošatého bělouše dlouhé hřívy s novým, ženským sedlem, s pochvami s lesklými puklami, s prsosinami, od nichž visely strakaté střapce. Toho klusáka vystrojeného, pěkně sedlaného jí nabídl, i nový závoj, jejž koupil, jemný poučník. Přemohla se, přijala koně i závoj vděčně, s úsměvem.

Poberovi se zajiskřilo v očích, když připravivši se ve voze vsedla na koně, když ji zahlédl v tmavých šatech, v čapce kožešinkou lemované pružně na koni sedící, když koně pobídla a dechový závoj poletoval jako stín za ní, od její krásných, černých vlasů. Sám jezdec s tělem duší byl nadšen, jak krásně seděla, jak se nesla, jak jela — Na kus zůstal vedle ní a nerad zajížděl ku předu, v čelo roty; musil však, aby se bratříci neohlíželi, co tak na sukni uvázl, aby se Petr z Hronova nesmál. —

Než vrátil se zas a pak ještě několikrát, jak jeli od Kremnice na poledne hlubokým údolím, když opodál sv. Križe zahnuli na východ pod Šašov hrad a když klusali údolím Hronu ku Zvoleni, jak tudy před nimi se brali Janko Vlk se svou družinou. Pozdě odpoledne otevřel se jim nový kraj; Zvoleňský hrad se před nimi zabělal z lučinatého údolí. Bratříci s koní zavýskli, když ho shlédli a město a hemživý tábor při něm.

Pobera narazil na čapku šalíř s kraboškou*) a chopil se velitelského palcátu, leskle na rukojeti pobitého klaničníku, jejž měl viset u sedla, a vypjal se v sedle. Bratříci také dali železo na hlavu, utahovali pasy a jak dojížděli, vztyčili kopí; hustě jako les zježila se nad řadami a povznesená korouhev

---

*) Helmice s podbradím.

hrdě zavlála. Trubač zatroubil, bubeník uhodil v kotle, jež měl před sebou zavěšené přes krk svého koně. Každý se v sedle vzpřímil, kdo unaven dlouhou jízdou si vyhovoval, každý vypjal prsa, jakoby se všecko ležení na něj ohlíželo.

XXV.

Do ležení přihrnula se nová vlna. Kde kdo chvátal podívat se na bratříky z Polska, pozdravit je, uvítat. Rotmistři, padesátníci rot v ležení, Janko Vlk se svými zemany, k nimž a k jejichž pohárům ve staně se navrátil od vozů vystěhovalců rozmrzelý, Šumichrast, Revický, Švehla, Jan z Kozolup, obstoupili Poberu z Lomu nevím kam domů, jak s koně slezl. A již byl jejich.

Sotva dal nutné rozkazy, sotva že svěřil zatím vedení Petru z Hronova, a již měl jíti s nimi. Jen na okamžik uskočil k vozům k vůli Bodorovské. Nadál se, že před ležením vsedne do vozu; zastal ji však na bělouši prostřed ruchu a hemžení u vozů a stanu, jejž rotmistrovi rozbíjeli. Jakoby schválně v sedle zůstala, aby ji kolem viděli, aby si jí všimli.

Zamračil se, když ji tak shlédl, a stručně jí připomenul, jak už jí cestou navrhl, aby užila jeho stanu, aby do něho vešla jako do svého, že ji ve všem poslechnou, čeho by si přála pro své pohodlí. Hleděla na něj s koně mlčky, z pod víček, chladně, a divně se usmála, jak sebou trhl, když zaslechl hlasy nových známých.

Švehla přišel za ním a Chujava, jenž rukama rozhodil a hned je prudce spustil, překvapen krásou mladé paní na bílém koni pěkně sedlaném. Švehlovi zablesklo chtivě v očích a hned se do zadu

obrátil, volaje přátele a druhy. Ale v tom už stanul Pobera u něho a chvatně vybízel, aby šli, že už je hotov. Zdálo se, že chce bratříky dostati z toho místa.

Švehla šel, ale nahlas chválil, jaká to na div spanilá, kde ji pořídil, má-li ji z Polska, dostal-li ji snad v bituňku,*) a volal na ostatní, kteří docházeli, kdyby viděli, kdyby viděli, jakou má Pobera krásnou —

„Je má žena, mlčiž!" zahoukl Pobera, aby odrazil příval otázek a snad i žertů. A také z opatrnosti, z obavy, jež na něj v ten okamžik padla a jíž se neubránil.

Vedli ho táborem do města. Šel rád, oživl, osvěžel. Byl už dlouho v ležení, dlouho na samém pochodu, stýskalo se mu po hluku a šumu, po bratrském veselí a pitkách i po bratrské „práci". A tady se mu zalíbilo na pohled.

Ve bráně potkali Dubánka z Čivic, Čecha, z družiny pana Jiskry, statného rotmistra, vyrudlých knírů, ale do ruda opálené tváře, nevelkého, ramenatého, velkého milovníka a znalce koní, jenž šel Poberu uvítat ve jméno nejvyššího hejtmana. Uvítal tedy, ale pak byl s ostatními pro krčmu, že je dušno a prašno, a pan Jiskra že je právě v práci, kanclíř že je u něho, a Burian i Kollár, Šašovský kapitán, a že tam venku čekají také nějací sedláci z Čech, ti že už tam dlouho čekají, tož aby Pobera raději v krčmě počkal, tam že se líp čeká —

I čekal rád a pak i na zámek, na nejvyššího zapomínal, jak si ho páni bratři zasedli, jak mu připíjeli, jak se ho dotazovali na cestu, na službu v Polsku, co král, platí-li a jaký tam žold a plat, na bratry hejtmany a rotmistry v Polsku, jež znali

*) Dělení kořisti.

buď jenom dle jména nebo i osobně, na Koldu z Náchoda a Kavku Václava a ostatní. Sami mu pověděli, co Mladvaněk v Rakousích, jak z Najbachu najíždí, jak zle se s ním mají Prešpurčané i Vídeňští, jak posílá v jízdy na jich škodu, teď že u něho jsou Smolík z Biskupec, Trčka, Mikuláš z Křižanova, také Smikovský a také kněz Václav*) a Vítovec že ještě Cilským slouží.

Do toho skočil Dubánek, tázaje se Pobery, ví-li, slyšel-li, co v Polsku robí Žák ze Svoborovic, Mikuláš, a co Měřička z Tiskovic.

Dotazoval se na ně horlivě, znal je z těch dob, kdy sám nějaký čas v Polsku „polem pracoval". I na Mikuláše Farda lékaře vzpomněl, je-li plesnivka stará ještě na živu, zná-li ho Pobera, ten Fard podle Koldovy roty že jemu, Dubánkovi, dvě rány zhojil, ale co se do nich koudele nacpal a kadidlového prášku nasypal, a při druhé že neměl kadidla, to že mu prachu sypal, střelného prachu, a to že bylo skoro líp, že se dříve hojilo nežli po kadidle, ten Fard že ranám rozuměl —

„Ale sem nechtěl," hlásil Pobera, „zval jsem ho; a že ne, že zůstane u Koldy, šelma stará, opilá, pořád opilá. Ale to nejlíp šije a zašívá, spravuje —" Pobera sňal čapku; šalíř nechal v táboře na starost Vaškovi. I sklonil hlavu —

„Vidíte, jak umí šít, to je skoro všecko jeho dílo, ti mrzcí a škaredí šrámové." Pobera se pohladil přes temeno, přes bludiště jízev mezi krátkými vlasy.

Smáli se i vykřikovali, údivem i úctou, ne tak nad tím dílem lékařským jako nad tím svědectvím mužského udatenství. Jan z Kozolup hučivě, více

*) Kníže Václav Ostravský.

pro sebe, prohodil, a tak co Uhrům, že pro jejich šavle nenechal ani místečka; Švehla se smál a vykřikoval, že je Pobera kočka, když vydržel tolik ran najednou, a Janko Vlk, zapomenuv té chvíle na své mrzení a na vystěhovalce, připil Poberovi, aby když dává tolik zašívat, aby za to Huňadovcům kůži trhal a třepil. — —

Na hradě bylo, jak Dubánek z Čivic Poberovi ve bráně pověděl. Na chodbě před kanceláří nejvyššího hejtmana ustavičný šum a samý chvat. Přicházeli, odcházeli, tu z čeledi páně, a zase rotmistři z ležení, dva zvolenští sousedé, starý Lapka, a zase nějaký zeman slovenský, pan Zvířetický přešel s Talafúsem; pak těžkým krokem a hlučně hovoře kazatel páně Jiskrův, kněz, kulatý, ducatých tváří, jenž vyprovázel pana Buriana, vysokého, přitloustlého, v dlouhé sukni s širokým hedvábným pasem. Pan Burian šel vážně maje velká víčka přiklopená. Nemluvil, jen někdy hlavou z lehka přikývl, kníry v žlutavé tváři přihladil nebo řasami pohnul, na znamení, že ano, že souhlasí.

Volně přešli, a zase jiní se kmitli; jen kněz Lukáš Luk a Vít Tomášek vůdce vystěhovalců z Chrudimska chvíli postáli a čekali. Přišli sem z ležení dát si napsati průvodní list na další cestu a stvrzení na půdu v Rymavské dolině, aby se tam mohli usadit bez nesnází. Kolikeré dvéře měli před sebou. Krajními na pravo dostali se do vybílené jizby dřevěného stropu, kdež u těžkého, prostého stolu seděli tři mladí muži, krajané, Češi, jak dle obleku poznali. Psali, jak jim čtvrtý, sekretář, otylý, v dlouhé, tmavé sukni říkal do péra sedě u stolu stranou, na němž stál pulpitek s nakloněnou deskou: „— — nařizujeme, aby poddaní, aby poddaní,“ opakoval,

„od každých dvacíti port*) vůz jeden s šesti koňmi, item od každých čtyř zemanských dvorů koně dva, a spíže ať sobě zjednají na týden, tak jak nyní obesíláme, aby přijeti nemeškali sem k Zvoleni. A v tom učiň pilnost. A také obešlete všechny zemany, ať též s námi svými životy i lidmi svými na hotově se mají k tahu vedle nás -- Datum dnešní, jako jste psali Kremnickým," doložil sekretář píšícím. „Tvůj list —" ukázal na jednoho z písařů, „na Vigleš, famoso Korbel, famoso," opakoval, „ať se nezmýlíš, a ty," ukázal na druhého, „ty do Kremnice, famoso Joani Oškrd, a tvůj," kynul třetímu, „generoso, rozumíš-li, na Klášter generoso Mathias Jakeš; a pak podobné listy napíšete, ve jméno pana nejvyššího, do slova je opíšete famoso Martino Valgata, a Zelenkovi a ostatním hejtmanům v gemerské stolici, jak je tu všecky máte na tu té ceduli —"

Teprve nyní, když si své vyřídil, obrátil se po knězi Lukovi a Vítovi Tomáškovi.

Uslyšev, co chtějí, ukázal po vedlejší místnosti.

„Tam se obraťte, tady máme vojsku na starosti a vojnu, tady vedle —" Kynul ještě jednou.

Vkročili do jizby ještě větší, rovněž tak jednoduché, dřevěného stropu. I tam psalo několik mužů mladých, starších, v sukních i polosvlečených, pilně psalo, až brková péra skřípala tichem dusné jizby, do níž se slunce opíralo. Psali, namáčejíce do hrubých, těžkých kalamářů, listy i do knih a jeden dělal rubriky dle linealu do úzké, dlouhé knihy.

Sekretář, hlava jejich, stál u stolu v okně tlustých zdí. O příchozích už věděl a slíbil, že jim hned dá napsati, oč žádají, ale aby šli ku kanclíři páně, žeť vedle, tady hned; a ukázal.

---

*) Vrat.

Třetí jizba, onačejší, klenutá, měla křesla dvě suknem potažená a ozdobnější stolice bez lenochu. V čele u stěny blíž okna stál dubový pult páně kancléřův jako trůn nějaký. Šlo se k němu po třech dřevěných stupních a nad lenochem měl stříšku dřevěnou s pruhem gotického vyřezávání.

Kancléř, ne kněz, s kníry, ve tváři požloutlý, v tmavé, dlouhé sukni, suchý a drobný, sestupoval právě, nesa nějaké papíry. Pospíchal, nicméně vlídně přijal příchozí.

„Škoda, milí krajané, přeškoda, že jste nepřišli o chvíli dříve, musím nyní k nejvyššímu, a tak prosím vás počkejte, počkej milý kněže, zatím vám cedule napíšou, a já pak stvrdím; všecko stvrdím —“ Zavolal písaře z vedlejší kanceláře, poručil mu, aby tedy milým krajanům tak učinil, aby hrubě dlouho nečekali, a pokynuv, odešel —

V tu chvíli měl Jiskra ještě radu u sebe, Talafúsa, Buriana, Kollára, kapitána Šašovského, znalce krajin. Také mladý pan Zvířetický seděl s nimi, ač nemohl o věcech dosud hrubě promluvit, poněvadž se tu sotva ohlédl. Než Jiskra ho pozval a on vážil si té důvěry. Slova mu neušlo, jak nejvyšší hejtman objasňoval, a jak jeho rada rozkládala u těžkého stolu pokrytého pergameny a papíry.

Jiskra, po domácku, v lehké sukni světlé, s uvolněným pasem (bylo dusno), už vypověděl, jaké dostal zprávy; že mu je Žáček přinesl, nesdělil. Oznámil, že gubernator měl naposled ležení v Temešváru, odtud že se již hnul a postupuje na půlnoc, že snad už minul Arad, že v jeho vojsku je vojvoda Dan s valašskými rotami, Blažej Maďar že vede kumanskou jízdu, a Jan Rozgoň, vojvoda Sedmihradský, že přirazil s kolika houfy k Huňadovi a

Kampolt z Nany že vede Ráce, že čekají ještě banderia jagerského biskupa.

„A ještě pošlou rudé posly po insurekci,“ dodal Jiskra. „Nebo již posílají. Huňad Jánuš shání velké vojsko, zle chce na nás uhodit.“

Usmál se, hrábl rukou do černých vousů.

„A kudy — kde —“ prohodil Talafús, a Kollár hned hádal, že asi jistě na Lučenec.

„Nebo zase v tvou stranu,“ Jiskra se k Talafúsovi obrátil, „zase na Košice, když tam od Němců čeká pomoc, od měst. Ano —“ dotvrzoval, když viděl, jak oči všech na něm tázavě utkvěly, „ano, a oni s ním už jednají, Kežmark, Levoč, Bardějov, i Košice i Prešov, ano. Kežmarských posel jel tu ty dni Trenčínem, tajně, v přestrojení, a náš Michálek ho pustil, ano, ano, pane Heřmane,“ Jiskra se obrátil na Zvířetického a smál se, „zrovna kdy's ty tam byl.“

„A kde byl ten posel?“

„V hospodě, v městě.“

„Tam byl Janko Vlk.“

„A kolik zemanů. Tolik chrtů a zajíc přece upláchl; Němček zchytralý. Proto, milí přátelé, musíme pamatovat nejen na Lučenec, ale také na Spiš a na Košickou stranu a na tu myslím nejvíc. Pošlu ti tam posily, Jene,“ řekl Talafúsovi, „a dle toho všecko zařiď.“

Vešel starý Lapka a hlásil kancléře. Jiskra pokynul; ještě nežli kancléř došel ke stolu, volal na něj:

„Nezapomněl jsi, jak jsem kázal stran hotovosti —“

„Právě píšou listy všem hejtmanům stran zemanů a lidu, aby pohotově byli.“

„Do Kremnice jste psali —“

„Oškrdovi; psali.“

„A Kremnickým, že nám je síry a olova potřeba, aby nás tím opatřili a zjednali. A dvacet sudců prachu,“ vzpomněl pojednou, „to také, ale žádné výsevky prachové, nýbrž prachy jadrné, a kruhy olova, a puškař Jan ať pošle houfnic a kusů, co má hotových, a všecky pošlete dolů na Lučenec, to Dubánkovi připomeň.“

„Stane se. Tu nesu listy, ale nejdříve, račiž dovoliti,“ kancléř se usmál, „mám tu list,“ vytáhl ho z papírů, jež držel v levé, „posel hartusí o odpověď. Neměl strpení, nechtěl na chodbě čekat, klepal přes tu chvíli na dvéře, a zas do dírky v zámku nahlížel a zas klepal, pootevřel, ptal se, je-li to už, a pes jeho, má takového vlka hrozného ovčáckého, škrabal na dvéře a kňučel. Tak jsem dal chlapa zavřít do věže i s psem; teď tam bouří a mlátí na dvéře, a pes štěká, až uši prý zaléhají.“

Jiskru to patrně bavilo. Zasmál se a odkud ten posel se optal.

„Tady z hor, jakýs zeman píše.“

„Nu, tedy čti nejprve,“ poručil hejtman vesele, „když tak hoří.“

Kancléř rozbalil list starého, nevzhledného papíru divně složený a jal se čísti:

„Milý pane Jiskro!“ Usmál se a všichni tomu důvěrnému oslovení.

„Milý pane Jiskro! A tak počul som, že voláš do boja. A tak u nás povrávajú, že máš zas do činenia s Janom Huňadom, že preto sa na vojnu strojíš. Akže by to tak bolo, daj mi to vedieť, já by som Tvojej Milosti v tom rád poslúžil, alebo v čom by som sa

ti zišiel*) v poctivom a dobrom, ale najradšej šabl'ou. A taktiež chlapec, Matúš, syn môj.

Prišli bysme oba a tak nám daj vedieť.

Matúš Dobák starý z Poník."

Temně osmahlá tvář Jiskrova se za čtení vyjasňovala, úsměv pohnul rty, až z houšti černých vousů zabělaly se zuby.

„Věru, pěkný lístek, líbí se mi. Z Poník se píše —"

„Tady v kopcích," Petr Kollár mávl v tu stranu rukou. „tady k Lubětové, mezi lesy. Že až tam —"

„A co žes posla zavíral," obrátil se Jiskra na kancléře. „Pošli pro něj, sám mu odpovím. Hej Lapko!"

Starý, drobný komorník sivých knírů čile vešel. Očka mu jen hrála. Vyslechl, otočil se a za chvilku uvedl neodbytného posla, jejž vyslal Matúš Dobák starý z Poník.

Byl chlap jako hora, v krátkém, otevřeném kožíšku bez rukávů. Pravou držel za sprostý obojek bílého, ovčáckého psa, zlého, zrovna vlka, v levé beranici. Těžký čekan musil nechati venku. Z prošedivělých vlasů dlouhých až na ramena vyhlížela hubená, osmahlá tvář nízkého čela, vysedlých lícních kostí, plná vrásků, zdrsnělá hustě vyrážejícím strniskem. Zpod hrubé košile sotva přes prsa sáhající svítil až k širokému, těžkému opasku nahý život s černým pruhem od zarostlých prsů. Úzké nohavice z hrubého sukna otočeny byly na lýtkách řemeny zaprášených, sešlapaných krpců.

---

*) Hodil

Neohrabaně se poklonil, plaše pohlédl po pánech, i vystrojenou jizbou, hned však upřel hluboko zapadlé oči ke stolu, jak Jiskra z ostra spustil:

„Jak se voláš!“

„Jano Nejtušiak, vaše milost.“

„A tvůj pán —“

„Urozený Matúš Dobák.“

„Co robí.“

„A tak, do hor chodí, na jeleny, na medvědy, vlčí jámy robí a je-li doma, líhá, ve stínu i na slunci —“

„A syn jeho —“

„Mladý pan Matúš — ai ten loví a líhá.“

„Cožes taký hluk tropil, do dveří bil, takový-li u vás mrav —“

„Spěchám, vaše milost; urozený pán na mne zkřikl: Hurčalo, tak mě také volají, Hurčalo, zkřikne, doneseš toto na Zvoleň na zámek, a nevrátíš-li se mně zítra s odpovědí, zmrskám tě jako psa a zavru tě.“ —

Všichni se usmáli, a Jiskra se zasmál. Toho chlapa tu zbít — Jaký ten Dobák Matúš —

„Nu, aby tě nezbili,“ mluvil Jiskra, „jdi a řekni doma, že tak je, jak tvůj pán píše, že vojna bude, ať tedy přijede a mladý s ním, že je rád uvidím, ale ať si přispíší. Tu máš, vína si kup, ale neopij se, ať domů dojdeš.“

Hurčala Nejtušiak vyvalil oči, jakoby nevěřil, ale pak rychle přikročil a chvatně sáhl po stříbrných, jež jemu, podlesákovi, byly tak velikou vzácností.

„Jdi a ještě list dostaneš, počkej venku, ale do dveří nebij!“

Hurčala se klaněl Jiskrovi a ostatním, pojednou však, jak jeho bílý vlk zavrčel a zuby vycenil, okřikl

jej jako někde v lese, a hned se otočiv táhl ho ven. Byly jich obou plné dvéře.

Jak zapadly, shaslo veselé projasnění. Jiskra jakoby na ráz zapomněl na list i posla, již ho na chvilku zabavili, zeptal se kancléře, co ještě nese. Ten ukázal jiný list a hlásil:

„Vaněk ze Lhoty píše a žádá, aby byl dán do Lučence vedle Matěje z Kněžic za hejtmana, že by chtěl —“

„Nic, ani slyšet nechci. Je člověk lehký, bylo by nepříjemno dobrým lidem jeho poslouchati. Pečeti nemá a od rot je šerednými slovy naříkán, vím to. Byl by mně jen k hanbě. Zahoď ten list. A což nadršpán —“*)

„Nepsal.“

„Ani Fryštacký?“**)

„Dosud také ne.“

Jiskra se obrátil po svém diplomatickém poslovi Burianovi, jehož mohutné tělo těžko spočívalo v křesle. Nažloutlá tvář byla klidná, jako netečná, velká víčka přiklopena. Zvedl je, potáhl široký hedvábný pás na kulatém břiše, když se Jiskra ostřeji optal:

„Nadršpán a Fryštacký nestojí asi pevně, obracejí se snad zase k Huňadovi —“

„Rač spoléhat,“ odvětil Burian klidně, určitě, s plným přesvědčením. „Oba jsou jako byli proti gubernatorovi. Zjevně dosud nemohou; nadršpán do očí mně řekl a Tvé Milosti dal napsati, že má lítost království uherského, protože jisto je, že Huňad Jánuš mladého krále do země nechce, aby sám mohl panovat.“

---

*) Ladislav Gara, palatin.
**) Mikuláš z Uljaku, vévoda sedmihradský.

‚A trůn připravit svému rodu.‘

„Ano, toho mínění jsou oba. Posly jejich můžeme čekati každé chvíle.“

Jiskra uspokojen obrátil se zase ku kancliři:

„A což mejta z hradů, poslali hejtmané —“

„Poslali, ale ne mnoho.“

Jiskra se zasmál.

„Toť abych prodal šubu a šavli.“

Šašovský hejtman Kollar živě se do předu vychýlil, aby sebe a hejtmany na hradech obhájil.

„Pod hrady se mejto teď zle vybírá, všude. Strach je z vojny a kdo může, mejto obchází, obzvláště chlapi s dobytkem.“ Mluvil rychle, slovensky, a rozkládal živě rukama. „To raději ho táhnou po lesích, po tajných stezkách, a třeba by ho strkati musili a sobě vaz zlámali.“

„Ať se takové stezky lépe střehou, a koho na nich s dobytkem dopadnou, ať mu ho odženou,“ poroučel Jiskra hned, bez rozmyšlení, důrazně. A pojednou si vzpomněl:

„Což detvanští jonáci do pěších rot —“

„Přivedou je, čekáme je každé chvíle,“ odpovídal kancléř a hned také hlásil: „Jsou tu chlapi z Čech, z Chrudimska, s knězem, stěhují se do rymavské doliny, čekají na listy bezpečenství.“

„Ty jim vydej, ať mají všechnu pomoc a ochranu. A to ještě, milý kancliři: Jagerský biskup chystá banderia Huňadovi na pomoc. Chromec, pokoje si nedá. Ať se za to holduje! Napiš mu, že ho budeme hubiti, jeho zboží a lidi, a připište, že ta pálení dosud bohdá ještě nic nebyla, ale teprva mají býti!“ Černě osmahlá tvář nejvyššího kapitána se zchmuřila, oči pod hustým obočím blýsknavě prošlehovaly. „A zemané novohradské stolice stojí také při Huňadovi, alespoň mnozí, ty mi dejte všechny zejména na ce-

duli vypsané a pište jim, že pokládám na ně pět set čebrův ovsa a pět set zlatých kremnických.“ Ve vousech vysoko zarostlých tváří proskočila temná červeň. „Ať to pošlou sem, na Zvoleň, ale bez výmluvy. Pakli toho neučiní, že je s pomocí boží k tomu připravíme, pálením, šacováním, jímáním, jakkolivěk budu moci. To jim dej také napsati. Již čas na ně. Nic jiného? Zatím dost. Milí páni, už se připozdívá, a je dušno.“ Vydechl, setřel s temného čela rukávem pot. „Zapijeme to.“

„Ale dřív rač ještě vyslechnouti mou žádost,“ ozval se pojednou Zvířetický. Vstal a stál jako mladý strom svěží, jarý. „Rád bych dolů na Lučenec. Až tam teď budeš posílat, rád bych s tou výjezdou.“

„Ah, ah,“ Jiskra podal mladému pánu ruku, „do hor tedy ne, dolů chceš. Jeď s pánem Bohem, rád to slyším; udatných všude třeba.“

Vešel starý Lapka s vínem a hlásil zároveň, že se navrátil Dubánek z Čivic, jenž byl uvítat tu rotu z Polska. Jiskra pokynul, ať vejde.

Rotmistr, koňař, vyrudlých knírů, ale zardělejšího čela i spánků vešed podal zprávu o Poberovi, jak přijel, že ve dvou stech koních, že to pravý rotmistr a rota celá pravá, koně, dobré koně a i pěkné koně, a jízdní v dobré, plné zbroji a rotmistr sám, statečný, oh, statečný,“ Dubánek se patrně rozehříval, „rotmistr zmužilý, samá rána, samá jízva, ale ženatý.“

Všichni se mu dali do smíchu, jaký to našel chlup v těch ctnostech, a Jiskra po něm naschvál opakoval:

„Ale ženatý! A nic ti o koních nepovídal?“

„Ó, povídal, dost, o svém klusáku, má prý znamenitého hnědáka, vysokého, šestnáct pěstí, krásné, dlouhé šíje; a smělý prý je, věřím, máť veliké chřípí a oči, jak povídali.“

„A jakou má ženu ten Pobera,“ zaškádlil Talafús.

Dubánek mávl nespokojen rukou.

„Prý na div krásnou, povídali, a Švehla ženarský pořád o ní začínal, až se již Pobera čertil.“

„Proč nepřišel?“ ptal se Jiskra.

„Řekl jsem, že ráčíš býti v radě.“

„Pošli pro něj.“

XXVI.

Mária Bodorovská vydala se z Žiliny hledat Imricha, zprávy o něm, stopu jeho nebo i hrob. Z té cesty ji strhli. A jak! Žhavě cítila své ponížení. Nenáviděného muže byla té chvíle zbavena, ale za to se dostala do jiné, jí odporné moci. Rotmistr ji koupil a bude chtít, aby byla jeho ženou.

Zatínala pěsti při tom pomyšlení a nad tím, jak je bez moci, jak není a nebude nikde dovolání mezi těmi Čechy.

Od té chvíle, co se oddělili od roty Třikrátzlého, co ji pobouřilo podezření, že jsou o ni smluveni, strojila plány, jak by se vytrhla z toho ponížení. Přemítala o tom v zášeří vozové plachty za dne, kdy vůz hrkotal bídnou cestou, i za noci, kdy tiše stál, kdy v napjetí, rozčilená s dykou v ruce čekala, že se snad rotmistr připlíží —

Záhy postřehla, že ji vojačky hlídají. Viděla všechny těžké překážky, viděla, že na Poberu nemůže tak bez ohledu a příkře, jak jednávala s mužem. Kočičím, lstivým krokem chtěla se mu vymknouti. Proto s ním cestou mluvila, proto přijala koně i závoj, jejž by nejraději na pentličky roztrhala a rozšlapala, zdupala.

Proto neodepřela a vstoupila do rotmistrova stanu, když jej postavili. Mohla tím spíše, když Poberu odvedli rotmistři a slovenští zemané. Na první chvíli se jí uvolnilo Za těsný, nepohodlný vůz měla kryt vysokého stanu. Ušla všem pohledům vozatajů, žoldnéřů a vojaček, byla alespoň na okamžik sama a v tichu. — Učouzené, deští a pliskanicemi ošlehané stěny z hrubého, konopného plátna dusily hluk táboru, křiky, pustou směs hlasů. Dýchalo se tu volněji. Čpavý zápach, výpary z koní a mužstva, z rozvěšených prošívanic a smolníků*) čerstvě natřených a napuštěných do stanu tak z plna nepronikaly.

Seděla na jakémsi balíku na hrubém koberci sama, v příšeří, s hlavou skloněnou, zamyšlená. Rozhodnutí nastávalo. Pobera — A kde ten — Na muže vzpomněla. Jistě není daleko odtud. Tu v tom reji bude hejřit, hrát, prohrávat peníze, které stržil — za ni — — Až sebou škubla, hlavou do týla pohodila, jak ji uhodilo, jak ji bodlo to pomyšlení. A Pobera — Až se vrátí —

Musí odtud. Přijeli údolím od západu a tím údolím odtud na půlnoc dostala by se, jak hned po příjezdu vyzvěděla, do Báňské Bystřice. Odtud na Brezno a z Brezna na Muráň — zase tam mezi ty hrozné, neznámé hory, do pouště těch nekonečných lesů, zrovna mezi ně, mezi Jiskrovce a bratříky. Tam by Poberovi všude pomáhali. Nebo dolů, na dolní zemi, domů, do novohradské stolice — Tam ne tak daleko a cesta známější, ne tak nebezpečná, na Vigleš, Lučenec. To již znala, tam by se již spíše uchránila.

*) Prošívanice, lněný pancíř. Smolou, dehtem napuštěný slul smolník.

Ať kamkoliv! Kam bude lze vyrazit, ať na půlnoc, ať dolů na poledne, jen když se odtud vytrhne. — V rodné krajině sice již nikoho neměla, strýc, jenž se jí siroty ujal a pak ku sňatku s Bodorovským donutil, už zemřel, ale přece tam toužila. Bude volná, bez těch pout. Až se jich zbaví — Oddávala se tomu snění. Než hrozivý stín těžké chvíle zůstal před ní, musila se chystati na nejbližší nebezpečenství. Napjatě naslouchala, neozve-li se Poberův hlas z příboje a šumu, jenž táborem ku stanu v nestejných vlnách dorážel, a přes tu chvíli plaše obrátila pohled po vchodu, nerozhrnuje-li plátno, nejde-li už —

V stanu se stmívalo. Vstoupila vojačka a zeptala se, má-li přinésti světlo. Bodorovská nechtěla. Za chvíli přišla ta žena zas, oznamujíc, že přinese z vozu lože, že paní velkomožné tu ustele.

Bodorovská zrovna vyskočila a zkřikla popuzeně:

„Kdo ti to poručil!“

„Pan rotmistr.“

„Nechci,“ odbyla ji zkrátka, přece však mírnějším hlasem. „Půjdu do vozu spat.“

„To není možná, velkomožná paní.“

„Proč?“

„Pan rotmistr poručil, abys nechodila, abys ostala tu ve stanu.“

„Neostanu, půjdu!“

„Nesmím tě pustit.“

Mária ani nehlesla, z nenadání však vojačku prudce odstrčila a brala se chvatným krokem k východu. Než tu se jí postavila do cesty druhá strážkyně. Mária stanula a velitelsky jí kynula a poručila jí hněvivě, maďarsky, ať se klidí, a vytrhla dýku z pochvy. Vojačka překvapená rychle se uhnula.

Bodorovská vyrazila ze stanu a brala se rychle ku svému vozu, u něhož stál uvázaný její bělouš chroupaje chutě seno. Vyhoupla se na voj a mžikem vstoupila do vozu, té chvíle odkrytého. Nikdo si toho kolem nevšiml. Všude hemžení, u vozů, mezi stany pod smrákajícím se nebem, k němuž se valily sloupy dýmu a šlehala zardělými pruhy zář ohňů ze směsi zvuků a hlasů, jež rozlitá do šera tu hlučněji tam slaběji se vzedmula, nikde však neutuchala.

Mária nezatáhla šperloch. Hleděla do té spousty, do šera, jímž se rděly ohně a hemžily se tmavé postavy žoldnéřů, hleděla, ale nepozorovala. Tak se již opovážil, bouřilo v ní, jakoby byla jeho žena nebo ženima, otrokyně! Přijde-li pro ni, až se vrátí. Ať přijde, ona tu zůstane, utvrzovala se; nepůjde, dnes nepůjde, a zítra —

Sbírala se, jak vzpomněla na útěk, a počala zase pozorovati. Kůň její stál tiše u jejího vozu sám, ostatní u žlabů na vozech zavěšených, v šeru. Polosvlečení žoldnéři leželi dál, na pláštích nebo seděli a čekali na jídlo, jež se v kotlech vařilo, nebo již jedli. Pojednou k nim přišli jiní mezi stany, chvatně přišli, něco pověděli, oznámili, rukou ukázali a mnozí z těch, kteří odpočívali nebo seděli, mrštně se zdvihli a za těmi.

Mária to viděla i že dál tu onde mezi stany žoldnéři i vojačky spěchají také tam, kam ti z jejího sousedství.

A dohlédla tam, kde se všichni zaráželi, na volnějším prostranství v okrsku Poberovy roty. Spatřila, že se tam všichni shlukli před vozem, na nějž vystoupil kněz, mladý, přibledlé tváře, v černé kněžské sukni, pěkných, dlouhých vlasů.

Byl to Lukáš Luk. Když se vrátil s Tomáškem Vítem z hradu, zaslechl od sestry, co se stalo, jakou měli návštěvu, že tu byl ten zeman rudých tváří s černými copánky. Pověděla, co sama viděla i co pak od selek slyšela, že se ten zeman ptal, byli-li v Bánovcích na noclehu, jak jim jej objednal. To bratrovi oznámila s jakousi úzkostí, nebude-li míti proto hněv. Ale kněz jak zasmušile naslouchal, tak zasmušile klidně jí řekl:

„Chraň se vlků, kteří obcházejí. Dobře's učinila. Z vozů nikam nechoď sama, beze mne nebo bez starší ženy."

Víc o tom nemluvil. Sotva něco pojedl, už byl zase na odchodu. Že jde do ležení, oznámil, že tam musí, že povinnost volá. Přijela rota jízdných z Polska, jak se cestou z hradu dověděl, kteří dlouho již, kolik neděl, byli na cestě a po tu dobu a také před tím už dlouho slova božího neslyšeli, kněze že nemají.

Šel, přihlásil se u velitele, té chvíle Petra z Hronova. Ten rád uslyšel, že k nim kněz promluví, a sám se přihlásil, že přijde, že se mu již zastesklo po slově božím. Přišel a přihrnuli se mnozí z roty většinou jen starší a staří, z nichž sem tam některý ještě Žižku pamatoval, kteří bývali při „spanilých" jízdách Prokopa Velkého i pak, když zhynul v té strašlivé seči u Lipan.

Bradatí, drsně zarostlí, nejeden prokvetlý i sivý i bílý, všichni osmahlí, bez helmice, beze zbraně, bez čapky, prostovlasí, v sukních uvolněných nebo svlečení, mnohý polonahý, s tělem plným rudých šrámů a jízev, stáli tiše, nehnutě, jak k nim zavznívalo slovo boží. Zář dvou ohňů opodál třásla se po nich, po voze, po knězi, po jejich zarostlých, vlasatých i lysých hlavách, jak se u vážné náladě

chmuřily, jak se mnohé ježaté obočí stahovalo a čelo krčilo.

Ohlas dávných, ohňových řečí, jež jim srdce rozpalovala, k nim zavzníval, ohlas z dálné vlasti, minulých let, kdy slýchali Korandu, kněze Čapka a jiné výmluvné kazatele, hřímající o zkaženosti světa, o povznesení nového člověka, volající je v boj u boží při, za boží pravdu, kdy nosili před nimi tělo Páně v proštípí nebo v archách —

Ten mladý kněz na voze kázal, cítili to, jakoby jeden z těch dávných kněží sirotčích nebo táborských, jakoby byl z jejich let. Z jeho slov hořel starý oheň, z očí mu sálala svatá milost k pravdě boží, k zákonu i chmurná, nebázlivá přísnost ke vší nepravosti. Nešetřil jich, mluvil do duší, bil na srdce, že radují se sečbě, ale o duši se nestarají, o její spasení, že zapomínají, proč se prvotně mečů chopili, proč bratři mnozí v Čechách, na Moravě krev svou vylili, hrdel a životů svých nasadili, pro pravdu boží, pro zákon boží, a oni teď že živi jsou bez zákona, a bez zákona že zhynou, že žijí ne jako křesťané, ale jako skot nebo pohanstvo bez přijímání těla Božího k veliké škodě svých duší — Tak mluvil.

A ti, kteří v bojích strašlivě zabíjeli, kteří v požeh dávali klidné vsi i města i dvorce, kteří bez milosrdenství holdovali, stáli jako beránci a přijímali ty rány uzlovatých důtek, jak ostrá řeč na ně ohněm sršela, všichni, obecní bratříci, i Březák z Bělé, vlasatý, ramenatý v kabátci z losí kůže, i padesátník vladyka z Hronova Petr.

Mladí, kteří nebojovali v těch slavných bojích českých, kterým se prve nechtělo od ohňů, s plášťů na zemi prostřených, přicházeli se pak také podívat a poslechnout, co ten kněz tak hartusivě domlouvá,

a přistupovali blíž a blíže. Pak se tu zastavil i sám rotmistr Pobera.

Vracel se do ležení spokojen, vesel. Jiskra se mu zalíbil, i jak ho dobře přijal, a že se hned shodli o žold; záškodný list měl hned nazejtří mu býti vydán a Jiskra také hned slíbil, že ho dlouho zaháleti nenechá. Ale čert aby Dubánka, ten už jim na hradě o Márii vyzvonil. Na ženu se ho, Pobery, také ptali, zvláště Talafús, a jak je on, Pobera, dlouho ženat —

Lhal, musil, když si tak začal. Co z toho bude — Bodorovský smlčí, ale jestliže ona — Chvátal k ní, rovnou z hradu, a byl nerad, když na prostranství vrazil na Chujavu, Švehlu a Rakolubského, a když ho zdržovali, do krčmy zase zvali. Musil se jim vytrhnouti.

Večer byl, vlažno, krev vínem rozproudĕná se zažehovala. Myslil na stan, jak v něm bude, viděl ho v tichém světle svíčky, pološerý a Máriu tam — Bude s ní, viděl ji, dráždivě krásnou, černé její vlasy, jež tenkráte zavoněly, jež hebce ucítil v prstech, tenkrát ve vybitém dvorci na noclehu v pusté vsi. Spěchal z města, spěchal hlukem a šumem táboru, jeho neklidnými vlnami, mezi ohni, ku stanovišti své roty. —

A tam musil uhnout, musil se podívat k vozu, k tomu shluku, co se tam děje. Jak ho bratříci z roty shlédli, ustupovali, aby se dostal ku předu. Byl surový válečník, ale zbožnost v srdci mu nevyhynula. Mládí své strávil v husitském táboře, od desátého roku začal v pračatech, v patnáctém už se bil u Oustí, od let chlapeckých do mužných žil v nadšených houfech, jimiž vládla hluboká, až blouznivá zbožnost prvního hnutí husitského.

Léta divoké služby v cizině leccos zahladila, srdce ztupělo, leccos z těch prvních let v duši za-

rostlo a bylo úhorem, ale nevyhynulo. Dosud byl pobožný i pověrčivý jako všichni. Té chvíle ho však netěšilo, že jej vnutili do předu. Než slova kazatelova ho chytila i udržela. Zůstal, naslouchal, mysl se mu rozvlažovala, otvírala, jak mladý, přibledlý kněz pronikavě, zaníceně, z hloubi své duše mluvil.

Připomínal jim, jak jindy bývalo za bratra Žižky svaté paměti, že ve vojště nebylo svárů a křiků a potrhání, že nestrpěli mezi sebou nevěrných, lhářů, kostkářů, opilců, lajcí, loupežníků, smilníků, cizoložníků, smilnic a cizoložnic. Napomínal, aby na sobě i v sobě ty hříchy smrtelné stavovali, rušili i kazili, zvláště obžerství a smilství, v tom že svůj žold i duši nejvíc utrácejí, ten oheň že je sežže, ta milost milovná že vysušuje kosti a bude každému teskliví.

„A co pak učiníte," volal, „v den navštívení a truchlosti z daleka jdoucího, k čí utečete pomoci? Převrhnouce své svědomí, kajte se, abyste znikli věčného zatracení, neopouštějte zákon, pro který jste bojovali, kajte se, abyste hodně mohli přijmouti večeři Páně a silni byli v nastávajících bojích —"

Mária chvíli hleděla na ten divný sbor před vozem a na kněze, jehož slova, ač se kolem ztišilo, až k ní jasně nedolétala. Na okamžik na sebe zapomněla; než její vzrušení jako rozšumělý proud nedalo se ztišit. Napadlo jí, že by teď, té chvíle již mohla uprchnouti. Bratříci skoro všichni stáli tam, dále v táboře ji nikdo nezná a heslo na večer zaslechla.

U vozu s knězem zazpívali. Sbor mužských, hlubokých hlasů rozlehl se vlažným večerem. Bradatí bratříci zpívali v stínu i v prokmitech ohňů pod hvězdnatým nebem, zbožně, vroucně, mnozí dojati. Rotmistr jejich s nimi.

Mária jen okamžik naslouchala zpěvu, jenž se tak vážně, zádumčivě rozléhal. Vstala, chtěla chvatně slézti a ku svému koni. Než v tom se za vozem hnulo cosi v černém stínu. Vojačka! Zůstala a hlídá jako pes. Od stanu ozval se zpěv. Vaško začal bručivým hlasem notovati ku zpěvu bratříků:

»Ty jsi v světě bydlil s námi,
Tvé tělo trpělo rány
za nás, za hříšné křesťany —«

Mária v duchu maďarsky zaklela a hned stahovala vozovou plachtu.

Bylo po outěku. Nemohla, nesměla se hnouti. Vojačky, Vaško by ji zadrželi při prvním kroku, a zmařila by tím vše. Usedla na lože, schoulila se a v napjetí naslouchala. Když zpěv bratříků pojednou ztichl, v nitru se až zachvěla. Co teď bude —

K vozům se přihrnul hlomoz jako šum náhlého proudu. Bratříci se vrátili v hlučném hovoru, z něhož pak zahřměl rotmistrův hlas, volající vojačku. Teď —

Tajila dech, hmátla, nevědouc, k pasu, má-li tam dýku, vyhlédla skulinou. Uléhali blíž i dál; před stanem rotmistrovým bylo prázdno. Už ví, už jistě ví, už vojačky oznámily, jak bylo. A ticho? Že by to přijal bez odporu a hněvu? Či až v pozdější chvíli? Čekala, číhala —

V stanu hořela na zemi vosková svíčka v dřevěném svícnu. Nejjasněji se v jejím světle míhaly vysoké Poberovy nohy v přiléhavých nohavicích a ve škorních, jak přecházel stanovou prostorou.

Knězova řeč jako náhlé krupobití zchladila, zdusila jeho vášnivý žár, a zpívaje píseň svatého mistra, nevzpomněl na Máriu a na rozkoš stanu,

a když se navrátil a uslyšel, co učinila, nejednal, jak se Vaško a vojačky nadáli. Ostrá slova knězova, jeho hrozby cestou se nerozvanuly; držely ho dosud. Nerozkatil se, nelál, neklel, a na Vaška, když se optal. má-li té paní říci, že se vrátil, obořil se, ať se klidí.

Zůstal sám, přecházel stanem; pak vykročil ven před něj a zahleděl se k vozu Bodorovské. Plachta na voze spuštěna, a ticho tam —

Maně se také obrátil v tu stranu opodál, kde prve ten kněz kázal. Mihl se mu živě, jeho přibledlá, přísná tvář, jeho pohled, a znovu se ozvala jeho palčivá, těžká slova. A ta tu — Bodorovská pokřik by strhla, divoká kočka, a hned po ránu by letělo táborem, co mu vyvedla jeho žena; i na hrad by se doneslo. Jeho žena! Proč ji tak pojmenoval!

Mrzutě se vrátil do stanu.

XXVII.

Když ráno vyšel ven, potkal Máriu. Šla, vystrojenější, právě od vozu ku stanu, bledší, ale sličná — Chtěl se zamračit, chmura však mžikem zmizela, jak se úsměv kmitl jejími rty, jak vlídně na něj promluvila a když vyrozuměl, že jde k němu do stanu.

Chtěl obhlédnout svou rotu, než na toto oznámení vrátil se ihned, aby s ní posnídal. Byla vlídná, mírná a nemohl se také zlobiti, když zamlouvala, jakmile zavadil o minulou noc, proč se vozu tak drží —

V tom je vytrhla návštěva. Venku se kdosi po něm sháněl a naléhavě křičel, kde je rotmistr, kde je; hned po té rozhrnula se opona a v ranním paprsku,

jenž do stínu vysokého stanu zlatě prošlehl, vstupoval nevelký, ramenatý Dubánek z Čivic v prosté sukni, s mečem po boku, do ruda opálený, vybledlých knírů, a volal, tak že jde, že tedy jde se podívat na toho slavného klusáka a na koně v rotě. Za Dubánkem vstupoval v plném světle urostlý Talafús, svěží, jako omladlý, černých pěkných vousů a dlouhých, černých vlasů, v čapce s peřím. Byl nějak vystrojený, v bílé sukni po stranách něco rozstřižené a tu i dole lemované tmavohnědou kožešinkou. U bitého, lesklého pasu visel mu meč krásné rukojeti. Sličný, celý muž s ohněm v očích.

Pozdravil Poberu, pozdravil Máriu, jež stála v pozadí, a jíž si Dubánek jen tak, zběžně povšiml. Měl jenom klusáka na mysli. Pobera na první okamžik schmuřil čelo. Nepřicházeli zrovna vhod, než uvítal je vlídně a přisvědčoval i s úsměvem, když Dubánek živě až křičivě rozkládal, že když se včera smluvili, a když mu řekl, aby přišel, že již nemohl vydržeti, že by už rád to zvíře viděl, a tady bratr Talafús také.

Talafús byl rád, že Dubánek tak proudem spustil, že nemohl k slovu. Tím častěji obrátil své zraky do pozadí stanu na Máriu, jež stála zrovna proti němu. K vůli ní jen vlastně přišel, když včera o ní tolik slyšel, o její kráse.

A byl překvapen. Tak spanilé ženy se nenadál. Všiml si, že Máriinou tváří přelétl plachý ruměnec, když Dubánek sotva na ni pohlédnuv, zvolal. „Ah, to-li tvá paní!“ a neušlo mu, jak se jí v hlubokých očích začernilo, když Pobera přisvědčil.

Talafús lhal, říkaje jako Dubánek, že by rád uviděl klusáka, že si pospíšil, když brzo odjede. Jen to byla pravda.

„Kdy pojedeš?“ zeptal se Pobera.

„Zítra už.“

„Kam; zase do hor? Na Košice?“

Talafús postihl, jak Mária na tu otázku živě na něj upřela oči, jakoby jí záleželo na odpovědi, a že sebou nápadně hnula, když na Poberovu otázku odvětil, že nejprve na Muráň.

„Tam máš pokoj,“ prohodil Pobera, jenž neznal Uher, „tam nebude co dělat.“

„A myslím, že dost. Kežmark a tam ta města, nejsou dost jista.“

„Nechte těch Němců!“ hartusil Dubánek. „Pojďte se raději podívat, pojď, bratře, ukaž —“

Pobera sháněl čapku. Talafús přistoupiv k Márii zeptal se, je-li na Zvoleni také poprvé jako její manžel. V ten okamžik zkřikl Pobera na Vaška a v ten okamžik odvětila Mária, rychle, temně:

„Není to můj muž —“ a nahlas přidala, že je tu poprvé, v městě že ještě nebyla.

Více nemohla mluvit. Pobera stanul u nich a Dubánek pobízel ven. Ještě ve staně začal vzpomínat, on že měl také takového znamenitého klusáka, také šestnáct pěstí, ale ryšlavého, milé zvíře, hrubě věrné zvíře —

To již u vchodu křiklavě opakoval a neumlkl, i když ven vyšli, neumlkl o tom klusákovi, že ho pozbyl před lety, když ustupovali z Turecka do rácké*) země, že přišli na ně nečasové, tenkrát, ó nečasové, hlad že uhodil a koně že jim zmírali a tenkráte že více dobrých lidí šlo pěškami než na koních jeli, a on také, protože mu jeho ryšlavý zemřel, ubohé zvíře, zrovna —

*) Srbské.

„Ej, ej!“ zkřikl najednou a zastavil se, jak stanul opodál stanu u vozu před Poberovým vysokým klusákem, krásného oudělku, noh jako jeleních. Rotmistr koňař překvapením až zčervenal. A zase vykřikoval údivem a radostí, když kůň na Poberův hlas otočil svůj široký krk krásné hřívy, když se po nich ohlédl a zablýskl velkýma, ohnivýma očima a zastříhav špičatýma ušima vesele zařehtal, až se mu štíhlé boky zatřásly.

Talafús také chválil, také prohlížel. Pobera vyjasnil líce, hladil spokojeně kníry i zvíře a radostí, že se jeho kůň tak líbí, zapomněl na stan a nepostihl, že se Talafús kolikrát po něm kradí ohlédl.

Talafús myslil na Uherku, na to, co mu tak vzrušeně řekla. Není Poberovou ženou; řekla to z úmysla — Proč, proč — Nelíbí se jí to, nechce jí být —

Zatím Pobera s Dubánkem rozhovořili se o koni, a Dubánek připlétal opět svého ryšlavého a jak tenkráte v rácké zemi bylo draho, že jeden člověk za zlatý, za celý zlatý snědl pogačí,**) obyčejných pogačí, a že jimi ještě nebyl syt, že se jich nenajedl, za zlatý uherský! Při tom přehlížel koně, Poberova i ostatní v rotě, jak stáli opodál u vozů i u kolů.

V tom zapáleném hovoru jen zvolna se vraceli ke stanu; Talafús šel rychleji, byl pořád kousek napřed, až stanul u stanu sám. A hned poodhrnul plátno u vchodu.

Stála tam! Čekala!

„Jedeš na Muraň, pane!“ zašeptala chvatně a dychtivě. Oči se jí leskly vzrušením a hlas se jí zachvěl.

„Chceš tam?“ odpověděl rychle otázkou.

---

*) Poplamenic.

„Chci odtud, musím od toho — Jsem prodána, pomoz mně!“

V žilách mu zabouřilo, krev mu stoupala do tváří. Vyzvání krásné, vnadné ženy jej vzrušilo, opojilo. Nevážil, neuvažoval.

„Čekej do večera,“ vydechl, „buď připravena.“

„Koně mám.“

„Pošlu pro tebe. Jdi —“ Sám se otočil, jakoby čekal na docházející rotmistry. Rysí Poberovy oči postřehly, že hejtman nahlédl do stanu, a proto bezděky přidal do kroku. Než když došel, stál už Talafús tváří proti nim a také pak nepřijal, když je Pobera zval, aby u něho pobyli. Omluvil se, že má na hradě u nejvyššího nutné řízení. Vešel jen na kraj stanu, s Dubánkem, aby na rozloučenou pozdravil rotmistrovu paní, jak řekl.

Pobera je vyprovázel ležením svých jízdných, kteří koně čistili a kovali u polní kovárny nebo sedla a řemení spravovali, nebo natažení ještě se povalovali.

Nežli se rozešli, vynutil Dubánek na Poberovi slib, a v tom jej Talafús mocně podporoval, že přijde odpoledne do města, že se tam pěkně sesednou, že si povědí a bratrsky se poveselí s pomocí Boží. —

V tu chvíli uchýlil se Ondrejko Kozic do hospody, kdež měli koně stát, do roubeného přístěnku. Komůrka byla o jednom okénku. Pod ním, u hrubého stolu, zasedl Ondrejko s novým známým.

Minulého večera, když v krčmě seděli u vína, připletl se tam, jako stín se protáhl, nevelký, pohublý mladý muž v čapce, v černém studentském pláštíku a v černých nohavicích, přibledlý, nevzhledný, ale očí zrovna pichlavých. Domácí pověděli, že to Žáček, nejvyššího kapitána důvěrný posel, že má školy, že je chytrý, světem protřelý.

S tím Žáčkem se pak Ondrejko smluvil, jak si vzpomněl, že když má školy, že by mu mohl napsati psaní, domů do Podhradí; na Trenčín že odtud jezdí poslové a z Trenčína že by hejtman, Michálek, list už do Podhradí dopravil, když slíbil, když se sám nabídl. A list zaslati, po tom už Ondrejko toužil. Rád by o sobě pověděl, aby zvěděli, doma, a Zuzka, Zuzka —

Proto přisedl včera večer k tomu Žáčkovi. Ten ochota sama, že ano, ano; hned po ránu přišel a sám Ondrejka zavedl do toho přístěnku, kdež mohli býti sami. Vytáhl z kabely u pasu papír, brk a kostěný kalamář, usedl ke stolu a jal se vyptávati, tak co, komu kam —

Ondrejko pověděl, že domů otci, jak dojeli, jak se tu mají dobře, jak je nejvyšší kapitán poctivě uvítal, jak dobře platí, a co Janko i ostatní, že snad už brzo vytrhnou do pole.

„K Lučenci," doplnil písař sám i připsal i to, co ještě si Ondrejko přál, že s pomocí Boží začnou, a jim doma že všeho dobrého na pánu Bohu přejí a všechny je pozdravují, také sousedy, Maloveckých, a, a —

Ondrejko uvázl v diktování, začervenal se, opakoval, co již řekl.

„A koho ještě?" ptal se písař a usmívaje se zamrkal čtverácky, „pannu snad v sousedství —"

„Pannu Zuzku," rychle vyslovil Ondrejko.

„A to když panně Zuzce, toť napíšu nějaké kvítko, toť by bylo." Žáček hned rýsoval pérem po straně papíru kvítka dost primitivně a kvítko také k Zuzčinu jménu. Ondrejkovi kmitl se tváří zardělý stín. Měl radost, blaživě se mu uvolnilo. Jakoby s nimi doma mluvil; byl jim blíže, viděl je, starého bělovlasého otce, jak sedí a naslouchá, a

Štefan ubohý, s pahýly v rukávech ukrytými, jak hledí na strýce Rozvadského, a ten svěže zardělý, bílé copánky přes spánky, že asi přitiskne koneček navoskovaných knírů, než začne čísti. Pak v sousedství list ukážou, Zuzka ho uslyší, kvítka uvidí u svého jména, porozumí, že to ji, že on tak pro ni —

V předu, ve velké jizbě strhl se lomoz. Janko Kozic, Vlk, do temna zardělý, blýskaje jiskrnýma očima vypravoval novinu, živě, až sebou potrhoval, až se mu copánky jako smůla černé a lesklé potřásaly po brunátných spáncích.

Vypravoval, co ráno na hradě od pana Zvířetického uslyšel, o tom německém špehýři v Trenčíně. Janko klel a trenčínští zemané kleli, když uslyšeli, jak ten německý špehýř seděl vedle nich, vedle v jizbě jako kupčík, jak ho měli v hrsti a jak jim upláchl. Janka Vlka to nejvíce hnětlo, poněvadž se mu ten Němec opravdu zdál podezřelý, hned jak se na něj podíval. A přece ho nechal! A nejvyšší kapitán s úsměškem o tom mluvil —

Pak se vyhrnuli všichni ven, když kdosi křikl otevřenými dveřmi do jizby, že Detvanci jdou. Táhli náměstím, celý houf jich; táhli vesele, se zpěvem, chlapci urostlí, jako mladé duby, v čapkách, v krátkých košilích a v širokých opascích, všichni osmahlí, každý se čtyřmi copánky, dva přes spánky, dva za ušima, bílou kabanici přes ramena, v krpcích, s řemeny kolem lýtek otočenými. Opustili své láze, své osamělé dvorce, stáda, širé lesy ve svazích vysoké Polany, přicházeli do vojenské služby, bojovat s Jiskrovými četami proti těm na dolní zemi.

Šli pružným, svěžím krokem. Rotmistr Jiskrův, jenž pro ně byl, jenž je najal, jel v čele na koni; několik starých, zkušených bratříků v helmicích na hlavě kráčelo jim po boku.

Rotmistr zajel do hradní brány; za ním tam zanikal ten proud mužů bělavý kabanicemi, aby se tam na prvním, prostorném dvoře postavil a ukázal nejvyššímu.

Za chvíli po té přijel do hradu posel palatina Gáry, kterého se Jiskra již nemohl dočkati. Janko Vlk toho posla již nezahlédl, poněvadž před tím zamířil před město, do ležení. A sám. Bral se opět tím směrem, jako naposled, k místu, kde viděl minule vznášeti se korouhev nad vozy českých vystěhovalců.

Nyní ji marně vyhlížel, a vozů nenašel. Místo, kde včera stály, prázdno.

Trávník zdupán, několik rozmetaných ohnišť se v něm černalo, a pod vysokou olší, kdež knězova sestra minule dětem četla, ticho.

Když se Janko po vystěhovalcích vyptával, dověděl se, že odjeli hned po ránu, dolů, směrem k Lučenci. Zachmuřil se, nerad to slyšel. Nechtěl tu nic určitého a přece byl zklamán. Nevedla ho sem žádná žądost; knězova sestra vzbudila jen jeho účastenství, že tak útlou a něžnou jako květ zanesl vítr do té divočiny a hlomozné vojny. Rád ji viděl, rád na ni hleděl a ji pozoroval jako utěšené, neznámé ptáče, jež se z nenadání zjeví kdes na větvici. A pojednou se vzneslo, uletělo v jinou stranu, kamž oni nepotáhnou —

XXVIII.

Sešli se odpoledne v hospodě, jak ráno ujednali, Dubánek z Čivic a Pobera z Lomu nevím kam domů a ne sami. S nimi zasedli Chujava alias Slimáček, Rakolubský, sivý armalista Sebeslavský, Kuděraš, Matuka Juro s ohromnými ostruhami, Ondrej

Kozic, Janko Kozic, málomluvný Jan z Kozolup, i Revický i Martin Šumichrast. Později přišel Kolovrat Beneš s Mikulášem Střelou z Rokyc a Březák z Bělé z Poberovy roty. Jan Švehla stanul u jejich stolu nejpozději, hned se však dostal do pravého veselí.

Přišel při dobré žízni, při níž ostatní také byli. Už chvíli besedovali, když se k nim přidružil také Jan Talafús z Ostrova, v čapce, v lehké sukni, ne již v té skvostné, bílé, kterou měl ráno, když navštívil Poberu.

Rotmistři a „dobří lidé“ jízdní uvítali prvního hejtmana Jiskrova velmi hlučně. Připíjeli mu, pili bílé, červené, a on připíjel jim na zdraví, na šťastnou výjezdu. Pili, hovořili s počátku nejvíc o poslu nadršpánově, jenž ráno přijel, o tom, co přinesl, co se proneslo, že palatin stvrdil spolek s panem Jiskrou, že nepotáhne s Huňadem. Oceňovali to, že to mnoho vydá, a co pánů a zemanů nepůjde s Huňadem k vůli palatinovi.

Byla šumná pitancie, plná hlučného hovoru a pokřiků. Na jednom konci svábil Dubánek z Čivic nejžhavější koňáky. Povídali si o koních, slavných klusácích, o jejich vadách a chybách, kdy koním pouštěti žilou, o velikých jízdách —

Na druhém konci měl slovo Švehla, o krásných pannách, a rozkošných, milovných paních. Pobera z Lomu chvíli sem, chvíli tam se nachyloval, naslouchal, řeč chytal —

Talafús začal jej škádliti, že teď opravdu neví kam domů, zdali k Dubánkovi nebo k Švehlovi, ale nejlíp aby začal on sám, aby pověděl a se přiznal, jak se oženil, kdy měl oddavky —

Pobera se s počátku mračil, zkrátka odrážel, a co chtějí, ať mlčí, ať nechají těch hříšných řečí, že

si měli včera večer poslechnouti toho kazatele, a Švehla nejspíš, a též i pan Jan, co chce pořád s těmi oddavky —

„To chci, že paní tvá je Uherka, pravá Maďarka, slyšel jsem, a ty jedeš z Polska a to snad z takového, kdeže jsou Maďarky, nebo že ji máš od německých křižovníků.“

Smáli se, Pobera však, že má v pravdě uherskou Uherkyni z Uher, protože se tu hned oženil, jak vjeli do země, v Žilině, v městě Žilině. Červenal už pitím a mluvil rychleji, neuvažuje; v Žilině, opakoval, odtud že je paní, zemanka, Bodorovská

„Bodorovská!“ zahučel pojednou Jan z Kozolup. „Nějaký Bodorovský je tu —“

„Jaký Bodorovský!“ zkřikl Pobera.

„Zeman Bodorovský, šelma, z Žiliny,“ odpovídal trudně Kozolubský, „včera jsme spolu hráli, skoro celou noc, a obehrál mne, šelma nečistá.“

„A je, je tu, v ležení?“ ptal se nakvašeně prudce Pobera. Šedé oči mu zahořely a chřípí se mu roztáhlo.

„A ne, v ležení ne, tady v městě,“ přisvědčil Chujava, „také jsem si přisadil a —“

„Také prohrál,“ zabručel Kozolup.

Všichni se kolem rozchechtali. Jen Talafús se usmíval, vyhlížeje neklidně otevřenými okny na prostranství. Při tom ustavičně pozoroval Poberu. Ten, už zardělý, posunuv čepičku kryjící šrámy a jízvy více do zčervenalého týla, zlostně opakoval:

„Že je tu? Že je tu?! Ten —“

Na síni zaječely housle, cymbál drnčivě spustil.

Chujava rozhodil rukama, zavýskl, vstal a hned ruku za hlavu a začal nohy překládat k tanci a paty srážet. Rakolubský zazpíval, Matuka Juro zadrnčel ostruhami, Jan z Kozolup svěsil hlavu, jakoby na

něj padla těžší duma, a jen skoupě odpovídal Poberovi, jenž na něj dorážel, ať poví, kde je ten zeman, kde je Bodorovský, kde s ním hrál —

V ten okamžik nachýlil se jakýs muž v čapce z ulice oknem do jizby.

Talafús ho zhlédl a hned vyšel ven. Ten z okna, Talafúsův sluha, čekal už stranou dveří.

„Kde je Mařík," zeptal se ho Talafús tlumeným hlasem.

„Čeká s koňmi u brány."

„Ví všechno, heslo —"

„Ví."

„Do roty —" zkoumal hejtman.

„Poberovy —" doplnil sluha.

„Jdi, je vhodná chvíle, a pak čekej, jak jsem řekl." Ukládal hejtman rychle a tlumeně.

Důvěrník odešel; Talafús hleděl zamyšleně za ním.

Od rána, co se vrátil z ležení, nesešla mu Bodorovská z mysli. Viděl ji v zášeří stanu, jak do něho prošlehl zlatý proud, viděl ji stojící, urostlou, štíhlou, vábně vnadnou, viděl její hluboké, temné oči, jejich pohled, jak jím prosila i jak jím hrdost a odhodlání zasršely. Oslnila, omámila ho její žhavá krása; a mohla by tak náhle, z nenadání být jeho! Chtěla pryč, říkala jemu —

Náhlé dobrodružství ho dráždilo. Bylo vábné unésti takovou krásnou paní, bylo vábné vzít si ji s sebou do hor, do osamělé posádky —

Ze síně zvučely housle, drnčel cymbál, otevřenými okny valil se z jizby hluk, smích, zpěv, pokřiky.

A Pobera — pomyslil Talafús — Eh, však také není jeho, kdož ví, jak ji nabyl, unesl ji, nebo —

Ten Bodorovský by asi nejspíše věděl. A ona nechce u Pobery být, sama říkala, sama žádala —

Vrátil se do jizby. Chujava v koutě tancoval už s Matukou, malý proti velkému. Chujava mrskal nohama, Matuka Juro více jako medvěd se potřásal a víc ohromnými ostruhami crnčel. Ostatní byli v kupě u stolu a hovor a hlasy slévaly se tam ještě houšť, ještě hlučněji. Březák z Bělé (z Poberovy roty tam jmenovitě rozkládal, až budou brát záškodní listy na kanceláři, ať nedávají písařům více nežli po penízi, těm škrabalům jen po penízi, to že mají dost — V to Švehla, nechav paní a panen, vyvolával, velebě Aksamita, tam že je, tam že se slouží, to že jsou bituňky, tady že se kupci lacino gleitují, že se béře od nich jen malý aufšlag od piva, od vína a od jiné koupě, až hanba, to Aksamit že si dává jinak platit a bratříci že z toho něco mají tam že jsou bituňky —

Janko Kozic, nejvyššímu věrně oddaný, se rozkřikl, a tak že co tam Švehla neostal, že mohl. Do toho Revický s Dubánkem vykládali, co je vojna s Turkem, jaká to zvěř ten Machometa, hlavy řeže —

„Hlavy řežou, na kolik vozů jich nařezali, a střeva zabitých si kolem těla otáčejí, jako pás, tak se pásají —“

Jan z Kozolup hledě do poháru zabručel:

„Zvěř, zvěř, pobit je —“

Ondrejko mu skočil ohnivě do řeči, to že je Turek, pohan, ale co Huňad, křesťan, jenž oči vylupuje, ruce osekává, nosy a rty ořezuje živým, křesťanům, poctivým žoldnéřům i dobrým lidem —

Svědčili mu, bratr Janko, Kozolup, Střela i Pobera, jenž byl rád, že přestali o Márii. Sám také na ni tu chvíli bratrského veselí zapomněl. Vojna byla

jeho život, druhové bratři, rodina. A v takové bratrské rodině dlouhý čas nepobyl a v takovém veselí.

Talafús seděl opodál, smál se s ostatními, pil však málo a opatrně. V tom rozpáleném veselí si toho hrubě nepovšimli, ani toho, že se přes tu chvíli ohlíží po okně, po dveřích, že není klidný. Čekal, dychtivě čekal a jen na půl ucha poslouchal hovor kolem. Přeslechl také, když ho Střela z Rokyc vybídl, aby jim pověděl, jak bylo tenkrát u Jagru, když ho v noci přepadl. Talafús se bránil, že musí k nejvyššímu, že již pozdě, ukazuje okny ven, že se již připozdívá.

V ten okamžik nastavil Pobera ucho a upřel šedé oči ku dveřím. Zdálo se mu, že se tam, jak hudba náhle ztichla, ozval Vaškův hlas. A opět! Pobera vstal od stolu; v tom vešel Vaško, rychle, s očima vyvalenýma.

„Co je!" zkřikl Pobera jda k němu.

V ten okamžik Talafús vstal a dychtivě, s napjetím čekal. Tvář se mu rudě zalila, když Vaško řekl:

„Jdu se ptát, je-li tu velkomožná paní —"

Pobera na okamžik jakoby ztuhl, ale hned se rozkřikl:

„Co se ptáš! Jak by tu byla!"

„Poslal's pro ni, aby sem přišla."

„Já?! Koho?"

„Sluhu jakéhos. Ve tvé jméno přišel, aby velkomožná přišla sem, že na ni čekáš, a vojačka aby ji vyprovodila. Pro jistotu šel jsem však sám."

„A kde je paní —"

„U brány byla tlačenice, řad vozů jel, tam mne zadrželi, těžko jsem se vytrhl a když jsem vyrazil z těch kleští, byla paní už pryč, nemohl jsem jí hned nalézti. Protlačil jsem se sem —"

Pobera probodával svýma šedýma očima starého sluhu, jenž před ním stál zmaten. Znal pána, věděl co je, když zesiná, když rány a šrámy mu rudě zbrunátnějí.

„Byla pěšky?" rozkřikl se mu Pobera do bázlivé zprávy.

„Ne, na koni."

„Hrom do tebe, psí synu!" a v to polsky zaklel, až se strop zatřásl. „Bratři, utekla mi, ta, Bodorovská. Zrada je to. Ujela, a na mém koni — zrada —" křičel sháněje v koutě mezi odepjatými meči svou zbraň a pásaje se jí. „Zrada! Kdo jste dobrý —" Ještě řemen nedopjal a již letěl ven. Na samém však prahu obrátil se zase do jizby a volal vztekem sivý, s očima srčícími:

„Kozolupe, Chujavo, bratři! Bodorovský, ten lotr, ten to nastrojil, šlakujte*) ho!" A vyletěl ven.

Jizba se rozhlučela, rotmistři a zemané sesypali se kolem ustrnulého Vaška, i Talafús. Vaško cos vykřikoval do té spousty dotazů, pak ukázav za pánem vyrazil ven. Mladší bratříci se hned opásali, nejprve Ondrejko a Chujava, a pustili se za Poberou.

Také Jan z Kozolup chopil se meče a vyšel ven, bez velkého chvatu, zle však klna „šelmě kostkáři", Bodorovskému. Starší všichni zůstali. Pohárů nechali a jak tou novinou vzrušeni vyběhli od stolu, zůstali prostřed jizby v klubku, kolem Janka Kozice a Talafúsa.

Uvažovali, hádali, jak se asi stalo, co teď, pořídí-li Pobera, a co ta Bodorovská. Talafús živě vykládal a dokazoval, že již nepochybno, že není Poberova žena, že jistě není, aby si vzpomněli, co Pobera

---

*) Stopujte.

řekl, že ji má z Žiliny, a jak ji teď jmenoval, ne žena, ale Bodorovská, a jak sebou škubal, když Chujava a Kozolup prve začali o Bodorovském, jak se po něm sháněl —

„A pak co tamhle na nás křičel," doplnil Sebeslavský, ukazuje na práh, „abychom toho Bodorovského šlakovali."

„Pomožeme mu!" vyzýval Kuděraš.

„Pomozme mu!" vybízel Talafús. „Ta paní jistě asi zpět k Žilině utíká. Myslím na jisto. Pomozte mu, páni bratři. Já bych také rád, ale zítra ráno jedu, a záhy. Musím se chystat. Buďte zdrávi —" podával všem kvapně ruku a rychle se rozžehnav vyšel. Ostatní za ním. Před hospodou však se obrátili prostranstvím dolů ku bráně, ven do ležení; Talafús směrem opačným, do hradu. U brány čekal už sluha, s kterým prve jednal před hospodou.

„Dobře?" zeptal se hejtman tlumeně a dychtivě.

„Dobře, vše jak jsi přikázal."

„Teď mlč a pojď."

Chvatně přešel prvním nádvořím do druhého a rychle, ohlížeje se, aby se s nikým nemusil zastavit, stoupal do schodů. Sluha za ním. Sotva že vkročili do jizby na dlouhé chodbě, zavřel Talafús dvéře a poručil:

„Povídej!"

Ani nesedl, zůstal proti sluhovi, jenž oznamoval:

„Šel jsem do ležení, jak jsi poručil, našel jsem Poberovu rotu, stan rotmistrův a hned se ptám po paní. Jakási vojačka mne odbyla co chci, ale v tom ze stanu vyšla paní, mladá, krásná paní, jakoby slyšela. Asi už čekala —"

„Čekala," v duchu přisvědčil Talafús a v očích se mu rozzářilo.

„Jakoby již připravena,“ pokračoval sluha. „‚Co chceš,‘ se mne ptá. Vyřídím, že má přijíti do města, pan rotmistr že vzkazuje a žádá, tak jak jsi řekl, a jmenuju, kde je, a paní zámeckého hejtmana že na ni čeká, ta že ji také zve. Vojačka uvěřila, zvláště když paní sama jí řekla, aby šla s ní; ale starý rejtar rotmistrův, ten čil vítr. Vrčel —“

„Vím, vím, šel z opatrnosti s paní sám, slyšel jsem už. Dál, dál. U brány byla tlačenice.“

„Pro naše štěstí. Větší než jindy. Vytrhli jsme šťastně od brány, opodál už Mařík čekal, všecko na vlas, jak jsi ráčil ustanovit. Dal jsem paní znamení, že ji Mařík vyvede z ležení, tam že ostatní čekají. V tom hluku a šumu bylo skoro bez nesnází, když jsem v té tlačenici toho vrčáka rotmistrova zatiskl stranou; šlo to, a zdržoval jsem ho, až paní zmizela za Maříkem. Ale pak začal ten rejtar křičet a klít, kde je paní, já že napřed, v bráně. Vyvaloval oči, natahoval krk, tlačil se ku předu, já pořád za ním, pořád jsem na něj schválně křičel, až do samé brány. No,“ dodal sluha vesele, „tu jsem se omeškal; on projel, já se otočil zpět, objel tryskem město, a druhým koncem sem, do hradu.“

„Ale neokázal jsi se pak —“

„Nebyl jsem ani krok. Čekal jsem, jak jsi poručil.“

„A Mařík —“

„Jistě dobře. Z ležení vyjeli jistě bez nesnází, kdož by je zadržel, heslo zná a za ležením čeká Vácha s koňmi.“

„Plášť pro paní vzal, jak jsem řekl?“

„Vzal, plášť a všecko. Teď už jsou tolik honů napřed; kdož by je stihl!“

„Dobře, tu máš.“ Talafús vyňal ze sáčku dva zlaťáky. „A teď zalez až do časného rána.“

Sluha odešel. Talafús zahleděl se před se, pak začal jizbou přecházeti. „Čekala; čekala,“ rozmýšlel, „už je pryč, ujíždí a bohdá zítra — zítra — Bude-li však chtít, abych ji pustil —“ Usmál se v duchu. Žena tak rozkošná! A Pobera — S bratříkem tak jedná — Tak před ním lhát, přetvařovat se, před ním a přede všemi! Hned se zas hájil, že to není Poberova žena, rotmistr že ji asi vzal proti její vůli; a sama chtěla od něho, prosila o pomoc, ochranu. Kdož by odolal —

XXIX.

Pobera vyhoupnuv se na svého klusáka ujížděl prostranstvím města. Ve bráně zarazil, ptal se s koně strážných, viděli-li takovou a takovou paní. Neviděli, teď ne a prve že byla veliká tlačenice, když jela řada vozů z města. Potrhl uzdou a hnal se do ležení.

Zlost jím lomcovala, že byl tak zklamán, oklamán a ošizen. V tom prvním návalu měl v podezření jenom Bodorovského. Jej ihned obvinil, že se s ženou dohodl, že se k ní tajně přiblížil proti smlouvě a sjednání. Tak na něj nalíčili! A přes to sto zlatých mu vyplatil, koně má, a ona druhého. Směje se mu ten lotr, a ona také, kočka lstivá, hadova panenka! Proto ona tak sladce dnes ráno — V noci utíkat, skrývati se, za rána se lísat —

Jako hrom z čista jasna zapadl mezi své. Vojačky zesinaly, když ho shlédly samotného, zlost sršícího. Vyslýchal je zkrátka, divoce, neuslyšel však více, nežli co Vaško pověděl. Připadlo mu, aby nejprve poslal přeptat se u východů z ležení, kde snad shlédli prchající paní s mužem. Ale vždyť nemusili

jeti směrem tím, kterým se dostali z ležení. V okamžiku se rozhodl.

Poručil, aby dvanácte jezdců ihned osedlalo, aby ihned vyrazili z tábora na všechny strany, především na západ, po Hronu, údolím, kterým přijeli, a které vedlo v tu stranu Žiliny. Za chvilku jezdci zmizeli z ležení. Rotmistr sám vstoupil do vozu Bodorovské. Pod šperlochem se tam už šeřilo; seznal však, že všecko tu zůstalo, že asi mnoho s sebou nevzala. Při tom cos hebkého zavadilo o jeho tvář. S obruče krytu visela jakási roucha. Sňal ji. Hebounký, jako dech lehký poučník, jak se venku přesvědčil, závoj, který jí z Kremnice přinesl, ale roztrhaný, na cáry roztrhaný. Schválně ho tak pověsila, aby zvěděl, jak jí byl protivný. A jak ho tam u Kremnice přijala, s jakým milým úsměvem! Pustil roušku na zem jakoby jedovatou a zašlápl ji, rozetřel svou těžkou, jízdeckou škorní —

Vaško se vrátil a ne s prázdnou. Oznamoval, že byl u branek táborových, vyzvědět, viděl-li kdo paní z táboru vyjíždět a s kým. U východní, ukazoval, viděli, tudy projela jakás paní s neznámým mužem, tudy cestou, jak pověděli, k Slatině, odkudž vede cesta dále na Vigleš, Detvu i k Lučenci.

„A jinam není tudy možná?"

„Je možná, také jsem se ptal. Tady za Zvolení z té cesty ku Slatině také na půlnoc, do hor."

Pobera temně zaklel.

„Ten lotr Bodorovský zná jistě všecky ty proklaté kopce, uskočí do lesů. Jsou takový čas před námi a tma na krku — V tu stranu musí jich víc —" rozhodoval Pobera.

„Pojedu tam, pane rotmistře," nabízel se Vaško.

„Jeď a vezmi ještě čtyři s sebou."

Za chvilku vyjel Vaško se čtyřmi jezdci. Jen zmizeli, přiklusal Chujava Slimáček na svém vraníku. Ještě nedojel k Poberovu stanu a již radostně volal:

„Už ho máme, už ho vedou!“

Pobera vyběhl ze stanu.

„Koho?“

„Toho Bodorovského.“ Chujava seskočil s koně a vešel s Poberou rychle do stanu.

„V zastrčeném stanu, na kraji tábora,“ vypravoval, „jsme na něj uhodili. Pil s druhy a chystal se do hry. Kozolup první na něj dokročil. Zabručel jak ho shlédl,“ Chujava se zasmál, „a Bodorovský, nic netuše, vesele na něj, jde-li si zas zahrát. ‚Jdu a vyhraju,‘ povídá Kozolup a v tom chytl Bodorovského za týl jako štěně.“ Chujava se dal do smíchu a rozhodil rukama.

„Kde je, kde —“ volal nedočkavě Pobera a vstal ze sedla, na kterém seděl. Všechen hněv, všechna dychtivost pomsty slily se v něm v plápol proti Bodorovskému.

Za chvíli ho spatřil, bez šavle, v průvodu dvou ozbrojených bratříků. S nimi přišli Kozolup, Ondrejko, Matuka Juro, Rakolubský i Švehla. Všichni vstoupili se zatčeným do Poberova stanu. Byl už večer. Žoldnéř přinesl planoucí pochodeň, kterou zatkl do proštípí kolu, a v její míhavé, zardělé záři, jež vrhala směs podivných, velkých stínů na začadlé plachty vysokého stanu, začal soud.

Zemané shlukli se kolem Pobery, proti němuž stál Bodorovský, ubledlý, ne však ustrašený. Byl uražen, stál zamračen, ne jako obviněný, ale jako žalující, a prve nežli mu Pobera dal otázku, hradil se sám, co že mu šavli vzali, proč ho sem přivedli jako zloděje, vědí-li, že je uherský zeman —

„Tu jsou poctiví zemané!“ zahřměl Pobera, ukazuje po své družině, „ale tys lotr! Tys mi ženu prodal.“

„Já ji prohrál —“

„Prodal, a teď jsi se s ní smluvil. Kde je! Kams ji poslal!“

Bodorovský, jenž už cestou vyrozuměl z hovoru pánů bratří, oč běží, zdvihl prudce pravici:

„Jako že jsem uherský zeman, přisám Bůh, nevím nic o Márii!“

„Lžeš! A kdybys i pravdu mluvil, psí huba jsi. Víš-li, co jsme smluvili, na tvou čest a víru, že půjdeš pryč, a jestliže se vrátíš, víš-li, víš —“ Pobera sápaje se přistoupil až k němu hroze mu zaťatou pěstí skoro až pod oči. Bodorovský zamrkal, slabě uhnul hlavu do zadu, mlčel však.

„Tedy nepovíš, nedoznáš, kde je žena!“ dorážel Pobera. Bylo cítit, že hrozí naposledy. Přistoupil Švehla i ostatní, volali i hrozili, aby Bodorovský vyznal a pověděl. Ten se však rukama oháněl a křičel, co oni, co myslí, on že nic neví.

„Nevím nic, panové bratří, nevím —

„Odveďte ho do zemančina vozu,“ poručil Pobera žoldnéřům, „ale ať se vám neztratí, dobře hlídejte, šperloch odkryjte. Jděte!“

Bodorovskému se nechtělo, křičel, že je zeman, křičel, aby páni bratři hájili zemanské svobody, aby — To již byl venku, před stanem.

„Bude v ženině loži!“ Pobera, obrátiv se k druhům ve staně, posupně se zasmál. „Ale sladko si tam nepoleží.“

„Co s ním?“ ptal se Švehla.

„Je můj, mám s ním smlouvu a tu zrušil jako kluk. Kdyby i o ženě opravdu nevěděl, ale on ví, on to všecko nastrojil!“ —

Půlnoc už nastávala, když zemané odešli ze stanu.

Pobera osaměv přecházel zamračený, s pochýlenou hlavou; stíhal v duchu Bodorovskou, uvažoval, jak asi jízdní z roty, kteří z nich by mohli nejspíše pořídit. A zase na něj doléhalo a popuzovalo jej, jak Bodorovský a ona na něj vyzráli, zvlášť ona, zmije!

Vykročil před stan, podívat se, hlídají-li dobře vůz a co Bodorovský. Dva opěšalí jízdní s vytasenými meči stáli u odkrytého vozu, na němž ticho. Bodorovského nebylo vidět. Neseděl, ležel. „Snad i spí!“ pomyslil si zlobivě Pobera, a v duchu mu pohrozil, však že až ráno, až ráno!

Sám pak ulehl, ustrojen, ale nemohl usnouti. Když se mu víčka přivřela, dřímal nepokojně, v samých divokých snech, a záhy se zas vytrhl. Dusot koní a hlasy před stanem ho zbudily. První jízdní se vrátili, ze dvou stran, z cesty k Báňské Bystřici a na západ údolím Hrona; obojí stejně ohlašovali, že nenašli ani stopy, že se darmo také vyptávali a pátrali, v ty strany že paní jistě neprchla. V tom, co Pobera je vyslýchal, vrátil se jeden z těch, kteří se hnali na východ cestou k Slatině, a ten oznamoval, že na paní s jezdcem se nemohli nikde doptat, těch že nikdo neviděl, že slyšeli jen o několika jízdných. Někteří z chlapů, jichž se vyptávali, viděli prý mezi nimi nějakou paní na bílém koni, ale dál už jí nikdo nespatřil, jen o jezdcích bez bílého koně lidé mluvili. Ostatní, oznamoval posel, z jeho druhů že stíhají dál, a Vaško že se pustil na půlnoc do hor.

Pobera sedě na sedle poslouchal zamračeně tu zprávu, z níž mu nekmitlo také žádné světlo.

„Máš jen roztrhaný šlojíř," řekl si v duchu s posměškem, „a ji ne, ji ne! Ale jeho!"

Jak se mu to kmitlo, zaklel, vyskočil a vyšed kvapně za stanu, dal stráži zburcovat trubače, ať troubí lermo, ať vzhůru volají, každý z bratří ať odepne střemen od sedla a Bodorovského ať přivedou sem do stanu. —

Za chvíli po té brali se z města do ležení Jan z Kozolup a Chujava alias Slimáček. Město ještě spalo; i nad ležením hluboké ticho jitřní chvíle. Bylo pod mrakem, zakaleno, a chladně vanulo. Kozolup byl zamlklý jako vždy a také Chujava nehovořil, až ve bráně, kdež došli Talafúsa, jenž v plášť zahalen jel s dvěma jízdnými za dvěma vozy provázenými několika jezdci dobře ozbrojenými.

Talafús se zastavil; ještě jednou se žehnal se zemanem i rytířem a jako mimochodem se zeptal, jak je s Poberou, má-li už nějaké zprávy o té mladé zemance, nebo jestliže ji snad už stihli.

„Nemá jí, co víme nemá, honí ji," hovorně vykládal Chujava, „ale jeho má, toho Bodorovského," rozhodil při tom rukama, „toho kostkáře, ráčíš-li se pamatovat, tady bratra Jana obehrál, obral, a mne také; ale za to jsme ho chytili, v brlohu, tady pan brat —" ukázal zrakem na zasmušilého, rozespalého Kozolupa, „ten ho drapl," a ukázal rukou.

„Dovedli jste ho Poberovi."

„Dovedli."

„Co s ním hodlá."

„To nevím, byl už večer. Proto tam teď jdeme. Říci nechtěl nic, ten Bodorovský."

„Snad nic neví, když byl od ní pryč," namítl Talafús.

„Snad, ale šelma je, kostkář, hráč —"

„A vás obehrál,“ Talafús se usmál, podal jim ruku a pobídl koně. Jel dále, za svými a zmizel mezi baráky, stany a vozy směrem k brance táborové. Zahlédli, že se ještě ohlédl, to jak z nenadání zalehlo do jitřního ticha temné zatroubení. Ozvalo se z té strany, kde měla své stanoviště Poberova rota. Když se k němu Kozolup s Chujavou přiblížili, zaslechli bubnování.

„Co je, co je, tak záhy!“ zvolal Chujava a přidal do kroku. Kozolup jen zabručel, co by bylo, a zůstal při svém kroku, než pak si přece pospíšil, když zahlédl na volné prostoře před stany a boudami rotmistra Poberu na koni a všechny jeho jezdce, opěšalé, ve dvou řadách, tvářemi proti sobě. Pobera seděl na svém vysokém hnědáku v plášti volně přes ramena přehozeném, v čapce na sešívané, pošrámované hlavě, s velitelským klaničníkem v ruce. Vítr šedého, zasmušilého jitra rozvíval koňův ohon, čechral i kníry hubeného, vysokého rotmistra, jehož sivé oči upřeně hleděly do ulice žoldnéřů bez helmic, na kvap oděných i polooděných, jak přiběhli sem na plac v čapkách i prostovlasí na nenadálý hlas polnice.

Byli beze zbraně, za to každý držel v osmahlé železné pěsti třemen od sedla odepjatý. Jediný z nich byl na koni, bubeník, a ten zvolna bil do měděných bubnů, zavěšených přes krk svého bělouše. Pod zataženým nebem, v tom jitřním tichu zněl jejich rachot volného tempa smutně, až děsivě.

Zněl do kroku Bodorovskému, jenž přicházel s druhého konce té strašlivé ulice do pasu obnažený, s rukama na zad svázanýma. Jak těmi pračaty kráčel s hlavou sklopenou, po níž se mu u větru čepejřily prořídlé kučery, bledý, se rty bolestí i vzte-

kem semknutými, švihali jízdní bratříci řemeny svých třemenů, bili celou silou do jeho nahého těla, plného již podlitin a bolestných pruhů. Jak řemeny do výše švihaly a černě se míhaly jako rozzuření hadové a jak rány dopadaly jako krupobití na nahé tělo plnými rázy ocelivých ramen, praskala kůže bolestně se prochvívající, krev stříkala a potůčky se řinula po žlutavě zsinalém těle —

Oba zemané stanuli opodál. Dívali se na Poberu, jenž v zasmušilém, mračném klidu, nějak spokojeně sledoval zrakem Bodorovského, jak nedbaje tempa děsných bubnů, dával se do klusu, aby byl dříve na konci krvavé ulice, a jak jízdní tím rychleji, tím divěji do něho švihali, bili, sekali s pokřiky i smíchem.

„Pobera zpovídá," řekl Chujava, jenž, nevěda, rozčileně rozhodil několikrát rukama. Za to Kozolup stál jako sloup a přisvědčil zasmušile, ani nemrknuv.

„Dobře tak, ať zpovídá."

V tom se rotmistr s koně rozkřikl mávnuv palcátem směrem do „ulice".

„Ještě jednou, zpátky!"

Bylo to na Bodorovského. Za chvilku po té Chujava vyjekl a rozhodil prudčeji ruce, to jak Bodorovský náhle se zamotal a rázem sklesl. Bylo asi prostřed ulice. Chlapi s řemeny skočili k němu. Pobera přijel blíž, až k nim. Jak zaslechl, že je bez sebe, zaklel a přísně jako prve poručil: „Seberte ho a vyhoďte za ležení."

Otočiv koně, zahlédl Kozolupa a Chujavu. Ihned seskočil a k nim.

„Bestia! Viděli jste," volal na ně, „a nic nepověděl;; že nic o ní neví, a pořád na svou čest a víru. Teď má, když ji tak držel, zmiji! Pojďte do stanu. —"

XXX.

Vše se stalo tak, jak Talafús z Ostrova rozvrhl a nastrojil. Jeho sluha, dostav Máriu Bodorovskou ze stanoviště Poberovy roty, odevzdal ji Maříkovi, ten s ní vyjel z ležení a nikdo jich nestavil. Jeli jako na vyjížďku; Mária byla tak vystrojena a ne jako na dalekou cestu a znali heslo. Kus za ležením čekal Vácha s třemi jízdnými, z nichž jeden vedl volného koně. Sotva že se tak dobře sešli, pobídli koně v klus a jeli, Mařík s jedním pacholkem v čele, v zadu Vácha s druhými, Mária prostřed.

Jeli rychleji a rychleji, až pak na volné cestě, jež v tu pozdní chvíli pusta, pobídli koně, dobře nakrmené a odpočaté, v cval. S počátku se Mária ohlížela se srdcem tlukoucím, v rozčilení a v napjetí, nejedou-li za nimi, nehoní-li jich. Ležení záhy se jí ztratilo, pak i Zvoleňský hrad uskočil za porostlinu ve svahu, jehož úpatím hnali se na východ tryskem i v šeru, jež hodilo z úbočí husté stíny přes cestu i dál do mokrých luk v pravo od cesty při klikaté říčce v hustém, tmícím se stromoví. Tak pádili asi půl hodiny, až zarazili na chvilku v lese, svírajícím cestu se svahu dvou vrchů, jež ji mračně hlídaly, každý s jedné strany.

Mařík tu Bodorovskou slušně požádal, aby slezla s bělouše a přesedla na volného hnědáka, tak že bude bezpečněji. Zeptala se, co bude s bělouškem.

„Toho zavedeme stranou do lesa a necháme u stromu. Bělouš by jim pořád udával, a ten tu hnědý je také bystřejší, a o to jde, aby nás nedohonili. A rač na se vzíti tento velký, mužský plášť; bude chladno a dobře halí.“

Po tom vysvětlení ochotně přesedla; bylo ji také milo, že se mohla zbavit i druhého Poberova daru, jako se sprostila závoje.

Jen dosedla a již sama pobízela, aby jeli. Hlas se jí dosud prochvíval, než neznělo to bázlivě, nýbrž nedočkavě, velitelsky. Jen v táboře, ráno, když Talafús odešel, a pak odpoledne zaléhal jí do duše strach, přijde-li, jak slíbil, a zvede-li se.

Obrátila se k němu v úzkostech i v náhlé důvěře. Byloť jeho chování jiné a jiný pohled jeho mužné tváře, jež vedle Poberovy zdála se tím sličnější a ušlechtilejší. Z opatrnosti však se po něm mnoho nevyptávala, když odešel. Čekala; napjetím se chvějíc, připravila se ve voze, jak jen bylo možná. A zase čekala, tlumíc rozechvění, čekala, až konečně — Dostál slovu a jak! Jak všecko opatřil a jak šetrně se k ní chovali jeho lidé!

Když už valný kus ujeli, když oddechovala nadějí, že uniknou, že jich už nedojedou, proskočila jí zas myšlénka, kteráž se jí v ležení pořád vracela, jak bude, co bude, kam ji zavedou, co Talafús — Ale zase tak plašila tu obavu jako tam, že hůř ne, jistě ne, že bude všude líp nežli s tím posekaným, šrámovitým rotmistrem, jenž ji tak ponížil, jenž ji koupil! V této rozhodné chvíli vzpružila se všechna její energie a odhodlanost.

Jak přesedla s bělouše, pustila se v nový trysk. Mařík se po ní ohlížel, udrží-li se v sedle, pak už na ni volal, není-li jí ta jízda příliš prudká, vydrží-li —

„Dál, jen dál!“ zkřikla ostře a mávla rukou. Byla bledší, ale oči jí hořely a nozdry se jí zachvěly. Hnala dál, div že všechny nepředjela; kdyby se jim byl někdo náhle do cesty postavil, nevykřikla by děsem, nýbrž pustila by se s ostatními na něj, ve vášnivém odhodlání, aby mohla dále.

Se svým průvodem nemluvila. Jen když přesedala, zeptala se Maříka, kam jedou. Dotvrdil jí, že na Muráň, a sám doložil, že pan Talafús se dá hned ráno za nimi.

Z černého lesa vyjeli zase na volnější cestu. Před nimi rovinato, pole, luka, všecko však v šeru rozlehlé, k obzoru v černo stopené. Z luk v pravo začernaly se silhouetty pasoucích se koní, odtud rozvíval vítr unylou píseň pastýřovu, tesknější v tom nočním tichu a v té samotě. Pak psí štěkot k nim zalehl.

„Slatina!“ zvolal Mařík a ukázal v před, kdež v tmavé rovince černě se kupily roubené příbytky i stodoly ježatých doškových střech jako sběhlé stádo, nad nímž jako strážce nesla se do temna kostelní věž. Ani na krok tu nestanuli. Minuli spící městečko a hnali se dále. Před nimi v levo v pozadí vyvstával nad temnou krajinou jako černý, ohromný stín štít zbojnické Polany —

Cesta vedla pořád volným krajem, až pak se před nimi vyhoupla na výběžku příčného hřbetu nad samou cestou tmavá tvrz proti druhému chlumu přes cestu. Mária se zarazila.

„Co je to —“

„Vigleš hrad, velkomožná paní,“ volal Mařík obraceje se po ní. „Je tam naše posádka, Korbel tam hejtmaní, neboj se.“

Hrad mihnul se nad nimi, minuli jej a jak se tou soutěskou protáhli, zase širý kraj před nimi, němý v hlubokém temnu, z něhož dále na levo, ostřeji se černala vysoká Polana jako mrákava. Stála posupně jako mátoha, temeno v temnu nočních nebes, a mohutně rozlehlé lesnaté svahy i jejich ouvaly a doly stopené v černu. Jen tu tam, vysoko, na lazích, z hol nebo z milířů výše v lesích

stoupala tiše do temna hluché noci rudá zář osamělých ohňů, jež s těch černých výší dolů prokmitaly jako krvavé hvězdy.

Pak záře ty jim shasly, jak jeli v úpatí strmých lesnatých svahů, v nichž buky a habří ze tmy hlasno šustěly a šuměly, jak jimi táhl noční vítr. A na pravo hrčela Slatina v zčernalých lukách. Šumná stěna na levo pojednou zmizela v zad, v boku se jim údolí otevřelo se spící Detvou, již v pozadí chmurně střehla Polana. A mžikem Detva ta tam, opět cesta mezi černými chlumy a vrchy, mezi stráněmi, v nichž v pravo i v levo les a les. Pusto, ticho, jen dusot koní se hlasně rozléhal ze šera do šera, až na ráz ztichl.

Každý maně zarazil koně, jak zahlédli před sebou opodál cesty dva ohně. Planuly na volné prostoře u nějaké chudé dědiny. V zákmitu záře viděli řad vozů, koně vypřažené u nich i pod stromy.

Mařík poručil, aby čekali; sám ještě s pacholkem zajel k ohňům, od nichž se za nedlouho vrátil.

„Nic není,“ hlásil patrně upokojeně, „vystěhovalci z Chrudimska, ráno vyjeli ze Zvoleně. Mají také kněze s sebou.“

Mária zůstala na levo, tak že, jak byla v mužském plášti a v čapce, nebylo možná od ohňů určitě ji rozeznati. Za to sama bystře se ohlédla po ohni, po tom knězi, je-li to on, jejž včera pozorovala, jak kázal těm — Byl, poznala ho. Zář šlehla po nich kmitem, hlas ozval se od ohňů, ale hned zas ohně, muži, u nich přibledlý kněz, ležení vystěhovalcův zapadlo jako vidina do tmy.

Koně pak volněji klusali, jak na ně šla únava. Cesta byla i nadále stejná mezi stráněmi. Prohlédaly v prvním zábřesku a již bylo rozeznati habří i buky. Míjely sem tam dolinku, ouval v pravo v levo,

až pak u jednoho z nich, na levo, Mařík zarazil. Potok tam hrčel lučinou, chatrný stezník vedl pod košatými olšemi proti vodě vzhůru ouvalem, ztrácejícím se v šeru mezi zamlklými lesy, nad nimiž se kmitala blednoucí hvězda. Ouval sám dřímal v jitřním šeru, šedý stříbrem husté rosy. Ale ptačí hlas se nad ním v olších už budil.

Do toho ouvalu zabočil Mařík za jedním z jízdných, byl Slovák krajiny znalý, a požádal Bodorovskou, aby jela s nimi.

„Kam mne vedeš —"

„Na den se ukryjeme, tam budeme jisti." Mávl rukou do úvalu. „A odpočineš si velkomožná paní."

„Není třeba, jela bych dál —"

„Není možná. Stopu musíme ztajit "

„A kam ostatní."

„Zůstanou s Váchou v skryté stráži."

Nezbylo nežli poslechnouti. Jeli volně, musili, Jízdný Slovák napřed, za ním Mária a za ní Mařík. Nepotkali ani živé duše. Hvozdy se za nimi zavřely, silnici zahradily, a jen ouval, ponenáhlu stoupaje, byl před nimi otevřený. Než i on po té zapadal mezi němými lesy v hustém ještě šeru, v ranních parách. Nebe nad nimi šedlo v bledé popelavo. Bylo chladno.

Koně už namáhavě kráčeli, jak stezka stoupala, to již lesním šerem pod klenutím starých buků. Všichni slezli a kráčeli vedle koní. Mária, jak stoupila na půdu, počala cítit únavu, a nohy se jí chvěly. Dychtivěji hleděla před se, nezjeví-li se přístřeší, kde by mohla usednout, vydechnout si v osamělém suchém koutku, sama, zase jednou sama. Tolik už dní ve voze, v samém nepohodlí, v takové společnosti, mezi žoldnéři a vojačkami, s Poberou.

Tomu všemu unikne, uvažovala, dostane se se z toho hluku a puchu táborového. Ale za to zase

v moci jiného — A ten ji nepustí, vezme ji s sebou na hrad, kde velí. „Velí," opakovala si v duchu, zamyšleně, a přelítlo jí kmitem, jak v táboře vstoupil do Poberova stanu, jak byl překvapen, když ji uviděl, jak na ni hleděl a s ní mluvil, jak hned a ochotně přivolil. Ale Čech — z těch Čechů divokých, mocný jejich hejtman, jeden z těch strašlivých, jichž se všude děsí. Tak se k ní měl, tak se pro ni odvážil, stará se o ni, a ti tu z jeho vůle, z jeho rozkazu, jednají s ní slušně. Usměšek ji chytil —

Také tak silný! Snad by ho také zmohla, sama byla by mocná, spíše by mohla pátrati, hledat Imricha, nebo se pomstít —

Pod sklopenými víčky v tmavých očích upřených na stezník, na pletivo kořenů, jakoby jiskrou zablesklo a pobledlou tvář, kolem níž se chvěla v ranním větru uvolněná kadeř černých vlasů, zchmuřil stín vnitřní hořkosti. Jak se v tom Mařík náhle zastavil a promluviv, vytrhl ji z chmur těch myšlének, zakabonila čelo a černě na něj pohlédla. Hned se však přemohla a již nesklopila očí, když uslyšela, že les u konce.

Otevřel se a brzo, jak ještě kousek výše stoupili; před nimi vzhůru táhlý svah, zarostlý nízkou, horskou travou, zarosený, z něhož sem tam černalo se husté křovisko tmavého jalovce. Nejníže, jim nejblíž, opodál lesa stavení z nebílených trámů s nějakým chatrným přístavkem, vše pod došky. Kopaňa*) u stavení.

Stranou na levo v dalekém pozadí, v obzoru modraly se ranním šerem hory s bělavým, nadýchaným florem přes čela. A kol a nade vším hluboké, jitřní ticho.

---

*) Role na vrchách kopáním založená a kopáním obdělávaná.

Zarazili na samém kraji lesa. Bratřík Slovák jediný šel dále, k osamělému stavení, aby je ohlásil. Mária, sotva stanuli, usedla na pařez, upírajíc zrak k chudému příbytku, u něhož dva bílí psi zuřivě se rozštěkali, a z něhož vystoupil poloustrojený, velký muž, rozcuchaných, dlouhých vlasů, v nohavicích, bos, všechen rozespalý.

„Tady zůstaneme?“ zeptala se Mária Maříka.

„Až do odpoledne. K večeru se vydáme zase na cestu, nestane-li se nic. Ale to by nás zdola varovali.“

„A pán váš?“

„Za Lučencem na něj počkáme.“

„Přijde jistě?“

„Jistě, velkomožná paní, musí pospíchat, Němci se nám hýbají.“

„A Uhři? Na dolní zemi —“ zeptala se pojednou; víčka se jí zamíhala, oči se dychtivě upřely na bradatého Maříka.

„Snad už táhnou, povídali v ležení. Ale vojsku jistě sbírají, Huňady Jánuš si pospíší.“

„Nebojíte se ho?“

„Pan Jiskra se nikoho nebojí.“ Mařík se usmál. „A již jsme Huňadovy nejednou ztepali.“

„A pán váš, pan Talafús, také se nebojí.“

Mařík pohlédl na Máriu, nežertuje-li.

„Bys ho znala, paní! Ten Maďary také zčesal, slavně, u Jagru, víš-li i jinde. Ten se ani ďábla nebojí.“

„Jsi dlouho u něho?“

„Už léta.“

„Je ženatý?“

Mařík, jak uvolňoval svému koni sedlo, obrátil se a řekl:

„Není, tady není.“

„Tam, v Čechách má ženu —“

„A nevím —“ odpověděl hbitě Mařík, „nevím,“ a kvapněji dodal: „Myslím ne, jistě ne —“

Mária mu nevěřila, neřekla však nic. Ohlédla se zase po chalupě, před kterou žoldnéř bratřík vyjednával s hospodářem; pak jakoby si náhle vzpomněla, zeptala se, mají-li ještě nějaké zajaté Uhry.

„Mívali jsme zajatých Uhrů jako mlhy, ani jsme kolikrát nevěděli, kam s nimi —“

„Neslyšel's nikdy —“ váhala, ale pak, jak bláhová naděje ji nutila, plaše se otázala, neslyšel-li nikdy o Emerichu Almášovi, uherském zemanu, z dolní země —

„Velkomožná paní, těžko znát jména zajatců, toť jak v stádě ovec.“

„A ještě jsou, ještě máte vězně?“

„Dost, po hradech.“

„Na Muráni také?“

„Tam jich je celý houfec.“

„Jsou u vězení?“ ptala se s účastenstvím.

„Na noc. Za dne robotují, kolo šlapou v studni, vodu nosí, dříví kolou.“

„Prchnouti nemohou —“

„Z Muráně!“ Mařík mávl pohrdlivě rukou. „Dva to zkusili; jeden se zabil, jak skočil se skály a druhého zastřelili. Z Muráně prchnout!“ A zase mávl rukou. „Naši ho tak zpevnili. Uvidíš, velkomožná paní.“

„A tam zůstaneme?“

„Dlouho asi ne. Teď tam je také pan Aksamit —“

„Ten —“ chtěla říci „ten strašlivý lapka“, ale zlé slovo uvázlo na jazyku. Mařík si toho nepovšiml, že paní se tak na ráz odmlčela, neboť v ten okamžik volal bratřík od chalupy, aby vstali a šli. —

XXXI.

Po těch pračatech uctil Pobera Chujavu a Kozolupa vínem. Sám pil také, málo však mluvil. Jako výr hleděl, posupně a nic pak pány bratry nezdržoval když se měli k odchodu. Ani jich nevyprovodil. Ze stanu nevyšel skoro po celý den. Zlobil se a také stud ho tu držel. Nechtěl se s nikým setkati. Nedočkavě očekával své jízdné a již také v hlavě strojil, jak by Bodorovskou přivítal, kdyby ji přivedli.

Přecházel, usedal nevěda, pojednou zase vstal, plachtu poodhrnul, vyhlížel, oči jako krahuj táborem otáčel. Kolem samý ruch a hluk, šum, směsice hlasů a zvuků. Dým se valil z ohňů hořících pod kotly, jež visely po dvou, po třech vedle sebe na dřevci zapuštěném napříč do dvou kolů vidlatých; tu dým, tam oblaka prachu, na volnějších místech, kde se cvičili v šermu a v sečbě, Detvanci a jiní s oštěpy proti zkušeným, starým bratříkům pěším i na koních. Vzduch horkého dne k západu se chýlícího byl těžký, plný puchu z kolomaze, smolníků a z hnoje i z odpadků zabitých ovcí a poraženého skotu za vozy na palčivém slunci.

Hemžením u ohňů a před baráky a stany vodili koně do vody, k řece nebo k polní kovárně nebo od ní. Od severní strany od Báňské Bystřice přiharcoval posel, za ním druhý od Šašova a oba zajeli branou na prostranství města a zmizeli v hradu.

V tu chvíli vrátili se Poberovi ti, které vyslal na jih. Pořídili zrovna tolik jako ti, kteří stíhali na půlnoci i západu. Po paní ani vidu ani slechu.

Po slunce západu vrátili se ti, které poslal na východ k Slatině a za ní. Nezvěstovali nic jiného,

nežli že dojeli vystěhovalců z Chrudimska, ti že viděli v noci několik jezdců, asi šest nebo sedm, ale samé muže; o paní nevěděli nic.

Poberu ta zpráva mátla. Vyptával se, vyslýchal. Ten houfec mu byl podezřelý. Snad provázel Bodorovskou — Ale kdož by jí takový opatřil! Muž jistě ne —

Vzpomněl, že mluvila s Dubánkem a s Talafúsem. Ten z rána odjel — Než jak by se byli srozuměli! Dal si osedlati a zajel do města k Dubánkovi z Čivic. Ten se mu vysmál, když Pobera nadhodil, že by snad Talafús —

„A nech už ženských!“ dodal máchnuv rukou, „kdož by se jimi trudil. Jsou jiné věci. Poslové přijeli, dva za sebou, něco se děje.“ —

Pobera mrzutě odešed zastavil se v hospodě. Zastal tam všechny trenčínské zemany až na Kozice Janka, jejž si dal pan Jiskra zavolati. Také Kozolup i Švehla seděli s nimi u pohárů. Všichni se zasmáli, a Švehla ukázal plně své bílé zuby s mezerou, když Pobera i tu přímo pověděl, jaké má podezření. Nepochodil. Pohněván vrátil se v soumrak do ležení, kdež u jeho stanu čekal na něj Vaško s očima sklopenýma, se svislými kníry, zpocený, uondaný, zasmušilý. Nepochodil, ač pátral daleko v dolině k Dúbravici, ač slídil jako pes.

Pobera se rozkatil, nadával mu i jízdným, cože s nimi, Vaško že je hlupák starý, že byl slepý. Starý bratřík stál mlčky, ani nemrkl, a přijímal zkroušeně ten příval hany, v duchu přikyvuje, že pravda, cože byl tak slepý tam ve bráně —

V tu chvíli vrátil se Janko Kozic mezi pány bratry s novinou, že mu pan Jiskra kázal, ať jsou pohotově k výjezdě, že mu doplnil jízdné na celou

rotu, zítra ať si všechno spořádají, ať se chystají, že půjde do tuha —

Ani nedomluvil. Hlahol hlasů zabouřil šerou jizbou, až plameny loučí a lojové svíčky se ustrašeně zakmitaly; v jejich záři vznesly se poháry do výše, Chujava rozhodil rukama, Kozolup zamručel, hlavou zakýval a Matuka Jura zařinčel obrovskýma ostruhama. —

Pobera si nedal večer ani rozžehnouti. Poloodstrojen ležel ve staně na nízkém svém loži, pohazoval sebou, obracel se, jak uvažoval, co teď, jak Bodorovskou dále stíhati, a že snad její muž opravdu nic nevěděl o jejím útěku, že by měl přece k němu někoho poslati. A žije-li — A žije, kočka neúmorná — Jak ráno ho za ležení vyhodili, zůstal tam za mrtvého ležet, a když se tam šli odpoledne podívat, byl už pryč. Buďto se vzpamatoval a odlezl, nebo se někdo nad ním ustrnul. Měl by ho přece dáti vyhledat a někoho k němu poslat, aby ho vyslechl a třeba penězi zkusil nebo pohrozil —

V tom opět mu přišel na mysl Talafús, už po kolikáté toho dne, zvláště to, jak včera ráno od nich, od něho a Dubánka a od koně pořád pospíchal, pořád byl napřed, že první stanul u stanu, a jak stál do něho nahnut — V těch úvahách, v té dráždivé nejistotě usnul. —

Ráno, když Vaško vstoupil do stanu, vkročil za ním z nenadání Dubánek z Čivic, jehož opálená tvář samým spěchem zčervenala. Potrhl širokými rameny, pohladil vyrudlé kníry.

„Nejvyšší, pan Jiskra, mně poručil,“ hlásil, „abych ti oznámil, že vyjedete. Vyjedeš, zítra, s celou rotou, bratře.“

Jakoby svěží vánek do dusna náhle zavanul. Dobrá novina. Nesla vytržení z těch zlostí a ostudy. Jde do živého, budou se bít!

„Kam?" ptal se Pobera vyskočiv z lože. Z tváře zmizel mrak a v očích zasvítilo.

„Dolů k Lučenci a holdovat Jagerského biskupa."

„Pojedu sám?"

„Ne, také Kozic Janko, Vlk. Za dnes se připrav i svůj lid. A tu ženskou pusť z mysli. Tam dole si zlovíš jinou Maďarku, až budeš holdovat Jagerského biskupa." Dubánek se usmíval těše upřímně, bodrým tónem. „Jde do tuha, bratře. Ale s pomocí Boží pěkně to začíná. Na zavolání, rychle se sjíždějí, kdož by pomyslil, že by tak hned —"

„Kdo —"

„Nu, zemané, slovenští zemané. Pan Jiskra jim kázal, a již jsou někteří tu, od Bystřice, a tady z té strany, Donoval a Matějec, Maťašovský, však uvidíš, beztoho půjdeš do města. A pěkné klusáky mají, v pravdě, obzvláště Maťašovský. Ten ti má klisnu, brnavou, jako jelen, jako jelen! —"

Když Dubánek z Čivic odešel, dal Pobera ihned svolati rotu a ohlásil jí, co nastává, ať se jeden každý připraví i svého koně; Vaškovi mimo to uložil, ať jde a vypátrá, kam se poděl Bodorovský.

Po té šel do města, na hrad, aby si vybral na kanceláři žold pro sebe a svou rotu i patřičné listy a rozkazy. S ním šel do brány barvíř*) z jeho roty, jenž měl v městě nakoupiti plátna, červeného prášku i kadidla na rány.

Na městském prostranství bylo živěji a hlučněji nežli jindy. Za kostelem setkal se s Kozicem

*) Ranhojič.

Ondrejkou a Sebeslavským, sivým armalistou. Jak ho shlédli, hned k němu a přihlašovali se radostně, tak že tedy zítra vytrhnou, že už slyšeli, jejich rota a jeho že pojedou společně. Sebeslavský potrhl pojednou Poberu za rukáv, aby se podíval, tamhle že z hradní brány vyjíždějí noví zemané, kteří právě přibyli na páně Jiskrovo vyzvání.

Seděli na slušných koních v pěkném řemení, sami v dlouhých sukních plných divných květů, s pláštěm přes levé rameno, v čapkách, s šavlemi u boku. Dvě pacholata s jejich rudě malovanými terči a s helmicemi jela za nimi.

„Ten první, černých knírů, ten žlutý, to je Rakšanský, už jsem se na všechny přeptal; ten za ním, velký, mladý, dlouhých vlasů, to je Radvanský a vedle něho ten černý, Vajda, Petr Vajda. Byli se ukázat, a ještě jich přijede, povídali —"

Nedomluvil. Od městské brány se hrnul proud lidí, bratříci i městští, šum se valil a rozbíhal a nové potůčky vpíjel, jak z baráků a stanů na prostranství, nejvíc u kostela i z příbytků hnali se k němu lidé, jednotlivě i v hloučcích.

Z toho proudu, jenž se bělal plátnem i šerkou domácího obyvatelstva i pestřil se strakatinou bratřických sukní tak různobarevných, v němž se černaly huňaté čapky a široky i mdle se leskly železné klobouky a šalíře, povznášeli se čtyři bratříci na koních, všichni ve zbroji, každý s dlouhým kopím v pravici, vzhůru vztyčeným. Po těch všichni hleděli a nejvíc po pátém jezdci mezi nimi v krásné sukni broskvové barvy s bitým, třpytným pasem, ale beze zbraně.

A kuklu měl na hlavě, kuklu otvorem do týla obrácenou, tak že měl tvář úplně zastřenou. Nemohl nic viděti a proto pacholek vedl jeho krásného vra-

níka u huby, ač jezdec uzdu měl v rukou. Proud jakoby ty jezdce nesl. Hučel a šuměl vale se prostranstvím k hradní bráně mezi valy. Pobera upíral zraky jako všichni jen po tom jezdci s kuklou přes hlavu.

„To je —" začínal, ale jak se ohlédl, Ondrejka již neshlédl a sivý Sebeslavský zapomenuv na rotmistra, chvátal právě za mladým krajanem. Pobera také neostal. Pustil se s proudem ke hradu.

Tam bylo živo. Na prvním, táhlém nádvoří stranou mazali vozy i nakládali, opodál čekalo několik osedlaných koní, jež pacholci drželi u huby, vedle stála rota střelců s kušemi a chlupatými toulci, většinou mužstvo domácí, slovenské a s nimi houfec českých pavezníků s ohromnými, malovanými pavezami, jež jim sahaly skoro po brady, dál, u stájí cídili řemení i helmy, chystali sedla.

V druhém, menším dvoře jako v oule. Zbrojní se míhali dole pod loubím, nahoře pavlačemi přebíhali sluhové i bradatí, osmahlí bratříci s kuklemi do týla shrnutými; na dlouhé chodbě šum čekajících zemanů, rotmistrů, padesátníků i domácí čeledi. Dvéře kanceláří se otvíraly, zavíraly, zbrojní z nich vycházeli i poslové, pádné, spěšné kroky duněly chodbou a s nimi neslo se crnčení ostruh.

Ve své komnatě seděl Jiskra s Burianem a panem Zvířetickým; u druhého stolu seděl kancléř a otylý písař v dlouhé, tmavé sukni u otevřené velké, ale úzké knihy, s brkovým pérem v ruce.

Bylo dost vzrušení, mnoho práce a starostí. Jiskra jimi zabrán seděl, jakoby kolem samý klid a hluboké ticho. Neslyšel ohlas šumu z chodby a z nádvoří, zapomněl na vše kolem, nebyl doma, neseděl tu. Letem přecházel své slovenské území, těkal od hradu k hradu, ke tvrzem a posádkám na jeho

hranicích, rozhodoval, co učinit pro jejich ochranu a bezpečnost, když sám chtěl nahoru do hor, do Spiše, aby tam německá města zarazil, aby zdusil hned první hnutí proti němu, prve nežli by gubernátor tam přitáhl. —

Nemračil se starostí, neklonil těžce hlavu. Oči mu jen hrály, tvář oživena jako milým vzrušením. V tom jednání zbloudily mu chvilkou prsty do hustých vousů, nebo si neklidně pohrávaly darem mladičkého krále, stříbrnými penízky, jež měl zavěšeny na zlaté šňůře. To když se zamyšloval, když se zahleděl před sebe do prázdna. A jak ruku spustil na stůl, už se rozhodl, a poroučel nové rozkazy. Kancléř i písař je znamenali, a kam s nimi, co psáti hejtmanům na Krásnou Horku, na Šaryši a rozlehlém hradě špišském, co Brcalovi z Dobré do Kežmarku, co Petru z Radkova na Březovice, co Mikuláši Komorovskému na Podolinec, co bratru jeho Petrovi hejtmanu na pevné Likavě ve stínu modrého Choče, jež střežila údolí k nedobytné, krásné Oravě hradu, kdež hejtmanil Mikuláš Balizský. Kancléř i písař znamenali rychle, až brková péra vrzala a sotva stačili, nebo nejvyšší poroučel spěšně, zkrátka, dál, co Valgatovi na Drienčanech, co Slováčkovi do Vadny, Ũdrckému na Jasov. Kolár na Šašově už věděl i Svidrigal na Budatíně, i Kerský na Hrádku, Oškrd v Kremnici i Jakeš na Klášteře.

Petru Aksamitovi, hlavě bratrstva, neporoučel nic. Tomu nesl už informace Talafús, jenž se s ním na Muráni sejde.

Jiskra byl dobré mysli. Dle přání mu začínalo: domácí, slovenští zemané chutě poslechli, už začali přijíždět, do pole připraveni a ještě jich přibude, Kremničtí ohlásili již vozy, že posílají žádané prachy, dvacet sudců a kruhy olova, síru, pět sudů

střelišť, a puškař Jan že posílá deset nových houfnic na trn kovaných, a srubnice i těžké tarasnice. Jen peněz neměl Jiskra na zbyt. Než to ho netlačilo. Nestalo se poprvé, a ostatek, jak bylo jeho, jakáž nouze, když meč živí.

Jak písaři psali, ohlédl se několikráte po dveřích. Čekal už nedočkavě. Dubánek z Čivic prve přišel, vzrušen, že před ležením hlídky zadržely posla Huňada Jánuše, že ten posel jede sem na Zvoleň k panu Jiskrovi. Zpráva ta vzrušila všechny v komnatě. I Burian pozvedl svá velká, přiklopená víčka, a mladý pan Zvířetický živě se obrátil po Jiskrovi, co řekne. Ten jen pohodil hlavou, pohnul dlaní na stole a s úsměškem řekl:

„Trochu pozdě. Nu, ale ať přijde. Přiveďte ho, poruč však, ať ho ležením vedou se vší opatrností, jak se sluší, ať nic nevidí a neshlédne.“

Toho posla čekal; proto se po dveřích ohlížel a když písaři dopisovali, vstal a přistoupil k oknu, podívat se na nádvoří, k průjezdu. Kupka slovenských zemanů tam stála, stráže, pachole s chařem a trochu stranou Dubánek z Čivic se starým Lapkou čekající na gubernátorova posla.

Jiskra se zas obrátil a jak se vracel ke stolu, pojednou zvolal vesele:

„Pane Zvířetický, že dole v nádvoří zemany vidím. Na koho jsme zapomněli a kdo také zapomněl —“

„Kdo —“

„Zeman, jenž mně poslal tu ceduličku.“

„Dobák starý, s panicem; ah, snad se již rozmyslil, snad mu ten divoký posel zle o tobě pověděl.“

Dole na nádvoří zahlučelo. Jiskra dosedaje, rychle řekl:

„Už ho asi vedou —“

Ale už nevstal, nešel k oknu, nýbrž zůstal v křesle. Za to mladý Zvířetický dvěma rychlými kroky stanul u okna a odtud ohlašoval:

„Je to on. V kukle je, kuklu má přes hlavu. Již mu ji Dubánek sdělává, ah, pravý Maďar nějaký!“

XXXII.

Dubánek z Čivic ho přivedl a hlásil, že to Štefan Sárköz, posel pana Huňada Jánuše. Byl prostředně velký, hubený, v osmahlém obličeji mu lícní kosti vyvstávaly; černé, lesklé vlasy, krátce střižené, měl do čela i do spánků sčesané. Černé byly i kníry pod tenkým zahnutým nosem. Vstoupil jistě, v sukni broskvové barvy s velkými stříbrnými bombíky, jež kryla ještě kus přes kolena úzké modré nohavice.

Stanuv u dveří, rozhlédl se komnatou (oči měl mandlové, černé a pronikavé) a hned rovnou bral se ke stolu Jiskrovu. Kráčel mlčky a vážně; všichni v ten okamžik ztichli, tak že jasněji crnčely ostruhy na poslových střevících sáhajících po kotníky.

Stanuv před stolem, poklonil se a pozdravil Jiskru. Tvář jeho byla vážná i jeho řeč. Mluvil z ohledu na Jiskru slovensky, ač ne hbitě a s cizím přízvukem. Nejvyšší kapitán horní země sedě v křesle s rukama o postranice opřenýma, pozoroval posla zkoumavě, klidně. Ale ne dlouho. Hned sebou hnul a osmahlou rukou proti němu živě zatřepal, ať ustane, když posel řekl, že „Jeho Milost pan gubernator království uherského —“

„Jen dolní země, a ne celého království je gubernator, jen tam!“ vpadl živě Jiskra nahnuv se

do předu. Oči se mu zaleskly, z hustých, černých vousů zabělaly se mu zuby, jak se usmál. „Tvůj pán na dolní zemi, já na horní supremus capitaneus, on dole pánem, já v slovenském viděku; tu nemám a neznám žádného gubernatora. Jen Jeho Milost mladý král tu poroučí a já v jeho jméno.“

Poslu kmitl se osmahlým čelem rudý stín. Maně se narovnal, zůstal však v důstojném klidu. „Nám Uhrům je, pane nejvyšší kapitáne, gubernatorem našeho království.“ Mluvil volně, ale pevně a určitě.

„O království mluvíte, ale ne o králi, o toho nestojíte, abyste sami panovali. Čeho sobě žádá tvůj pán —“

„Proti právu osadils část novohradské stolice a stavíš tvrz u Lučence.“

„Bohdá již je dostavěna.“

„Jeho Milost pan gubernator žádá, abys jí nechal a opustil.“

„A sám rozmetal ne?“ Jiskra se usmál. „A neučiním-li tak?“

„Přitáhne pan gubernator s vojskem.“ Posel to řekl zasmušile, důrazně.

„Přišel by bez toho, Lučenec mu jen zástěrou; na to již pole sbírá, na to již si zavolal sedmihradského vojvodu, na to mu vede Kampolt z Nány Ráce, na to přivedl vojvoda Dan tu sběř valašskou, biskup Jagerský s banderiem už čeká —“ Jiskra rozohňuje se mluvil rychleji a prudčeji, „Kumáni regales jsou už ve zbrani a Jazygie celá a královská banderia volá tvůj pán, královská banderia a červené posly s krvavým mečem rozeslal, aby shoňovali lid, a to všecko na mne za to, že svému a vašemu králi věrně sloužím.“

Poslovi ustrnuly na okamžik oči překvapením, že Jiskra je tak dobře zpraven o polní moci guber-

natorově; než jen na okamžik, hned opět klidně naslouchal, jak Jiskra šermuje rukou, již rozčileně mluvil:

„Neběží jen o Lučenec, ale také o Vadnu, o Drienčany, Krásnou Horku, o Muráň, i o Trenčín, o Košice, Kremnici, o Zvoleň, o' všecko, o celou horní zemi slovenskou, aby nás z ní dostal, vyhnal, za to, že jsme jí svou krví dobyli a již léta ji svou krví hájíme mladému králi, že jí nechceme vydat vám pánům Uhrům, abyste bez krále sami panovali a ji tiskli po své vůli.“ Jiskrovi se rozlila červeň po zarostlých tvářích a zpod hustého obočí blýskalo. „A jestliže má pan Huňady Sedmihradské, Valachy a Kumany na pomoc, řekni mu,“ Jiskra prudce vstal, „že nemám také malý lid, že se nebojím a mé roty se také nebojí, ty že zná, od Somoše i odjinud, a že za mnou stojí bratrstvo, všecko jeho vojsko, tu v Uhrách a ostatní se přihrnou, bude-li potřeba, z Polska, z Rakous, odevšad, a řekni mu, horní země je při mně, všecka a věrně, všichni slovenští zemané, všecka šlechta, ta, kterou marně volá do Budína na sněmy, kteří mu tam nechodí a nepůjdou, ale kteří na mé slovo jsou už vojensky vzhůru a půjdou do pole, tam že se s nimi sejde a se mnou, a Bůh dá, že svou pomocí na mne ráčí vzpomenouti, že se zas ubráníme.“

Štefan Sárköz stál za té řeči rovně, bez hnutí. Jen ku konci zaruměnila se mu osmahlá tvář a mandlovýma očima, na Jiskru pevně upřenýma, bleskově prošlehlo.

Jiskra spustil se náhle do křesla, pohladil kníry, začal si hrát s penízky na hrdle. Posel vida, že domluvil, okamžik čekal, pak sázel slovo za slovem s tím cizím přízvukem, ale rozhodně:

„Řeknu panu gubernatorovi, že Lučence nevydáš.“

„Nevydám, poněvadž vám nemohu a nesmím nechat otevřenou cestu sem na Zvoleň a v tyto strany, do těch končin, jež spravuju z milosti svého krále a jichž nevydám, dokavad nepřijde sám anebo mně neporučí.“

„Pan gubernator —“

„Ať rozpustí vojsko.“

Rty poslovy se v koutkách pohnuly úsměvem.

„A ty,“ řekl, „pane nejvyšší kapitáne, vydal bys pak Lučenec?“

„Ne.“

„Chceš válku.“

„Vy.“

„Ráčíš ještě něco vzkázati?“

„Už jsem řekl.“

„Mohu jíti —“

„Jsi volný.“

Štefan Sárköz se uklonil a obrátil. Jak vážně přišel, provázen Dubánkem z Čivic, tak opět odešel.

Zvířetický, s vyjasněnou tváří, vzrušen jednáním, a nejživěji tou odpovědí, podal Jiskrovi ruku. Ten se usmál.

„Nu, teď bude, pane Zvířetický, po tvém přání. Zítra, chceš-li, vyjedeš na Lučenec.“

„A ty!“

„Pojedu také obhlédnout to. Pak nahoru, do hor, podívat se na Němečky a opatřit ostatní. —“

Dole v nádvořích plno zvědavých a ještě se hrnuli houfce i jednotliví z velkého prostranství ke hradní bráně. Tu se shlukli a tlačili nejvíce měšťští prodavači, řemeslníci, chasa ze stanů, než i také žoldnéři. Rokovali, hádali a bzukot a šum šel z to-

ho množství; až pojednou na okamžik ztichl, jak z vnitřního nádvoří vyrazil burácející pokřik jako náhlý výstřel. Za ním hned druhý, jasnější, bližší, z prvního nádvoří.

Dav před branou začal také křičet, když z brány a také s bašty nad ní vykřikli hlasové:

„Už se vrací, posel se vrací! Vojna!"

„Nepochodil, vojna, vojna!"

Hradba lidí před branou se rozkolísala. Z hradu mrakem lidu vyjížděl Štefan Sárköz, opět s tmavou kuklou na hlavě a stráže s ním. Tentokráte doprovázel ho také sám rotmistr Dubánek z Čivic. Jezdce bylo po pás vidět, koním jen hlavy a hřívy; vše ostatní zatopil proud lidí, jenž jakoby je nesl, vale se s nimi od hradu dále prostranstvím k městské bráně.

Hukot, křik a šum kolem, tu tam výskání, tu tam čapky se mihly nad spoustou hlav i šavle se zablýskly. Všude radostný vzruch, že bude vojna, vojna, jistě, že už dost zahálení, že vytrhnou, polem pracovat. —

Také Pobera z Lomu nevím kam domů vyrazil se zástupem z hradu, kamž s ním prve pronikl. Obecné nadšení také jej zažehlo. Zapomněl na Máriu, na Bodorovského, nebál se výsměšku, nevyhýbal se zemanům a známým, ano hledal je, aby si mohl s nimi v tom vzrušení promluvit o jízdě, aby naposled spolu popili.

Zastal je pak většinou v hospodě, Chujavu Slimáčka, Sebeslavského, Matuku, Rakolubského, Kozolupa, Šumichrasta Revického, Švehlu, Slamka. Později přišel Kolovrat s Moravany a Janko Vlk s novými druhy, se zemany, kteří dnes přibyli, s Radvanským, Matějcem, Maťašovským, Donovalem i Rakšanským.

Nejpozději mezi ně zasedl Ondrej Kozic. Proud ho vzal a nesl ho celým prostranstvím branou ven do ležení, kterým uherského posla vedli, pořád s kuklou na hlavě, až za ležení, kdež čekal průvod poslův, několik jezdcův, obklopen stráží táborovou.

Ondrejko o tom vypravoval, o poslovi, tam že ho shlédl bez kukly, že to Maďar, pravý Maďar, černý, s očima jako oheň, že vypadal přísně, nemluvil.

„Pan Jiskra mu pěkně odpověděl! Ať jede, ať jen jede, my pojedeme také!“ volal Rakolubský zvedaje pohár. Připíjeli si na výjezdu a při tom Kozolup, na div, promluvil na Poberu, jak proti němu stanul zasmušilý, s pohárem v ruce:

„Chtěl jsi se smáti radostí své rozkoše, bratře,“ řekl hučivě, „a teď musíš říti od stonání svého srdce!“

„Nebudu, ale bít se budu!“ zkřikl Pobera popuzeně. „Ti mně přijdou vhod! První ránu na ně!“ a zablýskal sivýma očima. —

Když se navrátil ku své rotě, oznámil mu starý Vaško, že Bodorovského marně hledal.

„Bestia!“ zahromoval rotmistr a drhl si temeno pošrámované hlavy plné jízev a švů. „Kdybych ho dostal! A tu kolčavu! Nu, za tu mi splatí!“

XXXIII.

Už za ranního šera „vzhůru“ voláno v Poberově rotě. Bratříci krmili koně, čistili je i chystali si zbroj, aby se mohli ukázat nejvyššímu, nežli vyjedou do pole. Pod kotly zplanuly ohně, vojačky i jízdní začali vařit snídaní.

Pobera vstal záhy, obešel všecku rotu, pobídl, poručil, zastavil se ve stanu, jejž měli společně jeho padesátníci Jíra Dlouhý z Lomnice, Březák z Bělé a Petr z Hronova. Ten už byl venku; ramenatý Březák strojil se do svého losího, dost umaštěného kabátce, větší a hubenější Jíra Dlouhý dával si za stanem z vědra polévat hlavu. Stál ohnut, červený jako rak, drhl si tvář i oči, vysoké čelo i uši, a prskal i odplivoval, že ani rotmistra hned neslyšel.

Pobera se již do stanu nevrátil, nýbrž bral se rovnou z tábora ven. Bylo časně, ale všecko ležení se již probudilo. Ohně planuly, dým stoupal jasným vzduchem, u vozů, mezi nimi, před stany, mezi nimi a baráky všude hemžení. Kohouti kokrhali, tu onde pes zaštěkal, kdes v jiném konci hlaholil signál polnice. Ze zadu od vozů, kde byla porážka, přinášeli žoldnéři na plecech maso, čtvrti skotu, celé berany i půlky, a spěchali ke kotlům, aby byla včas snídaně, nebo skoro všichni jízdní a většina pěších měli rovněž vytrhnouti.

Pobera zašel do města, na jehož prostranství mezi vozy a stany bylo jako v ležení. Nad to hemžení vznášel se kostel, jehož otevřenými dveřmi linul zbožný zpěv, většinou samých hrubých, mužských hrdel ven do rozšumělých vln táborového ruchu a shonu.

Kostel byl plný skoro samými bradatými, osmahlými bratříky. Sešli se tu Slováci, Češi i něco Poláků. Rusové, starověrci, tu však nebyli, ani staří bratříci Češi, věrní Táboři, kteří ani po letech, ač zplna osamocení, nevzdali se odporu k „pláteníkům", kněžím pod obojí v komžích a v ornátech.

Pobera poklekl, sepjal ruce a skloniv zjizvenou hlavu modlil se skroušeně. Pak i zazpíval a teprve.

když kněz, Slovák byl a pod obojí, začal podávati večeři Páně, zadíval se k oltáři. Zahlédl, že s ostatními přiklekl Janko Kozic Vlk, rudý, s černými copánky přes spánky, v tmavozelené sukni, s lesklým pasem, i Ondrejko, jeho bratr; také sivý Sebeslavský i Rakolubský. Ty rozeznal v houfci zemanů a bratříků, také Kozolupa, jenž hlavu hluboko schýliv kořil se s rukama sepjatýma a čekal pokorně na krev a tělo Páně —

Janko Kozic Vlk už dávno přijímal pod obojí. Ondrejko po prvé. Bratr ho k tomu přiměl i ostatní pány bratry, když vyšli ráno před výjezdou Bohu se pomodlit, a zkrátka, úsečně svým přichraptělým hlasem je přesvědčil, žeť Kristus pán, vědí-li, při poslední večeři učenníkům také podával chléb a víno, a že vědí, co řekl, aby také tak činili na jeho památku. Tak Jezus Kristus poručil, a Češi že dobře konají, to že žádné kacířství, ale pravověrné křesťanství, tak že to dokonalejší, jak písmo učí i jejich učení kněží; však až uslyší — Tak tedy všichni trenčínští přijímali až na Chujavu Slimáčka, jenž zaspal, zmeškal a teprve se ven chystal.

Když pak už chtěl z domu vykročit, zarazil se a na samém prahu ruce rozhodil. Páni bratři se již vraceli z kostela. Ihned otočil a s nimi zpátky do hospody, aby mu snad neujeli a nezmeškal společnou snídaní. Po té všichni vyjeli z města do ležení. —

V druhém nádvoří zvoleneckého hradu stála řada osedlaných koní, většinou samí hnědáci. Pacholci je drželi u huby. Kousek z řady vpřed byl krásný bělouš grošatý, pravý sedmihradský. Jak pohazoval hlavou, chrastily a blyskotaly mu řetízky, visící pro ozdobu na čelním řemenu, leskly se mu i kovové pukly na prsosinách a potřásaly se při

nich rudé střapce i kožené šalangy, rudé, zelené, kovovými kroužky vybíjené při cípech krásného sedla.

Paprsky ranního slunce, jež vyzlatily střechy a hodily po půli nádvoří zlatý koberec, vysvítily na koně i na starého Lapku, komorníka Jiskrova, jenž stál vedle, drže přes ruku nádhernou kuní šubu červeným karmazinem pošitou se zlatými, velkými sponami a řetízkem, jenž nezapjat dolů visel a se třpytil.

Nejvyšší hejtman meškal s družinou v hradní kapli na mši. Lapka na něj čekal, obrácen v tu stranu kaple, odkud zavíval tlumený zpěv. Pak zvonek zacinkal, a za chvilku vyšel pan Jiskra v čapce s bělostným peřím na hlavě, v dlouhé sukni jednobarevné, tmavomodré s lesklým pasem a s drahou šavlí při něm pravého štítnického díla v pochvě višňové barvy; za ním pan Zvířetický v zbroji, ale ještě bez helmice, vážný Burian, Dubánek z Čivic vyrudlých knírů, červených tváří, s rozjasněnýma očima, Mikuláš Střela z Rokyc, jejž si včera nejvyšší hejtman povolal do své družiny, dva rotmistři ze zvolenské hradní posádky, otylý písař vojenský i kněz Jiskrův, kulatý, v kněžské, tmavé sukni.

Lapka přehodil Jiskrovi přes ramena nadhernou šubu, zapjal přes prsa zlatý řetěz, spínající obě massivní, zlaté pukly, v nichž se svítilo několik vysokých drahých kamenů, sluha podržel střemen a nejvyšší vyhoupl se na bělouše. A všichni vsedli na koně, i písař i kněz.

Jak Jiskra s družinou vyjel klenutým průjezdem z vnitřního nádvoří na první, zahlaholila tam fanfara. Trubač jízdné čety, jež měla pána doprovodit, vesele zatroubil. Průvod pestrý barvami, lesklý třpytem zbraní i kovových ozdob na šatech i na řemení

koňů vyjel šumně z hradu a mírným klusem jel rozlehlým prostranstvím vroubenými domy a domky, jejichž běl svítila na ranním slunci. Jiskra jel do ležení přehlédnout vojsko, jež mělo vytrhnouti.

Již přejeli větší kus prostranství; všude, kudy jeli, zastavovali se, aby se podívali na průvod, na mocného pána, černého, černobradého, drsnatého, jehož očka však vesele se rozhlížela, a jenž vlídně kynul na pozdravy.

Na ráz však stáhl husté, černé obočí a ohlédl se. A všichni. Písař a kazatel i koně zarazili. Jakoby všem do ucha zatroubil. Hlas rohu všecky udeřil. Znovu se ozval, jakoby opodál, nedaleko, ač vyrazil přes celé prostranství tam u domů, před hospodou. z níž vyjeli tři jezdci. Přední z nich troubí na lovčí roh, zubří, ohromný roh, z mohutných plic, siláckým dechem.

V huňaté čapce byl, na nevelkém hnědáku, sám nevelký, ale hřmotný; šedé do běla vlasy, dlouhé až na ramena, padaly v divé spoustě také po spáncích kolem hustě zarostlých tváří. Za plášť upravená medvědice, jejíž černá srst se na slunci leskla, visela mu přes levé rameno spjatá na prsou starými bronzovými sponami a řetízky.

Pustil roh od rtů, a rukou kýval, na Jiskru, nejvyššího hejtmana, kýval, jeda k němu. Ten druhý také v medvědici, v šišaté helmici staré, s jízdeckým štítem na zádech; za nimi třetí na koni, chlap jako hora, dlouhých vlasů pod čapkou, v krátkém, otevřeném kožíšku bez rukávů měl přes levé rameno volně přehozenou selskou huňku. Na zádech nesl jízdecký terč předního jezdce a samostříl u sedla. Velký, bílý ovčácký pes pobíhal vedle jeho koně.

Jiskra se usmál a řekl k panu Zvířetickému :„Musíme poslechnout.“ Zarazil bělouše a vyhlížel jezd-

ce, nejvíce toho prvního s ohromným rohem po boku. Jiskra, jak dojížděli, viděl, že starý má u sedla na pravo těžký, velký čekan, po druhé široký toul staré podoby, z jezevčiny, u pasu pak těžkou šavli. A na prsou na řemenu velkého rohu probleskoval se mu hrubý křížek byzantské práce.

Všecko bylo na něm i na jeho společníku divné, starodávné, jakoby tam, odkud přijížděli, čas stál a se neměnil. Osmahlá jeho tvář zatuplého nosu svěže se rděla ve změti vousů a vlasů. Jen obočí jako houšť měl černé a z pod něho leskly se tmavé, nevelké oči.

„Rač posečkat, pane kapitáne!“ volal dojížděje mocným hlasem. „Spěchám jako vítr.“

Smekl a ranní vítr rozfoukl mu spoustu vlasů, že mu zavlály jako hříva i druhému jezdci, jenž byl prvnímu ve všem podobný; jen tak neprokvétal, vlasy i bradu měl tmavší.

„Ty's Dobák starý —“ zvolal Jiskra na jisto.

„A jak jsi mne poznal, haha —“ zeman se zařehtal. „Dobák starý, věru, také mne ‚Bílý strejc‘ volají, a tuhle můj chlapec Matúš.“

„Chlapec“ popojel a zarazil vedle otce. Usmíval se, hlavou se poklonil, ale nepromluvil.

„Tak na vojnu jedeme,“ mluvil, křičel starý Dobák, zvyklý z kopců a lesů na hromovou řeč.

„Zrovna včas; vítejte. Chceteli hned.“

„Proto jsme přijeli.“

„A tu ten váš posel také!“ zvolal vesele Jiskra ukázav na Jana Nejtušiaka jinak Hurčalu.

„A jede psina, ten vám, ten tam u vás v zámku — však jsem ho toporem zmlátil, když se vrátil ze Zvoleně.“

„A proč?“

„A tak; povídal, jaký tam stropil křik, škrata, až jste ho zavřeli.“

Jiskra, Zvířetický, písař a všichni, kdož o tom věděli, se zasmáli, až Jiskra zvolal na Dobáka:

„Nu pojedeme, ale smlouvy nemáš, pane brat!“

„A jaké smlouvy! Bít se budeme, a ty poctivému zemanovi neukřivdíš, však jsem slyšel. Abys neřekl, že jsem tě ošidil, tož véz: tu ten chlapec můj jako buk, šarkana se nebojí, věru ne, já také ne, ale já na obě ruce už tak nemohu jako on, to abys věděl!“

Z pod medvědice povznesl levici Byla zkřivena.

„Medvěd mně ji zhryzal, když jsme se rvali, a taký psohlavec, ovčák, parom do něho, zle mně ránu zhojil; žíly seschly a ruka zvadla.“

„Jen když je pravice zdráva!“

„Ta zdráva!“ Starý Dobák jí vytrhl ohromný čekan od sedla, jehož sekera se zasvítila, vznesl ho prudce nad hlavu a zamával jím jako pírkem.

„Zdráva je!“ křičel, „budou dole vidět, a tamhle Hurčala nech poví!“

Všichni se dali do smíchu i „mladý“ Dobák.

„Jeďte se mnou!“ kynul Jiskra a pobídl bělouše.

Všichni se pustili za ním i oba Dobákové, kteréž mezi sebe vzali oba rotmistři zvolenští. Janc Nejtušiak Hurčala v huňce, se štítem na zádech, je na nevzhledném koníkovi nejposlednější. Vedle něho běžel veliký pes jako vlk, s vyplazeným, dlouhým jazykem. — —

V táboře již na nejvyššího hejtmana čekali Na rozlehlé prostoře před ležením na východ od města v zdupaném, rozježděném i zaprášeném trávníku stály vedle sebe v čele všech dvě jízdné roty plně sešikované: Poberova a Janka Kozice Vlka. Za

nimi dál pěší roty. Některé teprve z ležení docházely; ostatní se ještě rovnaly v ležení, každá na placu svého stanoviště. Také u vozů samé hemžení. Vozy krajní i spížní stály připraveny na výjezdu, jen zapřáhnouti; také kremnické vozy, jež přijely pozdě večer se zásobami střeliva, olova, síry, střelišť a s novými kusy, chystaly se na další cestu. Nejdále stála řada prvních selských vozů, s kterými přijeli sedláci z okolí na rozkaz páně a na něž nakládali nejnutnější zásoby pro vojsko —

Pobera z Lomu nevím kam domů v plné zbroji, s šalířem s podbradím na hlavě, s rotmistrovským palcátem v ruce seděl na vysokém svém hnědáku před první řadou bratříků na koních různých barev, nad něž se vznášela rudá korouhev.

V čele druhé roty Janko Kozic Vlk na Dereši, bujném hřebci, v červeném plášti, v šišaté helmici s nánosníkem nahoru otočeným, za nímž čepejřil se bílý chochol. Z pod helmy padaly leskle černé copy přes spánky Jankovy brunátné tváře. V ruce držel křivou šavli. V první řadě za ním bratr Ondrejko, vzrušený, dychtivě nedočkavý, kdy přijede nejvyšší kapitán, kdy už vytrhnou, vedle Chujava, jenž nemohl rozhazovat ruce, Rakolubský v rudých nohavicích, funivý Matuka Juro a ostatní zemané, Sebeslavský šedý armalista a Radvanský jako padesátníci měli své místo hloub při krajích roty. Skoro všichni slovenští zemané, jak přibyli do Zvoleně, v ní byli kromě mužstva, Čechů i Slováků.

Rotmistři, hledící upřeně směrem k městu, náhle pokynuli; kotly zavířily, polnice zahlaholily. Nejvyšší hejtman s družinou přijížděl. V rotách všichni hleděli jen po něm. Viděli, jak družina zarazila opodál stranou, jak Jiskra sám krátkým klusem jede k nim. Zarazil před šikem, tváří k nim, nádherný ve

svém vystrojení, plný třpytu, plný lesku na vzácném, bohatě sedlaném koni, jenž stál jako zarytý s krkem dlouhé, husté hřívy prohnutým, hryzaje udidlo, od něhož bělostná pěna prchala do zprahlého trávníku.

Jiskra kynul, bubny zmlkly i trouby. Ticho v tom množství a nehnuto vše jako zeď; jen pablesky a svity se mihotaly a skákaly, smekaly se a přehupovaly po helmicích a pancířích, po kovových ozdobách, peří chocholů se chvěla, praporce se vzdouvaly a šelestily jak praporečníci přidržovali jejich úzký cíp ke dříví praporečnému.

Řady osmahlých, bradatých tváří byly obráceny k Jiskrovi, jenž na vysokém bělouši jakoby v tu chvíli ještě vzrostl.

„Rotmistři i z rot všichni dobří lidé a bratříci všichni, slyštež!“ Promluvil jasným, kovovým hlasem, až se zářivým vzduchem pod vysokým, modrým nebem v tom tichu daleko, zřetelně roznášelo. „Huňády Jánuš zrušil běh příměřný. Válku začal a to proto, že nás chtějí z této země vypudit jako nekázané loupežníky, jako bychom nebyli v službách Jeho Milosti mladého krále. Huňady mordoval vaše bratry, mrzačil je ohavně, a chce panovati i v tomto slovenském viděku jako král. A to by vám bylo zle. Proto jdu na Huňada a s pomocí Boží zvítězíme, nebo naše věc je pravá. Chcete-li hojnou odplatu, vězte, že statečnému vojsku na ničem neschází. Mužská mysl a meč všechno zmůže. Co mám, dám, abyste nebyli škodni, a kdyby nestačilo, mňedle, mám statky na Moravě, z těch vás zaplatím a nikdo nepůjde bez náhrady, a kdybych vám i tuto šubu,“ potřepal jí, „měl dát i tohoto koně i svou zbroj a všecko, co mám. A tak buďte srdce dobrého, zmužile vyjeďte na jich škodu a pána Boha všemohou-

cího vezmeme ku pomoci proti těm Uhrům a Huňádovi, a spravedlnost našeho pána a naši. Pán Bůh s námi!“

V tom kněz přijel z družiny k němu a obrátil se tváří také k vojsku, vedle Jiskry. Ten ihned smekl, jak kněz sňal byrit s hlavy, a smekl Pobera i Kozic, helmice sňali, a řadami šel šum a šelest a cvakot kovu, jak všichni snímali kapalíny. Stáli s obnaženými hlavami, upřeně naslouchali, jak se kněz modlí. Říkal žalm, pak vztáhl ruce a hlubokým v tu chvíli slavným tichem neslo se jeho žehnání. A zase šum a šelest po řadách, helmice zapadly na hlavy; zastínily čela, tváře; přikloněná kopí v ráz se zježila jako les, v něm praporce zavlály, rudé, zelené, Jiskra pokynul, Pobera mávl palcátem, Kozic Vlk šavlí, rozkřikli se, pronikavý hlas polnic se třepetavě rozletěl. Jízdné roty vyrazily; a jak vyjely, každý z nich se obracel po Jiskrovi, jenž zajev k družině, v jejím čele přehlížel. Jel řad za řadem a všichni hlučně pozdravovali; hlasy se slévaly v hromový hluk, v nějž ječela polnice a rachotily kotly z předu na šíjích koňů bubenických.

Přejel Pobera z Lomu nevím kam domů, přejeli jeho, řad za řadem, dojížděl Janko Kozic Vlk na svém Dereši, jenž zrovna tancoval, přejel pozdravuje, za ním v řadě Ondrejko a všichni ostatní slovenští zemané i obecní jízdní; všichni nadšeně pokřikovali a zbraní mávali, jen se blýskalo.

Jiskra usmívaje se spokojeně pokyvoval hlavou a se zalíbením hleděl na Janka Kozice v červeném plášti, na statné zemanstvo v brněných košilích, v zbroji, v šišatých, uherských helmicích s šavlemi s pestrými, nevelkými terči jízdeckými, na pěkných koních. V tom jako hrom za ním zahouklo:

„Pane kapitáne, s těmi tu, to jsou krajané, či s kterými!“

Starý Dobák na hřivnatém hnědáku přitočil se k němu a za otcem hned mladý a za mladým Hurčala.

„Ano, to jsou krajané, Slováci. K těm chceš-li!“ volal Jiskra ukazuje na Kozicovu rotu, jak řady přejížděly.

„A s kým ty pojedeš!“

„S vámi, ale až všecko přehlédnu. Však se brzo uvidíme.“

„Tedy s pánem Bohem, pane kapitáne Matúši!“ ohlédl se po „chlapci“ a v tom se zase rozkřikl:

„Hurčalo! Nejtušiáku, slyšíš-li!“

Bodnuv koně, vyrazil z družiny a za ním syn. Hnali se travnou prostorou; medvědice se jim leskly a čepejřily, šavle bily koním v bok, toul starého se potřásal a mladému poskakoval jízdecký, rudý štít na zádech. Jiskra a všichni kolem něho hleděli v ten okamžik jenom za nimi a zasmáli se, jak obrovský Nejtušiák Hurčala je na svém koníku doháněl i jeho ovčácký, bílý vlk.

XXXIV.

Poslední řady přejely. Roty se pak daly v klus, rychle unikaly zrakům a splývaly v tmavé těleso, kolem něhož zdvihaly se prašné kotouče, z něhož se blýskalo pablesky a nad nímž mezi kopím provívaly praporce. Zvuk trub a kotlů ztichly.

Než nové se ozvaly. Pádným krokem přicházel houf pěších. Beneš z Kolovrat Mašťovský v plné zbroji na koni je vedl. Za rotmistrem dva pištci, a

bubeník před pavezníky v kapalínech, s malovanými, těžkými pavezami, kteří měli dvojitý žold.

Za těmi střelci se samostříly, sudličníci, dlouhé sudlice vzhůru přes ramena. Za těmi druhý, třetí houf, pod praporci; Václav z Všechovic a Jan Puchomířský z Ojnic, Moravané, oba na koních je vedli. Rota za rotou, v nich Češi, bradatí žoldnéři, Slováci, pak valný houf většinou samí verchoviňci*) rusínští, oholení, jen s kníry, dlouhých vlasů, protáhlých obličejů s vysedlými lícními kostmi, v tmavých huňkách, na nohou chodáky z volské kůže, samí střelci a sudličníci, starověrci, pravoslavní, pod korouhví s obrazem Matky boží a sv. Jiří hrubého díla. Sivý Zelenka Václav na koni z rejza plesnivém je vedl, krátký, ramenatý v předním i zadním plechu, zpod něhož čouhala kroužková košile, kryjící také rukávy. Jen nos a část knírů mu bylo vidět, jak mu šalíř s podbradím kryl hlavu i bradu. Kdys v Sirotcích sloužil, pak v Polsku a léta již Jiskrovi, mluvil česky, polsky, rusky a míchal a pletl vše. Za ním kus po boku roty jel na malém, huňatém koníku vlasatý, vousatý pop v tmavé sukni a vysoké čepici bez štítu, na prsou s nevelkým, zašlým obrázkem na zlaté půdě.

Jiskra v čele své družiny bystře přehližel mužstvo, kynul rotmistrům, jež všechny znal. Zelenkovi však zvláště živě, jak starý, zkušený rotmistr jeda kolem vyšvihl svůj palcát rovně nad hlavu, nejvyššímu na pozdrav.

Jiskra se usmál a nepřestal se spokojeně usmívat, když za Rusíny svižným, bystrým krokem přihnali se Detvanci, každý vysoký, urostlý jako strom, každý se čtyřmi rulíky, všichni v přiléhavých noha-

*) Horáci.

vicích, v krpcích, kabanice přes rameno, se samostříly a sudlicemi, zkušení i nováčkové.

A zase nové houfy, v nich bradatí, osmahlí Češi, a jonáci z Gemeru, ze Spišska, z Hontu, z Oravských dolin, i polští horalé od tatranských hor v kapalínech nebo jen v čapkách, v plechu i bez něho, v škorních i v krpcích, v plášti, v tmavých huňkách nebo bílých kabanicích, pavezníci i lehčeji odění střelci.

Dusavý šum pádných kroků pořád jako proud. V předu ještě nezanikl hlas píšťal a bubnů a již nové se ozvaly, i dudy zaječely, v to zabouřil pozdravný křik, jak táhli kolem nejvyššího; pak i zpěv rozšuměl se jako náhlá bystřina a zalil všechen hlas —

Rota za rotou, až všecky pak dál splývaly v tmavé, nekonečné houpavé těleso jakéhos obra hada, pod nímž duněla země, z něhož se rozléhal jásavý křik, hlas píšťal i zpěv —

Daleko v pozadí, ještě v ležení, začaly se hýbati přední vozy čekajících kolikerou řadou, až na ně dojde; v tu chvíli vsedali tam na koně jízdní bratříci, kteří měli jeti na jejich ochranu ve zbytném houfu.

V tu chvíli byly roty Poberova a Kozicova již daleko napřed. Pustili koně v klus. Pospíchali, jak jim Jiskra nařídil, k Lučenci, odkudž se měli pustit do území Huňadova, trestat, holdovat jeho spojence, zvláště zboží jagerského biskupa, hlavně však proniknouti co nejdále na jih, aby zvěděli o vojsku Huňadovu, o jeho postupu, aby posílali rychlé, bezpečné zprávy.

Ondrejko Kozic div že nezavýskl, když se již ocitl ve válečném šiku, když uviděl a zas uslyšel nejvyššího kapitána. Vesele vyjel, těše se, že přišel čas odplaty, že bude mstíti nešťastného, zmrzače-

ného Štefana. Jeho neštěstí tu živěji pocítil, teď sám svěží a pln síly v tom ustavičném ruchu a vzrušení, v stálé proměně, když měl pěkného koně, dobrou zbroj, nový štít, když měl zlato ve váčku, když bylo s druhy tak veselo, šumno.

To všecko míval Štefan, jenž vojnu miloval, jenž také tak volně, vesele žil, jezdil, šavli sekal, bojoval. Teď mrzák ubohý, jenž nemohl ani ústům sousto podati; aby sedal v koutě a čekal, až ho nakrmí. Zvláště toho jitra na něj vzpomínal, a na domov. V tu chvíli, kdy Janko v červeném plášti je vedl, kdy Jiskra promluvil, když vytrhli, když se mu v prsou hřejně rozlilo a cítil, jak se mu v nich šíří a jak se zvedají, opojen vojenskou slávou, připadl mu strýc Rozvadský, jenž vždycky líčil, jak jezdil s Beckovským pánem, v jaké slávě táhli do pole; kdyby ten ho teď viděl! A Zuzka — Zuzka —

Kolikrát už počítal, že psaní ještě nemá, kdy asi dojde, a kdy zas bude moci psáti a kdy o ní něco zví — Teď nebude nic, teď poženou se na dolní zemi, na Maďary, na ty — Jen ku předu hleděl, jakoby je již čekal. Zatím však měli před sebou pořád Poberovu rotu. Před ní jel Pobera, skoro pořád sám.

Slídil sivýma očima, ne však po nepříteli. Více vzpomínal, že tudy asi jela také Mária, že tudy asi zmizela na dolní zemi k svým nebo na půlnoc s Talafúsem. Nebo se tu někde ještě skrývá. V pravo, v levo lesnaté stráně, všude bučiny, habří, černý les, dobrá skrýš. Ale jak pátrati! Musí kvapem dále, ku předu, jak byl rozkaz.

Než kde mohl, alespoň se přeptal. Hned za první vsí jal se vyslýchati, u cintorínu,*) jenž byl za po-

*) Hřbitova.

slední roubenou stodolou, skoro u jejích vrat, chudý, smutný, bez obruby, bez plotu, pez pomníků, se zapadlými hroby. Stařec krhavých očí tam seděl na zeleném, nízkém rově, bos, v huňce, a hlídal stádce ovcí, jež se pásly po hrobech. Toho si Pobera zavolal.

Staroch, drže umaštěný širák ve zvadlých, žilovatých rukou, stanul zkroušeně u Poberova koně a odpovídal, že nic neví, ne, o paní na bílém koni že nic neví, ne, ale tu že soused Ďurynda a Hrvol, věru Hrvol také, ti že povídali divnou věc, věru divnou, že jakýs člověk našel v lese, jak se tam volá, „za skalicou", krásného, bílého koně; hladový byl, všecko kolem ohryzal, jak byl ke stromu přivázaný.

Poberovi prošlehl paprslek. Dal zavolati kmocha Hrvola, Ďurynda nebyl doma, a Hrvol také tak o bílém koni, věru, že tak bylo, divná věc a to že nic neví, jak se velkomožný pán ptá, kdo tam toho koně, to že neví, a ten člověk, jenž na koně maně tam v lese uhodil, také nic; ale strach že měl, když to byl krásný kůň zemanský, v drahém řemení, a tak aby neměl oplétání, že ho raději odvedl na Vigleš, panu kapitánovi, panu Korbelovi —

Pobera byl by Vigleš minul, ale nyní, jak tam dojeli, pospíchal tam, zarazil pod hradem a sám s Vaškem zajel na horu. Hejtmana Korbela potkali ve bráně, šel jim už naproti. Užasl, že se rotmistr, sotva se pozdravili, ptal po bělouši, a že ho hned popsal, řemení, prsosiny s rudými střapci. Hejtman žasl ještě více, když uslyšel ostatní a vyrozuměl, proč ten bělouš zaveden do lesa a tam v houšti uvázán. Hned poručil, aby koně vyvedli.

Jak jej Pobera shlédl, míhla se mu Mária, v čapce, pružná, krásná, jak ji po prvé na něm

v sedle uviděl, u Kremnice, a jak s ním pak jela mluvná, usmívavá — Stáhl obočí —

Vaško bělouše vzal s sebou. Byl rád, že koně zas mají. Maďarky neželel, v duchu se však divil, jak to tak vyvedla, s kým se to spolčila, jak toho bělouše odklidili. Pak ovšem nemohli se doptat, on a žádný. To jakoby s čertem. Ale koni nic, dobře ho prohlédl.

Pobera měl jistotu, že Bodorovská ujela touto cestou. Všecko mu nechala, závoj, koně. Ale kdo jí dal jiného, kdo měl takovou moc a tolik lidí, jistě jich bylo kolik, ne jen ten posel, jenž pro ni přišel do stanu. Sotva kdo jiný, nežli Talafús —

V těch chmurných úvahách, jež ho hněvně popuzovaly, dlouho nedbal cesty, že jeli údolím mezi stráněmi, mezi lesy, až když musili zaraziti na nocleh. Rota Kozicova utábořila se opodál.

Ráno vyjeli časně. Cesta vedla stejně jako včera. Jeli mezi stráněmi, pořád skoro stínem. Chlad šel z lesů a šero jejich sotva kdy prosvitlo, leda kdy v pravo, v levo otevřel se nějaký ouval. Pobera se po každém ohlédl. Byly opuštěny, tichy, dřímaly ve klínu lesů. Až pak zmizely, údolí se šířilo, při cestě zasvítila smaragdová zeleň palouků v plném světle. Na levo vrchy a chlumy neustupovaly, na pravo však rozbíhalo se údolí, rostlo, šířilo se a zeleně se roztáhlo v rovinu, jejíž lukami vedla cesta na jih, k nedalekému Lučenci.

Tenkráte byl městečko nevalné, sedlácké, s příbytky většinou dřevěnými, doškových, šindelových střech, nad něž se povznášel zděný kostel vysoké, cihlové střechy. Jindy klidně, tiše spočívalo v zelené rovině, v širošírých lukách, jimiž se potok vi-

nul ve vrbinách a olších. Sem tam v lukách chýlila se stará vrba zbloudilá, rozložitý dub sám nebo v skupině kladl ohromné stíny do moře travin a květů.

Teď tam všude ruch lidí, z městečka i z okolí, sehnaných a českých žoldnéřů, v městečku, v lukách mezi městečkem a táhlým návrším za potokem, za lukami k severu, půl hodiny od Lučence. Selské vozy tudy jezdily s dřívím, kamením, pískem, povozy s koníky, s loudavými voly, od návrší k městečku, z městečka k návrší. Kola skřípala, sedláci v bílých gatích, v širácích pokřikovali, potahy pobízeli. Dlouhé to návrší ztrácející se dál k severozápadu v lesích, bylo jako ohromný, dlouhý val, jehož svah k městu byl ostrý. Na něm probělával se starý kostel a nevelký klášter.

Tam bylo nejhlučněji, tam se černalo i bělalo lidmi, kteří dodělávali z klášterce a kostela tvrdou pevnůstku. To bylo to místo, o které s Jiskrou jednal Štefan Sárköz ve jméno Huňadovo, to byla ta nová tvrz, v linii jižních hranic Jiskrova panství, jež měla chrániti cestu ke Zvoleni i tu na severovýchod vedoucí přes mohutný hřbet kolem tvrze Ožďanské do Rymavské Soboty, do Rymavského údolí, kudy bylo možná vytrhnouti na půlnoc přes Tisovec k Muráni.

K té Lučenecké tvrzi zamířili Pobera i Janko Kozic Vlk s rotami, aby pod ní odpočinuli, naposled na jisté půdě. Tu ještě krajané, bratříci, Matěj z Kněžic s posádkou; ale krok dále na poledne již nepřátelský kraj, kam ponesou boj a zhoubu, kde krev poteče.

XXXV.

Sotva že Mária Lengyelovna pojedla trochu mléka a chleba na samotě vysoko na lázu v začazené jizbě, prostřed níž dýmalo ohniště, usadila se v koutě na hrubé lavici; vztáhnuvši na ni nohy, opřela se zády a hlavou o stěnu a usnula. Těžká únava ji přemohla. Spala tvrdě a nic ji nevzbudilo, ani hlasy několika dětí. Spala dlouho, až do poledne. Po prostém obědu vyšla za samotu, výše do lázu a usedla do stínu jalovcového keře. Slunce hřálo, v té výši však větřík neumdlel; chladivě jí ovíval líce, čelo.

Zahleděla se v pravo, kde v dalekém pozadí za lázem, po němž nízká, hustá tráva chudých květů se chvěla a leskla, strměla temena hor. Flor mlhy na nich se rozplynul, v hluboké modři se určitě rýsovaly zářícím vzduchem. A před se dolů obrátila zraky, na spoustu lesů v různých tónech zeleně splývající v dál v tajemné modravo. Ticho nad lesy, i bílý oblak vysoko nad tím jezerem zelena tiše odpočíval.

Hleděla přes ně do dálky; hledala stranu svého rodného kraje, zatesknila po něm a zatoužila. Než prchnouti nemožná. Viděla své průvodčí u stavení, jak ji hlídají. A dobře, že ji střehou. Kdyby upadla zase v moc Poberovu, kdyby musila opět zpět — Ať ji vedou kamkoliv, jen ne k němu. Stíhá-li ji, unikne-li mu, bude-li moci dál, nebo bude-li nutno ještě zůstat v té bídné, začazené díře, mezi těmi lidmi —

Pozdě odpoledne přišel Mařík požádat ji, aby se šla najíst, že pojedou dále, cesta že je volná. Strání dolů sestoupila, koně jí vedli, v ouvale zas used-

la do sedla. Dojeli silnice v lese, kdež na ně čekali ostatní z průvodu, a dali se zase vpřed. Byl už soumrak, když se dostali k Lučenci. Tam je jízdná hlídka zastavila, ale jak Mařík ukázal Talafúsův list, pustili je. Márie si hrubě nevšimli.

Vyjeli z luk cestou vzhůru do výšiny k nové tvrzi, kolem ní a dále pak plání přes nevysoký svah a zase širou plání. Byla pusta, šeřilo se v ní. Váha osamělé studny černala se vzduchem, dále se leskla jakási kaluž mdlým odleskem. Před nimi hradba černého lesa. Dlouho jím jeli, tmou a tichem, až pak vyrazili opět do volné krajiny. Byla noc a tmavá. Proti nim v obzoru jako závora napříč táhla se výšina; z té výšiny zahořelo proti nim světlo. Když dojížděli, poznala Mária, že tam tvrz nad černou vsí jako vymřelou, na výšině zrovna nad silnicí, ze vsi ke tvrzi vedoucí.

„Co je to —“ zeptala se Mária.

„Ožďany tvrz.“

„Kdo ji má?“

„Pan Jiskra. Je tam jeho posádka.“

Zachmuřila se; hněvně ji dojalo, jak uslyšela tu odpověď. Všude Jiskrova moc, všude ti Češi —

Vesnice spala; jen psi je vítali a pronásledovali štěkotem. Vyjeli vzhůru do chlumu, ku tvrzi a tu se zastavili. Stráže na valu volaly, Mařík odpovídal; za chvíli zaskřípěla kolečka ve bráně, zarachotily řetězy, svoditý most spouštěl se zvolna na příkop černou tmou zatopený.

Vjeli do nádvoří, kdež se kmitalo světlo hořících loučí i rohové svítilny. Bradatý velitel posádky, z lože vyburcovaný, rozespalý, poloobolečený, v plášti, přijal je a přehlédnuv list, jejž mu Mařík podal, zavedl Máriu do tvrze a nedlouhou chodbou do klenuté jizby, čistě vybílené. Jednal slušně a popřáv

zdvořile dobrou noc odešel. Stará jakási žena přinesla hořící svíčku, jídlo, víno, vodu. Byla ochota sama, Mária však nemohla se již dočkat, až bude ze dveří. Poznala, že na prosté, přihlouplé stařeně nic nevyzví, a chtěla býti sama.

Jak stařena vyšla, zavřeli dvéře. Mária to slyšela. Nic ji to nepřekvapilo; sama ještě zašoupla závoru vnitř, a jala se prohlížeti jizbu. Nebylo jiných dveří kromě těch, kterými ji sem zavedli. Okno jedno a zamřežované. Kam hledělo, nemohla pro tmu rozeznati. V jizbě pod mohutnou klenbou ticho, venku z chodby ozvaly se ještě dunivé kroky, ale záhy zašly.

Mária sklesla na židli u lože.

Co ještě bude — Neklamou-li ji na novo, jako jí lhal Bodorovský. — Snad už ji dál, na Muráň, nepovedou, snad ji tu nechají jako ve vězení; nebo sem si pro ni přijde ten hejtman?

Únava ji zmohla. Ulehla, z opatrnosti jen na polo svlečená, a usnula záhy. Ráno přišla zase ta stařena, ochotně posloužila, stále se usmívajíc, pak vstoupil i velitel posádky, jenž vlídně se optal, přeje-li si Mária něčeho. Nechtěla nic, jen se tázala, zůstane-li tu, ve vězení. Řekla to zasmušile.

„V žádném vězení, nýbrž v bezpečném úkrytu. A nezůstaneš tu."

Pozdě odpoledne vstoupil znenadání Jan Talafús z Ostrova, ne v bílé sukni, jak ho po prvé shlédla, ale v brněné košili pod kabátcem bez rukávů, ve vysokých škorních, tak jak s koně právě slezl. Slušelo mu to, vypadal statně. Mužnou jeho tváří prosvitlo, jak shlédl Máriu. Pozdravil ji zdvořile, vyptával se na cestu, přede vším, nemá-li nějakých stížností, choval-li se každý z průvodu jak náleží slušně.

Poděkovala za pomoc a ochranu i za všechnu péči, jak se o ni staral.

„Budu ti pro obtíž,“ dodala, „budeš mít k vůli mně nesnáze.“

„Nesnází nedbám,“ řekl klidně, „a ty milá paní, nemůžeš být obtíží. Rád učiním vše, čeho si budeš přát.“ Znělo to zdvořile i vřele.

„Ráda bych —“ zarazila se.

„Jen mluv.“

„Toužím po své krajině.“

Nezachmuřil se; ani překvapen nebyl.

„Věřím rád,“ řekl klidně, „ale na tu chvíli to není možná. Kdybych tě propustil a tys šla domů, upadla bys v nebezpečenství. Jistě, a neubránila bys se. Vojna se valí ve vaši stranu. Pobera tam také musí.“

„Nemůže nás stíhat?“

„Mohl, ale již nás nestihne. Musí do pole.“

„Zůstanu zde?“

„Tady zůstaneme jen na noc.“

Těch slov se zalekla. „Zůstaneme,“ řekl. Umlkla. sklopila hlavu. Talafús jakoby uhodl, co ji tak zarazilo, vstal a měl se k odchodu.

„Ráno se ještě na okamžik uvidíme,“ řekl.

Vzhlédla k němu překvapeně a maně se zeptala, nepojede-li s nimi.

„Pospíchám, musím napřed. Ale ty buď bez starosti, vše jsem zařídil a opatřil, abys jela bezpečně a pohodlně, jak je na útěku jen možná. Dobrou noc!“ Pochýlil hlavu, usmál se a odešel.

Byla překvapena, až zaražena. Obava její se rozplynula jako dým. Oddechla si, než necítila jasného uspokojení. Či se v něm zmýlila, či je opatrnější, chytřejší, nežli divoký Pobera? Jak se usmál! Porozuměl jí, její obavě, a hned si také přispěšil;

jak se jí usmál! Jí, jí — Aby si nemyslila — Ten úsměv uvázl jako trn —

Všimla si, že ji na noc nezavřeli jako včera; sama také nezatáhla závoru.

Talafúsa pak už neuzřela až před samým odjezdem. Přišel, když už byla po snídaní a na cestu zplna připravena. Nic jí nezdržel, jen jí ještě jednou konejšivě připomenul, aby se nebála. Vyprovodil ji ven na nádvoří. Tam nečekal na ni rychlý klusák, na němž přijela, nýbrž visutý vůz krytý šperlochem z rudého sukna. Čtyři koně byli v něm zapřaženi, vozataj seděl už v sedle podsedního prvního páru. Truhlík vozu byl brunátně omalován a v strakatých rozvilinách jeho ploch pestřily se dva malované erby prvotních majitelů, od nichž kořistí se vůz dostal sem na Ožďanskou tvrz.

Talafús viděl, že Máriu mile překvapil. Její hluboké, krásné oči obrátily se po něm vlídněji; svit ten však náhle zhasl, jak k ní přistoupil a ruku jí podal, jak upřel na ni pohled jako tam v Poberově stanu. Poděkovala vážně, skoro chmurně, a vstoupila do vozu. Zahlédla, že Talafús šel rovnou ke koni a že v čele několika jezdců vyrazil z nádvoří. Mařík a ostatní jezdci zůstali s ní.

Jeli bídnou cestou, jež se vinula a stáčela do vrchu. Viděla jen před sebe. Ohlédnout nebo rozhlédnout se nemohla a také o to nedbala. Schoulila se na poduškách v koutku vozu, jenž hrkotal vzhůru, pak rovně, plání, záhy lesem, většinou dubovým. Prastaré stromy rozoraných kmenů stály v hlubokém klidu. Sem tam se zabělal mezi nimi pařez, zachovalý, nebo ohněm připálený, tu onde ležel celý dub jako poražený obr, bez koruny, s pahýly ohromných haluzí do země zarytými, a pro-

kmitoval bělošedě z lesního šera jako potvorná obluda jakás s napřaženými rameny.

Talafúsa před sebou ani na okamžik neshlédli. Nežli vyjeli z Ožďan na vrch, byl ten tam jako vítr. Také nikoho nepotkali kromě dvou chlapů v huňkách a jízdného posla. Leda že tmavý diviák netvárné hlavy přeběhl přes cestu nebo že se při cestě mezi kameny mihla laň. Na dvě hodiny jeli starým lesem. Když vyrazili z jeho šera, měli před sebou Rimavskou dolinu, tenkráte ne tak zdělanou, nýbrž víc zarostlou, divočejší, zelenající se mezi chlumy a vrchy, jež v pravo, v levo jako hradby táhly se k severu. Rimavskou Sobotu, město jižněji v pravo, minuli. Jeli na půlnoc při úpatí chlumů, jež měli po levé ruce, většinou lesem. V pravo, v zelené rovince luk, vinula se Rimava houštím a olšemi, za ní prokmitla ze stromoví vesnička, pak vyhoupl se na vrchu nad dolinou hrad.

Mária zavolala na Maříka a zeptala se na jméno.

„Magin hrad.“

„Čí je?“

„A pana Jiskry, jako tady všechno; tady výš, po naší ruce Hrachovo tvrz a tam v pravo na té pláni nad dolinou Kraskov,“ Mařík ukazoval rukou, „a za tím hřbetem v druhém údolí Drenčany; tam Valgata hejtmaní, a Balog tam naši vystavěli, novou tvrz, to také hejtman Valgata; tady všecky tvrze a hrady naše, i kostely jsme tu opevnili, uvidíš, velkomožná paní, v této dolině. Tu se i sedláci od nás z Čech usadili, a ještě se stěhují, taky i jinde, jako nad Lučencem je Česká Březová, a v této dolině Rimavská Báně a Březová. Však pojedeme skrz.“

Mária Bodorovská již neposlouchala. Jak začal Mařík o Jiskrově moci, o jeho tvrzích, vtiskla se

zase do koutku a obrátila hlavu. Jen jak jí o těch vystěhovalcích o sluch zavadilo, vzpomněla si na českého kněze, jejž viděla ve zvoleňském ležení v noci kázat Poberově rotě a jak ho zahlédla na útěku při ohni.

Pozdě odpoledne minuli Hrachovo dřevěnou tvrz ve vysokých valech na nevysokém návrší zrovna nad cestou. Údolí se odtud oužilo, na levo vystávaly vyšší, lesnaté kopce. Siněc nad ně nade všechny. Jeho rozsochy spadaly až k samé cestě u Rimavy řeky i k Rimavici v pobočném údolí, jež se na levo, k západu otevřelo. Rimavici přebrodili nedaleko jejího vtoku do Rimavy. Tu se Mária vychýlila bezděky ku předu a obrátila oči vzhůru.

Nad soutokem obou vod, na ostrohu mezi oběma údolími nad osadou pod ním zabělal se nad cestou gotický kostelík šindelové střechy mezi stromy, otočený kamennou zdí. Ve zdi střílna vedle střílny a nad vraty, jež byla té chvíle otevřena, vížka s dubovým podsebitím jako na nějaké tvrzi. Pod tím podsebitím ve svorníku nad vraty vytesaný, velký kalich, červeně natřený.

„Všude to kacířské znamení,“ pomyslila s nevolí. „Všecko jím zohaví a všecko si tu opevní, všude se okopají, jakoby tu chtěli zůstat na vždy.“

Vůz se znenadání zastavil, a nežli se podívala proč, zavanul k ní zpěv. Stanuli skoro před samou Rimavskou Bání. Z ní se nesl ten zpěv a z ní vyšli zpívající. Šli blízko, kolem vozů a jezdců průvodem ze vsi do svahu, ku kostelu, napřed Lukáš Luk, prostovlasý, v komži přes kněžskou sukni s kalichem v jedné, s knihou v druhé ruce. Mária hned poznala, že to ten, na nějž před chvilkou vzpomněla. Jak dorazili vystěhovalci na místo, k němuž ko-

lik neděl z vlasti se brali, vedl je mladý kněz nejprve do kostela.

On sám tu měl s nimi zůstati jako duchovní správce. Před tím tu býval také český kněz, ten však před rokem zemřel. K osiřelému nevelkému stádci přišel nyní Lukáš Luk a přivedl nové osadníky.

V tu chvíli vedl je poděkovat za boží ochranu, že sem šťastně dorazili, a poprosit za boží pomoc a ochranu. Za ním v průvodě kráčel Vít Tomášek, vůdce vystěhovalců, za ním ostatní mužští, pak ženské. V jejich čele stařena v bílém zavití hlavy, jež se sem vydala za synem a jež cestou sedala s Evou v jednom voze. Ta, bez kukly, zbožně zpívajíc jako ostatní, kráčela po jejím boku a vedla ji.

Jezdci u Máriina vozu do jednoho smekli hledíce za průvodem, jak se vinul do svahu, jak dostoupiv, mizel za knězem v bráně pod rudým kalichem, za pevnou ohradou, pod stromy, jimiž zahořela zátopa zlatého západu. Jezdci zvážněli. Zvuky posvátné, jim známé a milé písně mateřského hlaholu zavanuly do duše. Vnímali je, zbožně jim naslouchali i když poslední z průvodu zašla. Až z brunátného vozu pod rudým šperlochem vychýlila se Mária a netrpělivě se optala, proč nejedou. Mařík zahučel něco o Maďarce, dal na hlavu a pokynul, aby se hnuli. Projeli dědinou, zahlédli ještě všecky vozy vystěhovalců, jak dorazily, skoro všechny ještě řadou. Koně vypřažení kolem se popásali.

K večeru dojeli do nedaleké Březové. A zase jen česky Mária uslyšela, nejen kolem svého vozu, nýbrž i v dědině, osazené většinou samými Čechy, a zase uviděla hrazený kostel, zděný, v hradbě. I baštu měl a po jedné straně i příkop i val, ne-

boť nestál ve výši na ostrohu, nýbrž ve vsi samé, za příkopem na ostrém výběžku nad řekou.

Žasla, jaký to divný, bojovný lid. I kostely mění v tvrze. Přišli sem hospodařit, ale hned si opevnili kostel, aby jejich vojáci měli všude oporu, aby oni sami měli se kam utéci, aby se mohli tuho bránit; sedláci a žoldnéři zároveň. A loupežníci, jak je v duchu hněvně přizvala, kacíři —

Toho večera se déle modlila ve voze, kdež si upravila lože, neboť do stavení mezi Čechy nechtěla; déle se modlila, jak ji schvátila úzkost i teskno z těch lidí kolem i pomyšlením, že mezi nimi má zůstati, že se musí tajit a nesmí povědět, jak se jich štítí pro jejich kacířstvo, jak je nenávidí. Zabili Imricha, nebo ho mají u vězení. Ubohý, jaký jeho život mezi nimi; žije-li — Prchla by zas, všeho by se odvážila, ale teď, kdy se mu snad přibližuje — Z té duše se modlila, aby se s ním shledala, aby ho Bůh chránil. —

Vyjeli po ránu. Dolina se úžila a divočela; v pravo, v levo vyvstávaly vyšší hory, a všude po nich spousta lesů, od temen po stráních až dolů do údolí. Na poledne zarazili pod vysokou, strmou Hradovou v Tisovci, tichém městečku mezi vrchy, mezi lesy, roztroušeném při Rimavě řece.

Mária tu zas uzřela nenáviděný kalich a zase nad vchodem v kamenné zdi se střílnami, jež objímala dřevěný kostel stojící prostřed roubených stavení městečka, krytých došky i šindelem. Českých osadníků tu nebylo. Jen samí Slováci. Ale kalich na kostele měli; přijímají jako ti Češi, a v kostele zpívají jejich písně, jsou s nimi za jedno jako bratři. Jaký rozdíl mezi Čechy a Slováky! Kdyby Slováci nebyli s nimi ve spolku, už by tu ty roty nevládly —

Přecházela u vozu, ne však dlouho. Jak zahlédla, že několik sousedů stanulo opodál, že si ji prohlížejí, blýskla po nich svýma černýma očima a rychle zas ustoupila pod rudou střechu visutého vozu.

V Tisovci dlouho krmili a dlouho odpočívali. Bylo již pozdě odpoledne, když vyjeli. Mária se na okamžik až zalekla, když Mařík, jak vytrhli, nahnul se do vozu a oznámil, teď že už nezastaví až na Muráni, že tam do slunce západu budou.

Už! Je-li tam Imrich — A Talafús — Bude-li žádat odměnu za to, že ji vysvobodil. Vysvobodil! Do nového zajetí a vězení. Ale snad k Imrichovi! Táhl-li také tudy, nebo ho tudy vedli spoutaného jako zajatce — Schoulená vyhlížela před se do krajiny, do údolí mezi horami a lesy. Pojednou však, jeli teprv asi hodinu, vůz zarazil; mimo nadání mnohem dříve, nežli Mařík udal.

XXXVI.

V zatáčce bídné cesty, jak vůz hrkl přes výmol a jak v tom náruční uskočil prudce na bok k podsednímu, zapraskalo pod vozem. Voj se hrubě nalomila. Mária musila sestoupit. Z průvodu schumelili se kolem vozu, vypřáhli koně, zkoumali nalomeninu, ovazovali ji a utahovali provazy. Trvalo hodnou chvíli, než připravili všecko tak aby mohli koně zapřáhnouti; a sotva že se tak stalo, zahlaholil za nimi hlas rohu, až se ozvaly lesy, vrhající už dlouhé stíny po straně do údolí.

Na chlumku, přes nějž už sjeli, shlédli tlupu jezdců. Z nich jeden na ně zatroubil; ostatní kývali a houkali, aby počkali, a hned se také pustili dolů

ostrým klusem přímo k rudému vozu. Bylo jich asi dvacet, v lehkých čapkách; železné kapalíny měli viseti v předu u sedla. Chlapi osmahlí, bradatí, ale také jen s kníry, dlouhých vlasů, ozbrojení oštěpy i kušemi, meči a šavlemi, v škorních i ve střevících, s velkými ostruhami, v sukních různých barev nebo v kožených kabátcích, v brněných košilích i bez nich, uprášení, zpocení, zardělí. Vedle vůdce, statného muže v kroužkové košili, jelo na nevysokém hnědáku asi čtrnáctileté pachole, synek urostlý; silný, dlouhých, tmavých vlasů, jiskrných očí, vyzbrojený mečem i dýkou a palcátem, jenž visel v předu u sedla.

Mařík obrátiv koně jel jim nějaký krok naproti. Tušil dobře, kdo jsou, a nemýlil se. Byli z muráňské posádky; s vůdcem Turkem z Rybího se znal. Vraceli se na Muráň z holdu. Turek pověděl Maříkovi, že vytrhli z Muráňského hradu před čtyřmi dny dolů rimavským údolím přes Sobotu na nepřátelské, k Hodějovu,*) tam že holdovali a hubili zboží Jiřího Lorandfi, ten že tak s Huňadem spřežen, a jeho posádka z Hodějova že před tím šacovala a hubila „na našem“. Oni že jedou napřed, ostatní s kořistí že jsou za nimi. Oči mu jen blýskaly, když se o těch vzatcích zmínil, jak jsou veliké, že se těší na bituňk,**) to že budou díly!

Když Mařík pověděl i své, proč tudy jede, koho veze, rozloučili se na brzkou shledanou. Mařík, nežli dal svým znamení, aby vytrhli, oznámil Bodorovské, kdo ti jezdci jsou, kam jedou, kdo za nimi, kdo jejich vůdce.

„A ten chlapec?“

---

*) Várgéde.

**) Dělení kořisti.

„To byl páně Aksamitův syn, pana Petra Aksamita z Liděřovic, je tu s otcem na Murání.“

„A matka jeho — Češka? A je tu?“

„Také Češka, pravda, také z Táborska, přijela se synkem za panem Petrem, když se mu tu dobře vedlo, ale ta tu není, na Murání, ta je na Spišském hradě.“

„Ten chlapec byl už na lupu?“

„Na holdu, velkomožná paní, trestat Uhry, a ne po prvé. Ó, čiperné pachole, nerad sedí na hradě mezi zdmi. Z toho bude pravý jonák srdce mužského.“

Mária pokynula, aby jeli. Nechtěla dále poslouchat; z mysli však ten výjev nezapudila. Viděla ty divoké jezdce a ještě živěji smělého chlapce. Mladý ostříž! A starý, myslila Petra Aksamita, hlava těch divokých bratříků na hradě — A Imrich byl v jejich moci. Neměl zlata, neměl se čím vyplatit, neživili ho ti loupežníci, nebo ho zotročili.

Připadlo jí, co jí Mařík povídal před samotou na lázu, jaký je Muráň, že dva ze zajatců zkusili uprchnout, ale jeden že se zabil o skály a druhého že zastřelili. Ale Talafús snad nebude jako hradby muráňské a skály —

Záchvěv divé naděje i útěchy ji prožehl. Nakloněna, pěknou bradu v bílé dlani, měla oči do prázdna obráceny. Jejich hluboké temno jakoby ještě víc ztemnělo, hrozivě i v tvrdém odhodlání. —

Úzké údolí, kterým jeli, otevřelo se na pravo v lučinatý důl; ani si toho nevšimla. Pominuli a jeli před se dál kamenitou cestou; stoupala mezi dvěma vrchy jako do brány, v níž se šeřilo od hvozdů ve stráních s obou stran. Jak jí projeli a kus dál, otevřel se jim volnější kout. Nehluboko pod nimi okrouhlá dolina vybíhající v pravo k jihovýchodu

v užší, dlouhý důl při potoku. Nad dolinou proti nim k severu, na pravo, na levo strmé, lesnaté hory a mezi těmi horami od nich oužlabími oddělen táhl se s nimi souběžně k severu dlouhý, vysoký hřbet, plný divokých skal.

Asi prostřed toho hřbetu, vysoko v skalách a na skalách nad srázy a propastmi strměl Muráň hrad. S výšiny silnice, na které rudý, visutý vůz s průvodem zarazil, nebylo ho celý vidět, neboť ohromná, kuželová skála před ním trčela jako obrovská bašta, v tu chvíli zalitá zlatem a růžovým nádechem západu. V něm zahořely také cimbuří, vysoká věž i palácová budova s výstupky. Na dole všude stín, oužlabiny zapadaly v šero.

Divoce krásné zákoutí v hradbě skal a lesů a Muráň jeho pán a vladař. Srázy a propasti ho nesly, z obrovských balvanů vyrostly jeho hradby; polohou jako orlí hnízdo, byl strašný dílem lidské ruky. Husité, hradební mistři, dílo to utvrdili v jistou sobě pevnost, z níž bylo možná v jízdy jezditi a jež bezpečně skryla, čeho těmi holdy a šacováním na nepřátelském dobyli. —

Mária pohlédla na dol, na dědinu s ohradami pro dobytek, ale hned zase jako uvábeny obracely se její oči vzhůru na hrad. Neviděla jeho krásu ani jeho okolí. Jí byl strašný. Tam snad Imrich sedí teskně u vězení, nebo tam úpěl; a co ji tam čeká — Slyšela kolem hlasy, Mařík k ní něco promluvil, ale jakoby nerozuměla, neodpověděla. Maně povzdychla a pokřižovala se, když koně oddechnuvše si, zatrhli a vůz se hnul.

Šero padalo na dědinu pod hradem, když dojeli. Musila vystoupiti z vozu Nikde tu zas nezaslechla slova maďarského, zase jen česky a slovensky. Několik žoldnéřů tu bylo a lid v dědině

všechen slovenský, hradu poddaný a řemeslníci, kteří pracovali nač na hoře v posádce neměli řemesníků nebo ne dosti jich.

Bodorovská nepřijala koně, kterého jí Mařík nabídl. Chtěla jíti pěšky, ač jí připomenul, že cesta na horu je zdlouhava a že jí bude namáhat. —

Na výšině silnice před Muráňským hradem, s které sjeli, zarazil za chvíli Turek z Rybího se svou družinou. Nedíval se na hrad, ale zpět cestou, vyhlížeje, netáhnou-li ostatní s kořistí.

Bylo jí mnoho, zvláště bravu a skotu. Napřed jelo několik vozů s nákladem mouky a obilí, se sudy vína, s balíky volských a jiných koží, vydělaných i syrových. Na jednom vezli zbraň, hlavně šavle a kuše, ale také železné, kované dvéře a dva zvony, jeden hrubší, druhý nevelký. Za vozy dál ukořistění koně jízdní i od vozů, hnědé, vrané barvy, i bělouši různých odstínů, buď jen ve sprostých ohlávkách nebo v ozdobných kantárech. Jízdní pacholci je vedli po dvou, po třech.

Za koňmi dále houfec bílých, rohatých volů, jež klátivě brali se hustým prachem, pak krávy, posléze stádo ovcí, jež skoro zanikalo v oblacích prachu. Zvedaly se před nimi pod koňmi i skot na, nesly se k nim, snášely se na ně a rostly pod spoustou jejich nožek.

To všecko sehnali bratříci muráňští na pastvi pana Lorandfi Jiřího, i lidi k tomu, honce k volům i ovcím, několik Maďarů osmahlých v plátěných uprášených gatích. Na ně a na zajatý dobytek dohlíželi „jízdní desátníci“, bratříci k tomu ustanovení, aby dobytek byl pořádně jeden po druhém v rozdílných houfích hnán, jeden od druhého opodál, aby se nesmísil. „Desátníci“ jeli po straně ozbrojení,

pokřikovali, chvíli zasršela česká, slovenská i maďarská kletba, kteréž se již naučili.

Za tím průvodem jel zbytný houf jezdců po zuby ozbrojených. Helmice měli u sedel, oštěpy volně vzad přikloněné, neboť jeli už svou, jistou krajinou. Nejeden rozhalil sukni u hrdla nebo kabátec na prsou, nejeden povolil pas i smekl čapku s vlasů potem zmočených; jím byli všichni zaliti a prachem zrovna šedí, oni i jejich koně. Ale všichni jak tu jeli, Češi, Slováci, nejeden „Rusňák“ a Po.ák mezi nimi, všichni byli dobré míry.

Vzatky vezli a vedli znamenité, díly bu.ou z míry hojné a na jízdě se dobře měli. Vybili a vybrali kolik dvorů a dvorců Huňadovcům a vína všude bylo! Z hrubých džbánů, ze smetanů ho p li, a co nevypili a co odvézti nemohli, ostatek roztoči i. V městě, v Sobotě, leccos už prodali, nejvíc ovcí, třeba ne draho: po groši, po dvou. A pořád pili, tam při tom šacování, pili v Sobotě, pili cestou, točili ze sudů na vozích, zlatý a rudý mok cejkali do žíznivého prachu, a pili, když slunce tak pražilo a v hrdlech prahlo a prach se hustě v nich sázel. Pili, až zbrunátněli, až se rozjařili, až se rozezpívali, až nejeden z bujnosti šlehl po dobytku i po honcích a blýskal očima a div neřičel, když kdes se kmitla ženská prchajíc do chalupy nebo za ni.

Všichni pak zavýskli a zahoukali, když dojeli na výšinu silnice, s níž v kotoučích prachu stáčely se na dol k dědině houfy ovec, skotu a koní, když před nimi vysoko vztyčil se Muráň, jejich hrad, jejich síla. Zlaté, růžové svity po něm už zhasly, mhavo vlahého soumraku se na něj snášelo. Ve stráních nad oužlabinami i dál po horach černaly lesy. —

Úzkou cestou ve strmém boku pod hradem stoupalo kolik koní obtížených pytli a vaky. Dřevěné

uhlí nesli, zásoby i měchy vody dole z potoka. Pacholci je uhýbali, jak proti nim jiní postupovali s hradu s prázdnými koňmi, zaráželi, co přešli a hned zase halekali, až se rozléhalo přes oužlabinu dole do modravé, tmící se stráně naproti: „Hore, maličky, hore!“

Pak zahnula cesta serpentinou náhle v pravo pod strmé, kolmé skály, pod samé hradby rozlehlého hradu ke bráně mezi baštami. Před ní kus černaly se na hradbách dvě mocné váhy se silnými řetězy a visely dolů do cesty. Pod nimi v cestě chumel mužských. Skládali tam s koní břemena, zavěšovali je v háky těch řetězů, houkali, křičeli na horu na hradby, s nichž se vychylovaly silhouetty mužů u stroje.

Zkřikli tam, zkřikli dole, rukama zaplácali, stroj na hoře zaskřípěl, řetězy zařinčely, balíky, pytle zakomihaly se ve vzduchu a nesly se rovnou na hradby, kdež je vytahovali přes zeď do hradu.

V tom místě musila také Mária Bodorovská vyčkati, ona i její průvodčí, až se v úzké cestě uvolnilo. Unavená jízdou i stoupáním, při němž se ustavičně musila vyhýbati, došla ke tvrdé bráně, jediné ve vnějším opevnění. Mařík se ohlásil a stráž jakoby již věděla. Bez nesnází vešli do předhradí, z něho ke druhé bráně ve vysoké zdi mezi baštami. Z dola zdálo se, že to skalní hnízdo je těsné a úzké. A teď co prostory před nimi, co různých staveb!

Stavení v pravo u zdi a před nimi přes prostranství kulatá, vysoká věž, při ní hradní palác, různé budovy a přístavby, výstupky i pavlače. Dále neviděla, ale konec hradu tu ještě nebyl. A živo kolem, plno ruchu. Slyšela odkudsi bušení kladiv, mužští přecházeli i kolik ženských se kmitlo, v pravo u táhlého stavení při hradbě houf žoldnéřů:

v otevřených oknech, venku v trávě, nebo na hrubých lavicích. Hověli si polosvlečení, několik polonahých mazalo si tělo nebo dlouhé vlasy ovčím máslem.

To všecko se jen kmitlo. I průvod se jí rozešel, jen Mařík zůstal s ní. Vedl ji rovnou do stavení vedle hradského paláce, poblíž kaple úzkých, vysokých oken s bohatou kružbou. Na síni dlouho nečekala. Mařík se vrátil s velkou, tělnatou ženou. Pravá vojačka, nemladá, zardělého čela, ostrého pohledu, v bílém plátěném čepci slovenském i v krpcích, ale v šatech víc po městsku střižených. Mluvila hlučně česky, po slovensku však zadrhujíc, mluvila přímo a slov nevybírala.

Márii se zdálo, že začíná bezohledně důvěrně a to ji uráželo. Sotva jí odpověděla a mlčky pak kráčela za ní točitými schody do čisté, vybílené světnice o dvou oknech, dřevěného stropu. Za tu cestu zvěděla Mária, že Katuše hospodyně je tu v Uhrách na desátý rok, před desíti lety že sem přišla s mužem do vojska pana Jiskry, toho muže že jí Uhři umořili, když padl do zajetí, a s druhým že nebyla ani tak dlouho, že zhynul před dvěma roky u Somoše, ví-li u Košic, to že byl Slovák a bratr že má Slovačku, teď že jsou tady na Muráni, tady že je svatý pokoj, líp nežli v poli, paní velkomožné že se nebude nic stýskat, že tu šumno, bratříci že jsou veselí a všeho dost. —

Mária si oddechla, když hranatá vojačka odešla. Přišla ještě jakási mladice, přinesla večeři a víno. Mária osaměvši přistoupila nejprve k oknu. Až se zarazila a na okamžik oči přimhouřila. Jaká výška, jaká prohlubeň! Pod jejím oknem stavení ještě hluboko jako věž a pod ním zas vysoká skalní stěna, jejíhož konce nedohlédla. Stápěla se v še-

ru soumraku jako v bezedných tmavých vodách. Pod ní oužlabí tak temně zatopené, za ním stráně, spousta lesů a dále v pravo nad revúckým údolím pásma hor a vrchů, v popředí černá, do dálky blednoucí, rozplývající se v šedu dalekého obzoru.

Naproti za horským hřebenem, za černým lesem, oranžově prosvitalo před východem měsíce. Bylo ticho, venku i v jizbě, a volněji po té společnosti Márii protivné; než v tom klidu děsivě na ni připadlo, teď že je v kleci, že je po volnosti, odtud že se nedostane. Mihlo se jí zas, co jí Mařík pověděl o dvou její krajanech, kteří se odvážili odtud prchnouti: jednoho že střelili, druhý se rozbil o skály.

Maně se vychýlila oknem a zrak vyjeveně se upřel na kolmé útesy balvanů, na zpropadlinu, na prohlubeň jako bez konce. Tam jenom smrt. —

Ostala tak jako přimrazena a ještě více se přiklonila opřevši se o ruce. Ústa se jí pootevřela, jakoby chtěla lokati zvuky, které zdola, z okna pod ní nahoru tichým šerem zavanuly.

Známé, mateřské zvuky, kterých už tak dávno neslyšela. Mužský hlas tam zpíval maďarskou píseň žalobného, táhlého nápěvu, známou jí píseň plnou hlubokého, až divého smutku. Nebyl to jeho, Imrichův hlas, cizí kdos zpíval, jistě však krajan, a píseň, ta píseň —

Naslouchala, nedýchala, až náhle počala se chvěti; ňadra nestačila vlně hlubokého pohnutí, hrdlo se stáhlo a čelo jako přikosený bílý květ skleslo na okno. Dala se do pláče. —

Když zvedla hlavu, bylo zase ticho. Zpěvák umlkl. Vychýlila se v napjetí, kdo tam asi je, kdo to zpíval. Jistě že nějaký krajan v zajetí. Čekala vzrušena, sluch napínala, neozve-li se nanovo, hla-

vu přiklonila, z okna se zase nahnula. Dole však ani hlasu, jen tmavá, němá propast.

Naproti nad horou vyšel plný, oranžový měsíc. Jeho zář rozlévala se po lese ve stráni, jež se vyjasnila celá; jen hluboké stíny vynikajících vrcholků odrážely se v ní jako tmavé ostrůvky ve stříbrné zátopě. Tam všude klid, hluboké ticho. S druhé strany však, z hradu, zapadl sem temný hluk.

Mária u okna dychtivě čekajíc, s počátku ho nedbala, ale pak, když dlouho stála a marně vyhlížela, odstoupila, aby se rozhlédla novým bytem. To se již v jizbě vyjasnilo od měsíce. Teď teprve si všimla druhých, dvojích dveří. Jedny byly zavřeny, druhými dostala se na nedlouhou chodbu, vedoucí na dřevěnou pavlač. Hned jak na chodbu vykročila, hrnula se jí hlučněji směs hlasů a zvuků, a jak vstoupila na pavláčku, ovanul ji zápach dýmu i masa. Dole topili ohně a jejich zář prošlehovala až k pavlači.

Mária zůstala opatrně v hlubokém stínu. Stála nad prostranným nádvořím, obklopeným budovami, jež prve viděla s druhé strany: vysokou, kulatou věž, palác, kapli a přístavky. Na pravo zavírala nádvoří nižší táhlá budova a zeď, přes něž viděla do druhého, rozlehlejšího nádvoří s dvěma cisternami, sevřeného nižšími stavbami.

Všechno tu v záři měsíce i v záři ohňů. Hořely, dva na prvním nádvoří a několik jich na druhém a skoro všechny pod kotly zavěšenými na toporech v dřevěných vidlicích. Nade dvěma v druhém nádvoří otáčeli maso na rožni. Jeho zápach stoupal pronikavě s čoudem dýmů valících se rovně do výše, zář ohňů se třásla po zdech a výstupcích, po schodech ke kapli, po její oknech, po hranatých tabulkách v olově.

Všude plné světlo od ohňů a dál od měsíce, všude také plno černých stínů, v koutech, dole a po zdech od sloupků pavlačí, od arkýřů a výstupků a nejvíce u ohňů; ležely po zemi nebo se hýbaly a divně lámaly od lidí, jak seděli nebo leželi, přecházeli: ženské, vojačky, mladé i staré, prostovlasé, v plátěných čepcích nebo v divném zavití hlavy, v suknicích i plátěných rubáších, nahých paží a málo zastřených ňader, bosy nebo ve krpcích, mužští, pacholci i sedláci, nejvíce však bratříci, osmahlí, bradatí nebo svislých knírů, v čapkách i bez nich, dlouhých, tmavých vlasů prostých nebo v rulíčky přes spánky spletených. Sem tam chlap v rozhaleném kožíšku bez rukávů, jiní v sukních, makových, cihlových, zelených i rudých, mezi nimi ten neb onen v obráceném dlouhém kožichu, v bílém, černém, přes prsa na řemenu a tu onde leckterý z bratříků hodně svlečený, polonahý, s medvědími prsy —

Na prvním nádvoří přinášeli mužští vodu v okovech a v měchách z jednoho ze stavení; na druhém tlačili se kolem cisteren. Veliká však většina všech kolem ohňů, kolem kotlů, kolem sudů, jež tu tam byly vyvaleny. Všude spletená míchanice hlasů jako var v ohromném kotli, hluboký hukot mužských hovorů, bubliny smíchu, vyjeknutí ženských pokřiků a zase var hlubokého hluku, jenž svou vlnou přišuměl a vše zatopil.

V druhém nádvoří se ozval zpěv, a u jednoho z ohňů zakmital se nad postavami sedících a ležících bratřík s vojačkou v tanci; oba proti sobě, za pravice se drželi, podupávali proti sobě, pustili se, otočili. V tom dudy tam zaječely a od jiného ohně vyletěl slovenský bratřík dlouhých vlasů, v úzkých nohavicích, v košili jen přes prsa, od nich do ši-

rokého pasu obnažený. Vyletěl ruce v bok, a vzpřímen jako jedle začal nohami proplétat, pak v ráz mu noha v koleně poklesla, div že nepřipadl k zemi, a zase vyskočil, odbil se od země, nyní se šavlí v ruce. Proplétal ji v divém tanci, za jilec, za konec ji pochycoval, nad hlavou točil. Dudy hrály a kolem zpívali, stíny a postavy rudě ozářené i jako šeré silhouetty stály i míhaly se v záři ohně i měsíce —

Mária stála v šedém koutku pavlače jako u vidění, jako v divém snu. Hleděla z nádvoří do nádvoří, za nímž se jí v pozadí na hradbě mihla v stříbrném zamžení měsíce stráž v kapalínu, až oči jí uvázly zase v nádvoří pod ní, na budově, z níž prve vynášeli jacísi mužové vodu v okovech a kožených měchách. Nyní vycházeli bez nich, řadou a na řetězu, s ozbrojenou stráží, jež je vedla napříč nádvoří kolem veselých ohňů, kolem plných kotlů. Šli v chatrném obleku, většinou bosi, zarostlí, a zanikli v hlubokém stínu, kdesi ve dveřích pod její asi pavlačí.

Prvé již se jí kmitlo, že s těmi okovy a měchy přicházejí od hradské studně, jež asi tam v tom stavení. Nyní už nepochybovala. Pracovali tam; jistě zajatci, šlapali těžké kolo studničné, vážili vodu z nekonečné hloubky a roznášeli ji. Teď je vedli tím veselím na řetěze, do tmavé díry jakés, kolem masa, je jistě hladové. A mezi nimi snad ten zpěvák, a snad — Zatrnula; hluboká lítost, soustrast s nebohými krajany jí zachvěla srdcem; ale také žár hněvu prošlehl do oka, a byla by se na ty dole rozkřikla, zaklnula jim a zahrozila.

Než ti tam se veselili, pili a k jídlu se chystali; v ten okamžik počali obraceti hlavy po otevřité pavlači na paláci, jež byla značně níže nežli Máriina,

na levo od ní. Ohlíželi se tam po vysokém, ramenatém muži v tmavé sukni, bez meče, bez čapky, lysého čela, jenž postoupil až k zábradlí pavlače. Byl asi padesátník; tvář měl oholenou, přižloutlou, pod pěkným, zahnutým nosem tmavé kníry. Z pod hustého, černého obočí hleděly chmurně přísné oči. Všechen zjev byl přísný.

Za ním vystoupil chlapec, svěží výrostek. Márie poznala, že to ten, s nímž se setkali cestou na Muráň, mladý Aksamit. A ten tu jistě starý, jeho otec, ten strašlivý Aksamit, o němž tolik slýchala, jenž na Spišsku pánem, jejž poslouchá kolik tisíc těch divokých bratříků, jenž je vedle Jiskry nejmocnější, a tvrdší, divější, nežli sám Jiskra —

Byl to Petr Aksamit z Liděřovic, zeman českého jihu, z Táborska, majitel nevalné tvrzky s dvorem, kdysi hejtman v táborské obci „polem pracující“, pak po její zkáze v cizích službách, nyní už na desátý rok na uherském Slovensku, na pátý rok hlava hrozného spolku vojenských rot. Kdysi hospodařil v mírně zvlněné krajině táborské na nevalném zboží, nad nímž v sousedství modral se nevysoký Dehetník a v dáli panský Choustník; teď vládl a poroučel široko daleko mezi ohromnými horami, kolika hradům a posádkám, dolinám, nesčetným dědinám; báli se ho od polských hranic až daleko dolů do dolní země. Němci a Uhři nejvíc, jednali o něm v Budíně i ve Vídni.

I Jiskra si ho musil hledět. Jedno je pevně spolu drželo: boj proti Uhrům a Huňadovi —

Té chvíle odpovídal Aksamit na hovorné otázky synovy kývnutím hlavy nebo stručnými slovy, nikoliv však nechutě. Stíny přísné tváře pronikal odlesk spokojenosti a potěšení ze syna, i z výpravy a tiché veselí bylo i znáti, jak opřev se rukama

o zábradlí, zahoukl dolů do nádvoří mezi ohně, do skupin:

„Abyste věděli! Bratři, kteří vyjeli před čtyřmi dny v jízdu, s pomocí Boží šťastně přibyli. Hodnou pomstou Uhry kázali, zvláště toho Lorandfi na Hodějově, toho Huňadovce.“

Nejeden u ohňů vyskočil.

„Bratři učinili tam veliký zájem a nikdo z nich nebyl zboden na tom harci,“ oznamoval hejtman bratrstvu; při ohních výkřiky radosti.

Aksamit nedbaje mluvil rovnou dál, jen trochu níže se povychýlil a hlas sesílil:

„Zítra bude bituňk, řekněte to, bratři, dál!“ Mávl rukou ke druhému nádvoří. Dole bouře radostných výkřiků, a nesla se dál a zaburácela novou silou, prudčeji v druhém nádvoří. Aksamit jen okamžik zůstal v tom přívalu radosti z chvály a hleděl na to hemžení při ohních a mezi nimi. Položiv pravici na synkovo rameno, otočil se a vrátil se do komnaty, z které přišel. —

Mária ho již nespatřila odcházeti. Jak se dole strhl jásot, kvapila zpět do své jizby. Bouře hlasů a výskotu šuměla za ní, rázem se však stlumil ten lijavec, jak prudce přirazila dvéře své světnice. Ale sama slabě vykřikla.

XXXVII.

Proti ní v plném, měsíčném světle stál Talafús z Ostrova v bílé sukni se zlatě třpytným pasem, s mečem po boku, čapku v ruce, zpřímen, štíhlý jako strom. V tom stříbrném přísvitu měnilo vše barvu: i čelo, teď bělejší pod černými vlasy, tvář i oči i bělostná sukně.

Talafús Máriu čekal a přece byl překvapen. Jako zjevení před ním stanula v bílém rozjasnění, štíhlé, vábné postavy v tmavých šatech. Tvář uny-le pobledlá v mraku havraních vlasů okouzlovala i oči ve stínech dlouhých, černých řas, temnější, hluboké jako tajemná tůně. Byla krásná a v tu chvíli svůdná mu a žádoucí.

Usmál se, pozdravil ji bezděky tlumě hlas, podotkl, že přišla po namáhavé cestě do velkého hluku. Jakoby neslyšela těch šetrných slov, zeptala se přímo, nedočkavě, jsou-li tu uherští vězňové.

„Jsou ti, kterých nikdo nevyručil, nevyplatil. Proč se ptáš?"

„Když jsem z večera stanula tamhle," ukázala k oknu dosud otevřenému, „zaslechla jsem z dola maďarský zpěv." Snažila se, aby mluvila klidně.

„Toť možné, v tu stranu je chovají."

„Na řetězích."

„Ano," přisvědčil klidně.

„A těžko robotují —" Pověděla, co před chvilkou pozorovala, a že snad pracují u studně hradské.

„Robotují tam, je nadmíru hluboká, šlapou kolo, vědra vytahují a jinak, jak už vězňové robotují."

Bodalo ji, jak to lhostejně povídá. Stála však klidně a přemohla se, i když jí připadlo, aby se zeptala, zná-li jejich jména. O tom se však zmínila, že asi po těžké práci nemají takové večeře, jako ti tam v nádvořích.

Usmál se i divil, co že se tak o ně stará.

„Jsou moji krajané," řekla to měkčeji a jakoby prosba za ně zachvěla se v tom zvuku.

„Budiž jim k vůli tobě, paní, na dnes přilepšeno," řekl spěšně, s úsměvem, „budu pamatovati, jistě. Ale ty sama o sebe se nestaráš." Ukázal na stůl, kde stálo jídlo netknuto.

Zamluvila to a zeptala se, je-li tu rotmistr Třikrátzlej se svou manželkou.

„Nebyli tu, Třikrátzlej táhl s rotou do Kežmarku, jak jsem slyšel ve Zvoleni. Jak je znáš?“

„Ze Žiliny, tenkrát, když mne Bodorovský, muž, prodal, jak jsem ti u Zvoleně napověděla —“

„Prodal! Poberovi —“

Přisvědčila zásmušile.

„Prodal jako děvku nebo jako —“ Nedořekla; v očích jí zajiskřilo, chřípě táhlého nosu se jí zachvěly. „A dřív už jsem byla prodána, jemu — Bodorovskému,“ přidala trpce.

„Tys ho nechtěla.“

„Musila jsem, strýc mne donutil.“

„Buď dobré mysli, jsi teď z jeho moci i z Poberovy.“

„V tvé —“ Chtěla se usmát, nemohla však.

„Ale já tě nekoupil,“ odvětil s tichou výčitkou.

„Ne, ne — tys mne osvobodil,“ vpadla kvapně, ne však s vřelým uznáním a ochotně ráda, „tys mi pomohl.“ Chtěla doložit, bude-li jen svobodná, zamlčela se však a děkovala:

„Bůh ti za to žehnej!“

„Už se mne snad tak nebojíš.“ Znělo to jako žert, rozjařené však oči dychtivěji utkvěly na její rtech.

„Nebojím se.“

„Ale na Ožďanech —“

„Jsi rytíř.“

„A tvůj věrný rytíř,“ postoupil k ní blíže, „budu se o tebe starat, rád tvé přání vyplním.“ Mluvil už bez úsměvu, vřele a netlumil už svého vzrušení. „Nebudeš v zajetí, ale jako paní. V této jizbě nezůstaneš. Dal jsem ti přichystat jinou. Pojď.“ Postoupil ke dveřím, které byly prve zavřeny, a otevřel je.

Bodorovská postoupila za ním, na schod (tři vedly do komnaty), ale tu jí noha uvázla.

Před ní bohatě zařízená, útulná světnice zavřených okenic, osvětlená dvěma voskovicemi, jež hořely v dvouramenném svícnu na pokrytém stole. Stěny od podlahy pod kobercem až do polovice táflovány, nad táflováním do dřevěného stropu potaženy pestrým čalounem. Plášť chladného krbu byl figurami pomalován, u něho křeslo suknem potažené; tu stolice, tam truhla a v pozadí, v útulném zákoutí v polosvitu bohatá, prostorná postel pod nebesy.

Mária se do komnaty zahleděla. Byla jí milým překvapením, jako na Ožďanech visutý, kočí vůz. Zrak její přelétl všecku vystrojenou prostoru dýchající pohodlím, všecko její zařízení, utkvěl naposled na rozkošné posteli, z pod jejíchž zelenavých nebes, z šera jejich probělávaly se bělostné duchny a polštáře a u níž na podlaze černala se ohromná medvědí kůže. Ale opodál postele nevysoká dvířka.

Talafús stál na pravo o schod výše tiskna se ku prapysku dveří, aby nezacláněl v rozhledu, a sám se opíjel žádostivými pohledy na Máriu, na její líce a havraní vlasy, na pružnou, vnadnou postavu. Čekal dychtivě, že pokročí, že vstoupí. Zahořel celý a zimné chvění začalo jej roztřásati, tak že se sotva opanoval. A pojednou uslyšel:

„Ne, pane, tam nepůjdu, nech mne tu, prosím tebe!“ Řekla to vzrušeně, prosíc i omlouvajíc a chlácholila pohledem svých krásných očí i tónem měkkého hlasu.

„Bojíš se!“ řekl zasmušiv se.

„Ne, dovedla bych se bránit.“

Usmál se tomu jejímu bránění; náhle ji vzal za ruku a lákal konejšivě a žádostivě:

„Proč bys se bránila, budeš v bezpečnosti, neměj se za vězně, budeš paní, jenom chtěj!"

Nevytrhla mu ruku z jeho ruky, neuhnula se mu jako Poberovi, ale také se vábně neusmála a nesklopila mluvně očí: stála v zasmušilém klidu, mlčky, v tváři chlad i stesk. Cosi přísného jakoby stanulo mezi ní a ním, tak že se neodvážil blíže k ní přistoupit a k sobě ji přižehnouti, jak vášnivě po tom zahořel. Jen v tlumenějším hlase, v tónu jeho chvěla se nezastřená touha.

„Slyš mě, krásná paní, zatoužil jsem po tobě hned, jak jsem tě shlédl; ale nechám své moci, nechci násilí. Nebylo by ti teskno u mne, uvidíš na Rychnavě."

„Ty tu nezůstaneš!"

„Jen krátký čas. Slyš mne, krásná paní!"

„Přej mi oddechu, nechtěj hned odpovědi; ani bys mně hned nemohl uvěřit." Zákmit úsměvu pohnul jejími rty.

Pustil její ruku, okamžik stál, pak ustoupil dolů a řekl temněji:

„Jdi tedy sama, a věř, že tam budeš jako v Ožďanech."

„Věřím," přisvědčila živě z povděku, „a půjdu. „Děkuji ti, a o jedno ještě prosím —"

„Oč —"

„Nezapomeneš na mé nešťastné krajany."

Pohlédl na ni zkoumavě.

„Přesvědčíš se, dobrou noc."

Odešel dveřmi, kterými Máriu sem přivedli.

Byla už chvíli sama a ještě stála u otevřených dveří skvostné komnaty. Myslila na Talafúsa. Necítila odporu ani teď ani prve jako u Pobery. Jako rytíř jednal, jakoby nebyl z těch Čechů. Ale blázen je zblázněný jako ten — Sám se jí dává v moc. Až

dosud byla otrokyní, teď by mohla vládnout. Ale jít s ním, pohlédla plaše do komnaty, kdy níže v sklepení okován, na řetěze teskní snad — Imrich!

Zachvěla se.

Vrátila se k otevřenému oknu, a vychýlivši se, naslouchala. Zeď dolů nekonečná v záři měsice, ticho tam, ani hlasu; lesy naproti jako mrtvé. Z nádvoří doléhal prudšími, slabšími vlnami tlumený hluk. Odstoupila od okna a rychle zarazila závory obojích dveří, vstoupila do vystrojené komnaty a zavřela za sebou dvéře.

Vstoupila do mírného světla voskovic a hluboké ticho ji přijalo. Oddechla si. Stála, rozhlížela se, šla jizbou, jejích kroků na koberci nebylo slyšeti, šla ke krbu, ke dvířkům. Byla zamčena. Začala se odstrojovat. Polosvlečena stanula na černé medvědici, v její husté, hebké srsti, jež příjemně chladila a hladila její nožky. Uvolnila si nádherné vlasy, rozplétala si rulíky, zahleděla se při tom do prázdna. Slyšela šepot Talafúsův vášní zkalený, myslila na to, jak byl ochotný, co sliboval, co nabízel. Paní by ji učinil, dívky by jí sloužily, i on sám —

Jako v pozasnutí ozvala se jí v hlubinách duše žalostná nota, jež prve kvílela z temna vězení nad propastí do měsíčního světla. Je-li tam Imrich — Je-li, osvobodí jej, a není-li, pomstí ho.

Svatá Panno, pomsti ho!

Sklesla do kosmaté kožešiny na kolena, opřela ruce o bělostnou postel; na ně sklonila se jí krásná hlava a proudy havraních vlasů rozlily se jí přes štíhlá záda, po bílých ramenech —

Ani hlas pak nepronikl k ní do komnaty; přece však spala neklidně. Úzkostné sny ji vytrhovaly ze spaní a v napjetí naslouchala, neozvou-li se kroky u dveří, nezaskřípou-li dvířka opodál lože,

nevstoupí-li jimi tajně a tiše Talafús. Dvířka se však nepohnula až ráno, kdy jimi vešly dvě dívky, jež přišly se snídaní a jí posloužit. Mohla se klidně a se vším pohodlím přistrojiti jako někdy doma. Pečlivě si upravila své krásné vlasy; se šaty však nebylo starostí. Měla jen jedny, ty, v nichž ujela. Ostatní a vše, co měla k strůji, musila před útěkem nechati v ležení u Zvoleně. Teď teprve jí to vše citelně scházelo.

Když dívky propustila, vkročila zase do prosté jizby, do které tu nejprve vstoupila, a rovnou k oknu. Vyhlížela, naslouchala, dole však jakoby vymřelo. Odvedli je asi všecky do těžké práce, nikdo teď není u vězení. Jak se asi večer měli, dal-li jim Talafús přilepšiti — A jak on sám, uvidí-li jej. Nadála se už prve, když si před kovovým zrcadlem upravovala hlavu, že přijde.

Chtěla se opět vrátit do komnaty, v níž se jí ráno zalíbilo, kde bylo pohodlněji a útulněji, než opět ji zastavily hlasy s té strany z nádvoří, jimiž včera večer bouřil takový hluk. Otevřela dvéře k pavlači. Zpěv proti ní přivanul, ale jiný nežli včera, vážná, pobožná píseň přemnohých mužských hlubokých i drsných hrdel. Postupovala přikloňujíc hlavu nedlouhou chodbou, vstoupila opatrně za sloup do rohu pavlače, té chvíle ještě v ranním stínu. V tom dozněl zpěv, a ticho, ač dole nádvoří plno mužstva, bratříků bradatých i vyholených s kníry.

Jak se všecko změnilo v zářivém slunci proti večeru, když se dole míhalo vše za hřmotu v záři měsíce a planoucích ohňů! Po divém zmatku, jakým se Márii zdálo večerní bratřické besedování, jaký klid! Bratříci všichni ustrojeni, v sukních nebo v kabátcích soukenných i kožených, bez helmic,

beze zbraně nezdáli se jí tak divokými a nespořádanými jako včera večer. Všichni měli dlouhé vlasy sčesány, mnohým se tmavě leskly, a nikde toho rojení a hlučného hemžení jako včera. Stáli v houfce spořádaní; u každého z nich jeho velitel s mečem po boku. Stáli po celém nádvoří skoro až k palácové budově a ke schodům ke kapli. A na té, Mária se zachmuřila, nad vchodem ve svorníku vytesaný velký, husitský kalich.

Po Márii nikdo neobrátil očí, všichni je, jak dozpívali, upřeli ke kapli, z níž vystoupil bradatý muž nejlepších let v tmavé, kněžské sukni s knihou v ruce. Otevřel ji a jal se čísti.

Mária rozeznala, že čte česky. Po dvoře se ztišilo jako v kostele; slovo písma svatého rozléhalo se vážně, slavnostně mezi hradními budovami.

Mária se divila i popuzovala se, že to česká bohoslužba, a tudíž kacířská, a jak všichni dole, Čechové, Slováci, a něco „Rusňáků" a Poláků, pobožně jako přikuti, s výrazem opravdové zbožnosti až zkroušenosti naslouchají slovům z české bible.

Těkala zrakem po rotmistrech, ke kapli, po palácové pavlači, pod níž nyní zahlédla jakési lešení z prken, nevysoko trčící nad spoustou hlav. Vzpomněla na Aksamita, jak ho tu večer zahlédla. Nenašla ho však ani Talafúsa. Slyšela, rozuměla, co kněz četl jadrným hlasem, nevydržela však. Slovo písma, poněvadž je přednášel český kněz, jakoby ani nebylo z písma. Vrátila se do světnice, postála u okna vyzírajíc přes lesy, přes pásma modrých hor, vešla pak do komnaty, zapadla do křesla u studeného krbu s vysokým, velikým pláštěm, pokrytým malbou divných, ztrnulých figur, zadumala se a nechtějíc čekala.

Čekala, přijde-li Talafús. Kolem ticho, hluboké ticho, jakoby ani nebyla v pevnosti divoké posádky. Pojednou k ní zavanul otevřenými dveřmi proud zvuků, zbožná píseň mužských hlasů. Nesla se tlumeně jako z daleka.

Zase oni tam. Kněz dokonal asi čtení a řeč —

Vstala a zavřela dvéře. Chvilku přecházela komnatou, prohlížela, co již viděla, usedla nanovo, hlavu o lenoch křesla opřela a znovu rozmýšlela, kterak zví, je-li Imrich tu nebo jinde, snad na Oravě, nebo není-li už — — Talafús, ví-li, poví, jistě poví, když se ho opatrně zeptá; nebo ti maďarští vězňové by věděli, ti snad nejspíše. Kdyby s nimi mohla mluvit, kdyby — Ohlédla se po dveřích, čekala, vstala, vyšla i ku prahu, pak i otevřela a když už neslyšela zpívat, sestoupila dolů do první jizby, nevrlá, hněvivá, že je také zavřena, že je vězněm, že se nemůže volně hnouti, leda jen se podívat na nádvoří, na ty roty a na jejich vousatého kněze. —

A šla zas. Zpěv tam umlkl. Bylo po pobožnosti. Roty však na nádvoří dosud stály a tak jako prve byly se svými rotmistry, padesátníky a desátníky. Jen tam u lešení v čele poblíže paláce stála četa mužů, kterých tam prve neviděla, v šalířích, v kapalínech, v plechu, ozbrojení, jakoby měli vytrhnouti do pole nebo jakoby z něho se vrátili, osmahlí, bradatí, jako většina ostatních. A nad nimi na povýšeném místě, na tom lešení prve prázdném, u dvou stolů —

Tam uvázly Máriiny zraky. U delšího, hrubého stolu starší bratrstva, nejvážnější jeho a nejzkušenější hejtmané a rada nejvyššího, Petra Aksamita, v čapkách, v sukních a škorních přes přiléhavé nohavice, s meči u boku, bradatí až na Slováky Ondřeje Medňanského a Blažeje Podmanického a Po-

láka Puchalu; ti tři měli jen „podsebití“ pod nosem. A všichni až na Podmanického starší už lidé; Puchala a Čech Malovec hrubě prokvetlí, a Petr starý a Jan starý, Češi, měli bradu i vlasy jako stříbro, tváře však, ač vrasčité, jako jablíčka a oči jako trnky.

Všichni, až na Medňanského a Podmanického, bojovali před tím po léta v Polsku proti křižovníkům zákona německého s Kapounem ze Smiřic, s Měřičkou, Janem z Krhové, s Václavem Kavkou ze Soběsuk a s jinými jako bratři a po tu dobu to bratrství zachovávali sami i se svými rotami, ač hory a doly a roviny byly mezi nimi.

Seděli za stolem, ten onen kníry pohladil, přikroutil, Puchala s přikloněnou hlavou, jakoby podřimoval Petr starý pořád hlavou slabě potřásal; ale on i Puchala dobře o každém slově věděl, a pobožně poslouchal, co jim u vedlejšího stolu četl a hlásil jejich vojenský písař, Oldřich ze Smolotel, jenž uměl skládat listy po česku i latinsky, ale věděl také, když bylo třeba, kam ocelem švihnout. V jízdy se teď nepouštěl, ač zkušenosti měl, když až k moři dorazil před sedmnácti lety s Čapkem ze Sán a se Sirotky, a Litvou jezdil i v Prusích. Byl vytáhlý, suchý, s čapkou více do týla, sivých knírů, se šrámem ve tváři.

Četl jadrným, přihrublým hlasem zvolna a zřetelně oznamuje všemu bratrstvu, co tohoto měsíce června bylo kořisti a vzatků, co spotřebovali sami tu a v posádkách na dobytku, suknech, plátně a kožích, co zbraně dobyté ponecháno pro potřebu a do zásoby, co za ostatek strženo, co za ten měsíc na jednoho každého připadá.

Vzav registra, hlučněji vyvolával roty jménem jejich rotmistrů. Nejprve Turka z Rybího, jenž včera se s takovými vzatky vrátil od Hodějova; po něm

Staška z Koronic, Matěje z Tábora, Jana Dlouhého z Žoldova, Petra Jednookého (a měl pravé oko vyťato), Váchu z Lomnice, Řehoře z Vojslavic, prudkého Pavlíka — Ten, jak se jeho jméno rozlehlo, vyrazil od své roty a hnal se na lešení, jakoby na ně šturm chtěl pustit. Za ním šel Jan z Volešnice; po něm vykřikl vojenský písař jméno Václava z Krčína.

Chodili tam, jak je volal, lidé „dobří“, šlechtici i původu obecného, všichni však si rovní statečností a smělou odvahou, všichni vojnou otužení, siví už i v nejlepších letech, většinou Čechové. Každého z těch vyvolaných, jak vstoupil na lešení, písař znovu jmenoval i sumu, již měl dostati za sebe i za bratry své roty, a Petr Aksamit z Liděřovic sáhl po každé do kované truhlice a vytahoval hromádku za hromádkou, a vážně, mlčky sázel zlaťáky i stříbrné na dřevo. Písař očima sledoval i hlasem počítal, a když odpočítáno, bral od každé kopy po groši a stržené peníze sázel vedle sebe na hromádky jako svůj důchod. Zlaťáky chřestily, mdle cinkaly, metaly pablesky, jež hasly v tvrdých dlaních rotmistrů, mizely v plátěných pytlících a pak mezi bratřími, jak jim je rotmistři po rotách rozdělovali, žold i podíl z kořisti a práce.

Šum tlumeného hovoru bzučel jako z ohromného oule celým nádvořím mužů plným. Do toho hukotu vráželo chvílemi vyvolávání vojenského písaře, jeho ostrý hlas. Šum bzučel a hučel dál hlasněji v koutech, u věže pod výstupky, až na ráz všechno všude tichlo, to jak vojenský písař vyvolal:

„Jan Oheň z Prancborka!“

Jeden z těch, kteří stáli ve zbroji u samého lešení, vysoký a suchý v předním plechu, sebou hnul a pohlédl vzhůru k lešení, jakoby nevěřil, že jeho volají. Po rotách žasli a také nevěřili, že by písař

tohoto volal, když bratr Oheň tohoto měsíce s nimi polem nepracoval ani jeho lidé, které teprve včera přivedl ze Slezska a s kterými teprve před chvílí v kapli po kázání přísahal bratrstvu a na jeho řád.

Petr Aksamit, jenž už sáhal do truhlice pro peníze, ohlédl se po vyvolaném, cože nejde, pak pokynul písaři a ten znovu, silněji zavolal:

„Jan Oheň z Prancborka!“

Nový bratr na ten hlas vykročil a bral se po schůdkách na lešení. Nedošel však. Bouřka se za ním strhla, všecko nádvoří se rozhlučelo. Bratříci sebou potrhovali a volali, křičeli, to že ne po právu; prudce rukama rozkládali, ohrazovali se, co že ti, že by za den služby měli brát zrovna tolik jako ostatní za celý měsíc, co že ti noví, ať čekají až na konec měsíce. —

Vojenský písař položil klidně registra na stůl, pošupoval čapkou, až mu hloub v týle uvázla, a usmíval se. Starší u druhého stolu obraceli se dolů po rozbouřeném davu i po Aksamitovi; Petr starý začal silněji hlavou potřásat, jakoby přisvědčoval.

Přižloutlou tváří Aksamitovou rozlil se náhlý stín hněvné chmury. Pustil ruku s pokladny, zvolna, klidně vstával, opřel ruce o stůl a pochýliv se trochu horním tělem do předu, přehlížel zamračeným okem, v němž už prožehovalo, hučivé vlnobití v nádvoří.

„Co nekázaně voláte, co se bouříte!“ Zahromoval hlubokým, silným hlasem do rot. „Bratr Oheň a všichni s ním jsou v registra zapsáni jako vy, jsou už naši, jsou a budou s námi v bratrstvu. A vy, což vy — Jste-li bratři? Pohané jste a mahometi a ne křesťané, ne bratři. Hřích lakomstva na sebe béřete, ohavným lakomstvím se przníte, poněvadž nepřejete bratřím, aby brali s vámi rovnou

mzdu. Víte-li, co písmo dí, a v knihách biblí plný zákon, co řekl Ježíš v podobenství o dělnících na vinici! Z těch každý dostal po penízi, ať byli najati v hodinu první nebo při jedenácté, všichni jednostejně. A tak bude i u nás; žádnému z vás se nestala křivda, každý dostal, co zasloužil, protož ať mlčíte!" Dole zmlkli; zaražení poslouchali, a neodvážili se odporovat svatému písmu a pevné vůli nejvyššího, neodvážili se už zabouřit, když Aksamit nechav jich, obrátil se po Janu Ohňovi a pobídl jej, aby přistoupil, a mlčeli i pak, když se tak stalo, když novému bratru vyplatil rovněž tolik, jako každému z nich.

XXXVIII.

Mária tu bouři viděla. Zarazila se, když propukávala, když se strhla, když se až k ní vzhůru vznesl příval divokých hlasů, když s výše své přehlížela všecko vášnivé hnutí, makoviště zrudlých, vousatých hlav a nesčetné ruce nad nimi vztyčené a hrozící. Tím více pak žasla, když uzřela, jak ten přižloutlý hejtman vstal v chmurném klidu, jak do té bouře zahoukl a jak ji zkrotil.

Zkrotil, zkonejšil ji. Více se již neozvali a klidně jako jindy po bituňku zavřel okovanou truhlici, klidně odcházel s písařem nanovo, usměvavě čapku přešupujícím, a se staršími. Záplava ze dvora se roztékala do hradských stavení, fortnou i branou do druhého nádvoří.

Mária v tu chvíli už nestála na pavlači. Nechtěla, aby ji shlédli. Ustoupila zase do vystrojené komnaty. Dojem toho bituňku však ji neopustil. Tížil ji a chmurný, přísný Aksamit stál jí pořád před

očima. Ten by s ní tak nejednal jako Talafús. A jak zacházel s Imrichem, měl-li ho v své moci! —

Pojednou zarachotil zámek ve dvířkách. Nadála se Talafúsa, rychle se ohlédla. Než žádný hejtman, žádný rytíř, ale obě dívky, které jí ráno posluhovaly, každá s balíkem zahaleným v plátně. Látky přinesly, kus drahého lindiše a jemného flanderu hřebíčkové barvy, bělostný kment, planného aksamitu kus, roušku z poučníku se zlatými kraji a k tomu špendlíky ne mosazné, nýbrž stříbrné.

Mária se až lekla, vlna však zálibné radosti byla mocnější, když tak znenadání, jako na zavolanou, jakoby někdo vyčetl, uhodl její přání, zjevily se jí krásné a drahé látky. Ani se neptala, kdo to posílá, a dívky ani nehlesly. Rozloživše dar před paní, odešly. Mária přehlížela lindiš, jemné sukno i aksamit tmavě zelený, bílé prsty její ohmatávaly látky, povznesly bělostnou roušku proti oknu; byla hebounká, jako z pavučiny, jako dechová —

Co si přála a čeho potřebovala, pojednou měla. To zase Talafús pamatoval; stará se tak, hned od prvního okamžiku, co ji spatřil, a jak šetrně! Opřela se loktem o stůl a nachýlená nad látkami se zamyslila. Do radostného vzrušení padaly stíny. Odkud to všecko je! Jistě z kupeckých vozů, jež ti tam, ze zásady na cestě, v lesích přepadli a vydrancovali. Pro to zboží byl a snad je nářek nebo strhl se i zápas a tekla krev —

Vřelé uznání i záchvat vděku, jež v první chvíli ji jako přepadly, chladly, jak padl na ně také stín černé, mstné myšlenky. Sobě ji chce Talafús strojit a ulákat ji hříšnou nádherou. Musí-li to vzít, musí-li se vystrojit, vezme, vystrojí se, ale ne jemu, a když, na jeho zkázu! —

Talafús po chvíli přišed, zastal Máriu zamyšlenou. Poděkovala mu, ale vážně, tak že překvapen řekl:

„Tebe to, paní, netěší!"

„Staráš se velmi, jsem ti vděčná —"

„Ale vděčnější budeš," řekl ne bez výčitky, „povím-li ti o krajanech, že jsem učinil, jak jsem slíbil."

Kvapně pozvedla pochýlenou hlavu a upřela na něj oči dychtivě čekajíc, co poví.

„Abys věřila —" Obrátil se a vyšed ke dveřím, vychýliv se do přední jizby, kynul tam rukou, a zas ustoupil. Kroky se tam ozvaly, pak už na schůdkách. Máriiným čelem kmitl se stín ruměnce; oči se jí rozšířily radostným leknutím, předtuchou a hleděly upřeně ke dveřím. Krajan z vězení asi, a snad — kdyby tak on —

Do komnaty vstoupil mladý muž černovlasý, osmahlý, mandlových, tmavých očí. Pohublé, osmahlé tváře zarostly mu měkkými, mladistvými vousy. Sukně kdysi pěkná, z dobrého sukna byla vyrudlá, sem tam spravovaná, krpce bídné, sešlapané. Stanul u dveří překvapen, poklonil se a pozdravil po maďarsku. Nebyl to Imrich, než Mária přece slabě vykřikla a krok, dva vykročila, jakoby mu chtěla vstříc jíti; náhle však stanula. Zarazil ji chmurný Talafúsův pohled, že tak náhle ožívla.

Pozdrav v mateřském jazyku ji tak vzrušil, přítomnost krajanova a nejvíce naděje, že konečně snad uslyší něco jistého o Imrichovi. Nežli se mohla otázati, začal krajan sám, děkuje jí za přímluvu, že se měli včera dobře, tuze dobře, a že se jim uvolnilo.

Ohlédla se po Talafúsovi v upřímném povděku i pátravě, rozuměl-li, umí-li maďarsky.

„Děkuje,“ tlumočila po slovensku, jako osvěžená. „Rozuměl-lis, pane — A já děkuju také.“

„Nerozuměl jsem, jemu ne, ale myslím si, a jsem rád, že ti po vůli.“

Kmitlo se jí, není-li jen nástraha, co řekl. Od krajana uslyšela, že je od Šaryského Potoku, před třemi lety že bojoval s Turky pod Huňadem, na Kosovu, jak tam padli Banffy Štefan a Ferenc Thállócz, že šlo tam do tuha, ale rok po té tady za Košicemi u Somoše proti Čechům že bylo hůř, ó tuze zle, jak tam zhynul páně gubernátorův švagr pan Szekely a tam že také on upadl do zajetí a že když nikoho nemá, kdo by ho vyplatil ze zajetí, že je u vězení a všichni tu na Murani.

„Jsou-li zemané mezi vámi?“ zeptala se Mária dychtivě.

„Dva, ale chudí, vojnou přišli o všechno.“

„Jak se jmenují?“ Stěží tajila své napjetí a rozčilení.

„Sárrosy Míchal a Mikuláš Veres.“

Tvář se jí protáhla, víčka zamíhala, v očích pohaslo zajiskření naděje. Půda ujížděla pod nohama.

„Žádný jiný?“ Chytala se.

„Zeman žádný jiný.“

Mžikem se ohlédla plaše po Talafúsovi, jenž stál opodál a jakoby hrubě neposlouchal, pak vyrazila kvapněji a tlumeněji:

„Emerich Almáš — ten ne? —“

„Ne, ten, ne; ten —“

„Znals ho?“ vyhrkla.

„Ó znal, jak pak ne, byl jsem s ním v jednom banderiu.“

Márii se rozbouřilo srdce, až se jí hrdlo stahovalo.

„Kde je, víš-li o něm, mluv!“ Na Talafúsa zapomněla; její oči utkvěly jen na krajanovi, na jeho rtech, co vyřknou, život nebo smrt —

„Bojoval také tam u Somoše, a tam také zůstal. Padl, když jsme ustupovali —“ Nedomluvil, vida, co způsobila jeho slova.

Mária zbledla a začala se chvět. Maně se opřela o stůl. Talafús k ní kvapně přistoupil, mluvil na ni starostně, co je, a v tom se obořil po česku na vězně, co jí řekl, ať se klidí. Vězeň, jenž se v zajetí naučil za dvě léta československy, omlouval se, že neví, že paní se tak vyptávala —

„Nech ho, pane, prosím tebe —“ tlumeně, v bolesti prosila Mária.

„O Somoši mluvil. Zhynul ti tam někdo?“

„Ano, dobrý přítel, já teprve nyní zvěděla.“

Jako zmožená usedla na židli u stolu.

„Zpráva tě hrubě zarmoutila.“

„Jsem už zase silná. Ráda bych ještě zvěděla, jak zhynul. Mluv!“ obrátila se maďarsky na krajana. „Byls při tom, viděls ho umírat?“

„Ne, to ne. Češi rozrazili naše banderium a všecko vojsko. Všude kolem naši křičeli: „Vlk! Vlk!“*) až hrůza bylo, a všecko prchalo. Hnali jsme po lukách, ale u řeky mně padl kůň a tu mne dopadli.“

„Ale Almáš Emerich —“ vydechla Mária, oči s krajana nespouštějíc.

„Povídal Nagy Iván —“

„To byl jeho sluha!“

„Ano, ten mně pak v zajetí vypravoval, že uháněl vedle pána, ale Češi že jich u mladé dubiny dohnali, tam že byla strašlivá srážka, poslední, tam

---

starodávný pokřik Maďarů, když poraženi se dávali na útěk.

Nagy Ivana ranili a zajali a pán, Almáš pán, ten se srazil, paní, krajanko má, nevyzraď mne, tady s tím tu —"

Máriu jakoby někdo uhodil. Lekla se, ztrnula; otočila zrak po Talafúsovi, ale hned se zas obrátila po krajanovi, jak tlumeněji zaprosil:

„Paní —"

„A ten ho zabil —"

„Nagy Iván povídal, byl při tom a znal ho —"

„A tam pána pochovali —"

„Snad, to Nagy Iván neříkal."

„Víc nevíš?"

„Nevím."

„Kde je Nagy Iván —"

„Byl tu s námi na Muráni, ale pak ho odvedli, rok už tomu, pravda, na podzim bylo —"

„Kam —"

„Nevím, a žádný z nás. Dvacet jich odvedli a hnali pryč, na jiný hrad."

„Na svobodě není?"

„Leda by uprchl, ale prchnout těm —" pohlédl plaše na Talafúsa a nedořekl.

„Paní Mário!" připomínal Talafús zamračeně, „už dost ti pověděl."

„Dost, pane, už ho propouštím." Řekla krajanovi, aby šel, že bude na něj i na ty druhé pamatovat.

Poslední zákmit naděje, který dosud chránila, kterým se utěšovala, zhasl. Hrozná jistota na ni padala. A ten tu! Zachvěla se, jak Talafús vedle ní stanul.

„Byl bojovník!" řekl na útěchu, mluvě o nebožtíkovi.

„Ó statečný!" Vztyčila hlavu a pohleděla mu do očí, hrdá na padlého. „Tys tam také bojoval?"

zeptala se náhle, a tmavé její oči, divně, horečně lesklé, tkvěly na něm zpytavě i s výčitkou, jakoby se provinil, jakoby číhala na jeho přiznání.

„Bojoval,“ přisvědčil pevně. „Byl těžký boj, ale pán Bůh dal nám zvítěziti. Byl to tvůj příbuzný? Bratr?“

„Ne; můj milý. U dubiny tam padl, u Somoše, pravil ten vězeň.“

„U dubiny, tam byl poslední boj.“

„Tys tam také byl —“

„U dubiny byl, ale nemluv o tom,“ stahoval obočí, „nač kormoutiš mysl. Vojna je vojna a každý v ní smrt za pasem nosí. Bůh tě potěš!“

Neřekla nic, na poslední však jeho slova žhavě se v ní ozvalo:

„A posilni, na tebe, na vás!“

Hleděla do dveří, kterými odešel, pak se náhle otřásla, rameny jakoby zalomcovala, hlava sklesla do dlaní na stůl. Všecko bludičky, všecko mámení, jak doufala, oč se modlila. Jakoby rázem stanula u otevřené rakve. Dala se do pláče. —

Talafús sestupuje pomýšlel, že teď nebude s Máriou hrubě řeči, ale že lépe, když zvěděla jistotu. Dosud jí neměla, naděje ji mámila, nyní je po všem. Svého muže nenávidí, Poberovi prchla a milý v hrobě. Nemá nikoho, a když uvidí a pozná — Ale jak byla dojata, jak se vyptávala, byl-li on, Talafús, také v té srážce. Snad jí připadlo, že on ho sbodl. Usmál se v duchu. Snad, možná, nebyl sám jediný a byl-li to ten, jenž se tak tuho a zoufale bránil — Snad. Kdož za to a kdož jí to poví nebo dosvědčí —

Sešel dolů do přízemí, chodbou se dostal do paláce. Chtěl k Petru Aksamitovi, ale potkal ho již na klenuté palácové síni, odkudž se vcházelo do různých světnic a komor.

„Kdes chodil?“ zeptal se přísný Aksamit. „V kaple jsi nebyl. Ale jistě nahoře, u té Uherky, viď.“ Znělo to káravě. „Ta tě, bratře, zmámí; a pamatuj na duši. Máš ženu —“

„Ale ne zde jako ty.“

„Může za tebou přijeti jako moje.“

„Je mdlá a neduživá.“

„Ale teskní po tobě. A ta Uherka, cizí je, srdcem i myslí.“

„Snad se jí nebojíš!“ Talafús se zasmál. „Od Jiskry nic?“

„Nic —“

„To přitrhne co nevidět.“

„Měl už dávno.“

„Bylo příměří.“

„Proč je s Huňadem smlouval! Jen pro Vídeň! Proč se pořád po ní ohlíží, proč ty Němce pořád poslouchá! To Huňad jinak; mladý král je také jeho král a přece nedbá. Sám chce vládnout. A Jiskra, ten poslouchá Vídeň!“ Aksamit se ušklíbl. „Má takovou moc! A měl by nás, a bratrstvo je také moc, všechno bratrstvo, považ, jenom my tu v Uhrách. A bratři jinde! Nic by se nemusil ohlížet na Vídeň, na nikoho.“

„Pověz mu to, až sem dorazí.“

„Povím, ale on věrný služebník svého pána.“ Zakrčil rameny. „Kdy ty pojedeš?“

„Zítra, rovnou na Spišsko.“

„To mně vezmeš paní Kateřině lístek. A co s tou Uherkou?“

„Tu mně tu nějaký den nech, než si ji odvezu na Rychnavu.“

„Jene, bratře Jene, tak už mluvíš, jako o nevěstě nebo ženě a ona je —“

„Zemanka,“ vpadl Talafús prudce. „Petře, pomlč, sic by —“

Aksamit na něj upřel z pod černého, hustého obočí černý pohled.

„Pro tu?!“ řekl s úsměškem. „Aby tě Bůh netrestal!“ —

Toho dne Talafús už nevstoupil k Márii, zvěděl však všecko, co dělala; uslyšel od dívek, které jí posluhovaly, že byla před polednem uplakaná, ale pak že už ani slzy neuronila, že seděla nehnutě na jednom místě, v křesle u krbu, bledá, zamyšlená, jich že si hrubě nevšimla, sotva že jim odpověděla a když, tak zkrátka a ostře. Večer se dlouho modlila, pak u okna stála naslouchajíc, jak zdola zavzníval zpěv uherského vězně, a když umlkl, neulehla, dlouho chodila komnatou sem tam. To dosvědčila jedna z těch služek, jež, jak měla uloženo, spala ve vedlejší komoře.

Po té bezesné, smutné noci zastal Talafús Máriu u krbu v lenošce schoulenou, bledší, se stíny pod víčky. Jakoby v ní cuklo, když zaslechla jeho hlas. Kvapně obrátila hlavu, oči se jí rozšířily, když zaslechla, že odjíždí. Zeptala se, kam.

„Musím objeti hrady a posádky na Spišsku, připravit vše do pole.“

„Proti Uhrům.“

„Také, ale nejprve proti Němcům v městech, aby nám snad nevskočili v záda. Měj se tu dobře a neteskni.“

Hleděla na něj tázavě. Rozuměl.

„Zatím zůstaneš zde, paní, nebo —“ měnil hlas, „kdybys chtěla —“ zamlčel se, pak nespouštěje s ní zraku, končil volněji, nějak měkce: „jsi volna, nevězním tě —“

Mlčela, zasmušila se a náhle a prudce řekla hlasem, jejž prochvívalo popuzení:

„Proč mne ponižuješ! Mám ještě prosit, abys mne tu nechal?!“

Spánky se mu zarděly; přistoupil kvapně blíže k ní.

„Ne, ó ne, má paní! Ale nežli bych tě nutil, nežli bys tu hynula tesknotou — Tedy zůstaneš, počkáš, až pro tě přijedu. A pak pojedeme na mou Rychnavu. Chceš?“ Mluvil vřele, naléhavě. Rty se jí zachvěly a jakoby se usmály.

„Chci, pojedu.“

Vzal ji za ruce.

„Tam bude jinak. Tam budeš paní.“ Líbal jí ruce, a ona mu nebránila. Stála mlčky, ani nepovzdechla, v nitru však mu přisvědčila v zážehu mstivé radosti:

„Budu!“

Když vyšel, když jeho ostruhy ztichly, zašeptala:

„Budu! Budu!“ —

XXXIX.

Pobera z Lomu nevím kam domů hned jak své jezdce umístil v Lučenci a u něho, zajel do nedaleké, nové tvrze. Jindy byl by ji více prohlížel, více si jí všímal a všeho ruchu v ní i kolem, než jemu záleželo té chvíle více na bezpečných zprávách o Márii a Talafúsovi.

K veliteli, Matěji z Kněžic, se ani nedostal, ale od jednoho padesátníka se dověděl, že Jan Talafús z Ostrova jel tudy předevčírem s nevelkým průvodem o několika jen koních, a bez ženské, najisto,

jak to opakoval padesátník, jenž na své oči viděl Talafúsa i jeho průvod. Jiní to také tvrdili a to, že se na Lučenci dlouho nezdržel, že jel na Ožďany a dále na Muráň.

Poberu to zarazilo, než nerozehnalo mu mrak důmnění, zvláště když ještě doslechl, proto že nebyl průvod Talafúsův velký, poněvadž byl kusý, neboť před ním jel tudy, kolem tvrze houfek jeho lidí a také směrem na Ožďany. A jeden z hlídky, jež je stavila, dušoval se, že s nimi jela nějaká ženská v čapce a dlouhém plášti. —

Pobera vrátil se nespokojen a rozmrzen, že mu zhasla jiskra, která měla rozžehnouti světlo. Sám už nebude moci nic podniknout, aby šlakoval, aby stíhal po stopě, a to právě, když začínala být patrnější. Služba ho požene dál v jinou stranu a on musí spolknout zlost, nesmí, nemůže se vymstit za to, jak ho ošidili, co peněz zbůhdarma vyházel, aby jinému přivedl a přepustil krásnou Maďarku, sám na ni ani nesáhnuv.

Toho večera si znamenitě přihnul. Při tom se měl zle Vaško, na nějž přes tu chvíli zahromoval, zle se měli Maďaři, kterým hrozil, že uvidí, co jim dá, jak se s nimi vyrovná za lstnou paničku, až budou mít červeno před očima, hrubě červeno. —

V sousedství Poberovy roty tábořila Kozicova. Koně u kolíků nebo volně se popásali, jezdcové si hověli v trávě pod duby ve stínu nebo ohně zatopili; jiní k potoku doběhli ochladit se i vykoupat.

Zemané z Podhradí i ostatní sehnali se většinou kolem starého Dobáka, zarostlého a vlasatého, se zubřím rohem při boku a starým křížkem kovovým na řemeni; schumelili se kolem něho i kolem jeho „chlapce“, ramenatého siláka, málomluvného, stále tiše se usmívajícího. Úsměv ten nezhasl

ani, když starý Dobák na něj promluvil zkrátka a zostra hromově, jak měl v obyčeji a jak jednal i se zemany. S každým z nich se hned seznámil a s každým jakoby jednal ode dávna.

Nejvíce s velikým Matukou Jurem s obrovskými ostruhami; na Chujavu však nějak s patra hleděl a řekl s úsměškem o něm synovi a Matukovi, před tímto chrobákem Chujavou že budou Maďaři utíkat. —

Pozdě odpoledne jel Lučencem Jiskra s pánem ze Zvířetic, Burianem, Dubánkem z Čivic, Mikulášem Střelou z Rokyc. Také Jiskrův kněz jel s nimi a písař i šedý Lapka komorník a četa jízdných po zuby ozbrojených kušemi i kopím a pacholci s příručními koňmi a se soumary. Ostatní vojsko a vozy ještě nedorazily, než blížily se již. Jiskra se v městečku ani nestavil a rovnou na nedalekou tvrz.

Přestav hovořiti s panem ze Zvířetic, jenž mu jel po boku, obzíral s koně novou tvrz před sebou na dlouhém návrší k severu, jež se táhlo jako ohromný, dlouhý val. Nad jeho svahy, k městu prudce spadajícími, čněl starý kostel s klášterní budovou, kůrkové, zhnědlé již střechy, z pasu nových hradeb, valů, bašt a srubů, jež zbudoval a zřídil všecky Jiskrův lid.

Rychlým klusem přejel Jiskra s družinou cestu ve zdupaných lukách a pak do výšiny k samé tvrzi na jižní straně. Tam mezi kulatými baštami zela klenutá brána, nad níž strměla vížka s pevným podsebitím.

V bráně již čekal velitel posádky a správce veškeré práce opevňovací, Matěj z Kněžic, asi padesátník, nevelký, v sukni řemenem přepásané, s prostým mečem, v úzkých nohavicích a škorních bez ostruh. Nic na něm lesklého, nic pestrého. Suk-

ně tmavá, tvář osmahlá s drábky u očí a vráskami na čele, plné, přistřižené brady už prokvetající. Byl jednooký, a pod vyhaslým, levým okem promodrávala se mu skvrna a v ní černala se pod kůží zrníčka jako maku. Prach to byl a uvázl mu tam před lety při nějakém výbuchu prachu. Ale již tenkráte měl slepé oko. U Lipan mu je vyťali.

Jiskra mu hrubě důvěřoval. Znal ho, jak je statečný ale i opatrný, jak rozumí hrazení a zvláště střelbě z kusů. V tom nad něj nebylo a starší bratříci říkali, toť že druhý mistr Zelený, puškař, jejž měl pan Roháč z Dubé na Sioně.

Matěj z Kněžic se hluboko neklaněl, když Jiskra seskočil s koně, a zkrátka jej uvítal, ne však ze sebevědomí nebo z pýchy. Bylť skoro až v rozpacích, když Jiskra na něj vesele a hovorně spustil a se ptal, nuž což tady, což tvrz, jak je s prací. Zdálo se, že byl velitel příchodem nejvyššího hejtmana překvapen, že jej jeho otázky zarazily, jakoby si nebyl jist.

A pak jen samé pochvalné výkřiky bylo slyšet, jak nejvyšší hradbami obcházel a všecko zkoumavě, znaleckým, bystrým okem přehlížel. Jiskra sám tak nahlas pochvaloval a znalci v jeho průvodu, jak je všecko na zištném místě, jak jsou náspy pevně vystaveny.

Vrchní hradbu na nich dodělávali; zaráželi mohutné, ostré koly dubové, i plaňky dřevěné stavmo mezi bašty a sruby se střílnami. Všecko si prohlédli i příkopy, hlubší na jižní a východní straně, kdež byl z pláně přístup ke tvrzi nejsnazší.

Matěj z Kněžic kráčel mlčky a vážně a jen chvílemi, kdy chvála nejvyššího hejtmana zvláště živě se ozvala, prosvitlo mu osmahlou, zvětralou tváří.

Teprve když tvrz po náspu obešli a ku bráně se zase blížili, ozval se ukazuje pod ní:

„Tu proti bráně dám ještě udělat plaňkování a zavěradla, a tak, že jich snadno nevyboří, a zasuté ploty; trámy už svážejí, toť bude co nejdřív. Nebál bych se, s prací budu hotov do čtrnácti dnů a do té doby Uhři tu ještě nebudou. Ale —"

„Nuže?"

„Není dost kusů pušek."

„Těch ti vezu, milý bratře," vpadl Jiskra, „dvě tarasnice měděné v ložích, houfnice, píšťalu v loži, tesané koule a kulky k píšťalám, prachu mnoho lák a síru, olovo, hromadu kop šípů na dub nasazených a třicet kop na smrkových střelištích."

Tvář velitelova víc a více jasněla, až i úsměv pohnul mu rty vždy mlčelivě semknutými.

„Sláva Bohu, nyní se už nebojím. Už se Uhrům bohdá ubráníme, leč by nás hladem vyleželi."

„Toho, bratře, nedopustíme; a třeba na tebe ani nedojde. Myslím, že se Huňád zas obrátí starou cestou ke Košicům, aby spíše k němu mohli Spišští Němci. Proto tam táhneme."

Na oku Matěje z Kněžic bylo znáti, že nepřisvědčuje, že se mu nezdá. Neřekl to však přímo.

„A kdyby se přece sem na Lučenec zatočili, udělám s pomocí Boží, seč budu, rač se spolehnout." Mluvil určitě, ale bez vypínání, z hlubokého přesvědčení. Jiskra mu podal ruku.

„Vím, vím, bratře, a pojedu odtud spokojen. A teď, víš-li, co mně benátský vyslanec řekl kdysi ve Vídni?" Jiskra se usmíval. „Že uherský národ nemůže bez vína bojovati. A víš-li, co jsem mu řekl? Žeť pravda, řku, ale my že také nezahodíme. Pojď, teď bych také pohár nezahodil a žádný z nás. Byli jsme dlouho v sedlech. Co ti vypijeme, nahradíš si

pleny, které ti přivezou a přihoní.“ Vesele sestupoval s hradeb. Matěj z Kněžic vedl jej i družinu do klášterní budovy. Ticho mnišské samoty už od jara odtud vyplašeno. V přístavkách, v kolnách, v chlévech všude válečné stavební zásoby, na chodbách a v celách ruch a šum, všude plno mužů, bratříků i dělníků.

Dlouhý, klenutý refektář se vesele ozýval, jak se tam usadil Jiskra se svými. Poháry a všechen dubový nábytek byl po mniších. Jen obrazy svatých, jež svítívaly živými barvami ze zlaté půdy, zmizely. Matěj z Kněžic je dal odklidit ihned, jak se zmocnil kláštera. I on se teď rozveselil ve společnosti nejvyššího, t. j. víc hovořil a usmíval se; ale pak se vytratil, když mu oznámili, že pod tvrz dorazili pěší a dojíždějí vozy s kusy a píšťalami, s prachem a zásobami. Vyšel se přesvědčit, vše starostně obhlédnout a nařídit, aby co možná ještě té pozdní chvíle vyvezli na horu na tvrz. —

Okna starého kláštera, teď nové tvrze, rudě zářila do podmračné, letní noci; jasněji svítily ohně pod tvrzí v ležení přibylé pěchoty a mezi vozy a dál u samého Lučence ohně Poberovy roty a Kozicovy.

Ondris Chujava alias Slimáček vyhnul se tomu, u něhož seděl starý Dobák s „chlapcem“, s Revickým, Martinem Šumichrastem, Maťašovským, Petrem Vajdou, Donovalem a ovšem také s obrovským Matukou Jurajem v bělavé sukni s velkými, kovovými knoflíky hruškové podoby, s ohromnými ostruhami na škorních. Tu také přisedl zasmušilý Jan z Kozolup, Slezan, a veselý Švehla Jan, jemuž se kučery jen potřásaly a řídké zuby s mezerou jen bělaly, jak živě rozkládal a se smál —

Chujava se přikrčil u ohně svých krajanů z Trenčínska a vykládal o starém Dobákovi, jenž zarostlý, vlasatý, v plapolavém světle vedlejšího ohně vypadal divě tak jako jeho syn.

A to že divný zeman, a kdož ví jaký, nadhazoval Chujava a snad půl pohana jako ti tam v lesích u Telgartu, kdež pochovávají dosud v lesích a na rozcestí a ne po křesťansku na cintorínu —

Ondrejko seděl blízko, než slyšel málo; jen na půl ucha poslouchal a pak i nic. K tmavému nebi se zadíval, i před sebe do noci, mysle na zítřek, na domov, a co Zuzka, co ubohý brat, Štefan — A Janko že se už asi také nemůže dočkat Uhrů, ač se ani slovem nezmínil. Málo mluví, o domovu ani slova, ale hlídá, pořád střeže jeho, Ondrejka jakoby chlapčoka. Však teď přestane, až půjde do tuha. A Zuzka, má-li už psaní — Maně přitáhl sedlo, jež měl za sebou na zemi, a nahlédl, je-li v něm ten malý hrnéček masti, jež mu přinesla od bohyně na rány sečené i bodené, a když mu všila do pasu divné kořínky a jakýs květ, vše zabalené v pláténku, divné to kouzlo pomocné. To tenkráte, když se loučili, když jí v slzách hlas umlkl, když ji z okénka vychýlenou držel a líbal —

Viděl ji, v blýskavici, jak byla té noci, mihla se mu její přibledlá tvář, přivřená víčka — Slast i stesk i touha v jednom zážehu zachvěly mu nitrem. Hleděl před se jako ze světa, neslyšel, že vedle povídají o dolní zemi, na jejímž pokraji odpočívali, jaké tam roviny, samá hlína, a nic, žádný kámen, ani kamínka, ani co by na zub dal, když rozbolí, ale že dobře tam, všeho dost, vína, masa, a i zlato že tam leckde roste. Roste! Na polích, na vinicích, jako zkroucený drát kolem klasu, kolem révy —

Od ohně ze sousedství nejhlučněji pronikal Švehlův hlas, jak tam seděli a povídali. Starý Dobák vstal nejdřív a po něm syn, že půjdou spat, dlouhé spaní že je půl síly. Jano Nejtušiak Hurčala, jenž odsedlav a opatřiv jejich koně a vytřev jak náleží střemeny a uzdy, uchystal také lože. Medvědí kože prostřel, sedlo ke hlavám dal a za každé sedlo v hlavách zarazil čakan. Oba byly mohutné, ostrých sekerek, či seker spíše a mocných toporů.

Zemané se divili, proč to dělá, a Švehla se smál. že čakany budou hlídat a v stráži stát. Starý Dobák, svlékaje zubří roh na řemeni, obrátil se k ohni.

„Když jste tací pohané, ani černého kohouta nemáte, aby zapuzoval noční mátohy. Tu ty čakany mají vazové topory, aby v noci nic nás nepokoušelo.“

„Ani krásné panny!“ zvolal z bujnosti Švehla a všichni se dali do smíchu. Dobák se zamračil a potřásaje zubřím rohem, jak rukou rozkládal, káravě ho odbyl:

„Neznajboh jsi, a za to zle skončíš —“

„Jen když v poli!“

„Ne, to ne! Otevř ústa, vyceň zuby!“

Švehla z bujnosti tak učinil a Dobák ukazuje na přirozenou mezeru v řadě jeho bílých zubů, mluvil:

„Hleďte, nevypadly mu, nevytrhli mu jich a přece jich nemá. Nevyrostly mu; má o dva zuby míň, od narození, a to věz, pane brat, že taký každý skoná na šibenici!“

Otočil se a nedbaje, jak se Švehla nuceně smál, a že jsou ostatní překvapeni, ano zaraženi (jen Kozolup zasmušile klidně přisvědčoval hlavou), vrátil se k loži. Kleknuv u čakanu s vazovým toporem, vytáhl ze záňadří nějaký amulet, líbal ho a

modlil se. Tak činil i mladý Dobák kleče u svého čakanu. Jen ještě níže nežli otec klonil svou chundelatou hlavu a klaněl se, až se mu prameny vlasů smekaly do osmahlé tváře.

V pozadí u koní klečel Jano Nejtušiak Hurčala a maje těžké ruce sepjaty, říkal zkroušeně večerní modlitbu, aby je pán Bůh chránil před vlkodlaky a zlými duchy. Bílý ovčácký vlk připlíživ se v tu chvíli, ulehl na konci roztažených medvědic u nohou obou Dobáků, kteří jak se pomodlili a kříži požehnali, usnuli. —

Za šera ještě rozlehl se tichým Lučencem a kolem něho signál polnice i hlasy „vzhůru“ volající. Ondrejko Kozic vyskočil z lože v jednom z krajních domků v městečku; bratr Janko, jenž s ním tu spal, byl té chvíle již pryč. Nežli se však Ondrejko dochystal, stanul Janko pojednou na prahu komory na cestu připravený, s šavlí po boku, červený plášť přes ramena.

„Jsi už, Ondrejko —“

„Jsem,“ odpovídal oslovený dopínaje šavli.

„Nežli vyjedeme,“ přichraptělý hlas Jankův zazněl hloub, „abych ti řekl, abys se měl na pozoru.“

„Co chceš?“ vpadl Ondrejko podrážděně. „Bez toho mne pořád hlídáš, jako bych byl —“

Janko Vlk se nezamračil, rád to slyšel; okamžik mlčel, hledě na bratra, pak řekl:

„Stojím za tebe. Nežli jsme z domu vyjeli, toho rána, v komoře, žádal mne otecko, abych na tebe dohlédl, abys zbytečně — — a já slíbil rukou dáním, že budu mít pozor a přísahal jsem, že tě nenechám osekat.“

„Však já se nedám; ale také vím a dobře pamatuju, co mně otecko řekl, když mně žehnal. Jdi, pravil, víš, proč jdeš, proč tě posílám, všude na to

pamatuj! A to chci, bratře, a budu, proto mne nech a o mne se nestarej!“

Jankovi se Ondrejko líbil, jak to tak s ohněm povídal; podal mu ruku a řekl:

„Nu, překážet ti nebudu, a jsi-li už, pojď, s pánem Bohem vyjedeme.“ —

Vyjeli za chvíli, když se všichni pomodlili, vyjeli svěží, plni odhodlání i vesele, i Švehla, jenž proroctví Dobákovo zaspal a nijak si ho nepřipouštěl. Starého Dobáka i syna nechal však na pokoji. Ani se k nim nepřitočil a nesmál se, když oba, otec i syn, nežli vyrazili, udělali před koněm šavlí tři kříže na šťastnou výjezdu.

Když Kozicova rota za Poberovou vyrazila (bylo pod mrakem a podobalo se na déšť), vytrhla za nimi pod lučeneckou tvrzí dvě oddělení pěchoty a část vozů z Jiskrova vojska; oddělení ta měla za jízdou vtrhnout na nepřátelské. —

Starý Lapka komorník čekal s pláštěm v předsíni někdy klášterního refektáře, kdež pán byl na snídaní s panem ze Zvířetic a ostatními hejtmany. K Lapkovi přišel Jiskrův kněz, zeptat se, přijde-li nejvyšší na mši.

„Nepřijde. Spěchá. Zdržel se dlouho s Matějem z Kněžic.“

„Kde; večer?“

„Ne, teď ráno. Dal si ho hned záhy zavolat, a dlouho spolu jednali.“

„O čem —“

„Což já vím. O čem by jednali, o vojně, o tvrzi, kdyby sem Uhři přitrhli, to víš.“ —

Jiskra se snídaní spěchal, ač jinak rád při poháru poseděl. Opásav se mečem, přistoupil k mladému pánu ze Zvířetic. Usmíval se, nebyl to však

úsměv bezstarostného veselí. Stín vážné chvíle bylo v něm cítit.

„Pane Heřmane, už jsme spolu nejdéle byli. Tady se rozloučíme, ale bohdá, že ne na vždycky. Bůh dej, abychom se v dobrém zase shledali. Bratře Matěji," obrátil se k veliteli Lučence, „tu ti odevzdávám statečného pomocníka; vy dva Lučence nedáte, věřím."

Vysoká, urostlá postava mladého pána ze Zvířetic jakoby se vzpřímila, v očích mu prosvitlo; přijímaje Jiskrovu pravici řekl usmívaje se:

„Rač se spolehnouti. Zavazuju se, že všeho nasadíme."

„Hrdel a životů svých," doplnil Matěj z Kněžic, bez emfase, mužně klidně a podal Jiskrovi ruku. Z tonu těch slov vanul slavný slib.

Za chvíli vytrhl Jiskra s ostatkem vojska k Ožďanům, míře do rimavské doliny a dále na sever.

XL.

Rota Janka Kozice Vlka vyrazila dle určitých rozkazů, jež jim dány už ve Zvoleni, s rotou Jana Pobery z Lomu nevím kam domů od Lučence na jih, dolů Ipolou na „dolní zemi". Koně klusali bystře bez obtíží; jelikož rovinou a dusné parno netížilo. Po ránu rozšuměl se i tichý déšť.

Jeli bez nesnází, poněvadž po nepříteli nebylo památky, a lid, všude tu již maďarský, v ničem se jim neprotivil. Dal, co bratříci chtěli; leckdes před nimi i uprchli a dobytek odehnali, zbytečně však, neboť bratříci šetřili zatím krajiny Lučence nevzdálené. Na hold měli další končiny, kam musili pro-

niknout, kde měli hledat nepřítele i trestat ho na jeho končinách.

Rovná krajina před nimi se víc a více šířila. Míjeli mnoho luk při řece, míjeli pole, z nichž bylo již sklizeno. Sem tam vyvstávaly z nich vysoké stohy jako stíny v tom deštivém zamžení, v němž se na východě a na západě rozplývaly chlumy a vrchy v šedomodré silhouetty.

Když se před polednem u Tarnic přepravili přes Ipolu, spustili se rovnou na jih. Nevyjasňovalo se. Husté, temné šedo rozpjalo se od obzoru a zatáhlo jednou litinou nebesa. Jen rackové se v něm bíle odráželi, jak poletovali nad zmočenými lukami.

Jezdci halili se v pláště a málo mluvili, jedouce opuštěnou cestou, v níž se blýskala voda. Ondrejko zmlkl a přestal vyhlížeti. Nadál se, jak míli, dvě budou na nepřátelském, že vrazí na odpor. A zatím projížděli vesnicemi jako po svém a nikde se ani ruka proti nim nezdvihla. Jen strach viděl a sem tam mračný hněv v očích mužů. To mu bylo málo.

Pozdě odpoledne dal pojednou Janko rozkaz, aby rota zarazila. Přiharcovalť od Pobery jezdec, jenž oznamoval, že Pobera žádá, aby rychle k němu přirazili proti městečku, jež stráže ohlásily, městečko s klášterem. —

Za půl hodiny obě roty, přes čtyři sta jezdců, dorazily k Scécsény, nad něž vynikal klášter v hustém stromoví. Udeřili na ně.

Ondrejko tu poprve uviděl hrůzu a zmatek. Jak městečko svírali, jak on s několika jezdci vrazil do úzké ulice, prchali z ní obyvatelé a chtěli i dobytek odehnati. Pustili jej, ulička však nestačila v té chvíli zmatku. Vyděšený dobytek, brav i skot, se tlačil a mačkal, ovce bečely, krávy řvaly, mužští domácí do nich bili, kleli, ženy křičely.

Do té vřavy a mačkanice vrazil Ondrejko. Nemohl a nechtěl čekat, musil ku předu. Křičel se svými na lidi, pobídli koně, bili šavlemi do dobytka, jenž mačkaje se zvedal hlavy a mhouřil oči. Když z něho vyrazili, kmitlo se Ondrejkovi kdes v pravo u stavení košilaté dítě, jako ztrnulé, strachy bílé kolem nosu, a očima vyjevenýma, vřískající. A vedle stařena, nevšímajíc si dítěte, zděšením zpitomělá, spínala ruce —

Dlouhým městečkem lítali bratříci na koních, nahé meče a šavle v pravici, zaháněli lid do příbytků, obsazovali kde jaký východ. Z hluku a křiku překvapených obyvatelů vyrážely jejich pokřiky, rozkazy, hrozby. —

Když Ondrejko si proklestil cestu z uličky, vyjeli na volnější prostranství a zatočili k nedalekému klášteru, před nímž pod vysokými a košatými lipami zahlédli tlupu svých s oběma rotmistry. Před těmi stál guardián se svými mnichy františkány, vysoký, tělnatý, ne starý, ducatých tváří. Vedle ustrašených mnichů stálo několik starších městečka, čapky a klobouky v rukou. Stáli zkroušeně, ulekaní jako mniši a hleděli úzkostně jako oni na hubeného, starého mnicha, jenž uměl slovensky a tlumočil.

„Čí je toto zboží?“ vyslýchal Janko Kozic.

„Jeho Milosti, velkomožného pána Forgáče —“

„Kde je?“ optal se zostra Pobera.

„Jel do pole,“ vpadl hřímavě Kozic Vlk, „neníliž pravda; k Huňadovi —“

Mnich to ztlumočil, mniši i sousedé se na sebe podívali, nezbylo však nežli pravdu pověděti, že ano, že se vydal včera s tlupou svých za vojskem gubernátorovým, jak pan gubernátor poručil červeným, krvavým poslem.

„Kdy sem přijel ten posel!“ vyslýchal Janko Vlk.

„Přede včírem."

„Kam odjel —"

Mnich odpověděl, že to byl posel jejich, novohradské stolice, a tou že jel dál, kam, že nevědí.

„To je jedno," zkřikl Pobera, „ale poslechli jste poslechl váš pán i vy; jste proti nám!"

Mnich prosil, že oni za nic nemohou, aby jich ušetřil.

„Nikoho nebudeme šetřit, ani vás lenivých mnichů," zahřměl Pobera. „S tím Forgáčem se vyrovnáme na jeho zboží, a na vás, na klášter pokládáme dvě stě zlatých rázu Kremnického."

Převor sebou trhl, když mu to mnich přetlumočil, a úzkostně zas mnichovi po maďarsku ukládal, aby řekl, že klášter nic nemá, že prosí o slitování. Jak mnich pověděl, zbrunátněl Janko Vlk a mávnuv pravicí, v níž držel obnaženou šavli, chraptěvě rozhodoval:

„Nedáte-li, budeme vás hubiti, a klášter dopálíme. Ale když dáte a vyplníte, dostanete znamení pro pálení."

Ondrejko viděl, jak převor i starší města začali znovu prosit a smlouvat se, a jak Pobera rázem vše uťal.

„Řekni jim, mnišku," křičel s koně, ukazuje mečem na mnichy a sousedy, „řekni jim, ať jsou rádi, že nehoří, že netrestáme jako u nás vaši před lety hovadsky robili; děti, ženy mordovali, i děti, v kolíbce děti, pravím. Psi! Platit nebo vás v požeh dáme!" zařval a oči zpod šalíře bíle bleskly.

V Ondrejkových prsou se rozehřálo povděkem, když viděl bratra a Poberu tak mocně poroučeti, když hlavy Uhrův se před nimi sklonily, a pak, když vjel s oběma rotmistry a zemany, kteří nebyli ve službě, vysokou branou pod lipami do klášterského ná-

dvoří. Vzpomněl na Podhradí, na otce, na nebohého Štefana i na Zuzku. —

Večeřeli v refektáři, pili dobré víno a mladí mniši jim posluhovali; guardián přinesl a v záři planoucích svíček chmurně vysázel rotmistrům řady žlutě lesklých dukátů. V tom Chujava rozhodiv ruce, spustil veselou, s ním hned Rakolubský i Švehla Jan a pak i jiní. Janko Kozic Vlk se vytratil, aby obhlédl stráže a všecko opatření. Pobera však zůstal a pil se zemany, pil a nemluvil, až pak, to již měl jazyk těžký, začal se vyptávat, kdo z nich viděl tu v tom hnízdě nějakou sličnou paní, ale sličnější nežli byla Mária Bodorovská, Mária, vědí-li, ta hadova panenka, ta že byla krásná, oh, krásná! Najednou vykřikl, jakoby ho někdo uštkl: „Lasice!‘ a mrštil pohárem o podlahu. —

Nazejtří zůstali v městečku, i když pěši s vozy za nimi přitrhli. Teprve příštího rána, bylo jasné, vypravili se na další výjezdu.

Od Scécsénye jeli kus rovinou, až je zavedla cesta mezi chlumy, v krajinu pahorkovou, plnou lesů, málo osazenou. Bylo odpoledne, když vyjeli z šera hvozdů u volnější krajinu. Za rozlehlou vsí Ecsegem zarazili, ne aby odpočinuli, nýbrž aby se rozloučili a ještě toho dne dále jeli. Pospíchali.

Už cestou se dohodli Pobera s Jankem Kozicem o dalším postupu, dle nutnosti i ústupu; také smluvili, aby měli heslo: „Pán Bůh s námi a svatý Michal!“ Když si před rotami podali ruce a přáli si šťastnou výjezdu i dobré shledání, strhly se v rotách pozdravné pokřiky. Nežli se rozletěly a vyzněly, vrátili se rotmistři ku svým. Kozicova rota dala se víc na levo, směrem k Gyöngyöši, kdež začínaly statky jagerského biskupa, a záhy zmizela za chlumem, za tmavou záslonou jeho háje.

Pobera mířil na poledne. Neměl určeno, kam až proniknout, ale on sám chtěl co nejdále, aby Uhry poděsil, aby zvěděl o nepříteli co nejvíce, aby se mstil co nejtíže. Osaměv rozdělil rotu k dalšímu postupu v dvojí ztracence po pětadvacíti koních a poručil, aby se rozjeli v pravo v levo. Jedny vedl Jíra Dlouhý z Lomnice, druhé ramenatý Březák z Bělé s plechem přes losí kabátec. Za těmi jelo třicet bratříků v posilcích a vedl je bradatý zeman Petr z hronovské tvrze dřevěné, jenž vybrav si meč za živobytí, opustil ji a dal se nejprve ke Koldovi na Náchodě; s ním se dostal do Polska, a tu k Poberovi.

Za posilci jel valný houf. S každé strany střelci, v čele deset kopinníků a v čele jich a všeho houfy, obyčejně hodný kus napřed, sám rotmistr. Vaško, ač byl bez kopí, držel se kopinníků, aby byl pánovi blíž, aby mohl na něj zkřiknout a jej varovat, kdyby ho zase posedlo zběsilé udatenství a pustil se napřed, sám.

Pobera nešetřil ani sebe ani bratříků a jejich koní. Byl ze školy někdy Čapka ze Sán, sirotčího hejtmana, na slovo braného svými divě rychlými jízdami, jimiž tak nepřítele překvapoval.

Od Ecsegu se kraj rovnal, široko otvíral, až pak se před nimi rozlehla nekonečná rovina. Vlny zlatých klasů již zmizely, plavé však pruhy a tadálky vedle širých pastvin, jichž svěží zeleň už vybule strnišť rozkládaly se podél sebe do nedozírné ssálo parné slunce.

Do hněda plavé stohy jako obrovské ouly zvedaly se u zamlklé samoty nebo u vzdálené dědiny. Váha osamělé studně trčela nehybně do sálavého vzduchu, jenž se tetelil nad opuštěnými poli, nad rozlehlými pastvami, kdež líně ulehlo stádo bělavých

volů, v mrtvém tichu nekonečné roviny žárem a oslnivým světlem zalité, splývající nepozorovaně s obzorem v kalně hnědošedém pruhu jeho. Nikde chládku, nikde stínu, leda kde se černala skvrna nějakého hájku nebo osamělého košatého stromu. Ale to bývalo z cesty, daleko, daleko.

Potkávali málo koho: opálené pastevce v plátěných, bílých oblecích, hranatý povoz selský, na němž nebylo železa ani za hřebík, tažený kolika koníky v provazích a řemení, jízdného posla nebo kramáře. Ti všichni, i ti, kteří shlédnuvše je, chtěli se jim vyhnouti, kteréž však schytali, vypovídali stejně tak jako obyvatelé osamělých dvorců nebo dědin, když na nějakou uhodili. O vojsku u Budína žádný nevěděl, žádný neslyšel, ale vojna že se chystá, rudý, krvavý posel že jezdil stolicí a volal do zbraně, zemané že už jeli, mnozí, a páni magnáti že shánějí lid, některá banderia že už také vytáhla. K Jagru říkali, ale jiní zas, že k Solnoku.

Nebylo pochyby, že v těchto stranách není nikde většího vojska, že všecko spěchá k Huňadovi, jenž ze všech svých stolic houfy sbírá a zle se na Jiskru chystá. Ale Pobera také pamatoval, že by mohl vrazit na některé z těchto banderií táhnoucí k Huňadovi, a proto přísně poručil ztracencům, aby na svých vyjížďkách bděli a pilně strahovali.

Té chvíle měli ještě jiného a stálého nepřítele: úmorné vedro, jež sežehovalo širý kraj, pro něž koně i jezdci mdleli. Proto pak už postupovali jen pozdě odpoledne a na večer. I dlouho do noci klusaly řady bratříků stmělou, širošírou krajinou, nad níž s temně modrého nebe se třpytily a mihotaly jasné hvězdy.

A na zemi, tichou, mlčící rovinou, vídali hořeti ohně pastevců i poutníků, blíž i daleko, ale

všecky dál, nežli se oku v ohromném prostranství klamně zdálo.

Pobera z Lomu nevím kam domů nešetřil ani vesnic ani samot. Bratříci brali všude, co potřebovali i víc; pak už také nakládali. Vynutili na maďarských sedlácích povozy a koně, po čtyřech až po šesti k jednomu, dohnali synky a pacholky, aby se chopili opratě a biče, a nedopustili, aby se opeškávali za houfem. Bratřické stráže jely s povozníky a pobízely je, poháněly, hrozily. —

Pobera se pouštěl dál a dál. Jeli cestou necestou, polem, vyprahlými ladami, pastvinou, často podél močálů, nad nimiž se zmítaly mraky vodního ptactva, plné šumu, křiku a hýkání. Odpočívali v dědinách nebo se utábořili v širém u nějakého chlumu, pod jeho rozlehlými duby, jež v poledním žáru a tichu nehnutě, jako v dřímotě stály nad zkrácenými stíny. Ale jak rostly do roviny v zátopě žlutého světla do zvadlých pastvin, přes jejich písčité pruhy zahořevší v západu do oranžova, volala polnice k další jízdě. Jen vpřed upírali oči žádostivě po nepříteli. Už dlouho zaháleli, už po měsíce netasili proti nikomu. A slepě věřili v svého rotmistra, jehož zběsilou odvahu často viděli, jejž nepřítel rozsekal, ale nezabil. Nemohl, protože Pobera, jak byli přesvědčeni, měl kouzlo a moc nějakou.

Už byli hluboko „dole“, v rovině, daleko v nepřátelském a vzdalovali se od svých, od pěších a vozů víc a více. Pobera se však neohlížel. Jej hnaly slepé udatenství a touha po mstě. Stal se ještě odvážnějším, když zjistil, že branné mužstvo z těchto končin většinou odtáhlo nebo je na cestě k Huňádovu vojsku, a tím méně počítal, co mil už urazili, jak daleko jsou zvlášť od Lučence, své opory a svého útočiště.

Když mu to Jíra Dlouhý z Lomnice připomenul, upřel na něj své rysí oči a řekl s úsměškem:

„Já počítám jinak. Tobě počtu přibývá, mně ubývá; k Budínu blíž a blíž, míl bude méně.“

„Udeří-li na nás —“

„Kdo! Sedláci?“ Pobera se zasmál.

„Dosud se nás báli,“ odpíral padesátník, „ale budou také počítat; kdyby se shlukli —“

„Pěší a vozy táhnou za námi.“

„Ale kdeže jsou, my příliš ženeme.“

„Jíro, bratře, jsi-li to ty?! Sedláků, chlapů se bát! Uvidíš!“

A na večer dal zapálit osamělý dvorec a večer vesnici, když se v ní vzepřeli sedláci a nechtěli vydati koně, jež si bratříci vybrali. Jak sedláci pozvedli ruku, jak se z toho strhla potržka, dal Pobera zatroubiti „lermo“, bratříci sklíčili ves a bili pak a tepali a sekali do vesnických a hodili oheň do nízkých střech ježatých suchými došky.

Pobera, při němž byl sivý Vaško a na bělouši bubeník, shlížel chmurně se svého vysokého hnědáka na zažehnutou ves. Jako z pekla vyrážely z jejích plamenů křik a pláč a jek. V ten okamžik vzpomněl si na Máriu.

Oheň mu svítil na cestu, všecka ves i stohy v plamenech; svítily jemu, bratříkům i koním jejich i těm, jež kořistí odváděli nebo přivázali vzadu k vozům.

Zář požáru třásla se na kovových šalířích bratříků, na pancířích, i na bocích, na zadcích koní, na hrotech kopí, stoupala rudou záplavou vysoko po nočním nebi, rozlévala se daleko temnou rovinou do pustých polí, na mlaka, do sítin a rákosí černých močálů.

Pobera hleděl pod se, do sedla, to jak mu v nitru zalehla divná tíž. Myslil na Máriu. Bylo mu nějak teskno. A ne poprvé. Jindy, když na něj padlo, pil a pak spílal Dubánkovi z Čivic, že lhal, v hrdlo lhal, že ještě takové Uherkyně nenašel, že takových tu není. A dost si vybíral. Jindy to teskno násilím zapudil, že bodl hnědáka, až se vzepjal, nebo že jako hrom náhle rotě něco poručil nebo jako tam v klášteře szécséňském; a tady že dal vybiti a zapáliti dvorec, když k němu na úsvitě dorazili.

Pak jakoby ho chytila touha po ohni; dával v požeh dvorce, vesnice i městečko, na něž uhodili. Vybili příbytky, vybili také kostel, jehož hrubé sochy a chudé obrazy byly jim pohanstvem, rozbili stříbrnou monstranci i kalich, vybrali všecko kadidlo, jež dali „barvíři", aby měl dost na rány.

V noci krvavé záplavy po nebi, za dne dým hlásily a ukazovaly postup bratříků. Těch zlověstných, vysokých sloupů čpavého kouře, jež se ve výši rozsýpaly a rozlévaly v husté, černé mraky, přibývalo. Hlásily, na míle daleko varovaly a volaly o pomstu. Přibývalo jich a kořisti na vozech za rotou.

Až krajina počala pustnouti. Vsi nikde, pole ta tam, jen lada, nekonečné pusté pastviny, a v těch už písek. Celé pruhy ho prorážely jejich sežehnutou travou.

Poberovi zasvítilo v očích, když mu přinesl bratřík ze ztracenců Březákových oznámení, že chytili jakéhos mniška, z Budína, ten že praví a dušuje se, že za půl dne jízdy shlédli by bratříci Pešť a hned za Peští, za řekou že Budín, ale k Pešti odtud že zlá cesta, samý písek. Jen dořekl, přiharcoval plným tryskem jezdec z čety Jíry Dlouhého,

z druhých ztracenců a oznámil, že narazili na houf Uhrů, na velký houf, a že se už bijí.

„Oznámili jste v posilcích?“

„Už se vydali na pomoc.“

Pobera poslal ihned k druhým ztracencům, Březákovým, zprávu a vzkázal mu, aby obrátil vlevo a uhodil Uhrům v bok. Otočiv koně ku svému houfu, poručil, aby byli pohotově. Všichni zahoukli a vykřikli jako v náhlé radosti. Dychtili už po Uhřích a sečbě.

Pobera dále poroučel, rychle, ale bez rozčilení, aby deset jízdných zajelo vzad k vozům, aby pomohli tam s napjatými kušemi bratřím hlídat uherské chlapy a vozy. Poručil, aby kopinníci podvrhli kopí, střelci aby k nim přibočili vedle špice, a připomenul, aby vystřelili v koně, aby zranění koně zrušili Uhrům šik.

„Vzpomeňte na pána Boha, heslo víte, a bijte, nikoho neživte. Pán Bůh s námi!“ Mávl mečem, až se blysklo, otočil koně, jejž sotva udržel, jak byl hnědák počertěn, jakoby větřil, bodl ho, skok, a kůň byl v povětří. Ohon vzhůru, hříva vlála. Pobera v šalíři na něm jako přikutý s mečem nad hlavou.

Rota za ním. Kdyby Pobera byl i klus poručil, nebyli by se udrželi. Vyrazili divoce a tryskem se hnali za rotmistrem. Nejblíže za ním Vaško a bubeník s kotlíky na bělouši. Skoro mžikem však je ztratil. Jejich koně jeho hnědákovi nestačili a rovněž ne koně ostatních bratříků. Vaško volal na rotmistra:

„Pomalu, pane rotmistře! Poma-lu — Víš-li! Křížovní-ci — Něm-ci —“ Namáhal hlas, až zrudl. „Poma-lu —“ Než marně. Pobera se hnal dál zběsilým honem.

23*

Bylo pod mrakem, dusno, bezvětří, ale za té šílené jízdy vlál praporec houfu jako červený plamen nad helmicemi, nad blesky mečů. Koně divočíce vyvalovali lesklé oči, šířili chřípě, supali, v řemení vrzalo, z kovových pochev zvonilo, písek šustěl, jak vysoko stříkal v pravo v levo, a všechen ten zvuk v divné, vzrušující, rozčilující směsi sléval se s divokým dusotem, jímž půda duněla, a s pokřikem bratříků.

Pobera jen ku předu oči upíral. Pojednou zahlédl proti sobě ženoucí jezdce, ale ne šikem, nýbrž různo, v nepořádku. Jeho lidé! Utíkají! Hrozně se zachmuřiv začal na ně křičet a mávati mečem. Trouba mezi nimi zahlaholila, pokřik se strhl, na pravo se obraceli, zaráželi, shlukovali se. Pobera pobodl hnědáka, hnal se prudčeji mimo vpřed, aby zarazil stíhající Uhry, aby zatím jeho ztracenci i s posilci mohli se znovu sešikovati.

V oblaku prachu zjevil se nepřítel, veliký houf, v plném šiku, na koních. Byl jist vítězstvím a v tom narazil jako na zeď. Mrak šípů zasypal Uhry, jejich koně; nejeden z nich začal se vzpínat, ten onen padl, jiný se vytrhl, otočil. Pobera dorazil jako vystřelená šipka sám. Uhodil na Uhra před řadou, pod nímž padl kůň a jenž v ten okamžik vstal právě se země, bez helmice. Strašlivou ranou rozťal mu hlavu a muž, jakoby klas podťal, svalil se k zemi.

Jako do hustého lánu, jímž vítr zalomcoval, vjel Pobera. Sesypali se na něj s divým křikem, zardělí, planoucích, vyvalených očí. Oháněl se pln síly a zuřivosti. Nejprve za ním dorazil Vaško, pak kopinníci; dlouhá jejich kopí prometla ulici v uherském houfu. Meče, šavle se blýskaly, koně ržali, vzpínali se i hryzli; za blesky šavlí a mečů krátké výkřiky bolesti, vzteku, klení —

Z prava zaječela polnice, bratřické návěští. Pobera radostí zaryčev vykřikl:

„Pán Bůh s námi a svatý Michal! Bratři, Březák dorazil! Bijte!“ A bil, jakoby osvěžen. Březák z Bělé s druhými ztracenci vpadl v pravou chvíli Uhrům v bok; Uhři pak nevydrželi. Za chvíli obraceli koně; z bratrských houfců zahlaholilo návěští, „honit, ve hřbet skočit“. Zbytek uherského houfu rozjel se v divém zmatku.

Bratříci za nimi a pak už mezi nimi. Rovina zpestřela jízdou jako rozstříknutou, strakatými potůčky, barvami koní, různých sukní, kabátců a plášťů, pablesky plechů a mečů.

Březák z Bělé letěl mezi dvěma Uhry, patrně „dobrými“ lidmi, zemany. Nemohl hned k ráně; dvakráte sekl do prázdna, míře na toho v pravo, po třetí švihl mu do rukávu modrého pláště, jak se za ním třepetal, po čtvrté trefil. Rudá krev stříkla na plášť a lila se po něm. V tom ten na levo pozbyl rovnováhy. Popruh u sedla povolil, sedlo se smeklo, jezdec se neudržel a padl kousek dál od svého druha. Březák zarazil, aby ho zajal.

XLI.

Kotle zarachotily, polnice volala „dále nehonit“.

Trvalo dlouho, nežli se bratříci vrátili z pronásledování. Březák z Bělé a několik jiných z koněberek ani nepřijelo. Příliš se zapálili a nezaslechli snad ani návěští. Raněných bratří bylo několik, zbodeni dva. Mrtvých Uhrů leželo polem víc. Poberu zasáhla nepřátelská šavle do levé ruky, ale ne hluboko. Dříve však nežli svou ruku dal barvíři zavázati, prohlédl hnědáka, není-li raněn. Ohnivé

zvíře zůstalo bez pohromy. Vaško, jak s koně slezl, shlédl šíp zaražený v stočeném pánově plášti, jejž měl za sedlem, a když Pobera natáhl k obvazu ruku, všiml si Vaško, že šalíř páně má notný šrám.

Ještě co barvíř ránu zasýpal červeným práškem, koudelí ucpával a obvazoval, vyslal Pobera za nepřítelem hlídky ze ztracenců Jíry Dlouhého a z posilců Petra z Hronova, jenž byl také na levé ruce raněn.

Zatím snášeli kořist, ne valnou, něco sprostých helmic a šavlí, několik kroužkových košil, přiváděli chycené koně sedlané i několik obecných zajatců, samé osmahlé Uhry, pacholky obecné. Onačejšího zajatce přivedl Březák z Bělé, jenž se vrátil skoro poslední, na znaveném koni, sám zpocený, zarudlý, prachem pokrytý. Vedle něho u sedla na řemen uvázaný kráčel spoutaný zeman uherský, ten, jemuž se v divokém trysku sedlo otočilo. Za nimi vedl jízdný bratřík tři koně, z nichž jeden byl krásný bělouš pěkně sedlaný, jenž měl boky plny rozmazané krve. Byl to ten, s něhož Březák srazil zemana v modrém plášti. Krásná jeho helmice s nánosníkem a bělostným peřím, bohatá šavle a všechna zbroj visely na běloušově sedle.

Pobera radostně uvítal Březáka, ruku mu stiskl a vína poručil, aby mu z vozů přinesli a všem. Při víně nastal výslech zajatců. Tlumočníkem byl šedý bratřík, jenž býval mezi Maďary, když proti Turkům sloužil. Pobera vyslýchal obecné jezdce zvlášť i zajatého šlechtice, jenž skoupě odpovídal. Vyzvěděli, že tento valný houf uherský nebyl na pochodu k Huňadovu vojsku, nýbrž že vytáhl přímo proti nim. —

„Pálili jste,“ řekl zajatý šlechtic přímo, „záře za nocí a kouře ve dne nás svolaly.“

„Viděli jste je!“ vykřikl Pobera a v rysích očích mu zahořelo. „To jsem rád! Věz, že Uhřata ještě jinačí věci uvidí!“ Pak ukázal na jihozápad, kde se v dáli černaly lesnaté chlumy a ptal se, co je to.

„Gödöllö,*) chlumy u Gödöllö hradu —“

„Jak daleko z Gödöllö do Pešti?“

„Dvě míle.“

Pobera se zamyslil, prohlížeje krajinu, až si vzpomněl na prvního zajatce Březákova, na mnicha.

„Spoutali jsme jej a uvázali k jalovcovému křovisku. Pošlu pro něj,“ hlásil Březák.

Pobera stranou vyslechl mnicha na smrt ustrašeného. Padl mezi husity, o nichž tolik hrozného slyšel, zvláště jak s mnichy nakládají, a proto se děsil, že jej upálí; proto také odpovídal ochotně a hovorněji. Jmenovitě o Gödöllö se chtěl rozhovořit, o těch lesích okolo, co tam včel, že je tam chovají na divoko, v dutých stromech, tam že je staré brtnictví. Najednou musil přestat a ustrnul, sluchu věřit nechtěl, že bude moci do Budína, že ho pustí, ale že jim musí ukázat jistou cestu. Pobera poznal, že mnich bude jistější nežli kterýkoliv z těch zajatců. Mnich žasna přijal, slíbil, ujišťoval, že cestu dobře zná —

Přijely stráže a oznámily, že rozprášený houf se pustil k Hátvánu, na západ a ne na jih k Budínu. Pobera svolal Jíru Dlouhého, Petra z Hronova, Březáka a chvíli se radili.

Zatím slunce zapadlo v mracích. Jen krvavý pruh zahořel z popelava a soumrak padal na pustou rovinu teskně ztichlou, na její zprahlé traviny a písek, na mrtvé i zdechliny koní bojištěm se černající, nad nimiž už poletovali dravci. —

---

*) Jedlová.

Návěští zahlaholilo. Bratříci na kvap sedlali. Sami se těšili na celou noc odpočinku a pojednou — Žasli pak ještě více, když uslyšeli, že nastává rozloučení. Sedmdesát jezdců s Jírou Dlouhým z Lomnice obrátilo se zpátky na půlnoc. S ostatními chtěl Pobera dál, dolů. Býti nějakých pět mil od hlavního města a vrátit se! Dojede, kam ještě nikdo z Čechů nedojel s mečem v ruce, zanese hrůzu až po sám královský hrad. Msta ho hnala i ctižádost, když už tak daleko pronikl, když mu štěstí tak přálo; a cesta je uvolněna, rozprášený houf mu jí nezastaví. Než uvažoval a Jíra i ostatní kladli na rozum, že by mohli na ráz všeho pozbýt a že by mohli také uvésti v nebezpečenství pěší s vozy, kteří táhnou za nimi a s nimiž pro svou divokou jízdu ztratili spojení.

Proto rozhodl Pobera o rozloučení. Těch sedmdesát s Jírou a s vozy a se vzatky, se zajatci a s koňmi, jichž ukořistili celé stádo nesedlaných i v pěkném řemení, poslal zpátky, aby dorazili k pěším. S sebou vzal Březáka z Bělé a Petra z Hronova s obvázanou rukou a mnicha, kterého uvázali na koně a vedle něhož jeli poblíže Pobery dva bratříci s nataženými kušemi. Z těch jeden byl ten bratr tlumočník. Tak se rota rozdělila a rozjela.

Přišla noc, hvězdy vysvítily nad rovinou bez konce na jih, chlumy jedlovskými temně lemovanou na jihozápad. K těm se mnich po přání Poberově nezatáčel; po nebi se díval, po hvězdách, směr udával, modlil se tiše i nahlas, vzdychal a zas ochotně přisvědčoval, když mu bratřík hrozil, ať je dobře vede nejkratší cestou, mimo města, pustinou, dobře, sic —

Vedl je tak. Kraj vůčihledě pustl. Tráva mizela, písku přibývalo. V hlubokém, mrtvém tichu spočí-

vala rovina, z níž sem tam zvedal se jako opuštěná mohyla pahorek písku.*) Nikde se nečernala do vzduchu váha osamělé studně, nikoho nepotkali, nikoho ani v dáli neshlédli, jen ohně se rudě zakmitaly, ale v šeru, daleko. Namáhavě jeli pískem a po půlnoci zdvihl se vítr. Zle se rozbouřil, než nevanul proti nim. Hučel za nimi, rozháněl písek, jenž hlasno šustil o jejich plechy a helmice, a vzdouval ho celé mraky, hnal je před nimi směrem, kterým jeli. Mnich rychleji, úzkostněji říkal modlitby, Pobera se zaradoval. Těšil se větru, jenž mnicha mrzel, že nese před nimi záslonu.

Vítr bouřil dlouho, za ranního šera ještě, kdy Pobera pojednou zaraziv ukázal na pravo na jakýsi háj černý, té chvíle jako zamžený.

„To, velkomožný pane," vykládal mnich v bojácné ochotě, „králova obora, mnoho zvěře v ní, a také zahrada a vzácné kvítí v ní, lilie, pane, bělostné lilie. Král Zigmund tam lovíval."

„A jinde také," utrhl se Pobera a zaklel královĕ památce. Jeli dál, opatrně, až zahlédli pole, tykviště a záhony chudé řepy; za nimi černaly se ranním šerem a mlhou písku stíny příbytků. Mnich hlásil, že se blíží k podměstí pešťanskému.

Pak zahlédli v šeru rozlehlou silhouettu města, nad ní jako stíny věže a kostely.

„To je Pešť a za ním na vrchu v mlze Budínský hrad," hlásil mnich ubledlý strachy a jízdou a mluvil bezděky tlumeně.

Pobera zaraziv připomenul, ať i teď mnicha bedlivě střehou, ať přichystají hubky, pochodně, ať vzdychnou k Bohu, ať pamatují, kam až dotrhli.

---

*) Ještě v první polovici našeho století byla rovina před Peští písčitou.

Všichni s koní hleděli na spící předměstí, na město za ním, rozkládající se v prvním zábřesku, jako nějaký přelud, hleděli užaslí, vzrušení, a rozčileně trhli uzdou a pobodli koně, když Pobera kynul mečem. Jak dorazili, rozhazovali oheň, strhli zuřivý křik a hřmot, jakoby celé vojsko přikvačilo; kotly rachotily, polnice ječely. Vítr hučel a rozdmychoval jejich dílo. Okamžikem zplanulo dřevěné podměstí na kolika místech. —

Zvony bily na poplach, plameny rostly letem, a mezi nimi zmatek a hrůza; a ty hned letěly dál, do samé Pešti, do města, když tam uhodila děsivá zpráva, že Češi, husité, celé vojsko vrazili do předměstí, že ženou už na město. Lidé letěli k ohňům, pro zbraně, chystali se ve zmatku i na útěk. —

Slunce vzešlo a v jeho světle letěly písčitou pustinou od Pešti na půlnoc dlouhé stíny těch, které noc a bouře přikryly, bratříků a jejich koní. Divým honem uháněli zpátky. Mezi nimi mnich, jenž nahrben, zsinalý, skoro bez sebe, sotva se držel spoutanýma rukama hřívy svého klusáka. Úpěl a volal, latinsky, maďarsky, že mu slíbili, pro Boha ať pamatují. —

Neslyšeli, jen se ohlíželi po hořícím podměstí, volali a vítězně pokřikovali, ryčeli. A zase jeli, koně pobízeli, až asi za půl hodinu poručil Pobera zastavit. Dal odvázati mnicha a složiti s koně.

„Řekni mu," poroučel tlumočníku, „že i takému římskému popu stojíme v slově, Uhry že začínáme kázat a trestat; on ať se nám více v cestu nepřiplete, a doma aby oznámil, že na podměstí v Pešti byl Pobera z Lomu se svou rotou."

Nežli se mnich vzpamatoval, Češi zmizeli. Jako tlum stínů zanikli v pustině. Obrátil se a jak shlédl strašlivou hřívu zuřivých plamenů vlající nad

podměstím, padl na kolena, sepjal ruce a hleděk nebi zaúpěl latinsky:

„O, bože, milosrdný bože! A já jim musil pomáhat!“

Vstal a obrátiv se směrem, kterým ujeli, zahrozil zaťatou pěstí a klel je strašnou, maďarskou kletbou.

XLII.

Od onoho jitra před výjezdou v Lučenci, kdy si Ondrejko postěžoval, že je opatrován jako chlapec, Janko ho nechal. Nebyloť proti jeho přísaze, a rád byl tomu ohni bratrovu, že tak pamatuje na to, co mu otec uložil, že dychtí pomstit Štefana bratra.

Proto, když se s Poberovou rotou rozloučili, když nastávalo Jankovi samostatné dílo a když všechen houf dělil dle způsobu českého vojenství, přijal Ondrejka do prvního houfce ztracenců, který vyjel napřed. Houfec ten, v němž kromě obecných jezdců jel na vraníku také Chujava alias Slimáček s červeným, malovaným terčem, Rakolubský, Jiří Slamka z Ivanovců, vedle jejich krajan z Trenčínska Blažej Sebeslavský z Haluzic, armalista sivých knírů a rudého hrdla, jehož nyní mu nebylo vidět, jak měl šišatou helmici s nánosníkem a od ní přes týl a hrdlo kroužkový kryt.

V druhých ztracencích, jež vedl Radvanský, jeli mladý Švehla, dlouhý, hubený Martin Šumichrast orlího nosu a modrých očí, veliký Matuka Juro s ohromnými ostruhami, starý Dobák s ním se spřátelivší a usmívavý, ale jako němý, hranatý syn Dobákův. Janko Nejtušjak s vlčím psem drželi se vzadu při houfci.

Obojí ztracenci jeli před posilci se zasmušilým Janem z Kozolup v čele a před valným houfem, jemuž velel sám Janko Kozic a v němž byli ostatní slovenští zemané, jak se sjeli ve Zvoleni, vedle obecného mužstva slovenského i českého. Slovenčinu však v tomto houfu bylo všude více slyšeti.

Obojí ztracenci postupovali drahně napřed, různo od sebe, aby zjistili cestu a dali včas návěští. Na večer přejeli přes hranice novohradské stolice do hevešské, kdež měl jagerský biskup rozlehlé statky. Začínaly u Gyöngyöše, jenž jim zůstal po pravu ruce, k jihu.

Hned první noci shlédli ztracenci Sebeslavského něco neobyčejného.

Jak opatrně klusali při úpatí lesnatých chlumů, rozhlíželi se pátravě širou krajinou, vyjasněnou září měsíce. Pojednou spatřili v pravo v rovině jezdce na černém koni jedoucího směrem k nim; byl ve stínu, neboť měsíc té chvíle se zabořil do mraků. Sebeslavský zarazil četu na pokraji hustého háje, v černém stínu rozložitých starých dubů.

Osamělý jezdec zastavil na rozcestí, z něhož jedna cesta vedla směrem k nim, druhá na východ k Gyöngyöši. Rozhlížel se, váhal. Měsíc vyletěl z hustého mraku, krajina zjasněla a jezdec na černém koni, jenž stál jako vrytý do země, zahořel. Rudý plášť mu zplanul v náhlém rozjasnění tvrdou, jasnou červení i rudá čapka.

Na vraném koni, jenž ohnul hřivnatý krk a jemuž hříva hustě padala i do čela, do očí, zarděl se plně tvrdě červený pokrov pod sedlem i červené šalangy u sedla, červený kantár i červené prsosiny s blýsknavými puklami. Vytáhlý jezdec, jenž vysvítil v záři měsíce jako krvavé zjevení na vraném ko-

ni, držel přes rameno velký meč v široké pochvě, jež se zdála také rudou.

„Krvavý posel hevešské stolice!“ zvolal tlumeně malý, ale sporý Slamko z Ivanovců.

„Insurekcia!“ zvolal Chujava a rozhodil zapomenuv se ruce od těla.

„Na něj!“ Ondrejko potrhl uzdou.

„Snad ne všichni —“ Sebeslavský se zasmál.

Nežli dořekl, vyrazil Ondrej Kozic, za ním Rakolubský, Slamko a Chujava, jenž hned strhl se hřbetu rudý terč a podvrhl kopí. Mlčky vypadli z černého stínu do roviny jasně ozářené. Osamělý jezdec zpozorovav je, když se přihnali na světlo, vzpřímil se, chopil veliký meč, jenž měl rudou pochvu, jak bylo v ten okamžik vidět, vzal ho za dolejší konec křížovým jilcem vzhůru jakoby posvátné znamení, a volal táhle, velikým hlasem, až noční tišinou daleko zaléhalo:

„Insurekcia! Insurekcia!“

Slovenští zemané blížili se plným tryskem, Ondrejko v čele s nahou šavlí nad hlavou.

Rudý jezdec volal po třetí, silněji, ostřeji:

„Insurekcia!“

Divoký pokřik těch čtyř a druhý dál z černa zpod dubů zabouřily mu v odpověď. Nebylo nedorozumění, krvavý posel pochopil; otočil vrance, bodl jej ostruhami a cvalem hnal se na východ směrem k Gyöngyöši.

Nežli zemané dorazili na cestu, kterou se obrátil, byl už daleko napřed. Měl výborného koně a jejich nebyli svěží, nýbrž ušlí. Unikal vůčihledě, až ho již dobře nerozeznávali. Cos rudého plápolalo na černém koni vyzářenou rovinou a dlouhý stín letěl vedle. Najednou zhaslo a zmizelo vše pod vy-

jasněným svahem, ve stínu tichých vinic, v černém jakémsi oupadě. Jako zjevení to zmizelo.

Zemané se vrátili s nepořízenou k četě, kteráž zas už dále postupovala.

„Nu, ohlásí nás o něco dřív, nežli my se ohlásíme,“ řekl Sebeslavský s úsměvem.

Přihlásili se záhy. Zapálili ves, do které na úsvitě přijeli. Bylať na panství bojovného jagerského biskupa Hedervára. A jiné po ní vzplanuly a lehly popelem, vsi i městečka, a lid, všude tu maďarský, ze všech rozplašen, dobytek odehnán. Kozicův houf, za nímž táhlo oddělení pěších s vozy spížnými i krajními, postupoval bez odporu.

Janko Kozic Vlk na svém krásném Döröši častěji teď zbrunátněl v rudé tváři mstivou radostí. Byl Jiskrovi věrně oddaný, tepal jeho nepřátele, ale mstil se také za Moldavu, za hrozné zmrzačení svého bratra. Cikán mu nesměl na oči. Z cikánského rodu byl kat, jenž Štefana osekal, a proto trestal Janko potulné jeho krajany.

Kde jakého lapili, dal jej na zem položit a krutě zmrskat a jednoho, jejž přivedl řemenem spoutaného jeden ze ztracenců Radvanského, jako zvědu, poručil bez milosrdenství pověsit na strom, ač se cikán dušoval, že nešpehoval a vypověděl, co věděl, že gubernátor už táhne, že se u Árok Szállá-še ukázali Kumáni, ti že táhnou před vojskem, že tu asi brzo budou, protože jezdí jako čerti —

Zpráva ta byla důležita a pro Janka osobně vzrušující. Jak ho popadal hněv, když shlédl někoho z cikánů, tak se také rozjitřil zprávou o Kumánech. Nenáviděl je; Kumán to byl, jenž tam v Moldavě živým zajatcům oči vylupoval, rty ořezoval i nosy, jenž Štefanovi oko vypíchl —

Jasně se mu vynořilo, jak o tom Štefan doma vypravoval, jak shlédli jeho červené pahýly a zničené, vyteklé oko, i to, jak starý otec tenkráte slyše nešťastného, rozkřikl se na Ondrejka: Pojedeš na ty maďarské psohlavce, budeš do nich bít, bít, bít! Jak máchal rukou, jakoby už do nich tepal a bil. —

Teď už je bili a trestali i cikány a Kumáni se blížili! Dychtil po nich, po jejich krvi. A všichni, zvláště Ondrejko, když se na večer u ohně doslechl těch cikánových zpráv. Janko Kozic od té chvíle obracel se více k jihu a rychleji postupoval, tak že pěší oddělení nechával dost daleko za sebou. A hubil vše dále cestou za těch parných, červencových dní i za teplých až dusných nocí. Do jasného vzduchu padaly mraky těžkého, černého dýmu, do noci šlehaly krvavé záře.

Lid utíkal, skrýval se v lesích, v bažinách nebo prchal na jih, vstříc gubernátorovu vojsku, jež, jak zprávy šly, dorazilo k Solnoku.

Janko Kozic byl celý den v napjetí pro postup, péčí o rotu, pustošením i hlučnými odpočinky při ohních v poli nebo v osazených příbytcích při hojném a dobrém víně. Na něžný zjev mladičké sestry českého kněze husitského nemyslil. Sice, když vyjeli z Lučence, vzpomněl, jak asi s krajany dojela, stýská-li se jí na novém místě a kdyby někdy musil zajet do rimavské doliny, že by se tam u kněze stavil, aby ji uviděl.

Ale pak pro hluk a ryk válečný, pro požáry a krvavé záplavy nemihla se mu myslí rozmilá, mladá hlava v kukle pod šerou klenbou dubového lesa, nebo ověnčená polním kvítím, skloněná nad knížkou, jako u Zvoleně na břehu Hronu, když pod košatou olší četla dětem vystěhovalců —

Nejméně spokojen byl starý Dobák. Jel pořád vpředu, v ztracencích Radvanského, mezi svým „chlapcem“ a Matukou, byl při všem, ale pak už ty holdy a zádavy začaly ho mrzet.

„A na to-li jsem se hlásil?“ broukal. „Vyjel jsem, abych se bil s Maďary. A co dělám, co mohu, leda ukázat, že mám dobré, zdravé měchy.“ Mínil svůj zubří roh, do něhož když zadul a zatroubil, stromy se třásly. Dobré své měchy však osvědčoval, i když mluvil, zvláště večer při ohni, když si vyléval svou mrzutost a hněv na Nejtušjakovi, Hurčalovi, když na něj hřměl, až se na něj jeho „němý“ chlapec někdy utrhl:

„A mlčiž už, otecko!“

Než nastalo přece, že mohl starosvětský zeman osvědčit nejen své plíce, nýbrž i svou pravici a těžký čakan. Druhého dne po cikánově zprávě, odpoledne vyrazili z vybité vesnice, z níž obyvatelé před nimi uprchli a dobytek odehnali. Pustili se za nimi úzkou cestou mezi bažinami. Hnali se ostře, až musili znenadání zarazit. Několik selských vozů leželo napříč cesty jako záseka a bránilo mezi bahnem dašímu postupu. Když vozy odklidili, uhodili za nimi na ohromného, bílého vola, jenž leže napříč a nechtěl a nechtěl vstát, ač na něj křičeli a kopali jej a tloukli.

Jak se tak nad ním sápali, kleli a smáli se, slezl starý Dobák s koně, nachýlil se k volu a zkřikl mu znenadání tak hromově do ucha, až sebou všichni kolem trhli. A pak se rozchechtali. Vůl vyskočil, vyletěl a uháněl, jakoby ho sršně bodaly cestou před nimi. Všichni za ním, že to štvanice za jelenem, až Radvanský zkřikl, koně zastavil a ukázal vpřed k lesnatému chlumu v pravo u cesty.

„Kumáni!“ zkřikl.

Jako roj sypali se tam z lesního úkrytu na nevysokých koních v helmicích s nánosníky i v čapkách, v kroužkové brni nebo jen v sukních, s napjatými luky nebo jízdecké štítky na levé a v pravé křivou šavli. Už bylo rozeznati jejich hnědé, osmahlé tváře, jaké mají dlouhé kníry a brady, ale oholené hlavy. Za divokého křiku vystřelili, šípy jejich zasvištěly; ale to již proti nim ztracenci hnali, napřed Dobákové, ohromný Matuka Juro a Švehla přikloněný a Radvanský v čele.

Náraz byl divoký. Dobákové bili do nich čakany. Ohromná síla obou zemanů sypala těžké rány po hlavách Kumánů; Matuka Juro pomáhal mocnou svou šavlí a Švehla dlouhým mečem. Všichni se bili mužsky, a Kumáni, když se jim jejich náhlý a prudký útok na ráz nezdařil, za nedlouho otočili.

Ztracenci chtěli za nimi, Radvanský však je zdržel.

„Snad nás jen lákají dál, k lesu. Tam čekají asi ostatní a nás není dost.“ Ohlížel se zpátky cestou po Janovi z Kozolup a jeho posilcích, jemuž ihned vzkázal, jakmile Kumány shlédl. Starý Dobák chtěl pomoci; chopil se zubřího rohu, nasadil a zatroubil, až zrudl.

I zahřměl hlas rohu krátký a ostrý, vyrazil druhý táhlý, dlouhý; roh zavzněl tak po druhé a zvuky ty letěly mocně a daleko krajinou zamlklou v dusném parnu.

Jasněji nežli Jan z Kozolup zaslechli je Sebeslavský, Ondrejko a všichni v druhé četě ztracenců, kteří v pravo za bařinou postupovali polní cestou a měli se u lesnatého chlumu, od něhož Kumáni vyrazili, spojiti se ztracenci Radvanského.

Sebeslavský zastavil. Naslouchali, poznali hlas a že zní tam před lesem z cesty. Všem připadlo, že

tam Radvanského asi přepadli. Ondrejko zčervenal, jak pomyslil, že to jsou snad Kumáni. Až se na sivého vůdce v duchu zamrzel, cože otálí, proč pojel sám dál a rozhlíží se, rozhlíží. Než v tom se Sebeslavský vracel rychlým klusem a ukázav šavlí k lesnatému chlumu, ne však před něj, odkud roh se ozval, nýbrž za něj, zkřikl:

„Tam!“ Bodl koně a všichni tryskem za ním. Ondrejko žasl, kam je vede, jak to jedou, snad pro cestu, že se bojí močálu nebo proč — Hnali polem, strnisky, rozjeli se pastvinou, zmizeli v oupadu a zas se vynořili, vyhoupli v rovinu a dál, dál, až k lesu, kolem něho v pravo, až se zabělala před nimi silnice. Otočili se na levo, zpátky silnicí do lesa, a tu Sebeslavský se přesvědčil, že se nemýlil, že před lesem je boj a tady že oni se dostanou nepříteli vzad.

Bylo tak. Kumáni po prvním nezdařeném útoku vrátili si z lesa s posilou a zle už tiskli Radvanského. Pojednou jim vskočil Sebeslavský se svými v hřbet. Ondrejko se hnal jako žíznivý. Cítil chvění, horko, i že tváře mění barvu; a srdce bilo, v očích hořelo. Křičel jako všichni kolem v četě a šavlí mával, když shlédl divoké klubko jízdecké srážky před sebou, když rozeznal černé tváře Kumánů, bradaté, oholené jejich hlavy —

„Štefan!“ vykřikl jako raněný, co ostatní kolem: „Pán Bůh s námi a svatý Michal!“ aby bratři tam v tísni uslyšeli. Jak klín vjeli do kumánského houfu. To rozhodlo.

Kumáni mezi ztracenci dlouho nevydrželi. Zle se však dobývali z místa, když se probíjeli zpátky. Chujava na vraníku dostal se na okamžik do tísně v tom vířivém chumlu, v němž se šavle a meče blýskaly, v němž se zpínaly koňské hlavy, vyva-

lených očí, v němž chřestilo a cvakalo, ryčelo a křičelo, z něhož vyrážely výkřiky bolesti i vzteku. Chujava zaražen mezi koňmi nemohl s vraníkem ani s místa. Nohy necítil, jak se koně v tísni boky srazili. Zahlédl Ondrejka před sebou, jak rozťal nějakého Kumána bez čapky, holohlavého, jak seká jako divý dál; v tom starý Dobák se mihl, zrovna řvoucí, s čakanem vzhůru, vedle něho „chlapec“, bez helmy, s vlající hřivou vlasů nad hlavou, zrudlý jako krev, tepající Kumány čakanem mlčky, ale hrozně —

Když přichvátal Jan z Kozolup s posilci, bylo po boji, a když přiharcoval Janko Kozic Vlk s valným houfem, uklízeli již bojiště, snášeli raněné bratříky, přiváděli chycené koně. Zajatců bylo málo. Neživil nikdo nikoho. Jen starý Dobák hnal dva před sebou, sám s pocuchanou bradou, potřísněnou krví, jak o ni utíral lehce raněnou pravici.

Všichni ho hlučně vítali jakož i sivého armalistu Sebeslavského, jenž boj rozhodl. Jen to jim bylo divno, že má starý Dobák zajatce.

„A to já ne!“ křičel s koně, když mu to řekli, „já nikoho neživil, to chlapec, to je také dobrotisko!“

„A kde je —“

„Hledá helmici, povolil mu řemínek, sletěla mu, a je to staré dědictví.“

V tom přicházel Dobákův syn; kráčel mezi mrtvolami a padlými koňmi, veda svého klusáka za uzdu.

„Nu, našel jsi ji?“ křičel starý s koně.

Mladý Dobák nepromluvil, jen přikývl usmívaje se dobrácky spokojeně. —

Janko Kozic vyslechl Kumány, pohroziv mukami, nepovědí-li, co vědí. Obecní jezdcové nevěděli, nežli že je gubernátor ležením u Solnoku, tam že očekává poslední banderia, oni sami že byli vy-

sláni napřed, několik houfů, že se různo rozjeli, někteří také směrem k Jagru.

Ta zpráva byla vážná a důležita. Odtud mohli jim Kumáni vpadnouti v bok, třeba i zaskočit je. Nezbylo nežli ustoupiti směrem k Lučenci. Janko poslal ihned zprávu k pěším vzadu i do Lučence a poručil obrátit. Houf vedl nyní více sražený. Obojí ztracenci zůstali pospolu a nyní vzadu. Stali se zbytným houfcem a měli krýti ústup valného.

Janko k nim zajel, aby promluvil s Ondrejkou, jenž měl ránu na levém paži. Nebyla hluboká a skoro ho těšila, že se jí mohl bratrovi pochlubit. Až se začervenal, když Janko, podívav se na ni, řekl, že by otecko měli radost.

XLIII.

Janko ustupoval se svou rotou rychle. Za nimi hrnulo se nebezpečenství; také maďarské obyvatelstvo se nápadně změnilo, jak si musili povšimnout. Vracelo se do opuštěných vsí, neskrývalo se, nekrčilo, ale vzhlíželo temnými pohledy netajené nenávisti.

Rota jela večerem i do noci, až ji Janko Kozic zastavil, poněvadž koně byli příliš umdleni. Jezdci ulehli v širém každý u svého koně, jichž neodsedlali; jen sedla jim uvolnili. Janko nedovolil ani ohníčka zatopit a opatrně rozestavil ponůcky.

Ondrejko si vyňal ze sedla nádobku s mocnou mastí, Chujava mu za svitu hvězd natřel ránu i obvázal. Jen to dokonal, ulehl Ondrejko na holou zemi, zmožen únavou a usnul jen se natáhl, zrovna mezi Chujavou a Rakolubským. Usnul tvrdě a ran-

ná zimnice ho neprobudila. Za to za ranního šera strašlivý zvuk, jako když vystřelí. Vytrhl se, vyskočil.

Starý Dobák rozcuchané brady troubil na zubří roh. Probudiv se časně zahlédl, že z polí ranním šerem žene se k nim jezdec. Jen pomyslil, že to ponůcka, aby ohlásila nepřítele, pokřižoval se a chytl svůj roh. Mrtvé by byl zburcoval. Všichni kolem vyskočili, každý hned utahoval sedlo svého koně a než vsedli, hlásila hlídka, že zahlédli v šeru silný houfec jízdných.

Rozespalí, v ranním chladu pustili se za valným houfem, kamž Sebeslavský, nyní správce obojích ztracenců, poslal oznámení. Spěchali vpřed, ale ohlíželi se do zadu. Jako mračno začernal se v šerých ještě polích houf Huňadovců na koních; také v pravo ukázal se druhý a silnější. Děsivý křik letěl před nimi jitřním, hlubokým tichem.

Starý Dobák pokřižovav se sevřel těžký topor s ostrou sekerou a zvolal na syna:

„Křížem se přežehnej, nepouštěj se mne; a máš-li řemínek spravený —“

„Mám, otecko, neboj se.“

„A nikoho nejímej, neživ těch psohlavců. Nu, už tu jsou —“

Země duněla, hluk letěl k nim, a pojednou je zatopil náhlý, divoký řev Kumánů na koních, s šavlemi nad hlavou. Šípy zafičely nad hlavami, kolem uší, a jako hejno ptáků svištíce přeletěly. A pak náraz. Dlouhá kopí v první řadě Jiskrovců chvíli zdržela zuřivý příboj, až přesila jako proud se mezi ně vedrala.

Ondrejko se bil jako po prvé. Ránu v paži ani necítil. Za to v noze zabolelo náhlým bodnutím a cos teplého mu ji zalilo i škorni. Než oháněl se ja-

ko bez sebe popuzen, že se Uhrům tak podařilo. Někdo mu chytil koně za uzdu. Sekl po něm, ale v tom se kůň obrátil, sám stržen jinými. Starý Dobák se Ondrejkovi kmitl, zrovna vedle, i „chlapec“ jeho.

Křik Kumánů bouřil v pravo, v levo, všude. Viděl, že je zle, že jsou jim nejen ve hřbetu, nýbrž že je všechny rozrazili, že je tepou a honí. Na krev v obuvi, na ránu v noze zapomněl; necítil bolesti, jen vztek ho popadl, že má před Kumány utíkat. Obracel koně, trhal uzdou, bodal ho; zvíře však zdivočené neposlechlo, nedalo sebou vládnout. Jako strachem posedlé hnalo se vedle jiných a za jinými ohromnými skoky, až bílá pěna z něho prchala i v kusích lítala od udidla.

Ondrejko pojednou zahlédl vedle sebe Kumána, an se napřahuje po jezdci v předu v bělavém plášti, jehož volné rukávy vzad se třepetaly. Ondrejko chtěl krajanovi pomoci, než šavle Kumánova dopadla již strašlivou ranou, a jezdec v bílém plášti se překotil. V ten okamžik poznal Ondrejko, že to Martin Šumichrast — Ale už se všecko zase mihlo vzad; před ním a kolem spousta, jezdci na supajících koních, v helmicích, v čapkách, Slováci, Češi, Kumáni, v plátech, v brněných košilích i v prostých sukních, koně bílí, hnědí, černí; vzduch zakalený zvířeným prachem plný křiku, pobídek a vítězného ryku, plný švihů a pablesků z šavlí a mečů. Pláště s rukávy i bez nich povívaly, štíty, terče dopadaly chřestíce k zemi, jak je jezdci zahazovali. Tu onde sletěl za nimi i koňák, svaliv se bokem nebo přeletěv koni přes hlavu. Ten se nad spadlým zastavil, jiný cválal dál a prázdné střemeny bily mu do boku.

V tom zmateném rozlití hnali se oba Dobákové těsně vedle sebe. Marně se bili jako lvi; ujížděli krvavé čakany v ruce, sami také krví postříkáni. Mladší

zůstával po zadu. Měl raněného koně a sám byl raněn. Starý Dobák ho pobízel, volal, pak už, vida, že syn nemůže, zdržoval svého koně. Náhle ho zarazil, když synův hnědák zaklopýtl a svalil se, a když syn klesl s ním.

Starý neohlížeje se zabodl do země čakan, přehodil přes něj uzdu svého koně a pomáhal synu na nohy. Mladý Dobák ležel bled, oči měl zavřeny. Kolem nich bylo v ten okamžik ještě volno, ale šum a hukot zátopy valem se hrnul i k nim.

Nezbývalo, nežli naložiti syna na koně a ujeti. Než starý Dobák nestačil svou pravicí a svou chromou levou, aby odnesl a před se na sedlo vzal silného, těžkého muže ve zbroji a nad to bez vlády omdlelého. Okamžik se rozhlížel, hledaje pomoc. Postřehl dva jezdce z roty, ale kus dále. Chytil zubří roh, nasadil a zadul z plných plic, div že nezmodral; roh vydal hlas, že vřavu jakoby prosekl.

Ti dva jezdci uslyšeli. Ohlédli se a již obraceli koně k Dobákům; v tom se vynořila za nimi tlupa Kumánů a ti pádili rovnou po hlase. Dobák vida, že krajané zas uhýbají a že Kumáni se ženou k němu, pustil roh a vytrhl čakan ze země. Jako roj sršní se na něj sesypali a obklíčili ho. Chtěl se bránit i té přesile. Ale jak se po jednom rozehnal, hodil mu jiný Kumán s koně přes hlavu smyčku a strhl ho k zemi. Tak se ho zmocnili za živa; a nechali ho na živu, protože byl zeman a nadáli se výkupného. Starou helmu, kroužkovou košili a všecku zbroj i medvědí plášť mu však vzali hned napřed, jemu i mladému, jemuž na rychlo, s jejich dovolením, obvázal ránu, a jejž pak naložili na koně. —

Janko Kozic dostal zprávu Sebeslavského pozdě. Jezdec, jenž ji nesl, zajel, jak se prudce hnal, do ošidné mokřiny a trvalo dlouho, nežli se z ní do-

stal a ji objel. Když Jankovi vyřídil, přihnal se už jezdec, za ním dva a za těmi hned zase jiný, všichni zardělí, bez dechu na uhnaných koních, všichni s Jobovou zprávou, že ztracence napadla přesila, dva houfy, že jsou rozprášeni.

Na pomoc bylo pozdě; než Janko Kozic přece svůj houf obrátil, aby prchající vzal v ochranu a bude-li nutno, Kumánům se i postavil, aby další stíhání zarazil. K boji však už nedošlo. Kumáni jako zapálení rozletěli se za prchajícími, a když dorazili ke Kozicovu houfu, ne v semknutém šiku, nýbrž rozdrobení, zastavili.

Janko jich však nechal. Shromažďoval ztracence, pokud se shromážditi dali. Ondrejko přijel jeden z nejposlednějších, bledý, na smrt znavený, bojem, ztrátou krve i jízdou. Ztracenci hrubě prořídli. Ze zemanských nevrátili se, pokud bylo možná v tom vzrušení na tu chvíli určiti, sám velitel Sebeslavský, Martin Šumichrast, oba Dobákové, Švehla a Chujava Slimáček. Padli nebo je zajali nebo snad ještě bloudí, tak v houfu počítali. I to, že už jich sotva najdou, nebo Janko Vlk poručil rychlý ústup, když hlídka oznámila, že Kumáni, oba houfy, sebravše se, pustili se za nimi.

V tom dojel z polí Švehla. Ale před samým houfem padl mu kůň ztrhán. Vyskočiv odepjal mu na rychlo sedlo a hodiv si je přes hlavu přiklusal, ač se mu nohy třásly, bledý, udýchaný k houfu, kdež nemoha si ani vydechnouti, musil vsednouti na jednoho z volných koní, neboť rota se již hnula.

„Neviděls Dobáky?“ zeptal se Matuka Juro, jenž se k němu schválně přibočil, maje svou bílou sukni s hruškovými knoflíky pomazanou prachem i krví.

„Neviděl, snad ostali.“

„A ty ne.“ Řekl Maluka zasmušilý pro Dobáky, jako s výčitkou. Švehla a všichni kolem porozuměli, že myslí na proroctví starého Dobáka tenkráte pod Lučencem u ohně, že Švehla nežhyne v poli, ale na šibenici. Než po té přestaly všecky hovory i starosti o ty, kteří scházeli. Bylo nutno sebe zachovati.

Kumáni ostře je stíhali a chtěli je dohnati k boji. Janko Kozic, jenž s Ondrejkou, jak přijel, sotva několik slov promluvil, pobízel pořád ku předu. Ztracenci Sebeslavského, bojem prořídlí a ztrmácení, jeli v čele, kde bylo nyní nejbezpečněji. Ranění uprostřed. Ondrejko v jedné jen škorni; druhou, plnou zaschlé krve mu rozřízli, když mu na rychlo obvazovali nohu. Té neměl ve třemenu; visela mu, pálila, bolela. Čím dále, tím hůř. Už i tělo bolelo, zimnice je roztřásala, oči hořely. A jeli ostře. Sotva se v sedle držel, zvláště když žízeň mořila.

Dusné parno tížilo širý, mrtvý kraj. Všichni prahli palčivou žízní, nejvíce ranění. Zvláště ti, kteří neseděli ve svém sedle, kteréž drželi bratříci před sebou, stenali každou chvíli a prosili:

„Vody!“

Ondrejkovi vyprahlo v ústech, jazyk měl jako topor. Chvěl se a div že slabostí nesjel s koně. Marně sáhal po své láhvici. Byla prázdná a vedle, kolem, neměl také žádný ani kapky. A ze zadu pořád dorážela pobídka:

„Rychleji! Rychleji! Jsou za námi v patách!“

Tím dychtivěji vyhlíželi bratříci v prvních řadách, v ztracencích Sebeslavského, neuzří-li pomoc. Nadějí všech byl houf pěších a válečné vozy, od kterých se tak daleko pustili a které tak rychle za nimi nemohly. Teď by byly spásou.

Vyhlíželi je i ohlíželi se zas, co vzadu, co ranění bratři. Teď teprve určitěji shledávali, kdo raněn, kdo ještě schází, že také Kuděraš, Rakolubský a Slamko z Ivanovců.

Pojednou, opodál cesty na táhlém chlumu tmavá linie, nehnutá, šerá zeď a nad ní v pravo v levo plápolaly bílé korouhve. Jejich znamenité korouhve nad jejich vozy, vozová hradba, jejich spása! Radostí vykřikli a ti v předu dali se v ostrý klus, všichni najednou, bez rozkazu. Radostný jejich pokřik rozšuměl se jako vláha nad zprahlou zemí; vzpružil všechny ostatní. Na chlumu je uvítali s jásotem, hned jak je shlédli a rozeznali. Tuto bouři hlasů s vozové hradby Ondrejko ještě zaslechl. Bylo právě na úpatí chlumu. Ještě vydechl: „Bratři!" ale v tom už se kácel s koně. Matuka Juro ho zachytil. —

Kumáni zůstali houfu Kozicovu v patách spoléhajíce na svou přesilu. Než ta nestačila, ani jejich smělost a udatnost proti důmyslné české pevnosti vozové, již hájili zkušení a stateční bratříci. Uhři sice pustili na ni šturm a chtěli ji udolati svým počtem; ale jak dojeli na dostřel, nadělaly české houfnice takové ulice v jejich houfu a rozvrátily pořádek tak, že odrazili a nechali ve svahu mnoho mrtvých i raněných. Po druhé již útokem nehnali. —

Janko Kozic mohl dáti rozkaz k ústupu, neboť bez nesnází se mohli hnout. Než jízdným jeho bylo nezbytně nutno oddechu, raněným ošetření; také čekal, že zbloudilí na útěku je najdou.

Před slunce západem Uhři, kteří zůstali na dostřel, zmizeli. Pozdě večer pak přijelo několik obecných bratříků, kteří příliš zajeli, a s nimi mladý

Rakolubský na zmořeném koni. V noci, už k ránu pak zjevil se, sám, otrhaný, zaprášený a krví potřísněný Ondris Chujava Slimáček, ne sice raněný, ale opěšalý. Vraník, jeho rozmilý vraník, těžce raněn padl mu na útěku, a on sám jen stěží, skrývaje se v příkopech a houštinách, dostal se až sem. Přišel hladov a žízniv, zarmoucený pro svého vraníka; než tu útěchu měl, že si váček s několika dukáty zachoval, že se vrátil se šavlí i s kulatým svým štítkem, jejž si ve Zvoleni koupil pěkně malovaný. Nyní měl jinou ozdobu: byl hrubě odřen a plný ostrých pádných seků a šrámů. O Kuděrašovi a Slamkovi z Ivanovců nevěděl nic, a také se jich nedočkali. — —

Janko Vlk vyseděl dlouho z večera u Ondrejka, jenž ležel ve voze jako bez sebe a z horečky blouznivě mluvil. Janko hleděl na něj zasmušile; vzpomněl na domov, na otce, litoval bratra, jaká by ho byla škoda, statečného chlapce, jak se bil. Jaká chyba, že tak záhy raněn, ten že by těch Uhrů pošavloval. A co ten barvíř, hlupák, má-li pravdu, že Ondrejko tak hned nesedne na koně, že to těžká rána —

Po celou noc čekali pěší ve zbrani a střelci s pavezníky na vozích; po nepříteli však ani dechu ani slechu. Na úsvitě hnula se vozová hradba. Otevřeli vykřídlí, zřídili řady, vozníci zapřaženi, pěší a jízda rozděleni k postupu a všecko to malé vojsko, nyní úplné těleso, vydalo se na severozápad k Lučenci. Chujava jel na Ondrejkově koni, Ondrejko ležel ve voze s dvěma raněnými a zaúpěl přes tu chvíli bolestí, jak vůz hrkotal bídnou cestou.

Postupovali už bez překážky. Nepřítel se za nimi ani neukázal a vpředu bylo jisto. Starý jeden

desátník*) jeda vedle vozu, vykládal mladším bratříkům, nu ať si pamatují, kde byli, jak daleko v Uhrách, na nepřátelském, tak daleko že se nedostal on ani s Žižkou slavné a blahé paměti, když před osmadvaceti lety vtrhl do Uher. Tenkráte že vtrhli až po Dunaj, k Ostřehomu; oni teď že byli dál, ó hodně dál, ale ať oni, chasa mladá, se nechlubí, ať nezpýchnou, to že Žižka přece jen něco jinšího vyvedl. Oni že táhnou zpět bez obtíží, jako vyjížďkou; houf těch Kumánů, což bylo, jako komáři — Ale tenkrát, za Žižky, jaká protivenství, když je osypalo celé vojsko a ne na den, na celé dni a noci, i noci, když na ně v lesích číhali a u řek, když musili před nepřítelem přes vody, oh, oh, to že bylo něco, to že byl mistrovský kus, to že by po Žižkovi nikdo nedovedl, nikdo, a — a snad ani — a snad ani Jiskra — snad ani ten —

Starému padesátníku rozjasnily se oči slavnými vzpomínkami a rozehřát pohlazoval si šedé kníry. —

XLIV.

Matěj z Kněžic byl spokojen. Poslední práce na tvrzi šly, jak počítal a jak Jiskrovi slíbil. Už měl jistotu, že ho nepřítel nepřekvapí v nedodělané tvrzi. Hlavní zásoby čekal z „dolní země“, kam vyslány oddíly pěších s vozy a jízda Poberova s Kozicovou. Po nějaký den chodily, když od Lučence odtáhli, o nich dobré zprávy. Ještě také uslyšel, že se Pobera a Kozic rozjeli, než po té určité noviny vyschly. Jen nejasné zvěsti přineseny, že se všichni

*) Správce desíti válečných vozů.

pustili hluboko do dolní země, nejdále jízda; Poberu snad že někde zajali, nebo že mu rotu rozprášili —

Z hevešské stolice vzkazovali bratři, jak se jim daří, jak holdují na statcích jagerského biskupa. A pak ticho tu jako tam.

Až jednou odpoledne, schylovalo se na bouři, na červencovou, těžkou bouři, zavolali Matěje z Kněžic od brány, kdež přehlížel zavíradla, aby se šel na val podívat. Po nebi se divě honily černé mraky, obzor zhoustl do černého modrava. Všecka lučinatá rovina od tvrze k městečku i dále v těžkém přítmí; do něho trčely osamělé duby, jejichž ztemnělé koruny prudce se zmítaly a hučivě šuměly. Chvílemi jen prosvitly, když blýskavice zahořela sinavým zážehem vysoko do zbouřených mračen.

Rovinou od městečka ku tvrzi táhla jízdná rota; v čele rotmistr v plné zbroji na vysokém hnědáku, za ním v první řadě bubeník na bílém koni. Rudý praporec se vzdouval nad helmicemi prudkou vlnou, jak ho praporečník držel za cíp ku praporečnému dřevu. Za rotou i v pravo od ní stádo koní; jich různé barvy, bouří tlumené, ostřeji vyrazily, když se blýskavice přes ně a nad nimi mihla. Zpestřili se vraní, hnědáci, bílí i straka sem tam; bylo vidět, jak jim hřívy vlají na krku, nad čelem, jak se ten onen vzpíná a děsí.

Za koňmi dál černá řada vozů s průvodem pěších i jezdců. Všechno táhlo ku tvrzi. Bylo slyšeti veselé troubení z řad jízdných i pěších, pak u tvrze již jásot i zpěv, jenž zaléhal do větru a temného dunění daleké bouře. S valů na tvrzi také zajásali, kývali příchozím a kdos bez příkazu, o své vůli, rozhoupal v tu chvíli zvon ve věži u kostela, jediný, jejž tu nechali.

Tak se vracel Jan Pobera z Lomu nevím kam domů z výjezdy, s kořistí, vesele, tak ho na Lučenci vítali.

Vozy a lid jeho rozložili se táborem pod tvrzí. On sám přijel na horu, kdež ho Matěj z Kněžic uvítal vesele i s domluvou, když mu Pobera v jizbě pověděl, jak trestal Uhry, co veze, jaký měli boj, kam až dorazil se svými bratříky jízdnými, bez pomoci, sami, až k samé Pešti —

„Ďas tě posedl, bratře!“ zvolal Matěj z Kněžic nad svůj obyčej živě. „Víš-li, žes mohl zničit celou rotu, a my jízdných nemáme nazbyt. Ale jinak ti čest a sláva. Tak daleko ještě nebyl nikdo z Čechů. Nu a teď si odpočineš.“

„Odpočinout?!“

„Pojedeš do Rimavské Soboty, na kraj rimavské doliny. Je potřeba tam sesílit posádku proti Uhrům v Hodějově. Kdyby tudy chtěli vrazit na půlnoc — Jiskra tak poroučí.“

Pobera nebyl rád. Stáhl obočí, mlčel, než pojednou mu svitlo v rysích očích.

„Jak daleko ze Soboty na Muráň —“ zeptal se.

„Den cesty.“

„Ah!“ Bylo zřejmo, že to slyší rád.

Třetího dne po tom, když si Poberova rota odpočinula a když vše bylo urovnáno stran vzatků a kořisti, vypravila se od Lučence do Rimavské Soboty. Jen odtáhla, přiharcoval posel oznamující příchod oddílu Kozicova, že zítra přibudou. Přijeli na poledne.

I oni přivezli nemalou kořist, také dost vína, slaniny, mouky a pšenice, ale měli více raněných a nemocných nežli Pobera.

Matěj z Kněžic také Kozicovi ohlásil z rozkazu nejvyššího hejtmana, že musí s jízdnými do rimav-

ské doliny, a také Kozic se zasmušil jako před tím Pobera, Janko k vůli Ondrejkovi. Stěží ho sem dovezli; s největší opatrností jej složili a odnesli na tvrz do klášterní budovy, kdež ho uložili v tiché celle. Byl nejvyšší čas, že se dostal z hrkotavého vozu na klidné lože a do řádného ošetření. V tom musil zůstati; s Jankem dále nemohl, nesměl. Ondrejka opustit bylo Jankovi těžko.

Vzal si ho na starost, slíbil otci, že ho nenechá osekat. A teď má zůstat Ondrejko na tvrzi, kterou Huňad asi najisto oblehne a s kterou bůh milý ví jak bude. Padne-li Uhrům do rukou, budou se mstít na zajatých, zmrzačí je a zohaví jako v Moldavě, a Ondrejko bude jako Štefan —

Radil se s ranhojičem, navrhoval, že by Ondrejko mohl dále na nosítkách, než lékař nechtěl ani slyšeti; jen tolik slíbil, že, jakmile bude Ondrejkovi lépe, že ho dá dopraviti do Soboty, že tu nezůstane. Po tomto sjednání zašel Janko rozloučit se s bratrem.

Ondrejkovi, jenž byl při jasném vědomí, oznámil, kam jede; jaké má obavy, mu nepověděl, jen slíbil, že ho tu dlouho nenechá, i to, že se přičiní, aby odeslal domů nějak zprávu, aby o něm věděli.

„A všecky pozdravuj, u nás, a strýce, u Maloveckých, a Zuzku —“ připomínal Ondrejko mdlým hlasem.

Janko se bezděky usmál a ochotně opakoval, že až někdo ze Soboty pojede na Zvoleň, to že pošle a ze Zvoleně přes Trenčín že už zpráva dojde. A pak se loučil. Krátce. Stiskl Ondrejkovi ruku, pojednou ho však po čele, po vlasech pohladil a chraptivěji, měkčeji řekl:

„Tak milý bratře, tak; jen se mi brzo pozdrav, a pán Bůh tě opatruj.“ —

Dva dni po té přibyl na Lučeneckou tvrz jakoby s nebe spadl, dlouhý sluha Dobákův, Jano Nejtušják řečený Hurčala. Znavený se vrátil, vyhladovělý samý večer a za ním bílý jeho ovčácký vlk hlady zmořený, vychrtlý. Hurčala byl bez pánů. Vypravoval, jak ho ta nešťastná srážka zavála, jak po té pány hledal, po nich pátral, slídil, že při tom musil koně nechat, že se skrýval, po nocích chodil, hladověl, žízní práhl, a konec konců že se dověděl, že oba, starý i mladý, jsou v uherském zajetí, že je ti černí Kumáni odvedli, kam, že neví, že nemoh' a nemohl zvědět. Oh, to že bude pán zlý, že bude volat „Hurčalo!“ a on že se mu ani neozve, že jim nemůže pomoci, oh pro Boha nemůže —

XLV.

Od Solnoku vzhůru k „horní zemi“ valila se záplava gubernátorova vojska volně, širokým šikem rozlehlou rovinou, přes dvacet tisíc mužů, většinou jízdy. Předvoj jeho utkal se už v hevešské stolici se ztracenci Jiskrovými a donutil je na ústup.

Cesta byla volná, jen dusná parna posledních dnů července měsíce tížila všechny a krátila denní pochody z Hevešska do novohradské stolice. Tudy nesl se ten hrozivý mrak přímo k Lučenci. Městečko samo ukázalo k sobě cestu, když kumánští jezdci v šišácích i v čapkách, v brněných košilích i bez nich, s terči a luky, ostříhaní, ale bradatí a dlouhých knírů dojížděli na nevzhledných, pevných však koních.

V dusný, červencový podvečer vyšlehla v rovině před nimi rudá záplava, vysoko vyšlehla po stmívajícím se nebi. Jako komáři hnali se po té

záři. Lučenec hořel, všecko dřevěné městečko shluklé kolem zděného kostela. I ten chytl, a vysoký jeho krov plápolal i zvonice a v záři ohromné té pochodně pronikavě se vyjasnila lučinatá rovina i porůznu v ní stojící staré duby, jež vrhaly obrovské stíny do luk do ruda, ostře vyzářených. I táhlé návrší bylo v míhavém tom, děsivém světle, i nová tvrz na něm při starém klášteře.

Odtud přišla zhouba. Češi z tvrze zapálili městečko, aby neposkytlo Uhrům opory a bytu. Bylo jasno jako ve dne, tak že Kumáni dobře viděli Čechy z posádky na valech i na hradbách a podsebitích. Zdálo se, že v hukot a syčení a praskot plamenů doráží jich křik a posměch. Uhři rozlícení dojížděli k ohni, až i za něj, hrozili a křičeli a klnuli Čechům —

Druhého dne přitáhlo hlavní vojsko. Konce nemělo, houf za houfem dorážel ku spálenému Lučenci, jezdci, pěchota, jezdci a jezdci, a všichni hlučně a zvučně. Rachot bubnů vyrážel z těch mass osmahlých mužů v různé strůji a zbroji v plechu i bez něho, v kroužkové brni i jen v sukních nebo v kožených kabátcích v divných pláštích, různých barev i kožešinou lemovaných, v šišatých helmicích s nánosníky, v čapkách i v kosmatých čepicích, osmahlí, dlouhých knírů i také bradatí. Rachot bubnů zněl z jejich řad, jek píšťal, břeskný hlas trouby i pronikavé dudy.

Napřed jeli strašliví Rácové*) dlouhých knírů s pestrými pasy, kteříž hlavy řezali. Kampolt z Nany je vedl i pěší jejich oddělení. Za nimi vykračovaly si pádnými kroky houfy Valachů, vysokých, osmahlých, černovlasých, v kožešinách a plátně,

*) Srbové.

s oštěpy a luky. Vojvoda Dan je vedl na plavém koni, obrovský, šedý pán v helmici s bělostným peřím. Za Rumuny braly se jízdné roty sedmihradského vojvody Jana Rozgoně, jenž byl příbuzný nebožky ženy Jiskrovy; byl mladý ještě magnát v bohaté zbroji a v žlutých škorních na bělouši, dlouhého ohonu i dlouhé hřívy v bohatém řemení, jehož prsosiny a strakaté šalangy blýskotaly puklami a kovovými ozdobami.

Za sedmihradskou jízdou klusali gubernátorovi strážcové, všichni na bílých koních, všichni v šišatých helmicích, zpod nichž přes spánky padaly jim rulíčky vlasů, všichni v zelených pláštích, krajní s kušemi, ostatní s nahými šavlemi v rukou. Jich uprostřed korouhevník s vlající říšskou korouhví --

Na vysokém, krásném hnědáku v bohatém, třpytivém řemení, v sedle červenou koží potaženém sám gubernátor Huňady Jánoš v čapce s volavčím peřím v drahé agrafě, v tmavé sukni s bitým pasem a v rudých škorních přes úzké kožené nohavice, pán padesátiletý, kučeravých vlasů kaštanové barvy, kterouž prosvital nad spánky sivý poprašek. Kníry však ještě nešedly. Krevnaté červené tváře měl hladce vyholené. Seděl zpřímeně v sedle, pěkně rostlý, statný muž, na němž zvláště nápadné byly černé, velké oči plné ohně, a mohutný týl.

Po pravé ruce jel mu na černém koni Dionys, arcibiskup ostřihomský, primas království, po levé vácovský biskup Vincent a Ladislav Hederváry, biskup jagerský, všichni hladce vyholení, všichni v světském obleku, vážný primas šedých vlasů jakož i vácovský biskup otylý a rumných tváří.

Jen jagerskému neprokvétaly černé jeho vlasy. Byl ještě mladý a vypadal spíše jako bojovník nežli církevní hodnosta. Smělost a bojovnost sršely z je-

ho hubené tváře a z hnědých, nevelkých očí pod černým obočím nad obyčej hustým.

S církevními hodnosty jeli v gubernátorově družině Ladislav z Palóca, judex curiae, Šimon z Palóca, nejvyšší štolba, Imrich Hederváry, Jiří Lorandfy, Jan Pereny, starší, magister tavernicorum, Jakub Czudar z Onodu i oba důvěrníci Huňadovi Jan Buk de Berend a Ladislav z Orbové, všichni v čapkách s peřím, všichni v dlouhých sukních živých barev a v bitých pasech, v barevných škorních s drahými šavlemi u boku, s čakany u sedel.

Pestře, skvěle odrážela se skupina panstva s družinou služebných zemanů i s kněžími v průvodě biskupův i kanceláře gubernátorovy z šerého proudu mužstva před nimi i z houfů sluhů za nimi, a pacholků vedoucích příruční koně panské. Gubernátorovi vedli jich několik; z těch do očí bil svou ušlechtilostí nádherný, sedmihradský bělouš, gubernátorův nejmilejší.

Za družinou hrkotaly vozy se složenými stany a zásobami, za vozy zase houf za houfem, korouhev za korouhví, pěchota, jízdní, banderia jagerského biskupa, primasa, houfce magnátské, v nich mnoho zemanů z dolní země, všechno na koních, a také roty najatých nebo alespoň najatí hejtmané, tu Polák, tam Chorvat —

První houfy se již položily v lukách a v polích před vypáleným městečkem a již ohně rozdělaly, když dojel gubernátor. Jen na okamžik zastavil a neslezl jako primas a vácovský biskup, kteří už toužili pohovět si ve stínu a schladit žízeň. V sedle přijal zprávy, s kterými přiharcoval na vraném koni vrchní kapitán kumánský a zároveň velitel jízdného předvoje, Blažej Magyar, ne starý, černooký, vytáhlé postavy, vysedlých lícních kostí, dlouhého

krku, s rohem při boku, s šišákem na hlavě, černých knírů pod tenkým, zahnutým nosem.

Chmurně vážný podával zprávu o Češích, jak je zapudili z Hevešské stolice až sem, tady že už nikde ani noha, jen tam (ukázal na tvrz), a jak ti husité hospodařili, jak pustošili, zvláště tu jeho milosti panu biskupu jagerskému, ale že je rozprášili, něco jich také zajali —

„Kolem tvrze volno —“

„Volno všude.“

„Podíváme se, obhlédneme místo.“

Gubernátor pobodl hnědáka. Jízdní střelci jeli před pánem, s ním magnáti z družiny, ale také jagerský biskup. Gubernátor se mračil, jak jeli vypáleným městečkem; biskup Hedérváry sebou potrhoval, vykřikoval, až pak zaklel, když na chvíli zastavili u vybitého kostela a spatřili ohavnost zpuštění. Zaklel a zahrozil Čechům, které jako kacíře nenáviděl, a kteří mu, jak právě uslyšel, statky zničili. U vyžehnutých vrat zpustošené svatyně vyrazil také gubernátor:

„To jsou oni! Ale Bůh milý ví, že jim splatím, a hůř ještě nežli u Moldavy!“

Jeli dál objížďkou na východ na výšinu, aby odtud se rozhlédl po tvrzi, její poloze a jejím opevnění s této strany, kde byla přístupnější.

Zatím docházela ostatní banderia, vozy dojížděly, nekonečná řada vozů tažených koňmi, voly, jež poháněli opálení sedláci z dolních krajin, v plátěných rouchách i v obrácených kožichách i kožíškách. Za vozy přiháněli stáda, voly, ovce, dojížděly poslední houfy, za nimiž táhla se všeliká chasa záškodná, cikáni v strakatých šatech i polonazí, pěšky i na konících, i s dvoukolovými vozíky —

Když se gubernátor vrátil z objížďky, stál už jeho prostranný stan, i stany pro kancelář, biskupův a hodnostářův i stan, mezi jeho a primasovým, v němž dva kněží z průvodu biskupova stavěli polní oltář —

Když gubernátor seskočil se sedla, bylo patrno, že není tak veliký, jak se zdál na koni. Než i tak vynikala jeho prostředně velká postava souměrem a urostlostí. Za to jagerský biskup bez koně tratil na svém vzhledě. Jakoby se scvrkl; nejvíce mu vadilo, že na levou nohu napadal. Ale kdo mu pohleděl do trnkových očí, zapomněl na ty vady.

Trvalo do večera, nežli se všechno vojsko usadilo, nežli jednotlivé oddíly našly svá místa, nežli zřízeny stany a boudy, nežli rozestaveny vozy a dobytek opatřen. Vyprahlá, širá luka na jih od tvrze zmizela v tom šumném, hlučném hemžení, v té strakatině lidí, koňstva, vozů, stanů a dobytka.

Ale nejen v lukách a v polích, také na výšině na východ od tvrze Uhři se usazovali. Zatahovali tvrz velikým obloukem na její plné sevření, aby ji zadrhli, aby neměla žádného spojení se světem a utonula v té zátopě ohromné přesily. Přes dvacet tisíc mužů kladlo se kolem nevalného kláštera ve tvrz proměněného, jejž mělo uhájiti pět set Jiskrových mužů.

I večer ukázal tu přesilu. Nesčetné ohně planuly letní nocí po lukách, v polích i na výšině kolem tvrze, jež temně a tiše čněla z té hlučné zátopy.

V táboře hlučno na všech stranách a koncích, hlučno i před stanem gubernátorovým, před nímž opodál plápolal oheň. V jeho záři stáli strážní střelci před stanem zrovna u korouhví zaražených při vchodu do stanu: po pravé uherská, po levé Velké i Malé Kumanie korouhev s psem ve znaku. Volno

tu bylo. Stráže nestály upjatě; volně hovořily, smály se a popíjely, a nikoho neodháněly od stanu, ani cikánky, jež zpívajíce, až sem se proplížily.

Gubernátor s biskupy (primas už odešel do svého stanu) a s magnáty večeřel. Na rožni upečený beran tu voněl; na polním stole blyštěly se kovové nádoby s vínem, kolem nich poháry. Rudá zář pochodní ve sloupcích zaražených míhala se po nich, po dlouhých sukních pánů, po uvolněných už pasech, po zardělých už tvářích. Zlatý kříž na prsou gubernátorových, jenž ho před třemi roky vysvobodil z tureckého zajetí, metal pablesky, i zlatý řetěz, na němž visel.

Jedli, pili bez obřadnosti, volně, s chutí, vesele. Nejvyšší štolba Šimon z Palóce a Jiří Lorandfy i pan z Orbové nemohli už dočkat; nechali nožů a masa, ne však pohárů, a sedli ke kostkám. Stan zvučel hlasným hovorem, nejvíce maďarským. Jen Vácovský biskup hodil sem tam latinské slovo, latinskou frási, a Huňady, když zavolal na vojvodu Dána, volal na něj svou mateřštinou, rumunsky.

Nejvíc o tvrzi mluvil, o jejím opevnění a i její posádce. Nadáli se něčeho hrubšího, většího; těšili se a kasali, že ji brzo rozmetou. Jen vážný, sivý judex curiae Ladislav z Palóce, jenž nejvíce mlčel, prohodil, že nebude jen tak, Češi že se dobře hradí a střelbu že mají, mnoho jí a znamenitou, v tom že jsou mistři. Dali se mu do smíchu a jagerský biskup div že nevyskočil, to že by bylo, že je utopí, tu hrstku tam, tu husitskou sběř.

„Viděli jste,“ mluvil prudce a živě rozkládal, „prve jejich dílo, vypálený Lučenec, a všecko ostatní; ale horší, pánové, horší je nežli to, že boří a hubí, že při tom svůj blud u nás upevňují a tak také i duše maří. Jděte do Spišské stolice, do Šaryšska,

jděte do Gömöru, tam všude už jsou fary, kde, slyšíte-li, kde de facto sub utraque specie communicatur." A hned dodal maďarsky, vzpomenuv, že Huňady je illiteratus, že neumí latinsky: „Pod obojí tam faráři podávají, slyšíte-li, a ne jen husité, Češi, ale Slováci. Dost, mnoho už je takových far. Pohanské plemeno —"

„Loupežníci!" zvolal ostře a chmurně gubernátor, jenž byl červenější nežli za dne a jemuž se již také oči víc leskly. „Proto nepolevím, dokud jich nezdrtím nebo nevyženu!"

Mluvil z hluboké nechuti, kterou choval k Čechům od mladých let, když byl v Čechách se Sigmundem králem před Prahou, když viděl jeho porážku na Vítkově hoře.

Vstoupil vrchní kapitán Kumánů, Blažej Magyar.

„Co neseš!" volali.

„Na tvrzi ticho, Češi se nehýbou, ale — bestie — u Budína byli jiní, jiná rota."

Křik se strhl, křik úžasu i odporu. Jagerský biskup vstanuv pokročil kulhavě ke kapitánu.

„Co je, mluv!" zkřikl gubernátor hromově do vřavy.

„Přijeli lidé od Budína, teď právě, a ti přinesli, že rota Čechů vpadla do podměstí u Pešti, a zapálili je."

„Co jim udělali!" zvolal Huňad.

„Češi zas ujeli."

„Matko Boží! A nedostali jich —"

„Nedostali. Češi zle hubili a jak slyšet, porazili i houf, jenž proti nim vytrhl. I kapitána zajali."

Jagerský biskup tepal se dlaní do spánku; kostky vedle přestaly chrastit, páni, už polosvlečení, od nich vyskočili. Hluk a klení zavířily stanem. Gubernátor hrozivě mlčel. Už se nedíval Magyarovi pří-

mo do očí, nýbrž se strany na něj hleděl (a to znali, že zlé znamení), jak se otázal:

„Hlásils prve zajatce. Kde je máš? Kdo jsou?“

„Pošlu pro ně. Chlapi jsou a tři zemané.“

„Nač je živíte!“ rozkřikl se gubernátor. „Co je živíte, loupežníky. To nejsou zajatí žoldnéři, lapky jsou a jako lapky patří na šibenici. Pověste je, hned; chlapy pověste. A zemany sem a hned!“

Blažej Magyar vyšel ze stanu, poslal rozkazy svým, jak nejvyšší poručil, a vrátil se zase do stanu. Za chvíli sem vkročili obklopeni osmahlými, ozbrojenými Kumány, napřed zasmušilý Jan z Kozolup a za ním starý Matouš Dobák a jeho „chlapec“, všichni tři beze zbraně, beze zbroje, prostovlasí, starý Dobák bez svého zubřího rohu, mladý nad to raněn, přepadlý, opíraje se o svého otce.

Všichni ve staně, až na gubernátora a biskupy, vstali a hrnuli se, aby zajatce líp uviděli. Gubernátor jako mrak; ve velkých, černých očích mu blýskalo, když zajatci před ním stanuli. Okamžik je měřil zrakem, pak promluvil temným hlasem lámanou slovenčinou, kdo jsou a odkud.

„Jan z Kozolup stavu rytířského ze země těšínské.“

Huňady neřekl nic, ale jak Dobák za sebe a za syna se ohlásil, pevně, hledě mu v oči, uhodil pěstí do stolu; rána však zapadla ve výkřicích pánů kolem i v pozadí.

„Vy Uhři s těmi Čechy, s těmi kacíři!“ zvolal gubernátor. „Svého pravého vladaře neposlouchat, na sněmy nechodit, pomáhat husitům, vy uherští zemané, a proti svým!“

„Jsme Slováci, pane, a náš vladař je pan Jiskra, který je ustanoven ve jméno mladého krále v našem, slovenském vidèku.“ Starý Dobák odpovídal pevně

jako prve. Než ani slova víc by dále neproniklo, jak před ním mezi pány zabouřilo. Oči sršely, ústa lála i klela, už i pěsti se jim zamihaly nad hlavami a ze zadu kdos zkřikl a ječivě volal:

„Vyškubejte mu vousy a nacpete mu je do huby, ať se zdáví, ať mlčí psí huba!"

Mžikem hmátla osmahlá ruka jednoho z Kumánů do dlouhé, bělosivé brady starého Dobáka na rukou spoutaného; hrábla do nich surově. Dobák utrhl, hodil hlavu do týla, Kumán však nepustil. V ten okamžik mladý Dobák, jemuž oči v bledé, zarostlé tváři zasršely, kopl jej do břicha takovou silou, že Kumán vyhekl, a stočiv se bolestí v oblouk, odletěl. Hned se na zajatce sypali, Kumáni i magnáti. Jagerský biskup vyskočil ze sedadla, křičel a rukou mával, ať bijou, ať bijou! Rány se sypaly nejvíce na mladého Dobáka, jejž odtrhli od starého.

V okamžiku se klubko roztrhlo, jak na ně padl jako hrom gubernátorův hlas. V stanu se ztišilo, všichni se obrátili po pánu. Stál hněvem rudý; i hrdlo i mohutný týl mu zbrunátněly. Oči, jež tolikrát hořely válečným nadšením, jen sršely a naběhly krví. Hrdina zbožného srdce propadal v tu chvíli zase krutosti, jež na něj chodívala a jíž nikdy nesvládl. Dunivým hlasem, trhaně, v divokém popuzení poroučel maďarsky, ukazuje na Jana z Kozolup:

„Loupežník je, ale rytíř, popravíte ho mečem. A ty dva Slováky, bídné zrádce, na kolo! Upečete je!"

„A svině přiženete, ať je sežerou!" zkřikl jagerský biskup nemoha se opanovati a přikročiv silně napadaje k Dobákům oznamoval jim rozvášněn, v divokém zadostiučinění po slovensku:

„Upekou vás, to máte za psí husity!"

„Hned?" ptal se Blažej Magyar gubernátora.

„Ne, až zítra, ať je vidět!“ Mávl rukou. Strážcové škubli zajatci, kteří stáli každý kus od sebe. Jak vycházeli, srazili je zas a v ten okamžik zahučel, měkce zahučel starý Dobák mladému:

„Bůh tě pozdrav, Matoušku!“

Bledou tváří „chlapcovou“ přeletěl slabý svit úsměvu. V tom se Jan z Kozolup ozval, stejně jako jindy, zasmušile klidně, cože tam uhersky vykládali, co bude.

„A nevím, nerozuměl jsem. Ale ten kulhavý, a to byl biskup, abys věděl, hrozil, že prý nás upekou.“

„Nás šlechtické lidi, v poctivém boji řádně zajaté?!“

„Neznáš Uhrův. Ti by —“ Nedomluvili. Strčili ho i rytíře a odtrhli je zas od sebe. Vedli je mezi stany, mezi ohni, u nichž bylo veselo a od nichž vonělo masem, až stanuli zase mezi vozy; u jednoho z nich je uvázali, ne však pohromadě; každého u jednoho kola. Než tolik starý Dobák přece uviděl v míhavé záři ohně opodál planoucího, že syn bolestí, svou ranou zmožený, zrovna sklesl u kola na holou zemi a tu uslyšel, jak z hluboka povzdechl:

„Vody!“

Starý trhaje sebou u kola klel:

„Bodaj jim oči vytekly! Meďanboh je zabil! Ani vody nepodají!“ A obraceje hlavu po synovi volal:

„Nepros jich, smáli by se nám; pomodli se, Jezu Krista pros!“ —

V gubernátorově stanu bylo ještě chvíli cítit vlny náhlého, prudkého vzrušení; chvíli ještě mluvili o zajatcích, nejdéle a nejživěji ve skupině, v níž seděl biskup Hederváry. Nejkratčeji v té, v níž měl slovo nejvyšší štolba Šimon z Palóce, jenž si brzo vzpomněl na opuštěné kostky.

Gubernátor po vášnivém výbuchu zmlkl; dlouho ještě bylo mračno v jeho tváři. Zdálo se, že nedbá hovoru kolem sebe. Nikomu nepohleděl do očí a neozval se ani, když sedmihradský vojvoda začal o Němcích ve Spiši, přijdou-li na pomoc.

„Nepotřebujeme jich!" vykřikl biskup Hederváry, „sami tvrz umačkáme. Zalehneme ji. Ať se zdvihnou tam doma proti Jiskrovi."

„To není možná," ozval se z nenadání Huňady. „To neznáš Jiskru."

A více nic. Biskup byl zaražen i ostatní. Cítili, že bude líp, když přestanou. Vojvoda Dan vstal první. Po něm všichni ostatní dávali vladařovi „dobrou noc", naposledy nejvyšší štolba a jeho kostkoví společníci, kteří se už dohodli, že dohrajou ve stanu pana Lorandfy. —

Gubernátor osaměv chodil stanem. Koberec tlumil jeho kroky; i ostruhy červených škorní crnčely temněji, až utichly. Stanuv zavolal na komorníka a poručil, ať zavolá písaře. Za chvilku vstoupil mladý, sličný kněz.

„Přišly teď nějaké zprávy ze Spišska od Němců, nebo z Košic?"

„Dosud nic," odpovídal kněz. „Poslovi se zle půjde. Jiskra všecko obsadil, všude strahují. Zvědové tak ohlásili."

„To vím. Ale nemůže-li k nám německý posel, musí náš k nim. Musí, pravím, musí se tam dostat a donést jim poselství."

„Rač poroučeti."

„Oznam, otče, v kanceláři, napište zítra list Košičanům a do Prešova, do Levoče, do Bardějova těm Němcům, aby kdyby nemohli pro Jiskru na pomoc,

a oni jistě nemohou, aby mu alespoň odepřeli pomoc a stáli hotovi, ať se přichystají spojit se s námi, že k nim brzo dorazíme.“ Říkal to volněji, určitě, jakoby diktoval, a pak rychleji dodal:

„Ta tvrzka nás tu nebude dlouho držet. Tedy ať jsou pohotově, rozumněls, velebný otče.“

Kněz přisvědčil a propuštěn odešel.

Gubernátor přecházel ještě chvíli stanem. Hluk ležení doléhal sem slabšími nárazy. Usínal, tichl. Bylť pozdě a vojsko pochodem zmořené dříve nežli jindy se kladlo. Jen velitel nepomyslil na spaní. Přecházel, pak vzav čapku a bílý plášť, vyšel ven do vlahé, tmavé noci. Lučenecké tvrze nebylo vidět.

Jako temná mátoha zvedala se v pozadí z černého, táhlého návrší, a jen kdes ve výši na ní zardívalo se ozářené okno. Gubernátor zamířil k bílému stanu opodál s křížem nad vchodem. Stráže se ohlédly po pánu, ale nic se nedivily. Častěji tak pozdě vycházel do toho stanu, jenž kryl polní oltář, nevelkou, malovanou archu.

Gubernátor smekl hned před stanem a vkročiv padl na kolena. Věčné světlo házelo mrkavé prosvity vykouzlujíc na okamžiky oltářní malby na zlacené půdě z hustého šera, tvář matky boží i bradaté svaté v pravo, v levo. Mihly se, zlacení jejich vysvitlo, zhaslo, rouška šera na ně padla, až náhle ji zas odslonil plamének, jak zplápolal. Jeho zář kmitem přelétla gubernátorovu kučeravou hlavu, jeho mužnou, krevnatou tvář, jíž klonil, jak zkroušeně, s rukama sepjatýma se modlil. —

LXVI.

Ondrejkovi se v lučenecké tvrzi dařilo. Rány hojily se nad očekávání rychle, tak že se ranlékař divil, jak hojí ta mast, kterou mu dával. Nevěděl, že ji Ondrejko schovává i zahazuje a že rány natírá tajně mastí, kterou mu Žuzka přinesla od bohyně. Chujava, nežli odjel na jeho koni, vybral ten hrníček z Ondrejkova sedla a donesl jej raněnému. Ten byl přesvědčen, že jenom tato mast pomáhá, jakož také svatosvatě věřil, že z krutého boje vyvedlo ho jenom kouzlo zašité v pasu, jejž nyní měl pořád na stolici vedle lože, a často také před sebou na přikryvce. Hledíval na něj a dlouho vzpomínal, v rodný kraj zacházel, do zemanského Podhradí, k Zuzce —

Když ranlékař, chvále rány, jak se rychle hojí, podotkl, to že takhle bude moci Ondrejko za bratrem do Soboty, že by už brzo mohl na voze, zakroutil Ondrejko hlavou, že ne, že tu ostane.

„Ale Uhři nás oblehnou a bude třeba zle —“

Ondrejko na okamžik přivřel oči, jak jako přeletem mu připadla Moldava, jak jí Huňad dobyl a zohavil tam a osekal Štefana a všechny. Ale jen na okamžik. Hned zas otevřel oči a kvapně, prudce zamítl:

„Ne, ne, zůstanu. Právě proto. Aby se zdálo, že utíkám před bojem, že se bojím Uhrů.“

Jen ranlékař a žoldnéř, jenž mu posluhoval, k němu chodili. Jinak ležel v osamělé cele skoro celý den sám. Byla tichá, odlehlá, okno její hledělo do vnitřního nevelkého nádvoří. Z lože do něho neviděl, jen vrchol koruny lipového stromu.

Často tkvěly jeho zraky na jeho zeleni, už vadnoucí, v níž jako v bujné kštici sem tam bílý vlas

prosvitoval nejeden žloutnoucí list. Hledíval na vrchol lípy, jak tiše v stínu odpočívá, nebo jak se vyjasňuje, když se zlaté paprsky na něj spouštěly, nebo jak se čepejří jako chochol u větru, jak se větve houpají, klátí a zmítají. Rád slyšel jejich šum v tom tichu a kolikrát ho to suché šustění ulákalo v dřímotu. Chodba před celou jenom někdy zaduněla pádnými kroky a rozléhala se drsnými mužskými hlasy; spíše ze dvorka se ozvaly a tam i píseň, česká, vážná, pobožná. Ondrejko, když ji uslyšel, modlil se. Než i jindy častěji šeptal modlitby, ráno, za dne, večer, prose, aby ho pán Bůh brzo pozdravil, aby chránil všechny doma, Zuzku, Janka. Vzpomínával, pošle-li bratr domů zprávu, zdaří-li se mu, a kdyby tak z domova došlo vzkázání, jen slovo, aby věděl, jsou-li zdrávi, co dělají. — A zase rány přehlížel a počítal, kdy asi bude moci vstáti, kdy zase by se mohl chopit šavle —

Nejednou také vzpomněl na pány bratry, kteří se s nimi z boje nevrátili, na Kuděraše, Slamku z Ivanovců, co asi s nimi, žijou-li, či leží-li kdes v poli. A co kolem, jak ve tvrzi — Než neměli na něj času. Pojednou však přišel společník i ošetřovatel. Jano Nejtušjak Hurčala i s bílým svým vlkem ovčáckým. Matěj z Kněžic mu přikázal, aby pobýval s panicem a posloužil mu.

Hurčala vypravoval, jak se sem dostal, co zkusil, vzpomínal na pány, na Dobáky a teskně. Bylo mu úlevou, že mohl o nich vypravovat, a Ondrejko rád poslouchal. Slýchal o jejich lesích, o medvědech a lovech, o vlčích jamách, a pojednou zase vzdechy, ach co oni teď, co on starý pán Dobák, ten že asi kleje a volá: Hurčala! Hurčala! Ale co on Hurčala, jak by rád za ním běžel, ve dne v noci, ale kam, kam — A jak jim je v zajetí —

Hurčala nosil také noviny o tvrzi, o veliteli, o mladém českém pánu ze Zvířetic, jak se chystají. Bože, co kusů a střeliva, co kulí a šípů a síry, a jaké tu valy vysoké a příkopy hluboké, a ploty, z jakých tlustých kmenů, hrozné koly, oh škoda, přeškoda, že tu pánů Dobáků není —

Jak na ně při tomto vzpomněl, bylo na večer, rázem umlkl, a Ondrejko zvedl překvapeně hlavu. Rudá zář padla otevřeným oknem a jasněla víc a více do ruda. Hurčala prudce vstal podívat se, v tom však vešel ranlékař.

„Nu, pane Ondřeji," volal ve dveřích, „už kdybys i chtěl, nemohl bys odtud."

„Co je —"

„Lučenec hoří, městečko. Pan Matěj ho dal zapálit, Uhři už táhnou, Kumáni jsou už tu. A ty s námi v pasti."

Hurčala byl už z cely. V prvním nápadu mínil ze tvrze ke Kumánům, mají-li pány, jsou-li s nimi, ale hned ho hnali od brány, co myslí, blázní-li —

Druhého dne přišel k Ondrejkovi kolikrát, nikdy však dlouho nepobyl jako jindy. Chvilku se jen zdržel, a za chvíli, za celou dobu teprve se zas vrátil, pokaždé však s novinami, co dělají ve tvrzi, co Kumáni a Uhři že už táhnou. Naposledy přiběhl odpoledne, že už je vidět první houfy, za těmi že jede sám gubernátor.

Do večera zvěděl Ondrejko vše, co se kolem dálo, jak se Uhři kladou táborem, kterými místy, jak tvrz zatahují od městečka i z té strany, od východu, všude. Rána se pak nemohl ani dočkat. Hurčala mu dlouho nešel a on prahl po zprávách. Rozčilovalo ho, že jsou Uhři tu, že začne co nevidět boj a on že musí ležet, pořád ležet. Chtěl vstáti, zkoušel to, ale

zasípěl, zaklel bolestí i vztekem, že to nejde, že musí zase lehnout. —

Hurčala proto nešel, protože na Ondrejku zapomněl, jak stál na valech v houfci ozbrojených bratříků. Musil do zadu, za ně, jak stáli s knězem posádky za Matějem z Kněžic a panem ze Zvířetic, ale obrovskou svou postavou strměl nad ně jako strom a dobře viděl do uherského ležení, dobře viděl, že houfec Uhrů zaráží před ležením dva mohutné koly, že u nich zarazil vůz se spřežením bílých volů, že s vozu složili kolo na hřídeli, kolo z nějakého mlýnce, a že to kolo vytahují a zapouštějí mezi ty dva koly.

Vše se dálo na volném místě, patrně aby to ze tvrze viděli. Po vale neklid, vzrušený hovor, směs hlasů, samých otázek a domněnek, pak výkřiky úžasu, když zahlédli průvod pěších zbrojenců uherských s dvěma jezdci, kteří provázeli nějakého spoutaného člověka. Bylo dobře rozeznat, že má ruce do zadu svázané, že je v nohavicích, po pás nahý, prostovlasý. Bylo vidět, že jsou tmavé a dlouhé, tvář však nerozeznal z té vzdálenosti nikdo. Vedli ho k tomu kolu a kolům a ještě kus před ně, blíže ku tvrzi, až pojednou zastavili. Jen jeden z těch jezdců jel dále, ku tvrzi, dávaje znamení, že chce něco říci.

Nechali ho, kynuli mu, ať dojede, ať mluví. Mluvil a oznamoval, slovensky, že jeho milost pan gubernátor vzkazuje, aby vydali tvrz a vzdali se. Neučiní-li tak, že dá popravit tam toho zajatce, českého rytíře, Jana z Kozolup, a druhé vězně, dva zemany slovenské, oba Dobáky, že dá za živa na tom kole upéci a pak sviním sežrat —

Posel musil ustat. S valu zabouřilo, jak hněv a vztek všechny tam zažehl, pěsti se zvedaly, ten onen kladl kuši k líci. Hurčala vykřikoval, chtěl na ráz od-

tud a zase božekal stanuv, v ráz zaklel a zahrozil. Až Matěj z Kněžic a pán ze Zvířetic náhlou průtrž zarazili. Posel stoje ve třemenech, do předu nachýlen volal na horu, tak jako tyto vězně že pan gubernátor potrestá všechny ve tvrzi, nevzdají-li se, takto a jinak, ať si vzpomenou na Moldavu.

„Už mlč a nehroz!“ zkřikl sám Zvířetický zrudnuv hněvem, a velitel tvrze volal dolů:

„Řekni, že tvrze nevydáme, a že je mrzké, když gubernátor vypouští svou zlost na poctivé zajatce. Ať pamatuje také na své, aby nelitoval! A jeď!“

Jezdec otočil. Na vale, jak je rozjitření schvátilo, chutě by v ten okamžik vypadli. I pan ze Zvířetic. Jen Matěj z Kněžic stál klidně u těch plamenů. Chmuřil se sic a v jediném jeho oku, pod nímž se černala zrníčka prachu pod bledou koží, chvěl se hrozivý svit; jasně však vidělo dole pole pokrytá stany a ležením uherským kolem do kola, ohromnou tu záplavu a přesilu. Ale ke kusu se postavil a začal jej řídit. Kněz posádky, bradatý, sivý, nedbaje velitele a hledě jen dolů jako všichni zkřikl:

„Vizte ukrutné šelmy! Bratr náš už kleká. Klekněte a modlete se, aby ho Bůh posilnil a mužsky sobě činil, až duše jeho od těla se bude loučiti!“

Jan z Kozolup klekal, musil. Ruce měl na zad svázané, byl bledší, klidný však tak jako když přicházel. Bázně na něm neviděli, chmurně, s opovržením hleděl na Uhry kolem sebe. Ale mráz mu přeběhl po nahých zádech a ramena se zachvěla pocitem ošklivosti, jak se ho kat dotekl, jak mu shrnoval dlouhé vlasy a vázal je nad temenem v uzel, aby v týlu nepřekáželý ráně. Držel však trpělivě, s hlavou pochýlenou, s očima do země upřenýma.

Jak je pak ještě jednou pozvedl, shlédl oba Dobáky, které právě přiváděli, prostovlasé, s pocucha-

nými bradami, polonahé. Stanuli s nimi u kola, pod nímž zapalovali žoldnéři hranici polen.

„Nebojte se,“ zvolal Jan z Kozolup. „Bratři vidí, jak nevinně a potupně umíráme, pomstí nás —“

V tom ten druhý na koni v čapce, v červené sukni, velkých, černých knírů, dal znamení. Kat prudce přikročiv, stlačil rytířův týl, sehnul hlavu, aby ho mohl volně seknout; žoldnéři u kola začali škubati s Dobáků ostatek obleku nedbajíce, že mladý sebou trhl, že mu s oblekem strhli i obvaz s rány.

V ten okamžik se na valu lučenecké tvrze zablesklo, bílý dým se vyvalil, rána zahřměla a těžká, kamenná koule fičela k popravišti.

Sám Matěj z Kněžic ránu vypálil. Namířil dobře. Kule porazila dva žoldnéře, kteří se odvážili nejdále do předu, kus před odsouzeného rytíře. Rána dohučela, ale křik po ní ryčel tu i tam, na valech i na popravišti. Tam zajásali, tu hněv vybuchl.

Jan z Kozolup výstřel ještě uslyšel, i spoustu i zmatek zahlédl, ale než ryk kolem ulehl, švihl kat těžkou, širokou šavlí. Byla jako odpověď na výstřel, a Uhři vítězně zajásali, když klečící rytíř skácel se bez ducha na zem a krev jeho stříkala.

Dobákům byl výstřel z kusu jako dotvrzení Kozolupových slov. „Chlapče, neboj se! Umřeme, ale vidíš, že Češi nás pomstí,“ povzbuzoval starý, když po té ráně nastaly kolem hřmot a rojení. „Modli se, abychom jich neprosili, ať se nám nesmějí. Modli se a vydržíš — a —“ Nedomluvil. Popadli ho a jiní syna, dotrhli s nich zbytek obleku a nahé začali je řetězy poutat k lopatkám kola, každého s jedné strany. Zatím se polena rozhořela a nová chytala, a již také druhý oheň na druhé straně zplápolal. Oba ohně hořely skoro u samého kola, a bylo zřej-

mo, že tělo k jeho lopatkám přivázané, jak by se kolo otáčelo, musí nad oheň, nad samé plameny.

Zatím Uhři u popraveného Jana z Kozolup se rozestoupili, aby tam na valech viděli, a jeden z pěších nabodnuv hlavu rytířovu na dlouhé kopí, mával jím proti tvrzi na posměch.

Na valech to dobře viděli i to, že se kolo na hřídeli mezi koly začíná pohybovat, že se točí nad ohni, viděli, že se na tmavém kole zabělala nahá dvě těla, že se jedno dolů snáší, k ohni, nad oheň, co zatím druhé nahoru, na vrch se neslo. Rozeznali, že leží na znak, že leží bradou vzhůru, a postřehli dlouhé vousy trčeti do výše. A uzřeli také, že několik jezdců, patrně znamenitých, přijelo k tomu mučení, že se dívají s davem žoldnéřů, jenž rostl, rostl.

To všecko s valů viděli, neslyšeli však, jak starý Dobák i mladý se na kole modlili, když je řetězy na kole utáhli, a jak mladý zmořen ranou i bolestmi temně zaúpěl:

„Otecko!“ a jak starý mohutným ještě hlasem zavolal:

„Synu můj, drž se!“

Mladý se už více neozval. Nad řeřavým uhlím, nad sžíravými plameny umlkl. Když starého Dobáka pokropili horkou smolou a když s tím strašlivým navlažením pustili ho přes ohnivý brod, zařval bolestí:

„Hurčalo!“

Ten ho neslyšel. Klečel na valu a ruce spínaje se modlil a zas volal pány, mladého, starého a zas úpěl k Bohu. Jen k hroznému, mlýnskému kolu měl zraky obráceny; co kolem na valu, nedbal, jak bratříci byli podrážděni, jak láli té zhovadilé ukrutnosti, jak hrozili mstou. Toho všeho neviděl, neslyšel, ale to, jak tam dole Uhři uvítali novým, prud-

ším rykem pacholka, jenž přiháněl z ležení několik vepřů ke kolu.

V ten okamžik Hurčala vyskočil jako bez sebe a volal, křičel na bratříky, a zrovna jim poroučel, rukama vášnivě rozhazuje, aby šli, jsou-li křesťané, vidí-li, co se tam děje, co bude, ti vepři že jsou na pány —

S valu zahoukla rána, druhá. Jednu vypálil zase sám Matěj z Kněžic. Když se dým rozvanul, zajásali na valech. U kolů a mlýnského kola zmatek. Houf se tam rozstřískl. Ustupovali, prchali, mezi nimi vepři a z houfu ven různo v divém splašení.

Kolo se zastavilo, lopatky se sypaly, třísky lítaly.

Matěj z Kněžic pošoupl čapku k uchu a vydechl si.

„Mají po všem, konec trápení.“

Kolem pokřikovali a ukazovali si, jak to Uhry zmátlo, toho že se nenadáli, jak tam kolem spadlého kola volno, jak všichni tam uskočili.

„A prasat nechali!“ křičeli jiní. „Bratří už jimi nepotupí!“ Znovu prudčeji vykřikovali a hleděli upřeněji ke kolu; dým se tam vyvalil, hustý sloup kouře, a plameny vyšlehly kolem sloupů.

„Kolo chytá! Hoří! Hoří!“

Na valech uviděli ten oheň s radostí.

„Stráví je čistý plamen,“ řekl sivý kněz, „a ne nečistý rypák, statečné, věrné bratry.“ Od kusu volal Matěj z Kněžic:

„Bratři, budeme na ně pamatovati, na jejich potupu a umučení, i na to, jak nám Huňady Jánuš hrozil, ať uvidí, že se nelekáme.“ Slova dobře uhodila a také zažehla. Souhlas zabouřil po valech. —

Hurčala se nehýbal. Stál, maje čapku v sepjatých rukou. Smekl, jakoby stál nad hrobem, neod-

vraceje zraků od ohně, jenž stravoval mrtvoly jeho pánů. Ale hned sebou trhl a zkřikl na bratříky u kusu, když Uhři přichvátali s vědry a chtěli hasit. Hurčala nemusil ani volat; bratříci vypálili dvě rány, a koule dopadly dobře. Uhři na kvap, jak zaplašený roj, utíkali od ohně a plameny jeho šlehaly dál a mihotaly se sálavým vzduchem srpnového dne. —

XLVII.

Jiskra přijel na Muráň dříve, nežli se Petr Aksamit nadál, hned třetího dne po odjezdu Talafúsově, ale již pozdě odpoledne. Na hrad vyjel s malou družinou, v níž byl také kněz, šedý komorník Lapka a Žáček v černém studentském pláštíku s kabelkou a dýkou u pasu. Roty Jiskrovy ložily se táborem na dolině pod hradem, na krátký odpočinek, jenom na nocleh.

Hejtman všeho Bratrstva, Petr Aksamit, uvítal nejvyššího kapitána horních Uher u druhé brány hradní a zavedl ho do klenuté síně hrubých zdí, kdež se po parném dni, po unavující jízdě mile sedělo. Příjemné chladno tu vanulo a víno, jež postavili na stůl, z hlubokých, skalních sklepů hradních, bylo studené.

Jiskra si liboval, víno chválil, s veselou začal a zasmál se, když přeptav se na Talafúsa, uslyšel, že si sem přivedl nějakou ženinu, že ji tu má.

„Sličnou, podobnou,“ ptal se kvapně a dost dychtivě.

Aksamit se ani neusmál. Stáhl černé, husté obočí, pohladil nevrle kníry; přižloutlá, hubená tvář, všecka vyholená, se zakabonila. V Bratrstvu skoro

všude se v zásadách změnili za ta léta, co z Čech vytáhli a cizím sloužili. Vojna silně poroučela i omlouvala, pro ni musil i on bratříkům leccos přehlédnout; on sám však zůstal přísným, pobožným Táborem.

Otázku Jiskrovu měl za lehkovážnou.

„Toť dvojení srdce, jak Talafús jedná. Ženu má, a —“

„Ah Petře, rozuměj! Srdce se mu smoutilo, chce zahnati toužebnost.“

„Takým marným utěšením. A Uherkyně!“

Jiskra se tomu zasmál.

„Petře milý, ty ani Uherkyním nepřehovíš! Tím i mně oči vytýkáš. Já měl také Uherkyni a vzal bych si ji zas —“

„Abys pro ženskou milost nevadl a neposlouchal!“

„Ho, poslouchal jsem nebožku?“

„Ale Vídeň posloucháš, Němce!“

„Jak, co mluvíš! Němce, Vídeň! Já! Ne, já jenom svého krále, bratře, tomu jsem přísahal, a věrný hejtman —“ Jiskra se přestal usmívat, a v očích se mu rozžehlo ostrým svitem.

Aksamit sedě na židli, opřen loktem o stůl, pozdvihl klidně pochýlenou hlavu a klidně, jakoby kapitánova pohnutí ani nepostřehl, doplnil: „Odejdeš za to s hubeným koláčem!“ Opakoval i dál tak klidně a určitě, jakoby odněkud četl, to, co uložil Talafúsovi, aby Jiskrovi pověděl, že se příliš ohlíží po Vídni, že by sám tu mohl panovati s pomocí Bratrstva tak jako Huňad na dolní zemi, ten že se po Vídni pranic neohlíží. A dodal:

„Co ti, bratře, dají za tu věrnost. Těch šest penízků ti ostane —“ Ukázal na Jiskrova prsa, na nichž leželo na zlaté šňůře šest stříbrných penízků, jež

mu před lety král Ladislav ještě jako chlapeček daroval. „Těch ti nevezmou. Ale věz, že ve Vídni víc váží Uhry nežli tebe. Tebe mají, dokud nemohou být bez tvého meče. Až se dohodnou, tebe pominou.“

„Oh mne!“ Jiskrovy spánky zrudly. „Mne s hrady a městy! Se všemi hrady na Slovensku a s vojskou celou! Já vládnu!“

„Teď —“

„A budu; Huňadem se tiskat nedám.“

„A Němci na Spišsku? Ti se věrně a právě k tobě nezachovají.“

„Těm se jedu ukázat, aby nic svévolně nepočínali, aby dali i pomoc proti Uhrům. Na Kežmark jedu. K východu mezi ty Němce Bardějovské vydal se se Talafús.“

„Vím i to, že pomoci nedají a ještě proti tobě povstanou!“

„Pak se v své krvi vykoupou! Na věčné zatracení!“

Prudce se napil. To, co Aksamit pověděl o německých městech, dotvrzovalo i jeho obavy. Rozhovořil se o tom i o Huňadovi, vykládal svůj plán, své síly počítal, dohadoval se s Aksamitem o Bratrstvo pro nastávající válku a pro všechny případy. Zapomněl na Uherkyni, na žert, veselý šproch, a nedbal ani, kdy otevřeným oknem zavanul k nim tichým, letním soumrakem pobožný zpěv mužského davu. Bratříci z posádky, pokud nebyli na strážích a v práci, zpívali večerní.

Mária v tu chvíli už věděla, kdo přibyl na hrad. Dívka k ní přichvátala, oznamujíc vzrušeně, že právě přijel pan nejvyšší kapitán, sám pan Jiskra. Zarazila se, vidouc, jak paní se po ní ohlédla zpod víček, tak přísně a nechutě.

Mária neřekla ani slova, nezeptala se, až když dívka byla na odchodu:

„Co tu chce, kam jede, nebo zůstane-li tu?“

„Slyším, velkomožná paní, že ráno zas odjede.“

„Kde je —“

„S panem kapitánem Aksamitem sedí.“

Mária měla k Jiskrovi, ač ho neznala, odpor jako k největšímu škůdci Uher, a přece by ho byla ráda zahlédla. Vyšla pak i ven, na pavlač, v tu chvíli, kdy v nádvoří zpívali večerní. Vrátila se s nepořízenou, a když po ránu se dívky po nejvyšším zeptala, uslyšela, že již odjel, hned za šera, a houfy dole pod hradem že také již odtáhly —

Jiskra ráno na ni také vzpomněl. Byl by ji rád uviděl, ale že tu nebyl sám Talafús, nevkročil k ní a také se již po ní ani nezeptal. To zase k vůli Petru Aksamitovi.

Cesta vedla pod východním, příkrým svahem muraňských srázů dále mezi horami, nepohodlná, místem bídná, ale krásná scenerií nekonečných lesů, rozložených do vysokých strání, jichž konce nebylo možná dohlédnout. A pořád šerem těch černých i listnatých hvozdů v pravo, v levo. Jen někdy zahlédli pruh modrých nebes nad sebou a zase je zalehlo chladivé přítmí starých i mladých dubů, buků, habrů, divokých houštin.

Táhli hustým krytem pralesa, jeho hlubokým, slavným tichem, do něhož tu tam lahodně zašumělo z lesního temna hrčení potoka, řinoucího se do vlhké, ztmělé rozsedliny.

Cesta točila se oužlabím, do stráně, se stráně a zase oklikami vzhůru do svahu, jeho bokem, až se svinula na dol pod široširé hvozdy, pod ohromně rozlehlé boky Královy Hole k úzkým lučinám při pramenech Hronu, tam, kde se mezi lesy krčila dě-

dina Telgart, roubených, chudých příbytků, kout opuštěný, zapomenutý, ztracený, kam nezaléhal hluk světa, kam do nebe strmé hory a děsné pustiny nekonečných lesů nepouštěly proud změn a novot, kde jakoby i sám čas ztichl v svém toku a stál.

Slováci tu jako všude kolem za těmi lesy široko daleko, a přec jakoby jiní lidé; vážní, zasmušilí, nedůvěřiví k cizím i krojem jiní, chudým a starodávným, jakoby z jiných dob.

Staří žoldnéři z Jiskrových rot, kteří tudy netáhli poprvé, připomínali mladším už cestou, tu že uvidí starověrce, dávné křesťany, jak bývali, a což starověrce, pohany, kteří Bůh ví čemu se klanějí, a v co věří. Žijí tak sami, bez kněze, s nikým nic, modlí se sami kdož ví jak, a mrtvých nepochovávají na hřbitov, nýbrž v lese, pod staré stromy na rozcestí, zvláště děti.

Jiskra s rotami zarazil na nocleh u jejich chudé dědiny. Dali si od nich posloužit mlékem, sýrem, vodou, jiného neměli; než jen muže uviděli, statné, v hrubých, úzkých nohavicích a krpcích, s širokými, ohromnými opasky, bez košile, osmahlé, kosmatých prsou, dlouhých vlasů, starce v kožichách přes nahé tělo i baby v rubáších z hrubého plátna. Děvuchy a mladé ženy jakoby se zpropadly. Do lesní tmy uskočily, do osamělého, bezpečného oupadu. —

Ráno se vojsko hnulo; napřed houf jízdy, za ní sám Jiskra s družinou, pak ostatní houfy, zase lesní pustinou, horami, cestou necestou, ve stráni, rovně, klikatinou dolů, na horu, a na noc opětně do osamělé v lesích dědiny starověrecké. Ten den do Vernar urazili, kratší pochod, poněvadž táhli hůř a namáhavěji. —

Až třetího dne vytočili se z oužlabiny vernarského potoka, z těsnin lesnatých strání do lučinatého údolí mladého Hernadu, a přes ugodské, neširoké pásmo do roviny popradské, nad níž k severozápadu strměla řada obrů, modravý shluk vysokých Tater.

Viděli je pak pořád, celou cestu i čtvrtého dne, kdy se již blížili ke Kežmarku. Po celý den byly zamžené, modrošedé; jen bělavé pruhy jako sněhové vyrážely z té ohromné silhouetty ostře zvlněného hřebene. Bylo požárno a teprve po západu slunce se vyjasnilo. V tu chvíli prohlédly spousty tatranských hor určitou temnou modří. Čela chmurná mlhavou rouchou trčela jasně a ostře do zářícího vzduchu, a oblaky za nimi zarděly se západem.

V něm zahořely také dubové a tisové lesy a háje na vrších a chlumech kolem Kežmarku rozloženého mezi poli a lukami při bystrém Popradu. V něm zjasněly i tmavé hradby kolem města, jejich dřevěná, zhnědlá podsebití, kulaté, věžovité bašty, hrnčířů a obuvníků, krejčích a kožišníků i jiná v tu stranu, zpevněná věž u horní brány, a hrubá tvrz při dolní, i gotický kostel s věží, nesoucí se nad domy strmých střech, krytých většinou šindelem, nad všecko pevné, německé město. —

Jiskrův příchod je všecko vzrušil. Byl tak nenadálý a nevhod, jako když kláda náhle padne do cesty a zarazí krok. Při hradbách, v ulicích, v jejich dřevěných i zděných loubích šum a shon. Lidé vybíhali z domů, ženy, výrostkové, bradatí mistři v zástěrách z dílen i s tovaryši. Kolem hřbitovní zdi u kostela hnal se celý houfec rozčilený, jiní od brány chvátali, všichni na tržiště, prostřed něhož stála zděná radnice, důkladné stavení rozlehlé s věží a s kamenným schodištěm, vedoucím přímo z ryn-

ku k povýšeným hlavním vratům zdobeným gotickými pásy a ornamenty.

Pověžný na věži při horní bráně bubnoval na poplach, posel s bukovou destičkou, na níž byl vyrytý městský znak, seskakoval se schodů radnice, aby roznesl to znamení, že se svolává rychlá schůze. V tu chvíli dojel před radnici Niklas Schwartz, rychtář, v čapce, v tmavé sukni a škorních, a zarazil prudce svého hnědého klusáka u tesaného balvanu, „Erbrichterstein“ řečeného, s něhož on veřejně prohlašoval jména těch, kteří nezaplatili pokut a trestu a jměním propadli. Slezl s koně na ten kámen, jakož s něho i na koně jindy vsedal, jak bylo jeho právo i privilegium. Slezl, uzdu hodil jakémusi chasníkovi a sám chvátal po schodech vzhůru do radnice.

Sympathie velké většiny bohatého, německého měšťanstva byla v ten čas při gubernátoru Huňadovi. S ním tajně jednali a smlouvali se o společný boj proti Jiskrovi a jeho Husitům. Tajný posel přinesl už první sjednání; vrátil se přes Trenčín, kdež ho Janko Kozic Vlk nepoznal a pustil, jakož i sám hradský hejtman Michálek z Vorlé.

Vše dálo se tak tajně a opatrně, že nic nepostřehl ani Mikuláš Brcal z Dobré, jenž velel Jiskrově nevelké posádce na tvrzi při dolní bráně. Bylo smluveno, přepadnout ho z nenadání nebo sevřít tak, aby nemohl v ničem překážet, aby byl do kola, tuho obklíčen a neměl žádného spojení se svým nejvyšším.

Již se schylovalo k tomu rozhodnému dílu. Čekali jen ještě poslední zprávy, že gubernátor vytrhl na Jiskrovo území, že se již blíží, aby jim podal ruku a pomoc. Čekali jej, ale dříve nežli on, byl tu jeho protivník, jakoby věděl, oč jednají, co chystají,

a ne slabý, nýbrž s vojskem, jež pověst před ním do města přiletěvší hustě rozmnožila.

Znali Jiskru i jeho Čechy. Zrovna před desíti lety vtrhl mocně do jejich města. Dobře pamatovali, jaká byla tenkráte hrůza, když velitel města pan Mikuláš Perenyi před ním utekl, když zbytek posádky královy,*) Uhři a Poláci, utekli se na věže a pak se přece vzdali tomu černému, drsnatému Husitovi —

Co jich tenkráte zajal! Od těch časů měli českou posádku, od těch časů poslouchali jeho hejtmana, od těch časů musili se dívati, jak Češi v dřevěném kostele u tvrze konají pobožnost po česku, kacířsky, jak přijímají pod obojí, jak jejich kněží i slovenští také po vsích okolo na Spišsku i dál na Šaryšsku šíří víru jim ohavnou, prokletou, a podávají Slovákům pod obojí —

Teď přicházela chvíle, kdy se mohli zbavit toho jha a té bludařské skvrny. V tom Jiskra tu, kdy se ho nenadáli, kdy mysleli, že je při dolní zemi, kdy se chystali vskočiti mu v záda —

Z tvrze od dolní brány vyjel do toho šumu a ruchu Brcal z Dobré s několika vyzbrojenými jezdci, sám v šalíři, v plechu, s hejtmanským palcátem v pravé, vytáhlý, ne suchý, ne tlustý, osmahlý, velkých knírů, muž nejlepších let. Ostrým klusem hnali se celým městem, až dláždění cvakalo a jiskry prošlehovaly.

K horní bráně dojeli zrovna, když branní chtěli vytáhnouti svoditý most.

„Co robíte!“ zkřikl hejtman. „Za bílého dne zdvihati most!“

„Páni z ratouzu přikázali.“

---

*) Tenkráte krále Vladislava polského, Varnenského, protivníka Ladislava Pohrobka.

„Ti ať mlčí! Pusťte řetězy, most zůstane, a jestliže smrdutí kožešníci se opováží, řekněte jim — Pan nejvyšší kapitán poroučí a v jeho jméno já! Z cesty!“

Bodl koně a vyrazil s jízdným průvodem klenutou, šerou branou na dřevěný most, až mostnice zaduněly a třísky se z nich třepily. Vyjel do širého, tam kde ulehl v poli opodál města těžký mrak Jiskrových řot, kdež několik tisíc pěších a jízdných kladlo se táborem. Nejvyšší však s družinou jel dále do města. Lapka s ním i kněz i pan Burián, ale Žáček v studentském černém pláštíku se ztratil. Jakoby do vody zapadl.

„Jak je v městě?“ bylo první, nač se optal Jiskra svého hejtmana.

„Nic není, pokoj, ale vojska se lekli —“

„Věřím.“ Jiskra se usmál, okamžik mlčel, pak upřev pronikavé své oči na Brcala mluvil s úštěpkem, káravě:

„Kdybych byl o týden, o dva později přitrhl, už bys tu vedle mne nejel.“

„Jak, pane!“

„Nejel, ale seděl bys sevřený ve tvrzi, ne-li v ratouze zavřený.“ Více však neřekl, a když Brcal se ho ptal pln úžasu, jak to, že nerozumí, co myslí, nic nevyložil, jen odvětil:

„Bohdá, že sám na to uhodíš.“

V bráně se Brcal zaškaredil. Čekal na jisto, že tam bude právo městské, aby uvítalo nejvyššího. A on nikdo, a také ne na tržišti u radnice. Jen houfky zvědavých v ulicích, na podsíních, u schodiště, a všichni jako sloupy zasmušilí.

Jiskra, jakoby věděl, co hejtmana hněte, prohodil s úsměškem:

„Pěkně mne vítají.“

„Já jich poučím!“

„Ne, na učení už pozdě, tos propásl. Teď bude čas trestání, jestliže — Pozdě začínáš, milý bratře, prohlížet.“

„Nic se nestalo.“

„Ale stane se, uvidíš.“

Až na zejtří dostavilo se právo na tvrz, šedý purkmistr Klugel a z rady Wagner a Jan kožišník, oba bradatí, oba světlovlasí. Omlouvali se, že se včera nenadáli, že se hned nemohli sejít —

„Ale seděli jste až do noci —“ vskočil do řeči Jiskra, jenž s úsměvem naslouchal jejich řeči, pohrávaje si penízky na prsou. „Dlouho jste se radili, všecko vím; o dobré vůli mluvíte, tu mám, a tu vy bohdá osvědčíte skutkem. Vojna nastala, s Huňadem, přišel jsem si pro vaši pomoc.“

Zarazili se, jak je hnal do úzkých. Začali se omlouvat, že nejsou přichystáni —

„Jste!“ vpadl zkrátka a ostře. „Vím dobře!“

„Sami nemůžeme tu nic říci, třeba svolati velkou obec —“

„Svolejte velkou obec a odvolejte tam, na čem jste se potají usnesli,“ mluvil rychleji, rozehřívaje se hněvem, „a oč jste již jednali a smlouváte se — s Jánušem Huňadem!“ ostřeji vyrazil: „Jinak to srovnám já —“ Uhodil na meč, zrudlý po tvářích, po spáncích, a otočiv se odešel do vedlejší jizby.

Němci ustrnuli, pohlíželi na sebe, na Brcala, jenž stál s Burianem opodál, rovněž tak užaslý, a odešli pak mlčky s hlavami pochýlenými.

Burian vstoupil do druhé jizby, za ním Brcal, ostýchavě. Začal se omlouvat.

„Obelstili tě,“ přerušil mu Jiskra přísně řeč, „nehlídals jich špeheři, věřils jim, snad pro svou ženu Němkyni. Mlč, nech, vidíš sám.“

„Nahnals jim strachu,“ zamlouval vážný Burian velkých víček.

„I jsou tvrdí Němci, ti nepoleví. A počítej: Kežmark, Levoč, Bardějov a všecka německá hnízda na Spiši kolik tisíc chlapů seženou a vyzbrojí proti nám, a postavili by mně v zádech. Pomoci nedají, to teď vím, a ještě hlídat je musím, celou vojskou. Přitrhne-li Huňad k Lučenci — A já tu musím ostat, držet ty Němce —“ Na okamžik se starostně zamyslil. „Toho vojska je třeba zde. A kdyby pak bylo u Lučence zle —“ Zamlčel se. „Ne, toho nenecháme s pomocí Boží a kdyby —“ Mávl rukou a zkrátka poroučel: „Buriane, poruč písařům, ať píšou hned na Spiš, Talafús ať si pospíší, ať píšou na Podolinec, také Komorovskému na Likavu, na Oravu, též Valgatovi a všem, že jim kážu vzhůru býti, aby na hotově měli roty, kterých nezbytně v posádkách nepotřebují, ať je pošlou hned sem, ku Kežmarku, a špíže aby vzali s sebou na dvě neděle a ty Němce ať hlídají, ať je kážou hodnou pomstou, kdyby se hnuli —“

Na večer toho dne vtáhl se jako stín do komnaty Jiskrovy Žáček přestrojený za tovaryše oznamuje, že ten špeheř, ten ryšavý, kterého onehdy na Trenčíně pustili, že je tu v městě, ale že se dle všeho zase někam chystá, že bývá tajně u purkmistra i Jana kožišníka, šepmistra.

„Hlídej mi ho.“

„Neujde mi, pane kapitáne.“

Ale ušel. Šestého dne oznámil Žáček zkroušeně, že ten ryšavec zmizel z města, že se stalo asi dnes k ránu, poněvadž ho ještě před půlnocí stihl, jak se plížil od purkmistra.

„Hoňte ho!“ poručil Jiskra. „Nese jistě zprávy dolů Huňadovi.“

Druhý den sám o něm uslyšel. Přijel rychlý posel z Rymavské Soboty, že gubernátor táhne s velikým vojskem, dobrých dvacíti, třicíti tisíc na Lučenec. —

„A našich tam jenom pět set!“ Jiskra schmuřiv čelo drhl vousy po zarostlé tváři —

XLVIII.

Od vypáleného městečka Lučence byl útok na tvrz při klášteře pro prudký svah nesnadný. Proto položil gubernátor hlavní sílu svého vojska na východ a na jih, do pláně. Tu také začali stavěti stroje, veliké totachy a praky. Hmoždířů a tarasnic, jež obsluhovali většinou němečtí puškaři, neměli mnoho.

Za to na tvrzi byli střelbou hojně opatřeni a hned prvního dne, při popravě zajatých Dobáků a Jana z Kozolup dotvrdili pověst českých střelců. Přemnozí mezi Uhry nad tím užasli, jak české kusy daleko nesou a jak Češi na takovou dálku, jako do toho kola, trefují.

Zvláště jagerského biskupa hnětlo a popuzovalo, že se těm kacířům s tím kolem tak zvedlo. Hrozil tím prudčeji a víc, však že uvidí ta hrstka a brzo, brzo — Při gubernátorovi byl pořád; jezdil s ním na projížďky a obhledy z nedočkavosti i z vojenské záliby. Večery trávil většinou ve staně gubernátorově; dvakráte se tu chytl s rozvážným nejvyšším sudím, Šimonem z Palóce, jenž radil, aby se s útokem počkalo; kulhavý však biskup, blýskaje očima, vskočil mu do řeči, a prudce rozkládal pro útok. Gubernátor mlčel, jakož po všechny ty první dny byl málomluvný a zasmušilý.

Třetího však večera uvítal biskupy a pány, když na večer přišli k němu do stanu, vesele, a hleděl jim do očí. Padla rosa útěchy a naděje. Oznamoval, a to se nejvíce k primasovi a biskupům obracel, že dostal list od velebného otce Kapistrana, že Bohu milý ten kazatel žehná jemu a všem, aby vytrvali v boji proti těm husitským kacířům, s kterýmiž on právě také zápasí.

„Odkud došel list?“ ptal se primas.

„Z Brna. Tam nyní káže a koná zázraky. Jeden z největších je, ó jistě veliký zázrak,“ gubernátor mluvil živě, všechen nadšen, „že obrátil takového Husitu, pána z Boskovic, podkomořího na Moravě, toho pána i s celou rodinou. Zřekli se husitského bludu, a to velebný Kapistran způsobil svým kázáním.“

Kolem se všichni divili, jagerský biskup vykřikl posměšně, to že asi Rokycana prská.

„Pater Kapistran měl by také k nám, na tu plevel,“ zvolal vácovský biskup. Gubernátor se usmál a zatřepav listem, jejž měl dosud v ruce, chutě oznamoval: „Stane se tak, píše mně o tom, teď že potírá Husity, ale pak že přijde k nám bojovat s pomocí Boží proti Machometům. A druhá novina,“ pokračoval gubernátor rychle, „vás také nezarmoutí. Přišel posel z horní země, od Němců ze Spiše. S naším, jejž jsem vyslal německým městům, se minul, a sám se měl zle. Jiskra zvětřil, že jde k nám, zle ho dal stíhat, ale Němec šťastně ušel. Přinesl už to, oč jsme psali.“

Kynul komorníkovi u vchodu stojícímu a ten přivedl za chvilku vytáhlého muže v sukni barvy lvové, ne starého, ne mladého, vysedlých lícních kostí. Nápadné na něm byly ryšavá brada a takové vlasy.

Byl to ten „kupec“, špehýř z Kežmarku, jejž viděl Janko Kozic v Trenčíně a jenž posléze ušel i zchytralému Žáčkovi. Šťastně se dostal z Kežmarku až sem a oznamoval tvrdou, nebbitou maďarštinou, na čem se šepmistři a rada u nich usnesli a tajně dohodli s Bardějovem, Prešovem, Levočí a ostatními městy, že nedají Jiskrovi žádné pomoci; oni v Kežmarku že se teď nemohou hnout, ale Jiskra také ne, že se bojí ostatních měst, a proto že nebude moci sem dolů, obzvláště ne Lučenci na pomoc, oni že ho drží, ale že prosí J. Milost pana gubernátora, aby neprodléval a přitrhl brzo jim na pomoc, spojiti se s nimi, na dlouhou dobu že by sami proti Jiskrovi nevydrželi —

Už za této řeči pokyvovali a spokojeně přisvědčovali páni a biskupové. Jagerský vykřikoval a na konec se zasmál.

„Brzo!“ opakoval, „toť se ví. Což bychom tu dělali! To hnízdo rozbijeme za několik dní,“ mávl rukou ke vchodu, směrem k Lučenecké tvrzi, „a pak nás už nikdo nezadrží. Rovnou potáhneme k vám.“

Huňad mu nevskočil do řeči, nebránil, jen hlavou pokýval a řekl:

„Věru, tak bude. Nežli se Jiskra z vašich kleští vytáhne, nežli by se dostal sem tomu hnízdu na pomoc, budou mít ti loupežníci po slávě i se svými děly.“ —

Než měli ji zas a brzo, jak začalo jíti do tuha, když Uhři postavili totachy a velké praky, když umístili několik hrubých děl a hmoždířů a začali loučet a střílet. Kamení, zapálené trámce obalené hrubým plátnem namočeným do síry a smoly, kamenné koule na tvrz jen pršely. S hradeb však jim odpovídali hlasněji, rychleji a lépe. Uherská střelba roz-

bila tu tam plaňky, zavíradla, roztřepila na třísky koly, hrubších škod však nenadělala.

Ticho nemělo ani v Ondrejkově jizbici stání. Střelba je plašila za těch palčivých dnů měsíce srpna. Ondrejko jen slyšel, ale nic neviděl, leda jen pruh nebe nade dvorkem, pruh hluboce modrého, čistého nebe a vršek koruny osamělé lípy ve dvorečku. Vršek byl tichý, nezašuměl, ani nezaševelil ani za noci, kdy z parkánu a z hrubé zdi ozývalo se táhlé volání ponůcek. Uhři měli na spěch, ale za několik dní tvrze neobořili, jak Jagerský biskup chlubivě prorokoval. Ani ne za týden, za dva. Už třetí týden leželi před Lučencem. A parna ustavičná. Horký vzduch se ani nehnul, sálavé teplo lilo se až do Ondrejkova odlehlého, jindy chladivého zákoutí.

Střelba s valů i z uherského ležení slévala se za těch dusných, parných dnů v temné hřímání. Ondrejko mu naslouchal většinou sám. Hurčala Nejtušják sic mu i nadále posluhoval, ale nebýval už jeho společníkem. O své vůli, bez pobídnutí dal se do vojanské služby. Pomáhal, jak mohl; donášel střelivo k dělům, donášel vodu bratříkům, jak stáli v plné zbroji u kusů, na baštách, podsebití, na valech s kušemi v rukou. Pomáhal dobrovolně a chutě, protože bylo proti Uhrům. Mstil se, jak mohl.

Ondrejko dychtivě mu naslouchal, když přišed s jídlem nebo vodou mu vypravoval, že Uhři nenadělali dosud hrubě žádných škod, ale ti bratříci jim víc, ó víc, ti že je střelbou tisknou zpátky. Uhři že nemohou ku předu pro tu střelbu, ta že není sama sebou, a kapitán, ten že má jistě kouzlo: jak namíří, trefí, a zle, spousta, a kam si řekne, jen oko přimhouří, mrkne, už trefí, už se tam mezi těmi psohlavci práší, a už se válejí a pelují. Ale což na plat, když jich je jako much, ležení, mraveniště,

a jak bratříci povídají, chystají se prý k outoku, velký šturm že bude. —

To byla palčivá zpráva, když Ondrejko nemohl ven. Rány se sice pěkně hojily; ta na rameni se zacelila, ta v noze se čistila. Byla naděje, že se splní, oč se tolik a tak vroucně modlil: aby mohl ven, mezi bratříky do boje. Ale aby hned, nebylo dosud možná.

K útoku došlo pozejtří po noci, po kterou celou Uhři metali hořící trámce a ohnivé střely na tvrz. Jako ohniví draci lítaly, sršely a chomáče jisker z nich pršely. Ondrejko nespal. Viděl ty zážehy nočním vzduchem, jak zahořely, syčivě vysvítily, hasly, slyšel na dvorku volání o vodu, pak pádné, rychlé kroky mnohých. —

Na úsvitě vše ztichlo a Ondrejko usnul. Spal tvrdě, tak že se sám ani neprobudil. Hurčala ho zburcoval, vraziv hřmotně do jizbice. Nesa snídaní oznamoval vzrušeně, že se Uhři už hýbou, že nastává útok, že pan kapitán to povídal, a ten tím jedním okem všechno vidí a jak, a nejvíc u střelby —

„Ale víš-li, pane Ondřeji, co je chyba!“ zvolal pojednou a sám si odpověděl. „Vody málo.“

„A jak jídla?“

„To snad ještě. Ale voda! Cisterny prázdny, obě, a neprší, nechce pršet, a nebude tak hned; a taká vedra! Studně nestačí tolika lidem a koním. Vína už dává pan kapitán míň, o hodně míň, také ho jistě na mále. Ó, jen kdyby pršelo!“

Venku zahřměla rána, druhá. Hurčala se otočil a vyrazil ven do boje, jak byl v rozhaleném kožíšku, bez rukávů, v širokém opasku. Návěští trub hlaholila po tvrzi, pak zmatený hluk jako ohlas vlnobití rozléval se kolem i chodbou, až dunivé rány hrubé střelby vše přehlušily.

Ondrejko nevydržel. Vstal, chytil šavli, kterou měl u hlav postele, a opíraje se o ni jako o hůl, vyšoural se ven, přehodiv přes sebe plášť, na chodbu a tou dál až k širokým dřevěným schodům vedoucím do hořejšího patra. Po těch skoro lezl, aby ušetřil raněnou nohu. Kolem přeběhl nějaký bratřík, za ním druhý, letěli dolů s kušemi v rukou, skákali přes dva, tři schody. Ondrejka si ani nevšimli. Doplazil se nahoru, vyrazil okénko. Jaké divadlo!

Dolů na valy, na hradby, kde bratříci kryjíce se kolím stříleli z kusů na nepřítele, jenž jako ohromná záplava se valil plání ku příkopům. V houfech jeho bylo viděti vozy plné otépek klestí a roští na zaházení příkopů, aby mohli přes ně ku hradbám, přistavit žebříky. Jaká tam strakatina krojů a zbroje, jaké blýskavice zbraní, jak prošlehovaly pablesky lesem oštěpů a kopí, jak se třpytily nahé šavle, meče i helmy a jak nad tím vším nesly se korouhve různých barev, jaký řev a hřmot stoupal z těch mas, z té povodně pěších a jezdců v pozadí —

A zase dolů po tvrzi se rozhlížel. Pána ze Zvířetic shlédl, jak se hnal v plné zbroji, krásný rytíř, s houfcem bratříků někam ku bráně. Jen přešel, zjevil se na náspu sám velitel, Matěj z Kněžic, v čapce, v plechu na prsou, v zaprášených škorních, s palcátem v ruce. Dva padesátníci ho provázeli. Stanuli, jak se zastavil a rozhlížel; ukazoval něco, poroučel jim. Jindy bylo by slyšeti co, než té chvíle chvělo se povětří houkáním a boucháním —

Ondrejko zrudl, oči sem tam těkající se mu rozjasnily. Viděl, jak Uhři se hrnou celými proudy ku příkopům, ale jak se u nich zarážejí, viděl, jak koule se tvrze řadami je kosí jako obilí. Slyšel divoký jejich křik i dole ve tvrzi jek radosti. Zahořel, škubal sebou, vykřikoval, když viděl, že ta a

ta rána dobře rozbrázdila uherské makoviště. Jak dlouho stál, nevěděl, nepočítal; i na nohu, na bolest zapomněl. Pojednou strhl čapku s hlavy a mával jí, když viděl, že Uhři ustupují od příkopů, kdež zanechali kupy mrtvých —

„Kdyby teď tak na ně!“ pomyslil. „Vyrazit a tepat je, bít a tisknout.“

S tvrze se však nikdo nehnul. Matěj z Kněžic nedal, ač bratříci skoro se mu z řad trhali —

Když Ondrejko slezl do své celly, přišel tam za chvilku Hurčaľa, zpocený, začerněný od střelného prachu. Blýskal očima, blýskal bělmem jejich a zahromoval vesele, a viděl-li pan Ondrejko, to že byla sečba, a pan kapitán, Bůh ho opatruj, ten že je kropil střelbou; oh, oh, ubohý starý Dobák i mladý, ti by — to by starý radostně volal: Hurčala! Ale jen kdyby chtělo sprchnout; v hrdle sucho, všude samý prach, zalknout že se mohli, a pití málo —

„No mlč, přijde Jiskra,“ těšil Ondrejko. „Ten nás tu nenechá.“ —

Po tom krvavém, hlomozném outoku přišlo ticho na náspy. Kusy, houfnice i tarasnice spaly na palčivém slunci, mdle se leskly, němé, bez hlasu. I v uherském táboře mlčela děla; jinak tam však jako na mraveništi. Více nežli zbraň blýskaly se tam motyky, lopaty. Před ležením v pláni velikým obloukem kolem obležené tvrze nahazovali Uhři val. Rostl vůčihledě, stoupal, výšil se.

Matěj z Kněžic vážně, zamyšleně přehlížel s klášterní vížky s panem ze Zvířetic uherské dílo.

„Abychom se nemohli probit, kdyby bylo zle,“ mínil Zvířetický.

„Také; a bojí se našich výpadů a nejvíc, pane Heřmane, aby nás měli v jisté pasti, i kdyby pan Jiskra přitrhl.“

„Že nejde —“

„Začínám se už v noci po horách ohlížet, neuvidím-li ohně, jak jsme smluvili. Nečekal bych ho tak žádostivě —“

„Ale zásob málo.“

„Pomalu docházejí, zvláště víno, když je o vodu tak zle! Pršet nechce, a žízeň, pane Heřmane, horší nežli hlad. Tři týdny, čtvrtý nastává, ještě nějaký den vydržíme, ale pak —“ Velitelův vážný obličej, jindy tak klidný, schmuřil se stínem těžkých starostí a hynoucí naděje.

XLIX.

Eva, sestra kněze Lukáše Luka, oddechla si, když dojeli do Rimavské Báně, nového svého domova. Konec nesnází a trampot dlouhé a namáhavé cesty. V tiché dědině na úpatí lesnatých kopců v pasu luk, do jejichž koberce padaly stíny hojného stromoví nad Rimavou řekou, přijal je klid a odpočinutí. Pohodlí nazbyt sice ani tu neměli; Eva první okamžik, jak vstoupila přes práh roubeného stavení, bratrovy fary, se zarazila a zrak v úžasu utkvěl na prostinkém zařízení chudého obydlí. Když pak osaměla ve své komoře, padlo na ni teskno, jak vzpomněla na domov, na svou čistou, bílou světničku v Chrudimi, tak útulnou a milou, a dala se do pláče.

Až pak se u bratra utišila; byl jí vším, milovala jej, ctila pro jeho učenost a zbožnost. Jeho slova útěchy konejšila, zaháněla tíž, a když pak vedl všechny krajany přistěhovalce vzhůru na ostroh nad dědinu k bílému kostelíku šindelové střechy pod ko-

šatými lipami, kamennou obrubou otočenému, zpívala vroucně s ostatními pobožnou píseň. Uvolnilo se jí na posvátném místě. Střílny ve zdi kolem kostelíka a jeho hřbitova byly cos nevídaného i vížka s dubovým podsebitím nad vraty jako v nějaké tvrzi; ale jinak jakoby k dobrému, milému známému přicházela.

Kalich na kostele jako v Čechách, zpěv, modlení i výklad, všecko jako u nich doma. Tu bylo nejméně ciziny; tu na ni zapomínala.

Pak práce v domácnosti, jíž pro pohodlí bratrovo upravovala, zadržovala tesknotu a u volných chvílích těšila ji milá společnost dětí krajanů vystěhovalců, kteří měli lopoty až do únavy se zařizováním svých hospodářství. Děti přicházely za ní do fary, vodila je do luk nebo zašla s nimi na kraj nedalekého lesa. Hrála si s nimi, sama v těch chvílích ještě dětina, vyprávěla jim a někdy i čtla z bratrova evangelia.

Sama si však nejraději vyběhla nahoru ke kostelíku, na tichý hřbitov zarostlých hrobů ve stínu lip, nebo se pomodlila i zbožně si zablouznila v hlubokém tichu prosté svatyňky, do jejíhož snivého ticha a chladivého šera ševelily ze hřbitova lípy a prošlehovaly chvějící se pruhy zlatého světla.

Bývala tu sama; u střílen nemusil nikdo státi ani nahoře na podsebití nad branou. První čas byli v dědině bezpečni; se slovenskými sousedy v okolí měli nejlepší vůli. Evu těšilo s nimi jednat, naslouchat jejich řeči, její tak podobné a blízké; viděla mnoho nového a zvláštního v obyčejích, v kroji a způsobu života. Stýkala se s nimi více nežli kdo jiný z krajanů, poněvadž docházeli k bratrovi a bratr docházel k nim. A sama ho často provázela.

Lukáš Luk nesloužil jenom svým krajanům v Báni. Chodil také do sousedních dědin, kdež neměli kostela, i na samoty se vydával, do ouvalů i ve stráních, vykládat slovo Boží a šířit lásku k posvátnému kalichu. Mladý kněz přibledlé tváře, jíž slušely dlouhé tmavé vlasy i vousy ještě měkké, dobýval si srdcí. Jednalť s každým i s nejchudším pastevcem jako bratr. Cítili, že to upřímné, i střásali všechnu nedůvěru a z té duše naslouchali, když kázal, často mezi chatami, v ouvale pod stromy, když se mu zraky zažehovaly nadšením a když mírný jindy hlas rozezvučel se mu hlubokou vroucností jako zvon.

Na těchto osamělých pochůzkách a cestách bylo klidněji nežli v dědině. Tou přes tu chvíli hnal se ozbrojený jezdec nebo několik jich, harašily vozy zbrojenci obklopené vzhůru dolinou k Muráni hradu nebo dolů od něho, k Sobotě, na jižním konci doliny, kde ležela velká posádka Jiskrova proti Hodějovu osazenému Huňadovci.

Pak táhlo Bání celé vojsko a Jiskra s ním. Eva nesměla ven, otevřeným však oknem viděla, jak míjel houf za houfem (soused jí Jiskru ukázal), slyšela veselý pokřik z řad bratříků, jak odpovídali na pozdravy českých osadníků. Když se ten hlučný a pestrý proud plný pablesků zbraně kolem valil, maně jí připadlo, nejede-li s ním také ten rudý jezdec s černými rulíčky přes spánky, jehož se cestou v dubovém lese tak lekla. Vyhlížela ze zvědavosti, neuzří-li ho snad. Neuzřela. —

Jiskrovo vojsko přešlo Bání na Muráň a dál, jak slyšela, do Spišských končin. V dědině se ztišilo, řeči však o vojně neumlkly. Rojily se hustěji a děsivěji; koncem července přinesli do dědiny, a jízdný posel, který jel na Muráň, dotvrdil, že Ku-

máni se blíží a že Huňady je jim v patách s velikým vojskem. To bylo v pátek; v neděli v noci zabušil někdo na farské okno. Eva vytrhnuvši se, slyšela, že bratr vedle v jizbě otvírá okenici, že s někým mluví. Poznala, že to Vít Tomášek, vůdce vystěhovalců. Vracel se z Rimavské Soboty, kdež byl leccos nakoupit, a oznamoval, že tam právě došly noviny, že Češi vypálili Lučenec, a oni, krajané, že jsou už obleženi, že uherské vojsko náramně veliké sevřelo bratří ve tvrzi, kdež jim bude jistě dušno, že tam, jak bratří vojáci v Sobotě povídali, dlouho nevydrží, a pak že by bylo zle, kdyby Uhři Lučence dobyli, že by se valili dál, a nejprve sem, rimavskou dolinou —

Eva slyšela, jak bratr Vítovi vskočil do řeči a jak Vít hned po té mluvil tlumeněji; a ne již dlouho. Nemohla pak usnouti. Valili by se k nim, sem do jejich doliny, povídal, a co by páchali, nepřátelé kalicha! A bratr kněz —

Jiskrné ráno a bratrova útěcha chmury v noci těžší a děsivější na chvíli zažehnaly. Ale když od toho dne střídali se mužští z dědiny ve stráži, když pořád jeden z nich stál nahoře ve vížce v podsebití nad branou u kostela a vyhlížel dolů údolím, když tam pak do kaplice u kostela snášeli z dědiny co kdo měl lepšího a mužští zásoby šípů a střeliva, tu již ji starost neopustila a chodila s ní jako stín. —

Z Jiskrovy posádky v nedaleké Sobotě zůstávali v městečku hlavně střelci a pěší, jejichž tvrzí byl zděný kostel prostřed prostranného náměstí hrubou zdí se střílnami a přístavky ve tvrz proměněný. Kalich nad opevněnou branou hlásal, kdo dílo vykonal a kdo tu vládne. Co bylo v posádce jízdy, roty Poberova a Janka Kozice, většinu strahovali před městem, pojížděli rovinou dolů k Feledu, od něhož

aní ne na míli na západ trčela na chlumu Hodějovská tvrz, Huňadovci hojně osazená.

V Sobotě aby byli na každou chvíli připraveni na jejich vpád a outok. Proto nemohl Pobera na Muráň. Dva dny by nejméně minuly, nežli by tam dojel a se zase vrátil, a na tak dlouho nesměl opustit posádku a svou rotu. Mrzut čekal na volnější chvíli; zatím se jen vyptával a vyzvídal. Volnější té chvíle se však nedočkal. Kumáni přiharcovali k Lučenci, Huňad přitáhl tam s velikým vojskem. Služba Poberu teprve ukovala.

Netesknil, nevzdychal po Márii Bodorovské; než přicházely chvíle, kdy žhavě vzpomněl na její krásu, na její vnadnou krásu, kdy vidina její, jak jela na koni, jak ji zastal v pusté vsi večer u vozu, samu, s rozpuštěnými vlasy, jež byly tak krásné a hebké, jak ji po prvé shlédl v Žilině, zažehovala mu krev a rozpalovala touhu. Jindy však ho palčivě sžíralo, jak jej ošidila, jak se dal oklamati; i prahl ji uvidět pokořenu, prahl pomstít se únosci.

Když viděl, že sám se tak hned nedostane na Muráň, poslal tam za záminkou svého Vaška, aby vyzvěděl, byla-li tam Mária, jela-li tudy, a kdo byl s ní, kdo její únosce, zdali pan Talafús z Ostrova.

Do Rimavské Báně bylo ze Soboty mnohem blíž nežli na Muráň, a přece se tam Janko Kozic nevypravil podívat se na sestru českého kněze, jak si dřív umiňoval. Touha ho tak netáhla, a služba nedala i starost. Ondrejko mu nešel z mysli. Čekal, když minul nějaký den, že ho z Lučenecké tvrze přivezou. Pak tam i vyslal posla, než ten ani nedojel. Od Ožďanské tvrze se vrátil s novinou, že Kumánů všude plno v těch stranách a Huňad že dorazil k Lučenci.

Janko zaklel, ale také se zalekl. Zachmuřil se temným tušením zlého osudu. Čeho chtěl bratra uchrániti, do toho padl. Ondrejko uvázl v Lučenci tak jako Štefan před tím v Moldavě. Padne-li Lučenec dříve nežli dojde pomoc — Huňad je tam, ten Huňad, jenž dal zajatým v Moldavě oči vypíchat, rty ořezat, ruce usekat. Aby tak po Štefanovi Ondrejko —

Jankovi se v mysli stmělo, když do Soboty doletěly noviny, co tam před Lučencem, jak tam dal Huňad české rytíře popravit (pověstí počet vzrostl), slovenské zemany že dal za živa na kole upéci a prasata jimi nakrmit, a že pohrozil české posádce, že všem tak učiní a ještě hůř —

Janko Kozic klel ranhojiči, že Ondrejka v čas nevypravil, jak slíbil. Nebo snad sám Ondrejko nechtěl, nebo se mu rána zhoršila? Samá nejistota, samá tíseň. Dychtivě čekal i sháněl zprávy o Lučenci. Přicházely hlavně z Ožďanské tvrze, nejkrajnější v tu stranu k Lučenci. Zvěstovaly, jak se bratří v Lučenci statečně brání, že silný šturm odbili, i druhý, ale teď že Uhři val nasypali, že chtějí bratří v Lučenci vyležet.

Janko k severu se obracel, na Jiskru počítal, dychtivě ho čekal, posla vyhlížel, který by přiharcoval s novinou, že se nejvyšší s vojskem už hnul, aby také oni se uchystali. Než minuly dva týdny, i třetí, čtvrtý, a rozkaz nejvyššího kapitána pořád nedocházel.

V ten čas bylo na lučenecké tvrzi úzko. Čtyři týdny nesprchlo ani krůpěje a slunce žhavě pálilo. Cisterny ve tvrzi vyschly na kapku, jediná studně přesýchala; vody v ní bylo na mále a nikterak nestačila na pět set mužů. Víno také docházelo; kněz přestal podávat svátost i sloužit mši. Jen ranění a

nemocní dostávali ještě po větším doušku; oněch nebylo mnoho, těchto však přibývalo.

Úpal porážel bratříky, nedostatek i namáhavá služba ve dne v noci, i strašlivý vzduch. Těžko se dýchalo, odporný puch prosákl povětří ve tvrzi; nejostřeji vyrážel ze zákoutí, z nečistoty, již nebylo možná odklízet, z porážky za klášterní budovou, kde zabíjeli koně a kde mnozí z žízně lokali jejich krev. Jizby vedle Ondrejkovy celly se plnily nemocnými; on sám svou opustil, koncem čtvrtého týdne, skoro pozdraven a postavil se mezi zdravé do služby a nouze, které, dokud ležel v celle, neměl. Hurčala zůstal při něm. Stávali teď spolu ve stráži na valu v slunečním úpalu i za dusných nocí.

Veselý ruch utekl z tvrze, smutné; dusivé ticho se vplížilo a bylo všude: v bývalém refektáři, kdež stůl stál nyní prázdný i stará mnišská police vyřezávaná. Kromě koňského masa žádné jiné jídlo tu nezavonělo. Matěj z Kněžic i pan ze Zvířetic jedli a pili tak chudě jako každý bratřík z posádky. Ticho v refektáři, ticho po jizbách, v konírně, v nádvoří; jen v jizbách nemocných a raněných třásly se hlasité povzdechy a do mrtvého parna dusných cell zaúpělo přes tu chvíli v mukách palčivé, horoucí žízně:

„Pít! Vody! Vody!"

Ticho na valech, na podsebití. Všude stáli bedlivě se zbraní v ruce, ale bez helmy, v uvolněných sukních, kde možná svlečení, polonazí, do brunátna, do černa opáleni, a tiše, bez žertů, bez zpěvu, nejtíže na volném valu v plném proudu a zážehu palčivých paprsků, v bílém, oslňujícím světle u tichých děl, vedle ohníčků, jež udržovali, aby mohli ihned zanítit doutnák a vypálit rány, když by Uhři se hrozivě hnuli. Tenký modravý pruh dýmu jako pentle

stoupal z ohníků rovně do sálavého vzduchu, jenž kolem plamenů se třásl jako rozlitý. —

Jen když šel velitel kolem, chodil v čapce, bez plechu, s šavlí u pasu, jakoby vánek bratříky ochladil. Přicházel klidný (prach pod koží pod okem se mu víc černal, jak měl tvář nyní bledší), promluvil, povzbudil, aby pamatovali na slovenské zemany, na Dobáky, jak je mučili, a na Jana z Kozolup, jak jej poctivého zajatce potupně popravili, aby pamatovali, co slíbili, a jak Huňad jim pohrozil.

„Veď nás ven, rádi vyrazíme!“ volali už žádostivi osvobození nebo smrti. Mračili se, když Matěj z Kněžic ukázal na uherský, vysoký val plný stráží a střelby, mezi koši plnými hlíny; poslední však slovo mraky rozhánělo:

„Počkejme ještě, bratři! Nejvyšší hejtman nás nenechá. Slíbil mně jako já jemu, za sebe i za vás. Počkejme, on přijde!“

Matěj z Kněžic tak těšil a sliboval, ale sám už pozbýval víry, jsa přesvědčen, že Jiskru stihlo v horách neštěstí snad od těch Němců. Než večer co večer stoupal buď sám nebo s panem ze Zvířetic nahoru, na vížku klášterní podívat se mezi půlnoc a východ k šerým horám, jež jako obrovité stíny tam vyvstávaly ze tmy lesů k nočnímu nebi, nevyšlehne-li tam smluvené, slíbené ohně znamení —

Čím dále tím trudnější byly tyto pochůzky. Ani noci nedávaly úlevy. Ve světnicích horko a venku dusno. Bratříci prchali z jizeb a uléhali venku polonazí. Ten onen vyhrabal jámu a hroudy z ní, přece ne tak vyhřáté jako rozpukaný povrch, kladl na rozpálená prsa, aby je ochladil. To velitel vídal na svých večerních a nočních pochůzkách, a jednou musil roztrhnout několik bratříků, kteří by se byli do

krve zbili o proužek trávníku u staré zdi, o jeho rosu.

Na vížce stával dlouhé chvíle jako sloup, s očima k horám upřenýma, čekaje dychtivě, že tam oheň proskočí jako spásná hvězda. Na té vížce zaslechl naposledy zpěv; před týdnem ještě tam slyšel starého bratříka, jak si popěvoval dlouhou píseň o vítězství u Oustí, a pochytil právě, jak sivý bradáč, jenž u Oustí byl a bojoval, si pozvukoval:

»Ač pak nás jsou malé houfce,
co jedna lžíce horčice,
však budem proto perni vám,
to nám rač dáti Kristus sám!«

Tenkrát zavanul Matěji z Kněžic ten drsný zpěv jako útěcha a měl jej za dobré znamení. Když naposledy vstoupil po točitých schodech, železnými dvířky do nevelké prostory mezi trámoví krovu, kam zákmit hvězd jenom plaše nahlížel, bylo mrtvé ticho.

„Kdo tu v stráži!“ zvolal Matěj z Kněžic do hustého šera.

„Já, bratře Matěji.“

„Ty, pane Heřmane?!“

„Přišel jsem se podívat, a v tom stráž sklesla slabostí. Poslal jsem ji dolů, sám tu stojím.“

„Neviděls?“

„Neviděl, nic, a neuvidíme. Lépe by bylo vyrazit, probit se —“

„Nebo se vzdát,“ vpadl Matěj z Kněžic chmurně.

„Pro Bůh, co myslíš!“ žasl pan Zvířetický.

„Čas s Jiskrou smluvený dávno přešel. Ještě den, dva počkáme. Když se nám pomoc neohlásí, nabídnu Huňadovi, že mu vydám tvrz.“

„Na milost a nemilost?!“

„Ne; nechá-li nás se vším volně odtáhnout. Bez pomoci tvrze neudržíme, a tak bych alespoň zachránil Jiskrovi na pět set mužů.“

„Ale Huňad nepřijme, nepustí nás, pamatuj na jeho hrozby!“

„Pak mu tvrze nedáme a zemřeme.“

L.

Mária zůstávala na Muráni skoro neustále nahoře ve své bohatě zařízené komnatě, z níž vycházela jenom do vedlejší prosté; chodila tam vyhlížet ven do rokle dolů, do údolí, na lesy, naproti. Tu neviděla nádvoří a na nich hemžení Husitů, tu přece někdy zaslechla zvuk mateřské řeči, když vězňové dole zazpívali.

Stýkati se s nimi nemohla, ale to sobě pevně umínila, že bude-li musit býti Talafúsova, že jim vymůže svobodu a ten, jenž jí přinesl osudnou zprávu o Imrichovi, že musí s ní.

Čas zvolna ubíhal v té odloučenosti. Za večera sedala dlouho u okna, ráno dlouho spala, dlouho se strojila a dala si dost sloužit. Za dne šila nebo odpočívala v křesle u studeného krbu a zacházela v minulost. Pojednou se vytrhla, dívky volala, poroučela jim plná rozmarů, plísnila je. Skoro denně se vyptávala té hovornější, co Aksamit, co Talafús, přijede-li, mluví-li dole o tom —

Dívka nevěděla; jen to pověděla, že pan Aksamit je tu, na Muráni i všichni starší, ale že se někam chystají, na nějakou velkou výjezdu, že dole pod hradem vozy spravují a samé krajní, do války.

Jednou pod večer koncem července přinesla, že jdou noviny, že Uhři přitrhli k Lučenci. Mária prudce vstala s křesla a začala se dychtivě vyptávat. Zpráva ta ji vzrušila. Jakoby náhle jasné světlo do šera před ní vysvítilo. V tom radostném záchvatu i naděje zableskla, kdyby tak krajané zvítězili — Vzpomněla i na ty, kteří tu byli v zajetí, kdyby zvěděli, kdyby jim mohla vzkázati. Celý večer sedíc u okna myslila na Lučenec a když zdola zavzněla teskná nota krajanská, rozechvěla se a sepjavši ruce povzdechla k nebesům, aby Bůh krajanům v poli pomohl, aby potřeli ty kacíře. —

Od té chvíle nemohla se novin dočkati. Dívka však mnoho nenosila: Uhři sevřeli Lučenec, šturmovali, na novo pustili šturm, bratříci je pokaždé odrazili. Mária tiskla zuby a stěží se někdy přemohla, aby nevybuchla. Než pak se jí jasnělo v očích, když dívka prostoduše vypravovala, o čem dole v posádce s nejživějším účastenstvím mluvili, co je už rozčilovalo, že je v Lučenci zle, že Uhři ho zmohou, nepřijde-li brzo pomoc, a nejvyšší hejtman že nejde, že nemůže k vůli Němcům, pan Talafús že musil proti Levoči a Jiskra že leží u Kežmarku, aby pohrozil těm Němcům, ale že sbírá na rychlo posádky z hradů, aby mohl Lučenci na pomoc, to že jistě přijde —

Mária naslouchala v uvolnění a již stavěla a počítala, že padne-li Lučenec, že by krajané přitáhli až sem, ó že přitrhnou a pak — a pojednou se optala s úměškem, co Aksamit —

„Večer přijel prý posel od pana nejvyššího a hned pan Aksamit svolal starší, a vojenský písař psal a poslové se rozjeli, ještě v noci a před úsvitem.“

„Kam —“ ptala se Mária dychtivě.

„Povídali, že do posádek a na hrady tady okolo, do Revúce, Rožňavy, na Krásnou Horku, Magin hrad, Štítník, Drjenčany, Kraskov.“

„A co —“

„Nevím, snad aby se přichystali a přidali, až pan nejvyšší přitáhne.“

„Přitáhne přec?!“ Máriin hlas zněl níž a ptala se protáhle. Pak se i lekla, když pojednou k ní vstoupila Katuše hospodyně vojačka, v bílém, plátěném čepci, vysoká, červeného čela, ostrých očí a ostrého jazyka, ta, která ji první uvítala na Muráni. Bez okolků zavedla řeč, že tu byl jakýs bratřík ze Soboty, z posádky, ten že se na ni vyptával, na Máriu, je-li tu, kdy sem přijela a s kým. Vojačka viděla, že se Mária znepokojila. Bylo to znát i na hlase první otázky, kdo toho posla sem poslal.

„A to snad rotmistr Pobera, ten tam je.“

Máriina víčka zamžikala.

„Ty-li znáš Poberu,“ dorážela vojačka s netajenou dychtivostí.

„Co mně je po něm a jeho poslu, co mně o nich povídáš!“ odbyla ji Mária a odvrátila se.

Katuše se vracela nespokojena. Od toho bratříka sivého mnoho nezvěděla a od té pyšné Uherkyně nic. Zlobila se na ni.

Mária pak ještě hůř odbyla dívku, jež se přišla zeptat, má-li přichystat šití. Ven jí ukázala, dvéře za ní přirazila, a sama pak přecházela jako jatá lvice komnatou. Přecházela, usedla, vstala. Zapadlé stíny vstaly a rojily se, chvíle zápasů, ošklivosti a strachu jako kalné vlny se zase hrnuly ve zbuzených vzpomínkách. Bodorovský, jeho jednání, jak ji prodal, Pobera, sešívaná jeho hlava, celá cesta s ním, útěk — To bylo už odbyto, a zase by — Znepokojila

se, ale pak maně se opřela o Talafúsa, o jeho moc, ten že ji Poberovi nedá. A teď když se vojna strhla —

Hlásila se již i tu. Mária shlédla pozejtří dopoledne ze svého okna, odkud bylo viděti do údolí k Revúci, že od Revúce táhne k Muráni hrubý houf s vlající korouhví, něco jezdců, více pěších s několika vozy krajními. Dívka pak oznámila, že to přitrhli bratříci z posádek v Revúci, Jelšavě, odpoledne že čekají samého Martina Valgatu, hejtmana s lidem z Balogu, z Drjenčan a z těch tvrzí tam.

Nazejtří přitáhl z nenadání sám Jiskra a s ním přes dva tisíce, nejvíce pěchoty s vozy a kusy. Ostatek svého vojska a z posádek sebraného nechal u Kežmarku, aby mu chránilo záda před Němci. Mária se zalekla, když o něm uslyšela, a hned se optala, přijel-li také Talafús. Dívka nevěděla.

Márii jakoby kámen do cesty navalili, jakoby jí jasno před ní náhle zaslonil. Lučenec ještě nedobyt a tu ten ďábel táhne mu na pomoc, na její krajany. Vyšla s dívkou do arkýře v předu, odkud se mohla rozhlédnout dolinou pod hradem. Byla plna vojska, vozů, ohňů, koní. Nerozuměla počtu houfů. Viděla mnoho vojska, a Jiskra v čele. Jeho jméno samo bylo hrůzou a mocí. Vrátila se vzrušená a neměla stání. Hlomoz válečný, jak se také posádka s hradu chystala, dorážel z nádvoří až do přední jizby. Utíkala do komnaty, zavírala a přece zas naslouchala i otvírala a čekala, nejde-li Talafús —

Ve velké síni, po jejíž stěnách pestřily se dobyté korouhve a praporce a lesklo se mnoho různé zbraně a zbroje, Jiskru právě čekali: chmurně vážný Aksamit z Liděřovic v čele starších bratrstva. Stáli tu vojenský písař Oldřich ze Smolotel, Puchala Polák, Podmanický, Malovec, Jan starý i Petr starý, jehož sivá hlava se začala více potřásat, jak

vstoupil černý, drsnatý nejvyšší hejtman vysoko, černě zarostlých tváří; vstoupil pružně a hbitě, s úsměvem na rtech i v jiskrných očích, už ode dveří volaje na pány bratří z bratrstva.

Za Jiskrou vešli Jan Talafús v koženém kabátci, v zaprášených škorních, jako všichni, Burian, Dubánek z Čivic vyrudlých knírů a Mikuláš Střela z Rokyc. Pod vysokým klenutím prostranné síně rozléhalo se crnčení ostruh a šum, z něhož nejjasněji vyrážel pevný hlas Jiskrův. Pozdraviv všechny, ruku podav, zval, aby sedli, promluvili, aby vyslechli, co učinit s pomocí Boží pro bratry, co proti Huňadovi. On sám že dost pospíchal, ale dříve že nemohl, když ti Němci, když i, Bůh ho zatrať, na vlastního člověka, na Brcala v Kežmarku, není spolehnutí —

Přižloutlá, oholená tvář Aksamitova se klonila, a přísné oči hleděly do stolu; jen chvilkou bleskly po Talafúsovi, jenž se těkavě rozhlížel, po okně, po dveřích. Neměl už stání. Věděl, co bude, že povede přední houf, jak už Jiskra cestou ustanovil. A Márie ještě nespatřil, nemohl dosud k ní, a tak dlouho, kolik týdnů jí neviděl.

Mária se ho nemohla dočkat. Chtěla zvědět, jak je s Jiskrovým vojskem, jak si Husité tuší, jak je s jejími krajany u Lučence. Než toho se lekala, zůstane-li snad Talafús nějaký den na Muráni — Ubrání se mu, musí, jak by se mu odevzdala teď před bojem, v němž třeba zahyne, v němž snad budou Češi poraženi —

Před prahem zacrnčely ostruhy, meč narazil o ostění. Talafús v kabátci, ve škorních, jak byl v polním obleku, ale bez brnění, vkročil, opálený, statný. Oči mu zahořely radostí i touhou, jak shlédl Máriu. Byla dosud v tmavých šatech, ve kterých přijela. V ten okamžik si toho nevšiml. Ruce po ní

vztáhl, ruce jí zlíbal, náhle ji objal, na spánky, na tvář políbil. Vymkla se mu, ne prudce, ne odpudivě. Domlouval jí, s úsměvem, oči mu zářily, jak je přísná, a v jednom proudu vřelém pověděl, jak na ni vzpomínal a po ní toužil, na tuto chvíli, žel že jen chvíli, která je shledáním i rozloučením —

„Ty už zas odjedeš!“

„Za krátko; vedu přední houf.“

„K Lučenci, na mé krajany.“

„Na tvé krajany, kteří přišli na nás.“

„Kdy se vrátíš?“

„Snad se ani nevrátím,“ mluvil s úsměvem, vážně však dodal:

„Jestliže se nevrátím, odejdeš s pokojem, Mária. Bezpečný posel ti přijde říci a přinese ti, čeho tí bude potřeba. Postarám se.“

Upřela na něj oči, v duchu zakolísala; ale jen na okamžik. Kam se chystá! Na krajany, zabíjet je jako Imricha zabil. Než podala mu ruku.

„Děkuju ti, buď s Bohem, pane, a vrať se. Pobera se také vrátí.“

Pustil její ruku.

„Ví-li už Pobera, a co ty víš!“ zvolal překvapen.

Mária pověděla. Než dořekla, byl zase klidný.

„Neboj se,“ pravil jistě. „Pobera ti nic neudělá. Teď nepřijde pro vojnu a po ní proti tobě nic nezmůže. O to se postarám. A což Bodorovský?“

„O tom ten posel neříkal nic, nevím nic. Díky Bohu.“

Návěští, hlaholící nádvořím, zalehlo až do komnaty. Talafús vzal čapku, chytil Máriu a rudna po spáncích líbal ji a šeptal rozechvěným hlasem:

„Vrátím se, vrátím a pak — Mário — Buď s Bohem! —“

Šla s ním až ku dveřím a tu, jak se kolem ní ztišilo, zahleděla se do prázdna.

„A pak —“ opakovala mrtvě, ale v ráz jí duši vyšlehlo vášnivě, plno nenávisti:

„Ó, by tam zůstal, a všichni, všichni!“ — —

LI.

Po nekonečném, mrtvém tichu palčivých dnů zdvihl se po ránu dne čtvrtého září vítr, a nebe pořád jako vysmýčené počalo se zatahovat. Všichni na lučenecké tvrzi, kdož nebyli ve strážích, kdo neležel raněn nebo nemocen, shlukli se na nádvoří mezi hlavní budovou a hradbami, všichni přepadlí, zažloutlí, mnozí zarudlých, zapálených očí, mdlí; stáli, seděli, čekali jedni mlčky, tupě, bez naděje, jiní ve vzrušeném hovoru. Matěj z Kněžic vyslal ráno do uherského ležení padesátníka s nabídnutím, jak o něm řekl před tím panu ze Zvířetic na klášterní vížce.

Ondrejko také tu stál; mrzel se, že se stalo Uhrům takové nabídnutí. Byl by nejraději vyrazil, aby se probili, jak si toho přál pan ze Zvířetic. Hurčala mu přisvědčoval a mluvil o úkladu, že ti psohlavci slíbí, slíbí, ale až odtud vytáhnou, že se na ně sesypou a porubou —

Od fortny zalehly hlasy. Posel se vracel a s ním kapitán i pán ze Zvířetic, kteří ve fortně na něj čekali. Houf bratříků v nádvoří, Češi, Slováci, něco Poláků, hrnul se jim vstříc, hned však zarazili, jak kapitán pokynul rukou.

„Bratři,“ volal, ‚raň je pán psotným nežitem pro jejich pýchu. Huňad s naším poslem nechtěl ani

mluvit, a vzkázal, že nás tu najde, kola že už dal dělat, aby nás upekl jako Dobáky a dal prasatům. Hrozil na novo a zle, žeť bude jako v Moldavě! Slyšte, chce nosy řezat, oči vylupovat, ruce osekávat—"

Do hasnoucích plamenů jakoby nalil oleje. Vyšlehly zas, náhle a prudce, hněv a odpor a odhodlání raději zhynout nežli se vydat na mučení. Nádvořím tak dlouho již tichým bouřily vášnivé hlasy bratříků, a vítr, jenž začal douti silněji, roznášel je tvrzí i přes náspy. S těch začaly pojednou stráže hlásit, že je v uherském ležení veliké hnutí.

Matěj z Kněžic poručil do zbraně, každý na své místo.

„Myslí, že jsme zmořené mouchy, že nás jen zašlápnou. A vítr jim slouží." Vyšed kvapně na val pozoroval mezi zástupy Uhrů povozy plné klestí a roští.

„Chtějí nás vykouřit," řekl chmurně, „vítr duje na nás, toť jim vhod, chtějí nás udusit a s kouřem se dostat do příkopů. Pozor na parkány, a kotle se smolou na valy, roztopte ohně!"

Stalo se, jak předpověděl. Uhři začali se svého náspu střílet ze všech kusů, houfy pak se rojily a skládaly co mohly nejblíže ku tvrzi ohromné kupy roští. Dým vypálených ran se válel před tvrzí, z kup vyrazily ohromné sloupy kouře, spojily se s dělovým v hustou mlhu. Vítr, dující na tvrz, házel ji proti ní jako obrovské plachty, v kusích, hnal ji jako bílý příboj, jenž všecko ohalil a do něhož se kryli útočící Uhři.

Ondrejko stál na vale pod oblaky dýmu, jež se hnaly přes něj a jeho okolí. Čekal dychtivě, lačně na Uhry, čekal popuzen odpovědí Huňadovou, odhodlán raději zahynout nežli se dát zmrzačit, než-

li se snad domů vrátit tak jako nešťastný Štefan, za nějž se ještě nepomstil.

Kusy hřímaly po valech i s uherského náspu, křik proudil z té strany bělavou mlhou, dorážel s ní blíž, prudčeji, divočeji, až se povětří třáslo, až se z těch bělošedých oblak vyvalil černý proud útočníků. Ondrejko a Hurčala najednou vykřikli, jak shlédli, že se Uhři spustili do příkopů, že se ženou se žebříky k nim. Přistavovali je, sypali se k nim, šplhali po nich, padali s nich, jakoby je sfukoval, jak s tvrze do nich stříleli. Dva, tři padli, pět, šest se jich hrnulo na jejich místo. —

Již došlo na šavle a meče. Ondrejko sekal jako divý v pravo v levo, Hurčala čakanem pomáhal. Vedle strhli bratříci křik, že nesou smolu. Na toporech v černém kotli ji nesli, dýmající; vařila se ještě, zdvihala se bublinami. Hurčala uskočil, aby pomohl kotel převrátit a vychrstnout smolu na Uhry. Černá massa zasyčela, bleskla obloukem, a dole křik a řvaní —

Jak bylo na Ondrejkově stanovišti, tak u brány. Bratříci se zoufale bili; živi nechtěli do uherských rukou. Mdleli už proti ohromné přesile, sami už prořídlí nemocemi a dřívějšími boji; ale mimo nadání přišla posila. V ohni seče zapomněli na vítr, na oblohu. Najednou nade vším zašuměly proudy hustého deště.

To bylo jako znamení boží milosti. Bratříci zajásali nad vlahou, pro niž nejeden na ráz zapomněl na boj a strhl helmici, aby si nachytal vody. Uhři už ustupovali, chvátali zpátky a jen jejich ranění a mrtví zůstali v příkopech i před nimi. Mnoho se jich tam černalo v tom šedém, náhlém zamžení.

Déšť šuměl a šuměl, obležencům líbezným hlasem; kalná vláha jako převzácné víno. Chytali ji do

helmic, do nádob a pili, pili se zuřivou lačností, velkými doušky, hasili žízeň svou i raněných i nemocných. Déšť v tu chvíli odplákl zoufalost, osvěžil tělo, i ducha povznesl —

Večer toho dne stoupal Matěj z Kněžic s panem ze Zvířetic na klášterní vížku. Sotva že byli na prvních schodech, zarazili. Slyšeli proti sobě, nad sebou z černa hřmot, pádné, zběsilé kroky, jakoby někdo letěl se schodů. Křičeli nahoru, co je. Kroky ztichly a s výše se ozval hlas, vzrušením rozechvělý:

„Hejtmane! Světlo! Oheň!“ křičela stráž. Oba se na to oznámení hnali nahoru jako útokem. Udýchaní, plni dychtivosti, přistoupili k okénku. A tam k půlnoci vysoko na tmavých horách pod zachmuřeným nebem oheň, veliký oheň a před ním druhý. Plály jako krvavé hvězdy z daleka, s vysoka, na temenech. Nebyly to pastýřské ohně. Znamení, znamení!

Matěj z Kněžic, chvíli je pozorovav, řekl to určitě (ale nemluvil klidně jako jindy), a dodal:

„Zítra budou blíž, uvidíš, pane Heřmane. Pálí je před Jiskrovým vojskem. Jak slíbil. Už táhne a za tři dny asi, jistě, doufám pevně —“ Chtěl hádat a určovat, který to tam vrch, ale pan ze Zvířetic už ho nechal. Chvátal dolů oznámit novinu. Když Matěj z Kněžic za chvilku sestoupil, rychleji, veseleji nežli jindy, černalo se nádvoří bratříky a jásavý křik vyrazil z jejich houfu, jak poznali svého hejtmana —

Téhož dne ráno přiharcoval posel od Jiskry do Rimavské Soboty k veliteli posádky, že nejvyšší hejtman je na pochodu k Lučenci, aby on, velitel, vyslal mu na posilu polovici jízdy, ta aby pozejtří ráno čekala před Sobotou u rozcestí před lesem na

cestě k Ožďanům, sám pak aby tím bedlivěji strahoval v tu stranu k Hodějovu.

Janko Kozic vyskočil, jak mu donesen rozkaz, aby se chystal s rotou. Po celé dny byl nevrlý, popudlivý, protože chodily ustavičně zlé zprávy o Lučenci. Už kolikrát se rozneslo, že padl, že Huňad přitrhne. Nebylo sice pravda, jak se zjistilo, ale Janko rozuměl, že nepřijde-li pomoc brzo, že ta zpráva stane se přece pravdivou. A v tom, když vše proklínal, ten rozkaz.

Zaradoval se, zaradovali se páni bratři, Matuka Juro, jenž hořel pomstit Dobáky, Rakolubský, Ondris Chujava alias Slimáček, jenž rukama radostně rozhodil; a Švehla vycenil ve smíchu své řídké, bílé zuby. I Pobera, zasmušilejší, co se Vaško vrátil z Muráně a stvrdil vše, čeho se Pobera domýšlel, povyjasnil líce a ráno jakoby osvěžel, když se vyhoupl na svého vysokého hnědáka, když vedl rotu, ne plnou, ze Soboty, když bubeník uhodil v kotlíky, když si bratříci zazpívali, obecní, a s nimi i Jíra z Lomnice i Březák z Bělé s bradatým Petrem z Hronova.

Vytrhli před rotou Kozicovou a když vyjeli z doliny vzhůru na pláň, nečekali dlouho na ustanoveném místě, kraj širého hvozdu, jímž cesta vedla dále k Ožďanům. Přední houf Jiskrův, s nímž se měli spojit, přitáhl za nedlouho. Vedl jej Talafús z Ostrova, v předním i zadním plechu, v plátech, s palcátem v ruce. Šalíř měl u sedla, na hlavě zatím jen čapku, tak že Pobera již z daleka jej mohl poznati.

A poznal. Prvním pohledem v něm zabouřilo, žluč se mu hnula, krev a horko vrazily do očí. Bez váhání, hned, jakoby uštknut, bodl koně a hnal se cvalem naproti Talafúsovi. Ten Poberu hned nepo-

znal, ale že viděl rotmistra tak se ženoucího, pobídl koně a jel mu naproti kus před svým houfem. Nežli dojel, poznal, s kým se srazí.

Nebyl tím překvapen, neboť když mu Jiskra poručil, aby vedl přední houf, oznámil mu, že jej u Soboty posílí roty Kozicova a Poberova. Když Pobera dojížděl, zastavil. Pobera se přihnal jako mrak, prudce zarazil hnědáka, div že na zadní nesedl, těsně proti Talafúsovi, až u něho samého a bez ohledu, že mu přijel představený, bez ohledu na místo zvolal divoce:

„Kde je ta Uherkyně!“

„Na Muráni,“ odvětil Talafús klidně.

„Tys mně ji unesl!“

„Ne, utekla ti, nechtěla být u tebe,“ znělo to s úsměškem, „já jí jen pomohl.“

„Je s tebou!“

„Bude se mnou!“

„Loupežník jsi!“ Hlas Poberův se třásl, „pouštím bitvu,*) k bitvě tě pobízím, k bitvě o hrdlo. Nevydáš-li bitvy, budeš z kur —“

Talafús zbrunátněl a divoce vykřikl:

„Mlč, pravím, mlč, nebo —“ Pamatuje se však, volal ne tak vášnivým hlasem, ač hrubě prudko a vyčítavě: „V poli jsme, před těmi Uhry, znáš-li řád vojenský a bratrstva, že všeliké zášti se na poli zapomíná, že se o ně nečiní pomsta. Chceš být kázán právem vojenským! Až se z pole vrátíme, nevyhnu se ti ani bitvě, stojím ti kdy chceš a kde chceš.“ Vášnivý proud se zarazil a volněji, pevně však a rozhodně volal:

„Bratře rotmistře, poroučím, vrať se k rotě.“ Mávl palcátem ukazuje k lesu.

---

*) Souboj.

Pobera už za Talafúsovy řeči chopil se uzdy volně spuštěné. Po tom rozkazu, zamračený, zsinalý, trhl jí a jak obrátil koně, otočil rysí oči po Talafúsovi a chraptivě zkřikl:

„Však já se přihlásím."

Poslušně vrátil se ku svým, ne však cválem, nýbrž volným klusem. Před lesem pak se znovu setkali, ne již jako sokové, ale jen jako bojovníci. Talafús jakoby zapomněl na vyzvání a pohanu, jen o nepříteli mluvil s Poberou, Kozicem a s jejich padesátníky, kteréž všechny svolal, aby jim oznámil vůli Jiskrovu a rozkazy.

V Talafúsově houfu, nežli se spojil s Poberovou a Kozicovou rotou, byla většina pěších střelců. Jeli u dvacíti vozích, na kterých vezli také několik kusů a při každém voze dost motyk, lopat a kratců i řetězů. Poberovou a Kozicovou rotou zmohl se počet jízdných, kteříž klusali před vozy.

Talafús pospíchal. Měl co nejdříve valnému houfu Jiskrovu připraviti cestu lopatou, dle potřeby i mečem, a připravenou zabezpečit. Chvátající sbor nemusil se ještě v těchto místech ohlížet po nepříteli, neboť za lesem u cesty strměly Ožďany tvrz ještě s Jiskrovou posádkou, poslední v tu stranu k Lučenci.

Dojeli pod ni záhy před polednem a tu odpočívali v poli. Jediný Talafús zajel do tvrze samé promluvit s velitelem, vyptat se i podat mu oznamení o Jiskrovi a jeho vojsku, aby na ně byli přichystáni, že přibude odpoledne, a zároveň nařídit, aby opatřil několik chlapů, kteří by do večera vystoupili na nejbližší vysoký vrch, kdež by oheň zapálili, aby jej uviděli bratři v Lučenci.

Ve tvrzi samé vážné jednání, a samá úvaha, starost a opatrnost, jak zabezpečit cestu a brod přes

Ipolu. Talafús měl nesnadný úkol a přece ještě, jak šel chodbou, hledaly jeho zraky jizbu, ve které Mária nocovala, prchajíc Poberovi. Náhlé rozhřátí rozlilo se mu krví, když mu v tom zatanuly poslední chvíle na Muráni, jak vnadné to tělo přivinul, jak líbal svěží líce, jak se hebko dotkly Máriiny krásné vlasy jeho tváře —

Od Ožďan postupovali rychle, poněvadž cesta vedla plání mezi poli; až pak se stočila k lesu, jenž se táhl při hranicích gemerské a novohradské stolice, a k němuž chtěl Jiskra do večera s vojskem dorazit. Talafús vtrhl do lesa. Ztracence vyslal v před a pěší střelce v pravo v levo v šero starých buků a habrů, jejichž rozlehlé koruny už zlatem jeseně prosvitovaly.

Les zůstal tichý a klidný; žádné znamení jim nezaječelo, nikde nevyrazil pokřik nepřátel. Talafús bez překážky dorazil až na konec a tu zůstal. Jen část střelců sestoupila v mělké údolí Ipoly, plné luk a močálů, do dědinky Pince na břehu a obsadila ji s jízdnými Kozicovými tak, že ani noha nemohla z ní ven. Kozic se svou rotou, veden domácím člověkem, zamířil ze vsi rovnou ke brodu.

Koně se zaráželi před šumnou vodou, ale musili do ní. Zdvihali hlavy, stříhali ušima. Janko a jeho jízdní vytáhli nohy z třemenů a zdvihali je i pochvy šavlí, nejvýše Chujava Slimáček. Bylo po slunce západu a v zlatovém přísvitu zaleskla se zmočená srst koní, jak sebou potřásali frkajíce po studené lázni. I jezdci nevyjeli za sucha, nicméně ohňů na svém stanovišti u řeky, na druhém břehu nerozdělali.

V tu dobu dorazil Jiskra před les, jak si ustanovil. Měl něco přes tři tisíce mužů. Hradba válečných vozů sevřela ležení, v němž jenom sem tam

plápolal ohník. Vše se kladlo odpočinout po namáhavém pochodu; než pojednou začali se všichni od vozů, od koňů i ponůcky na vozích ohlížet zpátky k Ožďanům, kde za tvrzí na kopci z temna vyšlehly plameny, z víchů slámy na tyčích, a pak veliký oheň. Rusňáci v huňkách na zemi ležící zdvihali se i vedle Detvanci s kečkami*) přes spánky i za ušima, i ostatní Slováci z Gemeru, ze Špišska i polští horalé s širokými opasky, střelci, i ostatní roty, bradatí Češi, staří Husité i mladší jejich krajané bratříci.

Také hejtmané se ze stanu Jiskrova vyhrnuli podívat se na oheň. Petr starý potřásal prudčeji hlavou a Puchala tahal se za kníry, jak Jiskra pohladiv si černou bradu spokojeně si vydechl:

„Nu, ten oheň bratr Matěj jistě uvidí. Ten mu dnes bohdá uvolní."

„A my zítra," vpadl Puchala.

„S pomocí Boží," dodal chmurně Petr Aksamit neodvracuje žlutavou tvář černých knírů od ohně vysoko v temnu zářícího. —

Před úsvitem probudil Mařík Talafúsa, že již čas, ať tábor vstává. Netroubili, vzhůru nekřičeli, vše co možná tiše se chystalo, pěší, u koňů, u vozů. Za ranního šera sjeli dolů ke vsi, kdež se střelci už brodili na druhý břeh k rotě Kozicově, skoro nazí, zdvihajíce kuše vysoko, nebo lopaty, motyky, na nichž zavěsili toulce i šaty.

Na druhém břehu hned se strojili, hned dále postupovali za jízdou Janka Kozice; ten se pustil tichou, šerou plání k lesu, jenž se dále před nimi černal a za nímž nedaleko již se rozkládalo ležení Uhrův. V tom lese čekali střelci i Janko tuhou prá-

*) Copánky.

ci: nadáli se, že cesta bude překopána i zasekána, a že tam narazí na Huňadovy hlídky. —

Za střelci vjel do brodu Jan Pobera z Lomu nevím kam domů se svými. Talafús zarazil koně na břehu, aby přehlížel, jak vozy vjedou, aby se stalo řádně, aby se pro vozy nevzdula voda vzhůru a některý nepřevrhla. Než oba desátníci i vozatajové nejeli brodem po prvé; zkušeně vše vedli, bez nesnází přejely vozy dvojím řadem a dobře vyjely na druhý břeh už z večera skopaný.

Talafús přehlížel vše spokojeně, až vesel. Dařilo se. Nadál se již u brodu první srážky. Uhři jich tedy nečekají, nemají dosud zprávy nebo nedbají. Poslal jízdného posla zpátky Jiskrovi oznámit, že přebředli, že brod jest jejich a cesta až za něj volná. Kozicova rota té chvíle že vjela do lesa, střelci a pěší s lopatami že chvátají za ní, jakož i Poberova rota a on s vozy.

LII.

Stalo se, jak Matěj z Kněžic předpověděl: i druhého večera uviděli znamení ohně a blíž už; uviděli je i třetího a to již ne hrubě daleko. Snadno určili, že to u Ožďan. Jak plápoly pohasly, poručil Matěj Kněžic posádce, aby se všichni přichystali na zítřek, zítra že už, jak doufá, přitáhne nejvyšší hejtman s pomocí, zítra, bohdá, že bude konec trápení.

Ondrejko byl té noci dlouho vzhůru. Vzrušením nemohl spáti jako většina. Pomoc se blíží. Mluvili jen o ní, o Jiskrovi, kdy asi, jak bude, má-li dost vojska; Ondrejko také vzpomínal, je-li tam Janko, jak se s ním shledá. Shledá-li se. A ne-li, Bůh to

suď. Však lépe zahynouti v poli, nežli tady pomalu umírat nebo živý se dostat těm uherským psohlavcům do moci. A pás také pomůže, pás s kouzlem, jež Zuzka od bohyně přinesla. Už jednou pomohl, doufal v něj i věřil tím pevněji. —

Hned na úsvitě, bylo 7. dne měsíce září, vystoupil Matěj z Kněžic na vížku. Prohlížel odtud uherský val, pozoroval stráže na něm a vše, jakoby zkoumal i uherské ležení za náspem i za ležením temný les nad návrším. Mlha tam hustě ležela a také uherské ležení nejevilo se ještě v plném světle. Zdálo se, že tam ticho tak jako na vale, že se nic nechystají, že nemají snad dosud ani tušení. Nechtěl tomu ani věřit. Snad není Jiskra ještě tak blízko, snad až zítra udeří. Raději dnes, raději dnes, přál si Matěj z Kněžic, dokud tu na Lučenci ještě trochu poslední síly —

Toho jitra chystal se Huňad do stanu s oltářem na mši. U vchodu svého stanu vrazil do něho hejtman, už starší, statný muž, s helmicí na hlavě, Polák, jenž mu sloužil se sto koňmi. Byl vzrušený, jako vyjevený.

„Pane gubernátore, přijíždím právě ze stráží,“ oznamoval chvatně. „Jiskra táhne, jsou už v lese.“ Mávl v tu stranu. Huňad upřel na něj velké, tmavé oči, jakoby nevěřil.

„Jak je možná! Cesta byla rozkopána.“

„Byla, ale Češi všechno zase spravili, záseky odklidili a co nemohli odklidit, zapálili. Hoří tam, dým se hustě valí —“

„Proč jste je nechali,“ obořil se Huňad.

„Jízdné jsme chvíli drželi, ale jejich pěší střelci obešli lesem v pravo, v levo a vyrazili ven u cesty, kterou hned obsazovali. Málem by nás byli zaskočili —“

„Mnoho jich —“

„Střelců a jízdných několik set. Ti jsou v předním houfu a Jiskra s valným je jim v patách, s vozy, střelbou; špehýř mně oznámil, všech prý asi tři tisíce.“

Huňad se nezdržel, usmál se.

„Tři tisíce,“ opakoval opovržlivě. „Nu, jedou do svého neštěstí. Tři tisíce! A já mám dvacet tisíc. K snídaní je spořádáme.“

Hejtman na něj pohleděl překvapen.

„K snídani, pane gubernátore?!“ A varovně dodal: „Ať jich nemáme dost k večeři. Znám Jiskru a Čechy.“

Rudý stín mihl se krevnatou tváří Huňadovou.

„Máš-li strach, jdi si k Čechům i se svým houfcem. Jen si tam jdi! Co těch Husitů táhne, tolik mám pacholků a vozatajů; biči je vypráskají.“

„Pane gubernátore —“ Polák nedomluvil. Gubernátor se obrátil a nechal ho stát na posměch uherských zemanů dlouhých sukní, dlouhých knírů, kteří se kolem seskupili.

Huňad však už nešel do stanu s oltářem. Dal si zavolat Blažeje Magyara, vrchního kapitána Kumánů. Ještě nepřišel a již docházel ke gubernátorovi v spěchu silněji napadaje Hedérvary, jagerský biskup. Zaslechl o Češích a hned sháněl velitele požádat ho, aby směl na ně první se svým lidem. Smědé líce biskupovo i trnkové oči pod hustým černým obočím hořely dychtivostí.

Huňad se usmál.

„Mnoho práce nebude,“ řekl biskupovi, „jen tři tisíce jich. Ale pochutnáš si a Magyar také. Rač se tedy připravit, dokud se ti kacíři nesplaší. —“

Biskup se vrátil do svého prostorného stanu, a hned bylo znáti kvapné přípravy. Hlasy vyráže-

ly zpod lehkých stěn, sluhové vybíhali a žase kvapně se vraceli, pak přijelo několik zemanů v helmicích před stan, pacholek přivedl vysokého vraníka krásně sedlaného; biskup vyšel ze stanu v plné zbroji, v pancíři, v helmici s nánosníkem nahoru, vyzdobené bělostným jako stříbrným peřím, v ruce velitelský palcát. Vsednuv na vraníka, pobídl jej ostruhami svých červených nevysokých bot a zamířil se zemanskou družinou rovnou ku svému banderiu na kraj ležení, kdež už návěští hlaholilo a kdež také Kumáni se rojili, koně sedlali, chystajíce se k náhlému výpadu.

Huňad hrozil pacholky a biči, než nebyl tak jistý a klidný, jak mluvil. Spoléhal sice, že Kumání a banderium jagerského biskupa na Jiskru dostačí, pro jistotu však poručil, aby i ostatní houfy po ležení se přichystaly do pole, a zároveň vyslal mladého zemana ze své stráže k valu proti tvrzi zeptat se velitele Štěpána z Pelsöcze, jak je ve tvrzi, pozoruje-li tam nějaké přípravy a potřebuje-li sám posily. Za chvíli mladý zeman přiharcoval a hlásil, na tvrzi že ticho, mrtvo jako poslední dny, snad že už hlady pokapali, a pomoci že proti nim není potřeba žádné, že se Češi nehnou, že nemohou pro vysílení —

Z ležení vytrhly jednotlivé pěší houfy, rumunské i maďarské, a stavěly se polem na levo od cesty vedoucí z ležení směrem k Ožďanům. Za těmi táhly jiné s bubeníky, pištci a šikovaly se při samé cestě i v pravo od ní velkým obloukem, pěší v předu, za nimi jezdci, všichni obráceni čelem k ožďanské straně, k pláni, kam rychlým klusem přede všemi už vyrazily kumánské houfy a banderium pod korouhví jagerského biskupa, jenž je vedl.

Talafús dobře připravil cestu. Tmavým proudem hrnulo se vojsko Jiskrovo z černého, zamženého lesa. Jiskra sám v tmavé kukle a v plášti, provázen Aksamitem a Talafúsem, jenž zprávu podával, vyjeli v před rozhlédnout se polem. Dlouho se nezdrželi; Jiskra kraj znal, o nepříteli podával zprávu Talafús, jehož houf se již spojil s valným a šikoval se s ním bez meškání, jak Jiskra nařídil.

Místo bylo zištné, na návrší pod potokem. Široký močál kryl levý bok, pravý pak se opíral o lesnatý výběžek za cestou. Vše dálo se rychle, hbitě, s jistotou, bez zmatku, jak jen dovedly houfy tak cvičené, tolikerou zkušeností otužené. Vozníci vypřaženi, vozy strženy šikem napříč, kolo na kolo, tak že se slily v dlouhou hradbu. Kusy na nich připraveny, pavézníci vztyčili pavézy, střelci se mezi nimi přichystali.

Za vozovou hradbou na place a mezi ostatními vozy čekaly pěší houfy i jízda, v té napřed rota Kozicova a Poberova. Pobera v šalíři seděl zasmušile na svém hnědáku, sleduje všecky pohyby a při tom bedlivě Talafúsa, jak se vrátil s nejvyšším hejtmanem. Ten jako plamínek hned tu, hned tam, klidný, veselého, jistého vzhledu: tu poručil, tam pobídl dověrným slovem —

Janko Kozic nemohl se již dočkati. Až do té chvíle byl pořád v předu, v nejpřednější stráži, setkal se i s honci Huňadovými a zaplašil je. Než nyní musil stát za vozovou hradbou a čekat a dlouho čekat. Tak se mu zdálo a tím spíše, poněvadž neviděl před se do krajiny a nemohl nic pozorovati. Před ním jen vozová hradba, střelci, pavézníci. Vrtěl sebou v sedle, vyhlížel, jak mohl, na Ondrejku starostně myslil, jak on a jak tam v Lučenci,

v tvrzi, pomohou-li jim. Ne-li, odrazí-li je Uhři, bude veta po bratru.

Rudl už tím pomyšlením. Šum ho vytrhl, jak kolem smekali helmice, jak se obraceli k hradbě, na níž stanul Jiskrův kněz a ruce zvednuv se modlil a vojsku žehnal. V tu chvíli také na konci šiku na levo, kdež stáli verchoviňci, Rusíni, mluvil s huňaté kobylky bradatý, vlasatý pop obrácen k houfu zrovna vedle hejtmana, sivého Zelenky, jenž vážně s hlavou přikloněnou, naslouchal.

Šikem jakoby náhle zavanulo; po vozích, v houfích všude pohnutí. Z předu, ještě daleko před šikem zalehl sem táhlý pokřik. Uhři! Talafús trhl uzdou a odjel od Jiskry ku své jízdě. Na pravé křídlo dojel Petr Aksamit s Petrem Starým, jemuž se přestala hlava třást, jak narazil na ni helmu. I Aksamit shrnul kuklu a dal na hlavu šalíř, jejž měl viset u sedla. Jiskra s družinou, s Burianem, Dubánkem, Střelou a s několika jezdci vyjel do svahu nad cestou, odkud byl nejširší rozhled. Uhři se již hnali. Pláň se jimi hemžila, Kumány i banderiem jagerského biskupa, zvučela jimi, jak křičeli, až se daleko rozléhalo —

Zatím vytrhly z uherského ležení všecky ostatní houfy a doplnily šik vojska při cestě před ležením v ožďanskou stranu. Huňad s magnatskou družinou v helmici a v pancíři pojížděl mezi houfy, přehlížel, poroučel —

Všecky tyto pohyby dychtivě pozoroval Matěj z Kněžic s klášterní vížky. Mlha se rozešla, vzduch zářivě jasněl, všecko ležení bylo vidět i za ně. Jediné oko hejtmanova také zjasnělo. Nebylo pochyby: Jiskra tu, blíží se spasení —

Dole v nádvoří, kde se shlukli všichni, kdož byl zdráv a nemusil státi na vale u kusů, modlil se si-

vý kněz. Říkal žalm o potření a zahanbení nepřátel, a všichni kolem, pan ze Zvířetic v plném brnění, Ondrejko, Hurčala, všichni staří i mladí bratříci, přepadlí, zmoření, ale té chvíle posílení, naslouchali pohnuti a vroucně. Přicházela pomoc, ale nastával také poslední boj —

Pojednou zadunělo, ne z tvrze, ne s uherského valu; z daleka zahřmělo. Všemi škublo, všichni kdo klečeli, vstali prudce, každý sáhl po štítu, po meči, po kuši; kněz umlkl a pohlédl vzhůru na věž. Z okénka se tam vychýlil Matěj z Kněžic, mávl čapkou v ruce, směrem k valu.

Za chvilku přichvátal s věže dolů.

„Bratři," volal vzrušeně, maje obnažený meč v pravici, „pan Jiskra jde nám na pomoc. Bitva začala, naši bratři bijí se za nás. Nenecháme jich samé pracovat."

Z houfu zabouřily výkřiky; dychtivost boje je vyrazila. Heřman ze Zvířetic v plné zbroji vykročil prudce k hejtmanovi a zvolal:

„Vypadneme!" Za ním houf jedním hlasem:

„Vypadneme!" Únava, slabost ty tam. Oči zahořely, ruce švihly zbraní nad hlavou, jen vyrazit.

„Počkejte!" křičel Matěj z Kněžic. „Vypadneme, ale ne všichni. Kdož u kusů jsou, zůstanou, i ti ve bráně a na baštách také. Já budu u kusů, ostatní vyvede pan Zvířetický brankou. Pustíte šturm na uherský val, nečekají nás, nenadějí se. A já je zmatu střelbou. Vy na uherský val, k jejich kusům. Zatlučete je, a snad i bude možná je obrátit na uherské ležení. A pak palte do Uhrů. Pán Bůh s námi!"

V houfu křik a tlačenice. Každý chtěl ven, žádný ne zůstat. Za chvíli se houf srovnal k výpadu. V tu chvíli byl již Matěj z Kněžic na vale a poručil ze všech děl bíti na uherský val.

Oblaky bílého, hustého dýmu zahalily hradbu, nesly se nad příkopem; v nich zmizel i můstek, jejž spustili s fortny a jímž se hrnul zástup z tvrze, v čele jeho Zvířetický, opěšalý, bez ostruh. Za ním mezi prvními Ondrejko, jemu po boku Hurčala s mocným oštěpem v rukou a s sekerou za pasem.

Vyrazili bez hluku, až teprve, kdy přeběhli, když dorazili za příkop na úpatí uherského náspu, zkřikli:

„Hrr na ně! Hrr na ně!“ zabouřilo a neslo se svahem náspu na horu, jak se tam bratříci hnali jako letící plápol, na horu k dělům, mezi koši s hlínou, jen slabě chráněným. Jen střelci, puškaři u nich byli, ostatní žoldnéři stáli v druhém svahu obrácení do ležení, za nímž hřímala bitva.

* * *

K Huňadovi, jenž s družinou stál na kraji ležení, přiharcoval posel od jagerského biskupa, že je Jiskra odrazil hrubou, hojnou střelbou, že je třeba rychlé posily. Huňad se zamračil, ale bez prodlení poručil, aby přední houfy čekající při silnici vytrhly na pomoc. V tom v zádech od obležené tvrze zadunělo. Obrátil koně, než nejel tam. Byl přesvědčen, že obleženci, taková hrstka, nic nezmohou. Jen chvilku tam hleděl; pak otočiv koně jel silnicí dále mezi zadnější houfy dosud stojící, čekající. Ale ne klidně.

Od lesa bouchala střelba a ranní vítr přinášel temný hluk až sem. Silnicí směrem proti Huňadovi a družině jeho hnal se jezdec, a kus za ním druhý. Oba o pomoc. Strašlivá střelba Jiskrova rozrazila Uhry ženoucí se útokem. Padali pěší, jízdní,

padali koně. Jagerský biskup až zsinalý pobízel, křičel až ochraptěl, a velel k novému útoku. Ale u samých vozů, kam svahem vzhůru unavení na uhnaných koních dorazili, nevydrželi v přívalu střel, koulí a šípů, tak jako Kumáni nevydrželi.

Musili otočit, ve zmatku otočit a svahem zase dolů, jenže ne již v pořádku. V tom Jiskra dal rozkaz, znamenité korouhve na vozích se zamíhaly, branky v hradbě vozové se otevřely, a jimi hrnula se jízda. V čele Talafús, Pobera, Janko Kozic.

„Běží! Běží!“ křičeli i jejich jízdní, a za nimi, nad nimi po vozích i za nimi burácelo vítězné:

„Běží! Uhři běží! Hrr na ně!“

Jásavý ten pokřik dorazil děsivě na prchající Uhry, a v rozvrácených řadách jejich, jež utíkaly jako splašené stádo, vypukly výkřiky strachu a útěku: „Vlk! Vlk!“

A „Vlk“ běžel za nimi i mezi nimi, hrůza a pomatenost davu, a vskočil i do houfů, jež chvátaly jim na pomoc. Zarážel je a mátl —

Ve sražených řadách hnala se proti nim svahem dolů Jiskrova jízda vedená Talafúsem jako divoký proud, s hrozným hlukem, ryčíc, blýsknavé meče vzhůru nad šalíři. Přede všemi i před Talafúsem opět Pobera z Lomu nevím kam domů, jejž znamenitý hnědák nesl dlouhými skoky za prchajícími Uhry. Vaško se hnal za pánem, ale nekřičel na něj, aby pamatoval. Ryčel jako všichni v zuřivém záchvatu boje a radosti, že vskočí Uhrům v hřbet —

Huňad, jak od obou poslů uslyšel, že bitva zle počala, pobídl koně a chtěl sám na místo boje. V tom přiharcoval za ním ze zad, z ležení jezdec, jenž zardělý, s očima vyjevenýma, prudce oddechu-

je hlásil, že pán z Pelsöcze na valu raněn, tam že je zmatek, Češi vypadli z tvrze, ženou outokem na val, že se toho nikdo nenadál, že se zmocni kusů a obrátí je na ležení, nepřijde-li hned pomoc —

Huňad z temna zaklel. Tam! Ale ihned poručil dvěma houfům nejblíže stojícím, aby obrátili a chvátali do ležení, na val. Pobodnuv koně, jel tryskem ku předu, odkud se valil křik a zmatek —

Houfy vzdálenější, na levém křídle v polích, zahlédly, že u silnice se houfy obracejí a chvátají do ležení. Nevěděly proč; ten náhlý obrat vypadal jako útěk. A z předu hluk a křik, pak zahlédly Kumány ujíždějící tryskem zpět a v nepořádku, za nimi jagerské banderium rozbité. „Vlk“, „Vlk“ ječelo z divého zmatku, „vlk“ vyrazil mezi houfy dosud čekající, letěl jimi a děsil, obrátil je —

Za Talafúsovou jízdou vyvedl Petr Aksamit své roty, za těmi vypadla, jak Jiskra velel, většina pěchoty, střelci, sudličníci. Praporce vlály, válečný ryk nesl se před nimi. Uhři se již nesemkli, nepostavili plným šikem. Jejich přesila už překážela, neboť z ní rostl zmatek. Jen jednotlivé houfy se statečně bránily.

Jagerský biskup stržen proudem, prchal také s nevelkou družinou a se svým korouhevníkem, jenž ještě nesl zelenou korouhev s biskupským znakem. Za nimi pádil Janko Kozic do temna rudý. Oči mu hořely, černé rulíčky jen lítaly kolem uší. Hnal se s houfem za tou zelenou korouhví, bodal Dereše, až dorazil. Hrozným sekem srazil korouhevníka a v ten okamžik zbodl Chujava Slimáček biskupova vraníka. Kůň se svalil a s ním jezdec, zsinalý vztekem —

Heřman ze Zvířetic se svými vedral se na val dříve nežli Uhrům přišla pomoc. Hurčala prosekal

se s Ondrejkou a s dvěma bratříky první k těžkému kusu. Na ležení padla hrůza a druhá přivalila se z bojiště. Houfy odtud přibíhaly a v ležení ani nezarazily. Hnaly se kolem tvrze dolů do luk k vypálenému Lučenci, kdež se rozkládala druhá část ležení, kdež stála většina vozů, kdež byl i dobytek —

Huňad před ležením marně vytasil šavli, marně se postavil s pány prchajícím do cesty, marně na ně křičel, marně jim hrozil. „Vlk!" Vlk!" křičeli z vřavy, pěší, jízdní a v pravo v levo jako potopa valilo se vše kolem nich do ležení. Ale již také jiný hlas se ozval za tím pokřikem hrůzy, strašlivé české:

„Hrr na ně! Běží! Běží! Uhři běží! Hrr na ně"

V ten okamžik poznal Huňady, že je vše ztraceno. Trhl uzdou; popuzen, rozlícen hnal se s družinou do ležení. U svého stanu zarazil a brunátně rudý, maje oči krví podlité, zkřikl:

„Elé fejér lót!"*)

Štolba přivedl už osedlaného, sedmihradského bělouše vzácné krásy. Gubernátor sestoupiv, vyšvihl se na něj a bodnuv ho, letěl dolů k Lučenci. Hnala ho poslední naděje, že tu snad ještě zarazí útěk a zmatek a spořádá šik. Ale byla potopa. Ani dole se nikdo nezastavil, každý jen dál, dál. Za prchajícími z bojiště zdvihlo se ležení. Vše u přívalu odtud prchalo. Primas, vácovský biskup, páni, zemané, kněží, mužstvo, všecko sjíždělo, sbíhalo po různu, potůčky, proudy svahem dolů k Lučenci a dál — „Vlk" se rozběhl ležením a lítal a honil a kousal všechny jako zběsilý, zvláště když s valu vlastní jejich děla zahřměla do nich, do Uhrů. Zvířetický začal tam pálit. Dlouho však nestřílel. Ustal na ráz a vykřikl:

*) Přiveďte mi bělouše!

„Sláva Bohu!“ jak zahlédl Talafúsa s jízdnými, ženoucími se v prosledech táborem. Zkřikl on i Matěj z Kněžic v tvrzi, a všichni bratříci z posádky, osvobození a vítězové. —

LIII.

Ondrejko byl od rána jako u vidění. Výpad z tvrze, šťastný útok a nyní pod nimi, pod valem, ležením ten hon, divoký útěk Uhrův a za nimi bratříci ženoucí do dolejšího ležení a dál — Pak sestoupil, jak je svedli s valů, a v tom před nimi sám Jiskra v plné zbroji, ale již jen v čapce, veselý, rozjařený, a za ním hejtmané, jak je vídal na zvoleňském hradě. A teď viděl, jak Jiskra seskočiv s koně chvátá k Matěji z Kněžic a k panu Zvířetickému, jak je vzal za ruce, jak jim děkuje. A pak děkoval všem z posádky, že tak dlouho vydrželi, že se tak mužsky bili, a že jim všechno nahradí, dobře nahradí, on ne, dodal pojednou žertovně, ale Uhři —

V té radosti ohlížel se Ondrejko po Janovi, bratrovi, vyptával se po něm. Uslyšel, že je tu, a zdráv, že měl štěstí, že zajal jagerského biskupa. V tom přinášeli vína a jídla, všecko z uherských stanů. Všichni z posádky na to padli, jen Matěj z Kněžic nejprve vzpomněl na bratry ve tvrzi, na raněné a nemocné a poručil jim přede všemi donésti. Ondrejko a všichni pili a jedli, pili, pak sami se také do stanů pouštěli, vybíjet, kořist sbírat.

Ondrejko však toho nechal a vyletěl ze stanu, jak vedle zkřikli, že vedou jagerského biskupa. Šel za ním a jeho průvodem a stanul s nimi před Jiskrou. Viděl biskupa bez helmy a brnění, v sukni

jen, bledého, zpurně zasmušilého. Mlčel, neohlížel se, trhl však sebou, když Jiskra jej oslovil:

„Kněže biskupe, nekřesťansky jednáš ty i Huňad Jánuš. Jako Machometi mučíte lidi, jak jste zmučili oba Dobáky, urozené zemany, a statečné rytíře Kozolupa v poctivém zajetí.“

„Muč mne také!“ vyhrkl biskup vzdorně.

„Ne, to my kacíři neděláme,“ Jiskra se úštěpkem usmál. „Tyť nám, kněže biskupe, lépe posloužíš, až teď potáhneme na dolní zemi.“

To bodlo. Biskup sebou škubl a šlehl pichlavým, zlobným pohledem po Jiskrovi. Ten jakoby neviděl uklonil se a poručil, aby biskupa zavedli do tvrze. —

I Ondrejko tam šel. Vábilo ho dívat se na poníženého, krutého protivníka, a také pomýšlel, že Janko přijde asi nejprve sem. Přišel, až odpoledne: na nádvoří u brány vrazil do Ondrejka, jenž s Hurčalou chtěl vyjíti. Bratři si podali ruce, podívali se do rozjasněných očí.

„Zdráv!“ zvolal Janko chraptivě, ale radostně. „Neosekali tě.“

„A ty také, buď Bohu chvála, Janko.“

„To jsme je zčesali, bratře. A ty — dobře jste se bili. To budeme oteckovi vypravovat, a ty Zuzce. Ale ještě hned ne —“

„Potáhneme dál.“

„Myslím, že hned zítra.“

„Ale koně nemám.“

Chujava ti ho vrátí a ještě ti přidá, a já také, chceš-li. Koní dost, a jakých a vzatků co. To se doma pochlubíš!“ —

Janko se nemýlil. Jiskra hned v tom vítězství se rozhodl, že se obrátí rovnou na Hodějovskou pevnost, jež mu ustavičně ohrožovala rimavskou dolinu a cestu na Muráň a dál. Večer, když většina

hejtmanů se u něho sešla v refektáři tvrze, když slavili a pili, když víno teklo, když i chmurný Aksamit se rozveselil, jak starší bratrstva mu připíjeli, když i Pobera vyjasnil tvář, oznámil Jiskra nové dílo. Všichni je uvítali hlaholem, nadšeně a Talafús připil na nové vítězství. Ale tu mu Jiskra položil ruku na rameno.

„Milý Jene, ty sotva při něm budeš. Tobě Němce svěřím. Umíš s nimi.“

„Ti teď zkrotnou.“

„Zkrotnou, ale musí ještě víc.“

„Poručíš-li, půjdu.“ V duchu se nehněval. Vzpomněl na Máriu, že takto bude dřív u ní. Když se pak rozcházeli, zastavil se u Pobery, jenž mečem se právě pásal.

„Slyšels, kam musím,“ řekl Talafús, „a kdybych i ostal s vámi —“

„Válka jde před se, vím.“

„Ale po ní hned vzkaž, kdy chceš.“

Pohlédli na sebe chmurně a tak od sebe odešli.

LIV.

Mária, co Talafús a Jiskrovo vojsko odtáhli, neměla klidu. Počítala, kdy asi dorazí k Lučenci, kdy asi utkají se s krajany. Počítala nedočkavě, až rozčileně, ale mlčela. Až čtvrtého dne se dívek vyptávala, došlo-li něco na Muráň. Nic, nevěděly nic, až pátého dne na večer přiběhla jedna z nich nahoru, že všade po hradě hovoří o bitvě, že se povídá —

„Kdo vyhrál —“ vpadla dychtivě Mária.

„Prý naši.“ Nechtěla věřit, neměla zprávu za jistou, ale nazejtří dopoledne vstoupil k ní do jizby

z nenadání Mařík, schválně Talafúsem vyslaný, a vyřizoval, že dnes na večer přijede pán, aby se přichystala na cestu.

„A jak bitva —"

„Je po ní. Pán Bůh nám pomohl; slavně jsme zvítězili. Naši táhnou už na Hodějov. Huňad utekl Ipolou dolů."

Zachvěla se, ztrnula, pak hned pokynula, aby odešel. Stála se zuby zaťatými, hněvivě vzrušená, popuzená, pak zavřela kvapně dvéře. Přecházela jizbou a zas usedla. Krajané na novo prohráli, a ona — Musí do boje. Půjde a nesmí být přemožena —

Až odpoledne teprv otevřela a pustila dívky a nechala si je po celé odpoledne. Na večer přijel s houfem Talafús. Sotva vyřídil, co měl na hradě, a hned chvátal nahoru k bytu Máriinu. Na schodech potkal obě dívky.

„Co dělá paní?" ptal se nedočkavě.

„Čeká na tebe, pane."

Srdce mu dychtivě zabušilo. Když vstoupil do přední jizby, v níž počalo prosvítati od měsíce, uviděl, že dvéře do druhé, bohatě zařízené komnaty jsou otevřeny. Na schůdkách k ní stála Mária, urostlá, štíhlá, ne v černém obleku, ale v nových šatech ze skvostných látek, jež jí dal, vystrojená, s bělostným, dechovým poučníkem na havraních vlasech, přibledlá, ale krásná, vábná. Tmavé, velké její oči na něm tkvěly a usmála se vlídně, jak k ní skočil, jak jí ruce chytl.

„Jak jsi krásná!" vydechl, a tiše, s úsměvem se optal:

„Tentokráte smím dál?"

Klopíc víčka dlouhých, černých řas zašeptala:

„Čekám na tebe."

Chytil ji, objal a jak se obrátili, víc ji nesl, vkročili do komnaty ozářené tichým světlem voskovic. V krbu pod pláštěm plným divných figur malovaných plápolal oheň, vábně praskal do ticha útulné jizby, a rudá jeho zář pochvívala se na táflování stěn i do zákoutí na prostorné lože, jež se sněžně probělávalo ze zášeří zelenavých nebes a u něhož se na podlaze černala ohromná, měkká, medvědí kože. —

* * *

Po rozkošné noci, unaven milostným zápasem Talafús pozdě usnul. Spal tvrdě jako skála, a nad ním v loži, bylo v první svit denní, skláněla se Mária, proudy krásných, havraních vlasů po obnažených ramenou. Tvář přibledlá, ale ne mile unylá rozkošnou znaveností. Cos tvrdého v ní, a jako nad padlým se skláněla, v očích stín smutku i zážeh vítězství a opovržení. —

KONEC PRVNÍ RHAPSODIE.

J. OTTO
PRAHA